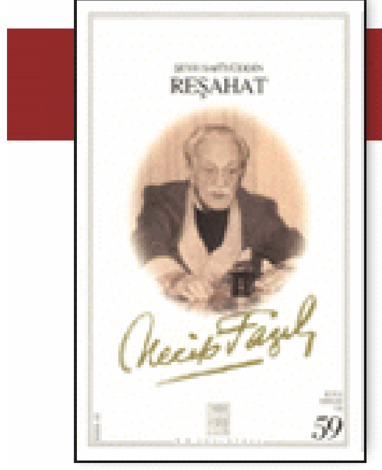
Necip Fazıl Kısakürek - Reşahat

www.kitapsevenler.com Merhabalar

Buraya Yüklediğim e-kitaplar Aşağıda Adı Geçen Kanuna Dstinaden Görme Özürlüler Dçin Hazırlanmıştır

Ekran Okuyucu, Braille 'n Speak Sayesinde Bu Kitapları Dinliyoruz Amacım Yayın Evlerine Zarar Vermek Değildir

Bu e-kitaplar Normal Kitapların Yerini Tutmayacağından Kitapları Beyenipte Engelli Olmayan Arkadaşlar Sadece Kitap Hakkında Fikir Sahibi Olduğunda Aşağıda Adı Geçen Yayın Evi, Sahaflar, Kütüphane, ve Kitapçılardan Temin Edebilirler

Bu Kitaplarda Hiç Bir Maddi Çıkarım Yoktur Böyle Bir Şeyide Düşünmem Bu e-kitaplar Kanunen Hiç Bir Şekilde Ticari Amaçlı Kullanılamaz

Bilgi Paylaştıkça Çoğalır Yaşar Mutlu

Not: 5846 Sayılı Kanunun "altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler " bölümünde yeralan "EK MADDE 11. - Ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim

ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü

Necip Fazıl Kısakürek _ Reşahat Şeyh Safi

REŞAHAT AYN-EL HAYAT Can Damlaları Sâfi Mevlânâ Ali Bin Hüseyn özleştiren: merhum üstad N.FÂZIL KISAKÜREK kemter.cjb.net

ÖNSÖZ Tasavvuf hikmetleri ve Evliya menkıbelerinin iki ana eseri vardır : Biri Mevlânâ Câmi Hazretlerinin «Nefahat», öbürü de Şeyh Safiyüddin Hazretlerinin «Reşahat» isimli kitapları. . Bunlardan ilki, «Halkadan Pırıltılar» isimli eserime malzeme kaynağı teşkil eder ve o kaynaktan söz ettiğim zülâl, benim ruh kabımda şekillenir, renklenir ve böylece aldığım, aynen

isimlendirdiğim ve sadece özleştirip istiklâlli bir mâna kazanırken, «Reşahat» asliyle sadeleştirdiğim bir nevi tercüme denemesi oluyor. Fakat öyle bir tercüme ki, müellifini benim Türkçem ve üslûbumla ifadeye davet eder gibi bir şey..

Şeyh Safiyüddin hazretlerinin : «Biçare Safî, sen tek ayağı yanmış bir köpeksin ki, Üç ayağınla o şanlı kervanın ardında koşmaktasın» diye anlattığı gerçek hayat kahramanının arkasında, ben de Şeyh Safî'den sonra gelen köpeğim...

N. F. K.

GDRDŞ :

Eskilerin eserlerini nakledici, büyüklerin haberlerini derleyici, cennetliklerin menkıbelerini toplayıcı ve ermişlerin makamlarını belirtici «Reşahat» muharriri «Safî» ismiyle tanınmış Mevlânâ Ali bin Hüseyin der ki:

-Allah'ın sonsuz lütuf ve bereketiyle, bana, 889 yılı Zilka'de ayı sonlarında, velilik yolunun menzil noktası, hakikat kahramanı büyüklerin kutbu, din ile dünya ve gerçek hayat kılavuzu hoca

Ubeydullah hazretlerinin eşiklerine yüz sürmek nasip oldu. Sonra da 893 Rebiülâhir ayı başlarında, bu eşiğe hizmet edenlerin ayaklarını öpmek şerefi el verdi. O saadet zamanında Hoca hazretlerinin yüksek meclislerinde daima Nakşî silsilesi ulularının hal ve menkıbeleri anılır ve bu hakîr insan da bütün bu anlatılanlardan nur ve şeref devşirirdi. Hususiyle o Hazretin dudaklarından dökülen sırlar ve incelikleri kavrayabilmek nimeti bu hakîr insana saadetlerin en büyüğünü verirdi. O

sohbetlerdeki inci tanelerine benzer hakikat cevherlerini, bu fakir, hafızasının sedef kabuklarında saklar ve tek noktasını örselemeksizin beyaz kâğıtlar üzerine dökerdi. Hâdiseler üst üste gelip de fena âleminde hiç bir iz bırakmamacasına her şeyi eritip silince ben de o büyük kutuptan uzaklara düştüm ve onun eteğine yapışmış bulunmak nimetinden yoksun kaldım. O zaman düşündüm ki, saadet günlerim hikmet dolu anlarında o mübarek dudaklardan dokülen misilsiz kelimeleri bir arada toplayayım ve dertli kalblere aradıkları şifadan ilâç vereyim. . Lâkin dünya engelleri uzun zaman bu emelimin gerçekleşmesine sed çekti ve bu hal tam 16 yıl sürüp nihayet eski şevk ve niyet

birdenbire ateş aldı, revnak buldu ve bu kitap 909 tarihinde meydana geldi. Kitabımızda, bu şerefli taife ulularının muteber kayıtlarla sabit ve bizzat Hoca hazretlerinden vesair azizlerden, vasıtalı vasıtasız şekilde öğrenilen menkıbeleri, en uygun tertibiyle yer almıştır. Bu eserden asıl murat Hoca Hazretlerinin hal ve menkıbeleri olduğu için evvelâ bu bahis tamama eriştirildi, ismi de ebcet hesabına göre 909 tutan (eserin nihayetlenme tarihi) bir isabetle «Reşahat Aynelhayat: Can

damlaları» konuldu.

HOCA UBEYDULLAH TAŞKENDD

«Hâcegân» yolu diye isimlendirilen tarikat nisbetini ve zikir talimi ehliyetini Yakup Çerhî Hazretlerinden almışlardır.

O, Şâh-ı Nakşibendi'den, O, Seyyid Emîr Kulâl'den, O, Hoca Muhammed Bâba, Semmâsî'den, O, Hoca Ali Ramitenî'den,

O, Mahmut Emir Fagnevî'den, O, Hoca Arif Reyvegerî'den, O, Abdülhalik Gucdevânî'den, O, Yusuf Hemedanî'den,

O, Ebû Ali Farimedî'den, O, Ebülkaasım Gürkânî'den.. Ebulkaasım Hazretlerinin bâtın ilminde nisbetleri iki taraflıdır. Biri, Hazret-i Ali, öbürü Hazret-i Ebubekir kollarından Nur Merkezine erişen yollar..

Şöyle ki: Ebulkaasım nisbeti Ebulhasan Hırkani'ye, Onunki, Ebu Yezid Bestami'ye, (Ruhani nisbet) Onunki, Dmam Câfer-i Sadık Hazretlerine, (Ruhanî) nisbet Onunki, Dmam Muhammed Bakır Hazretlerine,

Onunki, Dmam Zeynelâbidin Hazretlerine, Onunki, Dmam Hüseyin Hazretlerine,

Onunki, Hazreti Ali'ye..

Dmam Cafer Hazretlerinin bir nisbeti de validelerinin babası Kasım bin Muhammed bin Ebubekir Hazretlerine olduğu için, ondan Selmân-ı Fârisî ve ondan Hazret-i Ebubekir'e intikal etmek üzere yol ikiye ayrılıyor ve nisbetlerin en üstününü de içine alıyor. Bu bakımdan, belirttiğimiz nisbetlerin şeref ve yüceliği, silsileye «Silsile-tüz-Zeheb : Altın Halka» adını verdirmiş tir.

Yukarıda Ebulkaasım Gürkânî'den ikiye ayrıldığını kaydettiğimiz nisbetlerden öbürü, Ebû Osman, Ebû Ali, Cüneyd, Sırrî Sakatı, Maruf Kerhî, Hasan Basri yoluyle Hazret-i Ali'ye varır.

HOCA YUSUF HEMEDAND

Yusuf Hemedânî 18 yaşlarında iken Bağdat'a gidip Ebû Dshak'tan fıkıh okudu. Isfahan ve Buhara'da ilim tahsil etti ve bilgide kemale erişti. Mezhebi, Hanefî. . Irak, Horasan, Hârizem ve

Mâveraünnehr taraflarında itibar sahibi oldu. Bâtın ilmi kapısını ona açan Şeyh Ebû Ali Farimedî. . Doğumu 445, ölümü 535. . ömrü 90 yıl. . Kâh Merv ve kâh Herat'ta otururdu. Derin hal ve keramet sahibi. . Bağdat'tan Semerkand'e kadar uzayan büyük bir sahada, halk, kudsî nefeslerinden

faydalanmak için ziyaretlerine akın ederlerdi. Merv'den çıkıp Herat'a giderken yolda vefat ettiler. Mübarek naaşı müritlerinden biri tarafından Merv'e nakl ve orada defnedildi. Vefatlarına yakın müritlerini toplayıp kendilerine öğüt verirken aralarından irşâd makamına erişmiş dört kişi tesbit etti, onları halife tayin etti ve her birini tâbi olunacak merkezler halinde gösterdi. Ondan sonra müritler ayrı ayrı dört halifenin eteklerine yapıştılar.

HOCA UBEYDULLAH BEKRD

Hoca Yusuf Hemedânî'nin dört halifesinden ilki. . Hârizem bölgesinden. . Âlim, ârif, makam ve keramet sahibi. .

- Yusuf, biz sana görmen için akıl gözü verdik; Hasan'a ise hem akıl, hem de gönül gözü ihsan ettik!

Bu rüyadan sonra Yusuf Hemedânî, Hasan Endâkî'yi aziz ve muhterem tutar oldular. Kabri, Buhara'da

HOCA AHMED YESEVD = HOCAN HASAN ENDAKD

Hoca Yusuf Hazretlerinin ikinci halifesi. . Künyesi Ebû Muhammed, ismi Hasan bin Hüseyin. . Buhara'ya 3 fersah mesafede Endâk kasabasından. .

Devrinde zamanın kutbu.. Müritlerini terbiye etmekte son derece hususî ve tesirli bir usule sahip.. Sünnet yolunda riyazetleriyle safâ derecesine ulaşmıştı. 90 yıl yaşadı.

Hoca Yusuf Hazretlerinden nisbet ve tarikat bağı aldıkları zaman üzerlerine öyle bir hal geldi ki, dünya, iş ve ev alâkası diye hiç bif şeye gönüllerinde ve hattâ şuurlarında yer kalmadı. Dipsiz bir istiğrak kuyusunda kayboldular. Bu vaziyeti gören Yusuf Hemedânî Hazretleri kendisine nasihatte bulundu :

- Siz fakirsiniz, iş görmeğe mecbursunuz. Kaldı ki, evli ve çoluk - çocuk sahibisiniz. Sizin için dünya vazifelerinizi ihmal etmemek, hem şeriat, hem de akıl bakımından şarttır.

Hoca Hasan, bütün gücünü dudaklarında toplayarak cevap verdi: - Benim hâlim öyle ki, başka hiç bir işe mecalim kalmamıştır. Yusuf Hemedânî Hazretleri bu cevaba öfkelendiler ve Hasan'ı payladılar. Gece, Yusuf Hemedânî rüyasında Allah'ı görüyor. Allah ona utan diyor :

Hoca Yusuf Hemedânî'nin üçüncü halifesi. . Türkistan'ın Yesi şehrinden. . Kabri de orada. . Türkistan halkı ona Ata Yesevî derlerdi. «Ata» baba mânasına gelirse de Türkler şeyhlerini ulularını bu kelimeyle anarlardı. Yusuf Hemedânî Hazretlerinden feyizlerini tamamlayıncaya kadar Baba Arslan isimli bir şeyhe hizmet ettiler ve şeyhin hayatı boyunca kendisinden ayrılmadılar.

Şeyh vefat edince de yine onun işaretiyle Buhara'ya gidip Yusuf Hemedânî'ye bağlandılar ve onun terbiyesinde irşâd makamına erdiler, ilk iki halifenin vefatından sonra irşâd makamına geçtiler ve Buhara taraflarında halkı hakka davetle meşgul oldular. Bir müddet sonra gaipten gelen işaretle

Türkistan'a gitmek icap edince dördüncü halife, fakat nisbeti yürütmekte üstün kutup Abdülhalik Gucdevânî Hazretlerine yerlerini bırakıp Yesi yolunu tuttular.

Ahmed Yesevî, Türk velîlerinin kol başısıdır ve Türkistan büyüklerinden çoğunun nisbeti kendisinedir. Kendi öz sülâlesinden pek çok velî gelmiştir.

Dört Halife bıraktı.

MANSUR ATA

Ahmed Yesevî'nin ilk mürşidi Baba Arslan'ın oğlu.. Zahir ve bâtın ilimlerinde büyük. . îlk terbiyesini babasından ve sonra onun emriyle Ahmed Yesevî'den aldı ve erdi.

SADD ATA

Ahmed Yesevî Hazretlerine bağlı ikinci halife. . Mürşidinin rehberliğiyle tırmanılması en çetin derecelere yükseldi.

SÜLEYMAN ATA

Üçüncü halife.. Türk ermişlerinin büyüklerinden.. Dervişlik hallerinden Türkçe nakilleri Türkistan'da pek meşhur ve dilden dile gezici..

Sözü: «— Kimi görsen Hızır bil, her geceyi Kadir bil!»

HAKDM ATA

Ahmed Yesevî Hazretlerinin dördüncü halifesi.. Oturdukları ve defnedildikleri yer Harizem'de Akkargan adlı köy..

ZENGD ATA

Hakim Ata'nın başlıca halifesi.. Doğduğu, oturduğu ve öldüğü yer Şaş vilâyeti..

Hoca Ubeydullah Hazretleri buyurmuşlar ki :

— Zengi Ata'nın mezarını her ziyaret edişimde kabirden «Allah Allah!» nidasını duyardım.

Hakîm Ata'nın vefatından sonra mürşidinin zevcesi Anber Ana'yı nikahladı.

Hakîm Ata siyaha yakın koyu esmermiş.. Bir gün Anber Ana'nın gönlünden şöyle bir şey geçmiş :

— Ne olurdu, Hakîm Ata siyah olmasaydı! Hakîm Ata, keramet nuruyle bu gizli fikri keşfetmiş ve zevcesine demiş :

— Yakın zamanda benden daha siyahına düşeceksin!

Çok geçmeden Hakîm Ata ölmüş ve Anber Ana, kuzgunî siyah olan Zengi (zenci) Ata'nın zevcesi olmuş. .

Şöyle :

Hakîm Ata Harizem'de vefat edince Zengi Ata Taşkent'ten kalkıp oraya geliyor. Mürşidinin kabrini ziyaret ve yakınlarını ta'ziyet edinceye kadar da hiç bir işle uğraşmıyor. Anber Ana'nın «iddet» dedikleri şer'î bekleme müddeti nihayete erince yakınlarından birini Anber Ana'ya gönderiyor ve nikâhına talip olduğunu bildiriyor.

Anber Ana bu teklife karşı yüzünü çeviriyor ve cevap veriyor :

— Ben Hakîm Ata'dan sonra kimseye varmam!. Kaldı ki, bu kömür yüzlü zenciye!.

Anber Ana, kendisine talip olan Zengi Ata'ya red cevabını verirken yüzünü ne tarafa çevirdiyse o tarafa doğru boynu tutuluyor, bükülüyor ve düzelmez oluyor. Anber Ana, ıstırap içinde kıvrana dursun. . Teklifi götüren yakını Zengi Ata'ya koşup vaziyeti haber veriyor.

Aldığı cevap :

— Git de Anber Ana'ya de ki : Beni Zengi Ata gönderdi ve soruyor: Bir gün «Keşki kocam siyah olmasaydı!» diye kalbinden geçen duygu hatırında mı?. Hani bu duyguyu Hakîm Ata keşfetmiş ve «Benden daha siyahına düşeceksin!» dememiş miydi sana? Şimdi ne dersin bu tecelliye?

Anber Ana bu sualin karşısında her şeyi anlıyor ve kaderin emrine boyun eğiyor. Boyun eğdiği anda da boynu düzeliyor.

Zengi Ata'nın, Uzun Hasan Ata, Seyyid Ata, Sadr Ata ve Bedr Ata isimli dört halifesi oldu. Bu dört halife, Buhara medreselerinden birinde zahirî ilme çalışırken birdenbire içlerine bâtın ilminin ateşi düştü, her şeylerini bırakıp Türkistan taraflarına göç ettiler ve Zengi Ata'yı buldular, onun

mübarek eteğine yapıştılar ve dördü birden halifelik makamına eriştiler.

UZUN HASAN ATA

Birinci halife. . Bahsettiğimiz mürşid arayıcısı dört talebe Taşkent kırlarından geçerken, dudakları kalın bir zencinin bir sürü sığır otlattığını görüyorlar. Bu kuzgunî siyah renkli çoban Zengi Ata'dır ve iç halini

gizleyerek Taşkent halkının sığırlarını otlatmaktadır. Kırda her namazdan sonra açık zikirle meşgul olmakta, zikir başlayınca da sığırlar otlamayı bırakıp Zengi Ata'nın etrafında

halkalanmakta ve zikri dinlemekte. .

Dört istekli, Zengi Ata'nın yanına geliyorlar ve görüyorlar ki, simsiyah renkli bir çoban dikenli otlardan bir demet yapıyor ve çıplak ayağını demetin üzerine bastığı halde dikenler kendisine acı vermiyor.

Yaklaşıyorlar ve bu hâle taaccüble bakıp selâm veriyorlar. Zengi Ata, selâmlarına mukabele ediyor ve soruyor :

— Siz gariplere benziyorsunuz! Nereden gelmektesiniz?

— Biz Buhara'da medrese talebesiydik. Dlim okuyorduk. Birden içimize bir ateş düştü ve akıl didişmelerinden vaz geçip bâtın yoluna sapmak dileği geldi. Bu gayeyle evimizi, yurdumuzu, her şeyimizi bırakıp yollara düzüldük. Biricik muradımız, bizi gayemize erdirecek kâmil mürşidi bulmak. . Onu arıyoruz! Bize bir sağlık verebilir misiniz?

Zengi Ata, bu saffetli gençlerin nurlu yüzlerine bakıp diyor ki :

— Durun; dünyanın çepçevre dört bucağını koklayıp kâmil mürşidden bir koku alacak olursam size haber vereyim..

Ve Zengi Ata, başı ile bir daire çevirerek her tarafı kokluyor ve bütün istikametleri yokluyor. Sonunda :

— Her tarafı kokladım ve yokladım, diyor; sizi irşada ehil kendimden başka kimseyi bulamadım!

Bu iddia karşısında gençlerin dördü birden müthiş bir hay rete düştü. Seyyid Ata ile Bedr Ata hemen inkâra yöneldiler.

Seyyid Ata kalbinden şunları geçirdi :

— Ben Seyyid (peygamber soyundan gelme), ilim sahibi ve incelikleri bilen bir insan olarak siyahî bir çobana nasıl bağlanabilirim?

Bedr Ata da şöyle düşündü :

— Bu kalın dudaklı zencinin yeltendiği iddiaya ve ettiği dâvaya da bak!

Fakat öbür ikisi bu inkâra düşmediler, içlerinden dediler ki:

— Mümkündür ki, Kudret Sahibi, bu siyah adamın gönlüne emanet nurunu yerleştirmiş olsun. . Esrar âlemi bu, kim ne bilir?

Fakat ne inkâr edenler, ne de kabul gösterenler henüz bir karşılık vermeğe imkân bulamadan Zengi Ata'nın tasarrufu yetişti, hepsi birden onun cazibesine tutuldular ve eteğine yapıştılar. Aralarından Zengi Ata'ya ilk bağlanan Uzun Hasan Ata oldu. Dlk kemal ve irşâd makamına erişen de yine o..

SEYYDD ATA

Zengi Ata'nın ikinci halifesi. . Dsmi Ahmed. . Hani, şu ilk görüşünde Zengi Ata'yı küçümseyen, ilmine mağrur Seyyid. . Hakikati gördükten ve Zengi Ata'ya teslim olduktan sonra nefsine etmediği işkence, baş vurmadığı şefaat, şeyh yolunda el atmadığı hizmet kalmadıysa da bir türlü gönül

darlığından kurtulamadı ve perdeyi açamadı. Nihayet Anber Ana'ya baş vurdu ve yalvardı:

— Sizin ricanız Zengi Ata önünde tesirli ve benim gibi fukaraya şefkatiniz büyüktür. Lütfen benim için şefaatte bulununuz ve keskin nazarlarının bana yönelmesini sağlayınız! Beni kemal yolunda bir türlü derece alamamak felâketinden kurtarınız.!

Anber Ana, Seyyid Ata'ya acıdı ve dedi :

— Sen bu akşam siyah örtülere bürünüp onun yolu önünde uzan!. Seher vakti abdest almaya çıktıkları zaman seni bu halde görsünler ve merhamet etsinler. .

Anber Ana, gece vakti şeyhe de ricada bulundu :

— Ahmed bunca zamandır hizmetinizdedir, şimdiye kadar iltifatı nazarınıza mazhar olamadı. Ona himmette bulunmanızı istirham ediyorum.

Zengi Ata gülümsedi :

— Ahmed'in seyyidliği ve ilmi, yolunda engel oldu. Beni gördüğü gün kendimi ona belirttiğim halde kabul etmedi. Gönlünden, bir seyyid ve âlim kişinin bir sığır güdücüsüne bağlanamayacağına dair fikirler geçirdi. O yüzden de yolda kaldı. Fakat mademki sen şefaat ediyorsun; suçundan

geçtim, inşallah hâli düzelir.

Şafak vakti Zengi Ata dışarıya çıktıkları zaman, yerde siyah örtülere sanlı bir şey gördüler. Ayaklarını kaldırıp Seyyid Ata'nın göğsüne bastılar. Seyyid Ata şeyhinin mübarek ayaklarından öpmeğe ve yüzünü, gözünü ayaklara sürmeğe başladı.

Zengi Ata sordu :

— Kimsin sen?

— Ahmed..

Zengi Ata fısıldadı:

— Artık ayağa kalkabilirsin, Ahmed! Bu küçüklük seni bir anda büyültmeye yetti!

Ve Zengi Ata; Seyyid Ata'ya öyle bir yöneliş yöneldi ki, müridine bütün fetih kapıları açıldı.

Seyyid Ata o kadar yükselecektir ki, bir gün toprağından iyi

mahsul alamayan bir ekincinin şikâyeti üzerine toprağa hitap edip iyi mahsul vermesini ihtar edecek, toprak da yıllarca tohum ekilmeksizin en bol mahsulü vermekte devam edecek..

DSMADL ATA

Seyyid Ata'nın yüksek halifelerinden.. Halimin başında halk Dsmail Ata'ya çatar, aleyhinde konuşurmuş.. O da dermiş ki:

— Ben onları bilmem, tanımam; yiyeceklerini verir, davullarını çalarım. Canım feda olsun kendilerine!.

Seyram ile Taşkent arası Hoziyan kasabası halkı da ismail Ata hakkında söylemediğini bırakmazmış.

Mukabelesi:

— Bu mollalar bizim sabunumuzdur. Onlar olmasa nasıl temizleniriz.

Hoca Ubeydullah Hazretleri bu sözü pek beğenirlerdi. Halk şefkat mevzuunda yine ismail Ata'nın düsturu:

— Halkı sev, ona güneşte gölge, soğukta kaftan, kıtlıkta ekmek ol!

Hoca Ubeydullah hazretleri, bu söz için de «her hikmeti toplayıcı kelâm» buyurmuşlardır.

ismail Ata'nın bir müride telkini:

— Ey derviş, seninle tarikat arkadaşı olduk! Bizden bir nasihat kabul et: Bu dünyayı süslü bir mezar say, Allah ile kendinden, başkasını yok bil; ve nihayet tevhid denizinde öyle boğul ki, sen de aradan çık ve «var olan ancak Allah'tır» sırrına er!

Büyüklerden biri diyor ki :

— Şeyh Dsmail'in müridleri secde ederken kendilerinden zevk kokusu gelirdi.

DSHAK HOCA

ismail Ata'nın oğlu..

Şeyh Abdullah Hocendî anlatır :

Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin sohbetlerine yetişmeden bir hayli zaman evvel bana kuvvetli bir cezbe gelmişti. Büyüklerden birinin mezarını ziyaretimde bir hitap işittim : «Geri dön; senin muradın 12 yıl sonra Buhara'da gerçekleşecektir!» bir gün pazardan geçerken bir köşeye çekilmiş, birbiriyle halleşen iki Türk gördüm, içli içli konuşuyor ve ağlaşıyorlardı. Kulak verdim : Bahisleri tarikat.. Meclislerine girmek istedim. Pazardan biraz meyva ve yiyecek alıp önlerine sürdüm.

Birbirlerine işaret ederek hakkımda kabul yüzü gösterdiler ve dediler : «Bu derviş istekli görünüyor. Onu sultanımızın oğlu îshak Hoca'ya götürelim!» Ishak Hoca'nın yerini öğrendim ve gittim. Büyük alâka ve iltifat gördüm. Bir müddet hizmetlerinde bulundum. Sonunda, îshak Hoca, hakkımda fazla alâka ve himaye isteyen oğluna benim için şöyle dedi: «Bu dervişin nasibi benden değil, Şah-ı Nakşibend Hazretlerinden.. Benim onu tasarrufa mecalim yoktur.» Bu sö zü işitince, mezardan gelen hitabı hatırladım ve Dshak Ata'nın ermişliğine tam inandım. Nasibimi bekledim.

SADB VE BEDR ATALAR

Zengi Ata'nın üçüncü ve dördüncü halifeleri.. Sadreddin Mehmed ve Bedreddin Mehmed.. Daima bir arada bulunurlar ve ferdî ihtiyaçlarından başka her şeyleri birlik içinde geçerdi. Şu var ki,

Sadreddin her an terakkideyken Bedreddin geri kalmakta ve bunun sebebini Zengi Ata'yı ilk görüşünde kabul etmeyişine bağlamaktaydı. O da, Seyyid Ata gibi Anber Ana'ya baş vurdu ve ağlayarak şefaat diledi. Şefaat kabul edildi ve Bedr Ata, sırtındaki yükü atıp kemal semalarına kanat açtı.

Arada, Sadr Ata'dan başlayarak birbirinin mürşidi ve müridi; şeklinde şu basamaklar :

Eymen Baba, Şeyh Ali, Mevdud Şeyh, Kemal Şeyh, Hadim Şeyh..

ŞEYH CEMALEDDDN

Hadım Şeyh'in halifesi.. Herat şehrinde Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî türbesinde mücaver olarak oturdu ve orada vefat etti. Kabri Mevlânâ Sadeddin ile yan yana..

Bu satırların muharriri (Şeyh Sâfi), onun sohbetine sık sık devam eder ve kendisinden şeyh hakkında (Şeyh Hadim) menkıbeler dinlerdi.

Şeyhinden bir söz :

— Bir kısım insan vardır ki, Allah'ın zikrinden kalblerinde kasvet belirir. Zira, zikri, edebine saygı göstermeden gaflet ve nefsaniyetle ederler.

Şeyhinden bir söz :

— Zikir mertebelerinin nihayetinde erişilen zevk ve huzur mümkündür ki, bu mertebeler aşılmadan, başlangıçta da zuhur etsin.. Fakat böyle bir zevk ve huzurun devam ve bekası olamaz. Tabiat değişikliğiyle o da değişir ve silinip gider. Zikir mertebelerinden sonra gelen zevk ve huzur ise insanda bizzat tabiat olacağı için devamlı ve bekâlı olur.

Şeyhinden bir söz :

— Müride gelen hâlin dürüstlüğü üzerinde tek işaret, kalbte bir fena ve yokluk keyfiyetinin doğması ve bu keyfiyete bağlı olarak farzların yerine getirilmesindeki güçlüğün kalkmasıdır. O keyfiyetle insana öyle bir hal gelir ki, mürid için şeriat ölçülerinden güzel bir şey olamaz ve emirler kuş gibi bir hafiflikle yerine getirilir.

Şeyh Cemaleddin anlatıyor:

— Bir gün zahir âlimlerinden biri şeyhimizin yanına gelip dedi ki: «Raks ve güzel ses ehlinin hali iki şıktan biridir; ya şuurlarına maliktirler, yahut şuursuz.. Şuurlarına sahip bulunuyorlarsa bu vaziyette raks ve kendinde değilmiş gibi görünmek son derece çirkindir. Eğer şuursuz iseler, bu hal abdest bozucu olduğuna göre onu nazara almadan, yani abdestsiz namaz kılmak daha da çirkin bir hareket olur. Şeyhimiz de şu cevabı verdiler :

«Abdest bozucu şuursuzluk, ya delilerde olduğu gibi aklın büsbütün kalkması, yahut bayılma vesair hallerde görüldüğü şekilde bir an için örtülmesi neticesinde meydana gelir. Ama raks ve güzel ses bağlılarının şuursuzlukları bunlardan hiç birine uymaz. Onlardaki şuursuzluk, güzel ses dinlerken ilâhî âlemden gelen tesirin küllî akıl yoluyle cüz'î aklı zaptetmesi şeklindedir ki, bu vaziyette abdest tazelemek diye zarurete yol açılmaz. Küllî aklın himaye ve tasarrufundaki cüz'î akıl, ilâhî tesir ve cazibeden

gelen kaynaşmayla, şuur ve dolayısiyle abdest bozucu kerih şarta düşmüş olmaz. Şuurlu olarak güzel ses dinlemeğe gelince, o da, sesin cinsine, hizmet ettiği gayeye,, dinleyenin niyetine, yakıştırdığı muradına göre ayrı ayrı mânalar belirtir ve fetvalar gerektirir.»

Şeyhinden bir söz:

— Yokluğun vücudu, beşer vücuduna avdet eder; fakat fenanın vücudu beşer vücuduna avdet etmez.

Tefsiri:

Yokluğun vücudu tâbirinden murat, müridin yokluk sıfatiy le gerçekleşmesidir. Bu, bir nevi kendini kaybetme halidir ki, Hâ cegân yolunun başındakilere uğraşmaları esnasında gelir. Dış âlemin nakışlan gözden ve gönülden silinince de, işte yokluğun vücudu yönünden hakikî varlık ışık salmaya başlar. Bu vücut, beşerî şartlar sebebiyle devamlı olmaz ve geriye dönebilir. Ama, fenadan sonra gelen bekâ —ki Hakkanî vücudun başlangıcıdır— bir kere tahakkuktan sonra bir daha

gitmez.

Sadık mürid, gönül aynasını dış dünya nakışlarından temizleyince kendinde bir yokluk hissetmeğe başlar, vücudunu ve dün-

yayı göremez ve hatırlayamaz olur. Bu hale tasavvuf lisanında «adem» ve «gaybet» derler. Bu hal, saadet sabahından ve ilâhî vuslat anından ilk işarettir. Fakat olanca mesele, bu halin sâlikte devamlı ve sabit hale gelmesidir. Sâlik bu hal içinde devam ede ede yokluktan fenaya geçecek ve Hakkanî vücuda erecek olursa zevali imkânsız olan makama ermiş olur. îşte, «fenadan sonra beka» makamı budur. Bu varlıkla var olduktan sonra beşerî vücuda dönmeğe mecal kalmaz.

ABDÜLHALIK GUCDEVANI

Yusuf Hemedanî Hazretlerinden gelen aslî kolu, üçüncü halife Ahmed Yesevî dallarından sonra yine kendisine döndürmüş bulunuyoruz.

Abdülhalik Gucdevanî Hazretleri, Yusuf Hemedanî'nin dördüncü halifesi ve «Hacegan» silsilesinin başı, halkanın merkezi...

Doğdukları ve medfun bulundukları yer, Buhara'da Gucdevan köyü.. Gucdevan, Buhara'ya 6 fersah mesafede, şehirimsi büyük bir köy. .

Babasının ismi Abdülcemil.. Zamanında, Abdülcemil Dmam diye meşhur.. imam Malik evladından.. Zahir ve batın ilimlerinde üstün ve müşkülü olanların baş vurduğu kapı.. Hızır ile sohbetleri var.. , Kendisine bir erkek evladı olacağını ve ismini «Abdülhalik» koymasını söyleyen de Hızır..

Abdülhalik Gucdevanî Hazretlerinin babası, Malatya taraflarında otururken Maveraünnehr'e hicret etmiş, Buhara yakınları nda Gucdevan köyüne yerleşmiş ve Rum hükümdarlarından birinin kızı olan zevcesinden, orada, Abdülhalik dünyaya gelmiş..

Abdülhalik çocukluğunu doğduğu köyde geçirdi ve daha sonra Buhara'da ilim tahsiline koyuldu.

Bir gün, tefsir okurken gizli duayı emreden bir ayeti hocasına soruyor:

— Bu gizliliğin hakikati ve gizli zikrin yolu nedir ? Zikredici yüksek sesle ve uzuvlarını oynatarak işini yapsa herkes duyar ve görür. Kalbinden yapsa, bir hadis gereğince kan damarlarında gezdiğini bildiğimiz şeytan farkına varır. Ne yapmak lazım?.

Hocası diyor ki;

— Bu, ledün ilmi meselesidir. Allah dilerse seni dostlarından birine eriştirir, o da sana gizli zikri öğretir.

Abdülhalik Hazretleri kendilerine ilahî sırları talim edecek Allah dostunu beklediler. Ta, Hızır'ın kendilerine görünüp «vu-kûf-u adedî» denilen usulü öğrettiği güne kadar..

«Fasl-ül-hitab» isimli kitap, Abdülhalik Hazretlerinin ölçülerini tarikatte hüccet, (senet) olarak gösterir. Bu ölçüler her tarikatte makbul, sıdk ve safayı elde etmekte başlıca yardımcı, şeriat ve sünnete uymakta ve nefse karşı durmakta biricik müessirdir. Gizli zikrin gayesi olarak da

yabancıların gözünden saklanmayı şiar kabul etmiştir.

Abdülhalik Hazretlerine gizli zikri Hızır talim ettirmiştir.

Bir zaman sonra Hoca Hazretleri Buhara'ya geliyor ve orada Yusuf Hemedanî Hazretlerinin sohbetine erişiyorlar. Görüyorlar ki, Yusuf Hemedanî de kendileri gibi gönül zıkriyle meşgul .. Böylece, sohbette mürşidleri Yusuf Hemedanî, harekette de Hızır oluyor. Şu var ki, Yusuf

Hemedanî ve eski şeyhlerin zikirleri, resmî ve umumî planda açık zikirdir. Ayrıca içten edilen zikrin hususî şeklidir. Böyleyken Yusuf Hemedanî Abdülhalik Gucdevani'nin topyekün gizli zikrini kınamıyor ve :

— Mademki Hızır'dan böyle emir aldınız, devam ediniz! Diyor.

Hoca Abdülhalik Gucdevanî'nin bir yazısından :

«— Henüz 22 yaşlarındaydım ki, Hızır beni Yusuf Hemedanî Hazretlerine ısmarladılar. Hoca'nın Buhara muhitinde kaldığı müddetçe yanından ayrılmadım ve hizmetinde bulundum.»

Abdülhalik Gucdevanî bu vaziyette riyazete başlıyor ve geçirdiği halleri gözlerinden saklamakta çok titiz davranıyor. Ve her an velayet ve kerametleri ilerliyor.

Tarikat edep ve ölçülerine ait bir vasiyetnameleri vardır ki, manevî oğulları Hoca Evliya-yı Kebir için yazmışlardır. Bu vasiyetname, tasavvuf ve ledün ilmi irfanının en ince hikmetlerini toplayıcı ve yolun ana hedeflerini göstericidir.

Bu pek meşhur vasiyetnameden birkaç nokta :

«— Vasiyet ederim sana ey oğul ki, bütün hallerinde ilim, edep ve takva üzerinde olasın!. Geçmişlerin eserlerini oku ve sünnet ve cemaat yolundan git! Fıkıh ve hadis öğren ve cahil sofilerden bucak bucak kaç! Namazlarını mutlaka cemaatle kıl!.. Şu şartla ki, imam ve müezzin olma! Şöhret peşinde gezme! Şöhrette afet vardır. Makamlarda da gözün olmasın; daima kendini aşağılarda tut! Mahkeme ilanlarına adım yazdırma ve mahkemelerde bulunma Kimseye kefil olma! Halkın vasiyetlerine karışma! Padişah ve şehzadelerle düşüp kalkma! Dergah kurma ve dergahlarda oturma! Güzel ses dinlemeğe fazla kapılma ki, ruhu karartır ve sonunda nifak doğurur.

Böyleyken güzel sesi de inkar etme ki, ona bağlı olanlar çoktur. Az ye, az konuş az uyu; ve halktan, arslan'dan kaçar gibi kaç! Her zaman yalnızlığı tercih et ve körpe çocuklardan, kadınlardan, yenilik dâvası edenlerden, zenginlerden ve aşağı takım insanlardan uzak dur! Helal ye, şüpheli işlerden çekin ve kudretin yettiği müddetçe evlenme ki, dünyaya bağlanır ve o uğurda dinini yele verirsin. . Çok

gülme; hele kahkahayla gülmemeğe çok dikkat et! Gülmek kalbi öldürür. Herkese şefkat gözüyle bak ve kimseyi hakîr görme! Kendi dışını bezeyip süsleme ki, dış mamurluğu iç haraplığından gelir. Halkla didişme, kimseden bir şey isteme ve kimseye hizmet teklif etme! Şeyhlere mal ve canla hizmet et ve onların halini aslâ kınama! Onları kınayanlar felah bulmaz. Dünyaya ve dünya ehline gurur bağlama! Gönlün daima mahzun, bedenin rahatsız ve gözün yaslı olmalı, Dşin halis, duan yalvarıcı, giyeceğin eski, yoldaşın derviş, sermayen din ilmi, evin mescid ve yakının Allah olsun..»

Abdulhalik Gucdevanî Hazretlerinin 8 düsturu vardır ki, tarikatın temel ölçülerini temsil, kemâl rejiminin muhteşem planını teşkil eder:

1 — Huş der dem. .

2 — Nazar ber kadem..

3 — Sefer der vaten..

4 — Halvet der encümen..

5 — Yad-ı Kerd..

6 — Baz-ı Keşt..

7 — Nigah-ı Daşt,.

8 — Yad-ı Daşt..

Son ölçünün «bunlardan başka her şey ziyandır!» manasına bir de eki var..

Ayrıca 3 düstur daha :

1 — Vukuf-u zamanî..

2 — Vukuf-u adedî..

3 — Vukuf-u kaibî..

Bunlarla beraber hepsi 11 ölçü..

HUŞ DER DEM :

Alınan her nefeste hazır olmak. . Yani her nefeste huzuru muhafaza etmek, Allah'tan gafil olarak tek nefes almamak.. Mevlana Sadettin Kaşgarî bu ölçüyü «Bir nefesten bir nefese geçerken asla gaflete düşmemek ve huzurda olmak» diye tarif ediyor. Hoca Ubeydullah Hazretleri de şöyle ifade ediyorlar :

— Bu yolda nefesi muhafaza ve ona riayet etmeği mühim tutmuşlardır. Gerektir ki her nefes huzur ve bilgi ile alınıp verilsin.. Nefesini koruyamayanlara yolunu şaşırmış gözüyle bakarlar.

Şah-ı Nakşibend:

— Bu yolda terakkinin temeli nefes üzerindedir. Her nefeste hale bakmalı ve mazi ile istikbali düşünmekten uzak kalmamalıdır. Nefesin giriş ve çıkışında iki nefes arasını öyle muhafaza etmelidir ki hiç biri vücuda gafletle girip vücuttan gafletle çıkmasın..

Şeyh Necmeddin Kubrâ ise meşhur risalesinde nefes sırrını şöyle anlatıyor:

— Allah'ın zat ismi «hâ - he» harfinden ibaret olup başındaki «elif» ve «lam» harfleri tarif edatıdır, işte her nefeste bu harf ve isim cereyan eder. Sahibi ister farkında olsun, ister olmasın. O şey ki, içinde o isim cereyan etmez, hayata müstehak değildir. Şu halde bütün canlıların nefes alış ve

verişleri, bilen ve bilmeyen için hep o isimledir. Marifet yolcusuna düşen borç ise bu inceliği bilmek ve her nefeste Allah ile olarak huzuru elde tutmaktır.

NAZAR BER KADEM :

Bu ıstılah «göz ayağa bakacak» manasına.. Sâlik, şehirde, sahrada, yolda, her yerde gözünü ayağına mıhlayacak, daima yere bakacak ve onu başıboşluktan, dilediği yere bakmaktan koruyacaktır. Bu ölçüde, göz nereye değerse oraya akan gönlün perişanlıktan kurtarılması ve kendi iç alemine bağlı kalması hikmetini okuyoruz.

SEFER DER VATEN:

«Vatanda sefer» manasına gelen bu tabir, müridin, kötü ahlakından ve beşerî sıfatlanndan sıyrılıp iyi ahlak ve melekî sıfatların yurdu olan aslî vatanına sefer etmesini gösterir. Mürşid aramak için girişilen maddî seferler de bu mananın içindedir. «Hacegân» yolunda, mürşidini buluncaya kadar sefer edip ondan sonra mürşidin hizmetinde ikamete geçmek ve iç seferini tamamlamak başlıca kaidelerdendir.

HALVET DER ENCÜMEN:

Yani mecliste, toplulukta yalnızlık.. Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerine sormuşlar:

— Sizin tarikatınızın esası nedir? Buyurmuşlar:

— Halvet der encümen, toplulukta yalnızlıktır. Zahirde halk, batında hak ile olmak..

Ve buyurmuşlar :

— Bizim tarikatımızın esası sohbettir. Halktan uzaklaşmakta şöhret, şöhretteyse afet vardır. Hayr cemiyettedir; cemiyet de sohbette.. Elverir ki, her iki tarafın hakkı verilsin ve birinden birine

saplanıp kalınmasın..

Hoca Evliya-yı Kebir buyurdular :

— Toplulukta yalnızlık şudur : Zikir insanı öyle kaplayacak insan kendisini zikre öyle verecek ki, en kalabalık ve şamatalı yere girse hiç bir şey işitemez olacak..

Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Dnsan kendisini topyekûn zikre verse, beş altı günde öyle bir mertebeye erişir ki, halkın çağrıştığı ve birbiriyle didiştiği hep zikir görünür. Kendi konuştukları da..

YAD-I KERD:

Dilin kalble beraber zikridir.

Mevlana Sadettin Kaşgarî:

— Zikir talimin usulü şöyledir ki, Şeyh kalbiyle tevhid kelimesini söylerken, mürid kendi kalbini hazırlayacak ve şeyhin yüreğine karşı tutup gözlerini yumacak, dilini damağına yapıştıracak, dişlerini sıkacak, nefesini tutacak ve yalnız kalbiyle zikre başlayacak.. Nefesini hapsetmekte sabır gösterecek ve bir nefeste üç kere tevhid kelimesini çekecek. . Böylece zikrin halavetini kalbinde arayacak..

Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Zikirden murad, kalbin Allah'tan bilgi edinmesidir. Bu bilgi meydana gelince zikir yerini buldu demektir. Eğer gönül ehli sohbetinde bu bilgi meydana gelmezse zikre devam etmek lazımdır. Zikirde en kolay ve sağlam yol, nefesini göbeği altında hapsedip dudağını dudağına ve dilini

damağına yapıştırmak suretiyle olandır. Kalbin hakikati o duygu ve anlayış merkezi olmaktır ki, her tarafa yönelir, dünyayı ve dünya işlerini hep o düşünür ve göz açıp kapayıncaya kadar yerleri, gökleri ve bütün alemleri dolaşır, işte onu bütün fikirlerden caydırıp, tiksindirip, yürek dediğimiz maddî et parçasına döndürmek ve zikirle bağlamak lazımdır. O türlü ki, Tevhid Kelimesindeki (lâ) hecesini yukarıya çekip (ilahe) lafzını sağ tarafına atarak (illallah) kelimesini şiddet ve kuvvetle kalbe indirerek, yükleyerek. . öyle ki; zikrin harareti bütün vücuda yayılmış hissetmeli ve o hararet içinde erimeli. . Tevhit kelimesinin nefy tâbir olunan «lâ ilâhe» kısmında, mürid, kendi vücudiyle beraber mutlak bir yokluğa dalacak, ispat kısmında «illallah» ise varlığı yalnız Allah'a tahsis

edecektir. Mürid bütün zamanını bu zikre bağlayacak ve hiç bir faaliyet kalbin atışı gibi onu bu zikrinden alıkoyamayacaktır. Nihayet zikr kalbin zarurî sıfatı haline gelecektir.

Kalb, üç köşeli bir et parçası şeklindedir ki, sol memenin altındadır ve insan hakikatinin toplu merkezidir. Bu et parçası öyle bir kelimedir ki, toplu hakikat onun manasıdır. Toplu insan hakikati de öyle bir özdür ki, bütün kainat onun mufassal ifadesidir. Her yemişin çekirdeğinde kendi ağacı öz halinde bulunduğu gibi, kalpte de bütün kainat özleştirilmiştir. Hasılı, kalb, bütün mevcutların hülasa halinde nüshası ve sonsuz sırların toplanma noktasıdır. Kalbe yol bulan murada erer, ona yol bulmak da gönül ehlinin hizmetine erişmekle olur. O zaman müride öyle bir keyfiyet yüz gösterir ki, eşya ve hadiselerin dedikodusundan kurtulup can ve gönül sohbetine ve Allah bilgisine erer. Hiç bir zahmet ve meşakkat çekmeksizin de Allah'tan gayri ne varsa onlardan el çeker. Eşyanın

terkindeki hikmeti, hürriyeti, zikr hakikatim mürid o zaman anlar.

BAZ-I KEŞT:

Zikirde ihtiyarsızca hatıra gelen, iyi ve kötü her fikri nefyetmek, kovmak.. Zikirde kalbin «Allahım, benim muradım sensin, senin rızandır; başka hiç bir şey değil!.» itminanına ermesi şarttır. Kaibde başka alakalara yer kaldıkça böyle bir itminan teşekkül edemez ve zikr halis olamaz. Başlangıçta bu itminana erilemese de yine zikri bırakmamak ve bu his elde edilinceye kadar zikre devam etmek gerekir.

Mevlana Aliyüddin diyor ki:

— Başlangıçta ilk zikir emrini aldığım zaman «Allahım, benim muradım sensin, senin nzandır; başka hiç bir şey değil!» fikrini benimsemedim, böyle bir iddiadan utandım. Zira bu iddiada sadık değildim. Yalan söylemiş olacaktım. Vaziyeti üstadıma anlattım. Dediler ki: «insan bu sözde sadık olmasa bile yalanını hakikat haline getirinceye kadar onda sabit olmalıdır.» Sonradan işin

hakikatini anladım.

Tam doğruluk, işte, yalanı bile gerçeğe çevirmeğe bakan bu sebat ve ısrardadır.

NlGAH-I DAŞT

Bu, «havatır» ın, yani kalbe ânî olarak gelen yabancı ve nefyi gereken his ve fikirlerin murakabesidir. öyle ki, mürid, bin kere Allah'ın ismini andığı halde hatırına bir kere bile yabancı fikir gelmemelidir. Mevlana Sadeddin Kaşgarî Hazretleri bu bahiste buyurmuşlardır ki:

— Mürid, bir veya iki saat, hatta mümkün olduğu takdirde daha fazla zaman içinde kendisini «havâtır» dan korumalıdır.

Hoca Ubeydullah Hazretlerinin üstün halifelerinden Mevlana Kaasım buyurdular :

— Nigah-ı Daşt o dereceye erişmelidir ki, güneşin doğuşundan batışına kadar müridin gönlüne hiç bir yabancı şey uğramamalıdır. öyle ki, insanda hayal kuvveti kendi kendini azletmiş hale

gelmelidir.

Hakikat ehlince malumdur ki, hayal kuvvetim yarım saat için bile yok edebilmek son derece güç ve nadirlerin nadiri bir iştir. Ancak bazı yüksek velîlerin karı olabilir.

YAD-I DAŞT:

Her an ve mekanda, vicdan ve zevk yoluyla Allah'tan haberli olmak hal-i.. Bazıları bu hal-i kendinden geçmeksizin huzur şeklinde ifade etmişlerdir. Yine hakikat ehline göre bu hal, Hakkın, «şühud» aynasından müridi istilasından gelir.

Hoca Ubeydullah, Yâd-Kerd, Baz-Geşt, Nigâh Daşt ve Yad - Daşt ölçülerini şöyle hülasa ederler :

Yad-Kerd, zikirde tekellüf, mübalağayla ısrardan ibarettir. Baz-Geşt Allah'a dönüş ve adım her anışta Allah'ı murad edinıştir. Nigah-Daşt, dille söylemeksizin Allah'a dönüş halini muhafaza etmektir. Yad-Daşt ise Nigah-Daşt halini derinleştirmekten ve bilgiyle kullanmaktan ibaret..

VUKUF-U ZAMAND :

Bu mesele üzerinde Şah-ı Nakşibend buyuruyorlar :

— Müridin bütün uğraşma ve didinmelerini neticeye bağlayan ve onu muradına eriştirmekte en büyük müessirlerden biri olan «Vukuf-u Zamanî»,

insanın her an kendi halini bilmesi halinin şükrü mü, özrü mü gerektirdiğini anlaması demektir.

Yakup Şerhî:

— Bahaeddini Nakşibend Hazretleri, bize, kabz (sıkışma) halinde istiğfar; bast (genişleme) halinde de şükür ile emir buyurmuşlardır. işte bu iki hale dikkat ve riayet «Vukuf-u Zamanî» dir.

Hoca Hazretleri ;

— Müridin olanca kar binası, «Vukuf-u Zamanî» işinde saat üzerine kurulmuştur. Yani müridin halindeki nizam, vaktini muhafaza etmeğe bağlıdır. Ta ki, aldığı her nefes, huzur ile mi, gafletle mi geçmektedir, bilsin..

«Vukuf-u Zamanî» tasavvuf büyüklerince nefs murakabe ve muhasebesinden ibarettir. Hoca Hazretleri:

— Muhasebe, her geçen saatin huzur veya gaflet noktasından hesaplanmasıdır. Eğer vaziyette noksan varsa «Baz-ı Geşt» usulüne sarılıp amele yeniden başlanması lazımdır.

VUKUF-U ADEDD:

Zikir sayısına dikkat ve riayet işi.. Hoca Bahaeddin-i Nakşibend Hazretleri, kalbi zikirde sayıya dikkat ve riayetin dağınık «havâtır» ı toplayıp sildiğine işaret ederler.

«Hacegan» yolunda «Vukuf-u Adedî», mücerret sayı saymak değil, sayı çerçevesi içinde kalbî zikri derinleştirmektir. Gerektir ki bir nefeste, 3, 5, 7 veya 21 kerre Allah ismi zikredilsin ve bu kemiyet ölçüleri mutlaka tek rakamlarla bitsin..

Hoca Alaeddin Attar Hazretleri :

— Dava kemiyette değil, keyfiyette çok zikirdir. Yani huzur ve şuurla çok zikir. . Kemiyet ne kadar fazla olursa olsun. eseri has olmayınca boşuna yorgunluk demektir. Zikrin eseri, Tevhit

Kelimesindeki nefy kısmında beşerî vücudun yokluğa karıştığına, ispat kısmında da ülûhiyet cezbelerinden bir tecclli göründüğüne delâlet eden hallerle meydana çıkar.

Şah-ı Nakşibend Hazretleri:

«Vukuf-u Adedî» denilen hassa, Ledün ilminin ilk mertebesidir.

Bu görüşten murad, başlangıçta bulunanlara ait tasarruf ve cezbe eserleri olmak gerektir.

Nitekim Alaeddin Attar, Hazretleri buyurdular :

— öyle bir halet ve keyfiyet ki, yakınlık ve Ledün ilminin başlangıcı onda tecelli eder. «Vukuf-u Adedî» nin Ledün ilminde başlangıç noktası olduğu, Mutlak Bir'in aleminde belirmesi sırrından haber vermesiyledir. «Vahid»in, esasta, sayılara çekirdek teşkil etmesi gibi..

Dki mısra :

Görünen çokluk sureti bir nümayişten ibarettir;

Tecellilerde hakikat «Bir» den başkası değil

Bir kıta :

Çokluk ayniyle birliktir;

Varlık «bir» dedir.

Her neyi iki görürsen sen,

Bil ki, o yine birdir.

Bir kıta :

Hakikat ehlinin mezhebince Bütün sayılar «bir» in içindedir. Zira sayılar ne kadar çoğalsa Hakikatleri yine birdir.

işte Ledün ilminin ilk merhalesi olan «Vukuf-u adedî» böyle bir anlayışa ermektir.

Ledün ilmi öyle bir bilgidir ki, yakınlık ehline ancak Allah'ın talimiyle malum olur; akla bağlı deliller ve müşahedelerle değil . . Nitekim Kur'an Hızır'ı Ledün ilmine malik olmakla över. Yakîn ilmiyle Ledün ilmi arasında fark şudur ki, yakîn ilmi, ilâhî zat ve sıfat nurunu idrakten ibaretken, Ledün ilmi, Allah'tan ilham yoluy ile manaları kavramak işidir.

VUK'UF-U KALBD:

îki manalı: Biri, zikir edicinin her an Allah'ı bilmesi.. Bu, «Yad Daşt» nev'inden bir iş.. Bu hususta Hoca übeydullah Hazretleri buyururlar ki:

— «Vukuf-u Kalbî» Allah'tan agah olmakta bir gönül halidir. öyle ki, gönülde, Allah'tan gayri hiç bir şey olmayacak..

Yine Hoca Übeydullah Hazretleri:

— Zikirde zikredilenden âgâh ve gönlü ona inhisar ettirmek. . Bu âgâhlığa, görüş, eriş, vücut ve «Vukuf-u Kalbî» derler.

ikinci mana :

Zikredicinin gönüle yönelmesi. . Mecaz yoluyle gönül dedikleri, ucu sivri ve kenarları yuvarlak müselles şeklindeki et parçasına.. O et parçası sol memenin altındadır ve bütün dikkatin üzerinde toplanacağı noktadır. «Vukuf-u Kalbî» den murat da o et parçasının zikirden asla gafil olmayarak onun harareti içinde erimesidir. Şah-ı Nakşibend Hazretleri, «Vukuf-u Kalbî» ye ait bu iki noktayı lazım ve mühim tutmuşlardır.

Bir ayet gereğince, Allah her yerde hazırken nasıl Kabeye dönülerek ona el açılıyorsa, can ve gönül kabesi kalbe yönelmek suretiyle yol bulunuyor ve onsuz olmuyor. Zira insan, içinde bulunduğu taayyün suretleri ve hayvanî ruhu bakımından istikametlerin zindanında mahpustur. Ama, yine aynı insan, öz hakikatiyle cihet ve istikametlerin dışındadır. Bu bakımdan cihet ve istikametin esiri,

cihetsizliği yine cihette aramak zorunda kalıyor.' Ve yine bu bakımdan mecaz, yoluyle gönül denilen et parçası da ruh hakikatinin nişanesi ve bir

nevi cihet tayini noktası oluyor. Hakikate yol için bu mecaz noktasına yönelmek ve Ledün ilminin anahtarını onda bulmak lazımdır.

Hoca Abdülhalik Hazretleri, bekâ alemine intikalleri yaklaşınca yakınlarından dört kimseyi davet ve irşad makamına liyakatle tebşir etmişlerdir.

HOCA AHMED SIDDÎK :

Hoca Abdülhalik Hazretlerinin ilk halifeleri.. Buharadah.. Hoca Hazretlerinin vefatlarından sonra makamlarına geçiyorlar ve kendi vefatları da yaklaşınca, bütün bağlıları, Hoca Evliya-yı Kebîr ve Arif Reyvegerî Hazretlerine ısmarlıyorlar. Bunlar, ana kolun baş kutuplarıdır.

Hoca Ahmed'in kabirleri, Buhara'dan üç fersah mesafede bir köydedir.

EVLDYA-YI KEBÎR:

Hoca Abdülhalik Gucdevânî Hazretlerinin ikinci halifesi.. O da Buhara'dan..

Başlangıçta, Buhara âlimlerinden birinin zahirî plânda derslerine devam ederken, çarşıda, nuranî bir zata tesadüf ediyor. Bu, Hoca Abdülhalik Gucdevânî Hazretleridir. Bir bakışta hoca-va tutuluyor ve peşi sıra gitmeğe başlıyor. Hoca bir dükkândan bir parça et satın alıyor. Tutkun genç hemen büyük Velî'nin yanına sokulup hizmet arzediyor :

— Müsaade buyurur musunuz, elinizdeki et paketim evinize kadar ben taşıyayım ? Hoca bu aşk dolu gence bakıyor, kimbilir onda neler görüyor ve hemen razı oluyor :

— Peki oğlum, al bu paketi ve eve kadar benimle gel! Evinin kapısında Abdülhalik Hazretlerinin mukabelesi:

— Teşekkür ederim; şimdi bir saat sonra gel de beraber yemek yiyelim! Bir saat sonra buluşup sofraya oturdukları zaman, Evliya-yı Kebîr Hazretleri, dışından tahsiline çalıştığı ilim bakımından kendisini sıfır buluyor, yüreğinin Hoca Abdülhalik Gucdevânî elinde yoğurulmaya, bütün

varlığının ona doğru akmaya başladığım hissediyor ve mürşidine kapılanıyor. Artık zahir plânında kendisine ders veren hocadan sıyrılmıştır. Fakat o hoca, talebesini tarikatten döndürmek için

elinden geleni ardına koymamakta. . Eski talebesi hakkında da söylemediğini bırakmamakta. . Buna karşılık Hoca Evliya susmakta, asla karşılık vermemekte. . Bir gece Evliya-yı Kebîr Hazretleri,

mahut Hoca'nın şenî bir fiil işlediğine dair bir rüya görüyor. Aynı gecenin sabahı hoca, onun huzurunda.. Büyük velîyi yüzüne karşı kötülemekle meşgul.. Hoca Evliya dudaklarında zarif bir tebessüm, adama dönüyor :

— Ey üstad geçinen adam! Gece filân şenî fiilî işlersin, gündüz de utanmadan karşımıza geçip bizi Hak yolundan döndürmeğe yeltenirsin! Hoca, bu açık keramet karşısında Evliya-yı Kebîr'in

ayaklarına kapanırcasına ona el uzatıyor, tevbe ediyor, Abdülhalik Gucdevânî Hazretlerinin kısa zamanda Evliya-yı Kebîr üzerindeki eserini

görüp aynı yola giriyor ve eriyor. Evliya-yı Kebîr Hazretleri, Buhara pazarında Sarraflar Mescidi denilen yerde kırk gün, kırk gece bir çile

çıkarmışlar. . Bu çile esnasında murakabeleri o kadar derin olmuş ki, gönüllerine tek bir yabancı his (havâtır) düşmemiş. . Hoca Ubeydullah Hazretleri, Hoca Evliya'nın bu çilesini fevkalâde büyük görürler, beğenirler ve taaccüplerinden parmaklarını ısırırlardı. Derlerdi ki :

— «Hâcegân» yoluna girenler az zamanda öyle bir mertebeye erişirler ki duydukları her ses kulaklarına zikir gelir ve zikirden başka hiç bir şey işitmezler. Hoca Evliya'nın çilesini de, hatıra hiç bir şey gelmediği değil, gelenlerin kendi bâtınına asla zahmet vermediği şeklinde anlamak lâzımdır. Bir ırmağın üzerindeki çerçöp nasıl suyun cereyanına engel olamazsa öyle. . Yine Hoca Ubeydullah Hazretleri anlatıyor :

— Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin en ileri bağlılarından Alâ-eddin Attâr Hazretlerine sormuşlar : Sizin gönlünüz, ona hiç bir yabancı his düşmeyecek kıvamda mıdır? Alâeddin Attâr cevap vermiş : Yok, yok, düştüğü olur; ama kalmaz, gider. «Havâtır»a kökünden mâni olmak imkânsızdır. Yirmi yıl nefyettiğim bu fikir, bunca emek ve gayretten sonra birdenbire yine zuhur etti, fakat karar

kılamadı. «Havâtır»ı karşılamak zor iştir. Hattâ bazıları onlara hiç bir itibar gösterilmeyeceği kanaatindedir. Şu var ki, onların ruha yerleşmesine göz yummamak lâzımdır. Vefatlarına yakın kendilerine dört halife seçtiler. Mübarek kabirleri, Buhara taraflarında Hâkrîz isimli hisarın Ayyâr burcu yanında..

HOCA DEHKAN KILLETÎ

Hoca Evliya'nın dört halifesinden ilki. . Hocanın vefatından sonra irşâd makamına geçtiler, öbür halife ve müridler kendisine bağlandılar. Kabirleri, Buhara'nın Şimalinde, şehirden iki fersah mesafede Kıllet isimli köyde. .

HOCA ZEKD HUDABADD Buhara'nın beş fersah uzaklığında Hudâbâd köyünden.. Kabri de orada. . ikinci halife..

HOCA SOKMAND Üçüncü halife.. Kabri Evliya-yı Kebîr Hazretlerininki ile yanyana. .

HOCA GARDB

Hoca Evliya'nın oğlu ve dördüncü halifesi.. Meşhur Şeyh Necmeddin Kümrâ, onun üstün bağlılarından.. Şeyh Seyfüddin Büharazî de bağlılar halkasından. .

Şeyh Seyfüddin, Hoca Garib hakkında sorduğu bir suale bir başka şeyhten şu cevabı alıyor :

— Tam erdir ve nisbeti cezbe ile ziynetlenmiştir. Bu cevabı veren şeyh devam ediyor:

— Ben hayatım boyunca nice velî ve gönül ehliyle görüştüm. 'Hoca Garib derecesinde hiç bir kimse görmedim. Hoca Garib de dört halife bıraktı.

HOCA EVLiYA-YI PÂRDSÂ

Hoca Garib'in birinci halifesi.. Buhara taraflarında Harmentehî isimli köyden.. Dsim ve cismi kalmamış bir yer.. Defnedildiği yer de orası..

HOCA HASAN SAVERÎ

Halifelerin ikincisi.. Şu dakikada hiç bir izi bulunmayan Sâver adlı köyden.. Toprağı da orada..

HOCA EVKETMAN

Hoca Garib'in üçüncü halifesi.. Kabri Buharada

HOCA EVLDYA-YI GARDBD

Hoca Garib'in dördüncü halifesi

HOCA SÜLEYMAN KERMDNl :

Hoca Abdülhâlik Gucdevânî halifelerinden sanıldığı kadar Hoca Evliya halifelerinden de olması ihtimali dairesinde görüleni ve her iki büyük zat ile görüşmüş bulunduğuna hükmedilen Allah dostu..

Ona sormuşlar:

—« Muhlisler büyük tehlike üzerindedir» mealindeki hadiste, korku ifade edici tehlike nedir ? Cevap :

— Muhlislik makamına korku lâzımdır. Bu hâl o makamın yüksekliğine işarettir. Güneş en fazla kendisine yakın olana tesir eder.

Âşığın, sevdiğine yakınlığı arttıkça korkusu da artar. Kur'ânda Allah dostlarının korku ve hüzünden uzak olduklarına dair âyet mutlak hakikati belirttiği halde velîler cephesinden hiçbir zaman korku kalkmaz. Onlar korku ve tehlikeyi kendilerine sıfat edinmişlerdir.

Kabri, Buhara'ya on iki fersah mesafede Kermine isimli köyde..

HOCA MEHMED ŞAH BUHARI

Hoca Mehmed Süleyman'ın ilk halifesi ve irşâd makamını teslim ettiği sadık bağlısı. .

ŞEYH SADEDDlN GUCDEVAND

Hoca Süleyman'ın ikinci halifesi.. Hoca Mehmed Sah Bu-harî'den sonra irşâd makamına geçen

HOCA EBU SAÎD

Hoca Süleyman bağlılarının ulularından ve makbul halifelerinden. . «Meslek-ül Ârifîn» isimli eserin müellifi Şeyh Mehmed Buharî'nin bağlı olduğu mürşid. . Kitapta kayıtlı olduğuna göre Hoca Süleyman Hazretleri, vefatına yakın, müridleri arasından hilâfete Ebu Said'i seçmiş ve Hoca Ebu Said, kendisinden sonra nice yıllar irşâd makamını nurlandırmıştır.

Ebu Said'e sordular :

— Nefyine çalışılan «havâtır» dan bir şeyin nefsanî mi. şeytanî mi olduğu nasıl anlaşılır ?

Cevap verdi:

— Eğer o şey, nefyedildikten sonra yine aynı şekilde ve aynı kılıkta geri dönerse nefsanîdir. Zira aynı nokta üzerinde ayak diremek nefsin sıfatıdır. Nefs bir şeyi, muradına erinceye kadar ısrarla ister. Yok, eğer o nefyedilen

şey, şekil ve kılık değiştirerek gelirse şeytanîdir. Çünkü şeytanın muradı iğvadır ve o, muradına erinceye kadar kılıktan kılığa girmek âdetindedir.

Ebu Said'e sordular :

— Tarikatten söz etmek kimin hakkıdır ? Cevap verdi:

— O adamın hakkıdır ki, zahirini bütün yeryüzü halkına gösterseler hiç bir ayıp, bâtınım da bütün gökyüzü halkına açıklasalar hiç bir eksiklik bulunamaz..

HOCA ARDF REYVEGERD

Hoca Abdülhâlik Gucdevânî Hazretlerinin dördüncü halifesi ve ana kolun yürütücüsü. . Doğdukları ve öldükleri yer, Reyveger. . Buhara'dan altı fersah mesafede bir köy..

Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin silsileleri, Hoca Abdülhâlik halifelerinden Hoca Arif Reyvegerî'ye bağlanır. Bu bakımdan kendilerini Altın Silsilesinin ana halkalarından biri kabul edebiliriz.

HOCA MAHMUD ENCDR FAGNEVD

Hoca Arif bağlılarının en kemâllisi ve üstünü. . Hoca Ârif Hazretlerinin mensupları arasında hilâfet ve irşâd makamına liyakatle mümtaz olmuştur. Doğdukları yer olan Fagnî, Buhara'dan üç fersah uzaklıkta büyükçe bir bucak..

Geçimini dülgerlikle sağlardı.

Açık zikir kendileri tarafından ve Hoca Arif Hazretlerinin ölüm hastalıkları sırasında tatbik edilmiştir. Hoca Arif

— Bu, bize işaret edilen vakittir!

Demişlerdir.

Hoca Mahmud Hazretlerine soruyorlar :

— Açık zikri ne niyetle ediyorsunuz?

— Uyuyanlar uyansın, gafiller işitsin ve Hak yoluna, şeriat ve tarikat hedefine yönelsinler diye. .

Bu cevabı beğenen Mevlânâ Hafüzuddin :

— Niyetiniz dürüsttür ve bu hal size helâldir.

Karşılığını veriyor.

Açık zikre bir sınır çizmesi istenince Hoca Mahmud :

— Açık zikir, diyor; o kimseye yaraşır ki, dili yalan ve gıybetten, boğazı haram ve şüpheden, gönlü riya ve eğlenceden ve sırrı Haktan gayrı şeylerle uğraşmadan mahfuz olsun.

Hoca Mahmud'un ileri müridlerinden ve ana yolun kol basılarından Ali Ramitenî Hazretleri anlatıyor :

— Bir derviş Hoca Mahmud zamanında Hızır'ı gördü ve sordu : Bu zamanda, eteğine yapışılacak, doğruluk caddesi üzerinde sabit mürşid kimdir? Hızır cevap verdi : Hoca Mahmud Encir ,

Fagnevî'dir.

Hoca Ali Ramiteni bağlıları ise bu nakildeki dervişin bizzat Hoca Ali olduğunu fakat Hızır'ı görmüş olmak iddiasından kaçındığı için böyle dediğini söylediler.

Bir gün Hoca Ali, Hoca Mahmud'un bağlılariyle, Ramiten'-de zikirle meşgul olurken başı üstünden bir ak kuş geçiyor ve açık dille :

— Yâ Ali, diyor; erliği elden bırakma! Merd ol! Kuşun gagasından dökülen bu açık kelimeler halkada bulunanlara öylesine dokunuyor ki, kendilerinden geçiyorlar. Akılları başlarına gelince de soruyorlar :

— Bu ne halettir ? Şu cevabı alıyorlar :

— Hoca Mahmut Hazretleridir o kuş. . Allah ona öyle bir keramet vermiştir ki, Musa Peygamberle nice bin kelime söyleştiği makamda uçurur onu..

Şimdi Hoca Evliya-yı Kebîr'in halifesi Hoca Dehkan ölüm halinde bulunduğu için kendisini ziyarete ve hatırını sormaya gidiyorlar. Zira Hoca Dehkan Allah'tan dilemişti ki, ölümüne yakın, dostlarından birini kendisine göndersin ve o dost göçeceği zaman elinden tutsun..

HOCA EMDR HÜSEYDN

Hoca Mahmut halifelerinin ilki..

HOCA ALD ERGUNDAND

Hoca Mahmud'un halifesi.. Buhara'dan beş fersah mesafede Ergundan köyünden.

HOCA ALD RAHMDTEND:

Hoca Mahmud Encir Fagnevî Hazretlerinin ikinci halifesi, fakat Ana Silsilenin yürütücüsü ye kol başısı. . Hacegân Silsilesinde lâkapları «Azizan» dır. Büyük kutup..

Hoca Mahmud, vefatı yaklaşınca, hilâfeti, öbür halifelere rağmen Azizan Hazretlerine verdiler ve bütün bağlılarını ona ısmarladılar. Şah-ı Nakşibend Hazretlerine yol veren nispet kendisinde

düğümlenir. Yüksek makam ve büyük keramet sahibi..

Kumaş dokuyucusu..

Oğlu meşhur Mevlâna Abdurrahman Câmi, «Nefahat» isimli maruf kitabında Mevlâna Celâleddin Rûmî'nin «Dokumacı Nessaç» sıfatiyle Hoca Ali'den bahsettiğini kaydeder.

Buhara civarında, şehre iki fersah uzaklıkta Rimten dedikleri büyük bir kasabadan.. Kabri Harizem'de..

Şeyh Rükneddin Alâüddevle Semnanî kendileriyle çağdaş.. Aralarında mektuplaşmalar ve haberleşmeler cereyan etmiş.. Bir gün Şeyh Rükneddin Hoca Hazretlerine bir derviş göndererek üç mesele hakkında sual soruyor :

Birincisi:

— Siz ve biz halka hizmette kusur etmemeye dikkat ederiz. Siz yedirip içirmekte fazla külfete girmezsiniz. Olanı verir, ye

dirir ve içirirsiniz. Bizse ikramda külfet gösteririz. Daima fazlasına bakar ve mübalâğaya kaçarız. Halbuki halk sizden razı ve bizden şikâyetçidir. Sebebi ne olabilir ?

Cevap :

_ Minnet karşılığı hizmet edenler çoktur. Hizmetini minnet bilenlerse azdır. Çalışınız ki, hizmetinizi minnet bilesiniz; o zaman şikâyetçiniz olmaz.

ikincisi:

— işittik ki, sizin terbiyeniz Hızır'danmış.. Bu nasıl iştir?

Cevap :

— Allah'ın kullan arasında öyle âşıklar vardır ki, Hızır da onlara âşıktır.

Üçüncüsü:

— Dşittik ki, siz gizli zikir yerine açık zikirle uğraşmaktasınız. Bu nasıl olur ? Cevap:

— Biz de işittik ki, siz, gizli zikirle meşgul imişsiniz. Mademki işittik, demek sizinki de gizli zikir değil.. Gizli zikirden murat hiç bir şey bilinmemesi değil midir? Ha gizli zikirle meşhur

olmuşsunuz, ha açık zikirle.. ikisi de müsavi.. Hattâ denilebilir ki, gizli zikirle meşhur olmak riyaya daha yakın bir iştir.

Açık zikir bahsinde bir din büyüğüne verdiği cevap :

— ölmek üzere bir adama Tevhid Kelimesini yüksek sesle telkin etmeği emreden hadis bütün din âlimlerince malûmdur. Dervişlerin her nefesi son nefes sayılabileceğine göre bizim açık zikrimizde bu hikmeti aramak lâzımdır.

Yine bir din büyüğü ona soruyor:

— «Allah'ı çok çok zikrediniz!» emrinin belirttiği zikir, lisan zikri midir, gönül zikri mi?

Verdiği cevap:

— Başta olan dil, sonda olan gönül zikridir. Başta olan, tekellüf ve zahmetle canından sarfeder; fakat sonda olan, zikir gönlüne işlediği için bütün uzuvları ve zerreleriyle denizin hakikatine ve çok zikretmek sırrına erişmiştir. Böylesinin bir günlük kârı, başkalarının bir yıllık kazancına eşittir.

* Buyurdular :

— «Allah bir gecede mü'ının kulunun gönlüne 360 kere nazar eder» dediklerinin mânası şudur ki, kalbin vücuda 360 penceresi vardır; kalbe giren 360 damarın açtığı pencereler. . Gönül zikirle kaynayınca Allah'ın hâs nazarı ona yönelir ve doğan feyiz bu 360 koldan bütün vücuda yayılır. Böyle olunca da her uzuv, kendi haline göre ibadetini eder ve onlardan gelen ibadet nuru kalbe öyle bir feyz eriştirir ki, rahmet nazarı işte budur.

* Azizan Hazretlerinden sormuşlar :

— Dman nedir ?

— özlemek ve ulaşmak..

* Buyurdular :

— «Allah'a tövbe ediniz!» mealindeki âyette hem işaret, hem cesaret vardır, işaret tövbeyedir, beşaret te kabul edileceğine. . Kabul edilmeseydi emrolunmazdı.

* Buyurdular:

— Amele bağlanmak, onu yerine getirmek lâzım. . Yerine getirilince de yapılmadı farzetmek lâzım. . Kendini kusurlu bilmek ve amele tekrar başlamak lâzım.

* Buyurdular:

— Dki halde kendinizi sakının : Söz söylerken ve yemek yerken..

* Buyurdular :

— Bir gün Hızır, Hoca Abdülhâlik Gucdevânî Hazretlerinin huzuruna gelmişti. Hoca Hazretleri evlerinden iki arpa ekmeği getirtip Hızır'a takdim ettiler. Hızır yemedi. Hoca, yemelerini, ekmeğin helâl kazanıldığını söyledi. Hızır şu cevabı verdi: Evet, bu ekmek helâl; fakat hamurunu yoğuran taharetsiz. . Yiyemeyiz!

* Buyurdular:

— Halkı hakka davet eden kimse, canavar terbiyecisi gibi olmalıdır. Canavar terbiyecisi nasıl uğraştığı hayvanın huyum ve istidadını bilip te ona göre davranırsa o da öyle. .

* Buyurdular :

— Eğer Mansur Hallaç, Hoca Abdülhâlik müridlerinden birine rastlasaydı, gereken makam terbiyesini alır, daha ileri dereceye atlar ve asılmaktan

kurtulurdu.

* Buyurdular :

— Müride, gayeye ulaşmak için çok riyazet ve meşakkat gerek . . Fakat bir yol vardır ki ruhu doğru edicidir. O da, kalbin Allah'a vermiş olanların gönlünü kazanmak. . Zira onların kalb Allah'ın nazar noktasıdır.

* Buyurdular :

— Duanızı öyle bir delil vasıtasiyle edin ki, onunla günah işlemiş olmayasınız! Delil, Allah dostudur. Onlara tevazu ve sevgi gösterin ki, sizin için dua etsinler.

Kendilerine, âşıkların bir demde iki bayram ettiklerine dair bir mısra okunuyor.

Şu cevabı veriyorlar :

— Âşık bir demde üç bayram eder. Zira Allah'ı her anısında, Allah tarafından hem anmaya davet, hem de kabul edilmek gibi ayrıca iki bayram ve saadet işareti vardır.

* Şeyh Rükneddin, Azizan Hazretlerine soruyor :

— Ezel gününde ilâhî hitab vâki olunca ruhlardan bir kısmı «evet!» diye cevap verdiler. Ebed gündeyse ilâhî hitaba kimse cevap vermez. Sebep nedir?

Karşılık verdiler :

— Ezel günü şeriat teklifinin konulduğu gündür. Şeriatte söz vardır. Ama ebed günü teklifin kaldırıldığı gündür ve onda söz yoktur. Bu yüzden cevabı yine Allah verir,

«Vâhid» ve «Kahhar» olduğunu bildirir.

* Şiirlerinden :

Nefs kuşu bedene bağlıdır;

Onu koru ki, arkadaşındır.

Bağını çözme, uçurursun,

Uçunca da artık tutamazsın.

* Hoca Ahmed Yesevî bahsinde anlatılan Seyyid Ata, Hoca Azizan Hazretleriyle çağdaş.. Arada bir buluşurlar ve halleşirlermiş.. Bir gün Seyyid Ata tarafından Azizan Hazretlerine karşı edep dışı bir tavır gösterilmiş.. O sırada Asya içlerinden gelen çapulcu alayları şehri yağma etmişler ve Seyyid Ata'nın bir oğlunu esir alıp gitmişler.. Seyyid Ata, başına gelen bu felâketi, Azizan Hazretlerine

karşı işlediği suç yüzünden bilmiş. . özür dilemek ve bağışlanmasını sağlamak için bir ziyafet

tertiplemiş ve ona Azizan Hazretlerini davet etmiş.. Azizan Hazretleri Sey-

yid Ata'nın muradını anlayıp ziyafette hazır bulunmuşlar.. Şehrin en büyük din adamlarının ve şahsiyetlerinin hazır bulunduğu sofrada, Azizan Hazretleri, üzerlerinde muazzam bir cezbe ve ta sarruf hâl-i, ellerini yemeğe doğru götürüp şöyle demişler :

— Seyyid Ata'nın esir oğlu şu kapıdan girip sofraya oturma dıkça ve yemeğimize katılmadıkça, Ali, elini yemeğe sürmez!

Ve eli öylece kalmış. . Herkes dehşet içinde. .

Şeyh ise, gözleri yemekte, kendinden geçmiş, müthiş bir hey bet edasında..

Kapı açılıyor ve esir çocuk koşarak içeriye giriyor. Dehşet son haddinde.. Çocuk :

— Nasıl gelebildin ? Sualine şu cevabı veriyor :

— Hiç bir şeyin farkında değilim. Beni bir takım vahşi çapulcular esir edip sımsıkı bağladıkları halde memleketlerine gö türdüler. Günlerce yol aldık, Dşte birdenbire kendimi aranızda ve

yurdumda görüyorum.

Herkes, Azizan Hazretlerinin ayağına kapanmış, bu muaz zam keramet karşısında teslim olma vaziyetinde..

* Bir gün Azizan Hazretlerine, hatırı sayılır bir zat misafir geliyor. Fakat evde hazır yemek yok. . Azizan Hazretleri üzülü yorlar. Evlerinin kapısına çıkıyorlar. O sırada, paça satan bi genç elinde bir çömlekle geliyor. Çömlekte donmuş paça var..

Genç :

— Bu yemeği sizin ve yakınlarınız için hazırladım. Kabul buyurursanız beni mesut edersiniz.

Diyor.

Azizan Hazretleri bu nazik anda gelen yemekten son derece hoşnut kalıyorlar ve gence iltifat ediyorlar. Gelen yemekle misafir ağırlanıyor. Misafir gidince Şeyh Hazretleri paça satan genci çağırtıp :

— Senin getirdiğin bu yemek, sıkıntılı bir ânımızda imdada yetişti. Sen de şimdi bizden ne muradın varsa iste ki, Allah dilediğini verse gerektir.

Genç :

— Aynen senin gibi olmak isterim. Diyor.

— Bu çok güç bir şey. . Üzerimizdeki yük senin omuzlarına çökecek olursa ezilirsin!

Cevabını veriyor Azizan Hazretleri Fakat genç yana yakıla ısrar ediyor :

— Benim âlemde tek muradım, bu. . Tıpkı tıpkısına senin gibi olmak.. Başka hiç bir şey beni teselli edemez. Başka emel tanımıyorum!

— Peki, diyor, Azizan Hazretleri; öyle olsun! Ve genci elinden tuttuğu gibi halvet odasına çekiyor. Orada nazarlarını gence mıhlayıp kalbleriyle kalbine yöneliyorlar. Biraz sonra gençte bir değişiklik başlıyor. Genç hem zahirde ve hem bâtında Azizan hazretlerinin aynı olarak meydana çıkmaya başlıyor. Bu hal tam 40 gün devam ediyor ve 40 ıncı gün genç, altına girdiği yükün ağırlığından beka âlemine göçüyor. Fakat muradına ermiş ve ebedî saadete erişmiştir.

Azizan Hazretleri gaiplerden aldıkları işaret üzerine Hârizem illerine göç ediyorlar. Şehrin kapısına gelince içeriye girmeyip Harizem Şaha iki derviş gönderiyorlar ve şöyle tenbih ediyorlar :

— Gidin ve Şaha deyin ki, fakir bir dokumacı kapınıza gelmiştir. Şehrinizde oturmak ister. Eğer izniniz olursa girecek, olmazsa dönecektir. Ayniyle bu sözleri söyleyin ve izin verildiği takdirde Şahın elinden bir de mühürlü vesika alın!

Dervişler saraya gidip vaziyeti arzediyorlar. Bu istek Şahın

tuhafına gidiyor. Sadece alay olsun diye istenilen mühürlü kâğı di yazdırıp dervişlere veriyor. Dervişler kağıdı şeyhlerine teslim ediyorlar, o da şehrin kuytu bir köşesinde bir ev tutup oraya yet leşiyorlar. Her sabah ırgat pazarına gidip oradan birkaç amele tu tuyorlar ve onlara :

— Şimdi abdest alın ve ikindi vaktine kadar bizim sohbetimizde bulunun! Sonra da ücretinizi alıp yerinize dönün!

Emrini veriyorlar.

Bu işi ganimet bilen ırgatlar hemen Şeyh Hazretlerinin etrafında halka oluyor, fakat halkaya bir giren bir daha çıkamıyor Hâdise şehre yayılıyor ve Azizan Hazretlerinin halkası o kadar genişliyor ki, oturdukları eve sığamaz

oluyor. Çok geçmeden bütün Harizem Azizan Hazretlerinin kapısında. . Herkes onun ete ğine yapışabilmek için birbirini çiğniyor.

Şahın kulağına fıslıyorlar :

— Şehirde bir şeyh peydahlandı. Bütün şehir onun arkasın da ve izinde. . Böyle giderse bağlıları o kadar çoğalacak ki, onun nüfuzu önünde sizin saltanat nüfuzunuz sıfıra inecek. . Çaresini bakmak lâzım bu işin. .

Şah, Azizan Hazretlerinin şehirden çıkmasını ferman ediyor O zaman büyük mürşid Şaha şu cevabı gönderiyor :

— Biz, koynumuzda, şehre girebileceğimize ve orada yerleşebileceğimize dair mühürlü bir ferman taşıyoruz. Eğer Şah, kendi izinlerini ve mühürlerini inkâr ederlerse çıkıp gitmeğe razıyız

O zaman padişah işi anlıyor ve bizzat verdiği izni geri almak küçüklüğüne düşmüyor. Hattâ bununla da kalmayıp Hoca Hazretlerinin sohbetine gidiyor; ve gidiş o gidiş, bir anda Azizan Hazretlerinin en tutkun bağlılarından oluyor.

* Azizan Hazretlerinin ömrü 130 una varmış,. Hoca Hard ve ibrahim isimli iki oğulları var. .

HOCA HARD :

Azizan Hazretlerinin büyük oğlu. . Adı Muhammed. . Hard, lakabı.. Pederinin hayatında ömrü 80'e ermiş., ilim ve bâtını mertebe sahibi..

HOCA DBRAHDM :

Azizan Hazretlerinin küçük oğlu.. Babasından irşada ve istidatlıları terbiyeye, yani hilâfet makamına memur edilen evlât.. Azizan Hazretleri, vefatlarına yakın bu vazifeyi küçük oğluna lâyık görürken bağlılar arasında bir söz dolaşıyor :

— Hoca Hard, zahir bâtın ilminde eksik değil, ve büyük evlâd iken niçin bu vazife kendisine verilmiyor da küçüğüne uygun görülüyor?

Azizan Hazretleri, kalblerdeki bu ukdeyi keşfedip buyuruyor :

— Çünkü Hoca Hard bizim arkamızdan tez zamanda öbür dünyaya göç edecektir!

Nitekim Hoca Hard, babasının vefatından 19 gün sonra onu takip ediyor.

Baba ve oğulların vefat tarihleri:

Azizan Hazretleri, hicretin 715 inci senesi Zilka'de ayının 28 inci perşembe günü..

Hoca Hard, hicretin 715 inci senesi Zilhicce ayının 17 inci perşembe günü

Hoca ibrahim, hicretin 793 üncü yılı..

Hoca Azizan Hazretlerinin, Hoca ibrahim'den sonra dört halifeleri daha olup her birinin adı Mehmed'tir ve her biri yüksek kemâl sahibidir.

HOCA MEHMED KÜLAHDUZ :

Azizan Hazretlerinin yüksek halifelerinden.. Kabirleri Harizem'de

HOCA MEHMED HALLAÇ BELHD :

Azizan Hazretlerinin seçkin halifelerinden. . Kabirleri Belh'te..

HOCA MEHMED YAVERDD :

Azizan Hazretlerinin ileri halifelerinden. . Kabirleri Harizem'de. .

HOCA MEHMED BABA SEMMASÎ

Azizan Hazretlerinin en üstün halifesi ve Altın Silsilenin kol başı makamında ana halkalarından biri.. Ramiten civarında Semmâs isimli köyden. . Ramiten'den uzaklığı bir fersah, Buhara'dan 3 fersah. . Kabirleri de orada. .

Azizan Hazretleri, vefatlarına yakın, kendilerine başlıca halef ve irşâd makamına ehil olarak Hoca Mehmed Semmâsî'yi seçiyorlar ve bütün bağlılarına ona tâbi olmalarını emrediyorlar.

Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerini oğulluğa kabul eden odur.

Şâh-ı Nakşibend Hazretleri henüz dünyaya gelmişken Hoca Mehmed Baba Semmâsî, Hindevan Köşkü isimli köyün yanından geçmektedir. Gözlerini Şâh-ı Nakşibendin evine dikip buyuruyorlar :

— Bu topraktan misilsiz bir er kokusu geliyor. Hindevan Köşkü, pek yakında Ariflerin Kasrı «Kasr-ı Arifan» olacak. . Sanırım ki, çocuk doğdu. Gidip ziyaret edelim!

Gerçekten bu sözler söylenirken velîler velîsi Bahaeddin Nakşibend Hazretleri dünyaya geleli üç gün olmuştur. Eve gidip çocuğu görmek istiyorlar. Çocuğun dedesi, torununu göğsüne alıp Hoca Mehmed Baba Semmâsî'ye gösteriyor. Semmâsî Hazretleri, dalgın nazarları nur saçan çocukta, fısıldıyor :

— Bu benim oğlumdur. Biz onu çoktan oğulluğa kabul ettik!

Ve müridlerine dönüp ilâve ediyor :

— Bu, mübarek kokusunu çoktan beri aldığımız er. . Bu çocuk, çok geçmeden zamanın büyük kutbu ve aşk ehlinin kurtarıcı rehberi olacak. .

Ve müridleri içinde, bilhassa halifelik makamına namzet Seyyid Emir Külâl Hazretlerine hitap ediyorlar:

— Oğlum Bahaeddin üzerinde şefkat, muhabbet ve terbiye vazifeni zerrece esirgeme! Esirgeyecek olursan sana hiç bir hakkımı helâl etmem!

Emir Külâl Hazretleri cevap veriyor :

— Eğer en küçük ihmal gösterirsem merd değilim!

Bu menkıbenin daha geniş şekli Şâh-ı Nakşibend bahsinde görülecektir.

* Hoca Ubeydullah Hazretlerinin nakillerinden öğrendiğimize göre Baba Hazretlerinin Semmâs köyünde küçük bir bağı varmış .. Asmaları bazen kendi elleriyle budarlar ve bu işten zevk alırlarmış. . Her dal kesişlerinde ise bâtınî hâl yüzünden kendilerini kaybederler ve bıçağı ellerinden düşürürlermiş..

Hoca Mehmed Baba Semmâsî'nin dört halifeleri vardır ki, her biri irşâd ve terbiye yolunda birer kemâl örneğidir. Fakat aralarında Seyyid Emir Külâl en üstünü ve baş kılavuzlar zincirinin büyük halkalarından.

HOCA MUHAMMED SEMMASÎ

Hoca Mehmed Baba'nın oğlu ve halifesi..

HOCA SOFD SUHARÎ

Mehmed Baba'nın halifelerinden.. Kabirleri, Buhara'ya iki fersah yolda SUHAR köyünde

MEVLANA DANIŞMEND ALD

Hoca Mehmed Babanın ileri müridlerinden ve halifelerinden

SEYYDD EMDR KÜLÂL

Hoca Mehmed Baba Semmâsî Hazretlerinin en üstün halifesi ve biraz evvel kaydettiğimiz gibi, Altın Silsilenin kol başlarından olarak yürütücüsü. . Doğdukları ve toprağa verildikleri yer, SUHARl köyü. . Sanatları çömlekçilik. . Külâl ismi, çömlekçi mânasına oradan geliyor.

Valideleri anlatıyor :

— Emîr karnımdayken ne zaman şüpheli yemek yesem mide sancısına uğrardım. Bu hal birkaç kere kendisini gösterince anladım ki, her şey, karnımda taşıdığım çocuğun nuranîliği yüzünden olmaktadır ve o, müstesna bir mahlûktur. Ondan sonra ağzıma aldığım her lokmada ihtiyata riayet eder oldum ve evlâdımı ümitle bekledim.

Seyyid Emîr Külâl delikanlılığında güreşe meraklıymış. Kendisinin güreşini seyretmek için de çok kişi toplanır ve mücadeleyi merakla takip edermiş. . Bir gün seyircilerden biri, kendisini şeriatten yana sayarak şöyle bir düşünceye dalmış :

— Peygamber neslinden gelen bir seyyid nasıl olup da güreş tutuyor ve bid'at sayılabilecek ciddiyetsiz bir işe kapılabili-yor?

O anda bu fikrin sahibini uyku basmış. . Adam rüyasında görmüş ki, kıyamet kopmakta ve kendisi bir çamurun içinde çırpınmakta . . Bir de

bakmış, Emîr Külâl Hazretleri, karşısında. . Keskin adaleli kollarını uzatıyor ve bir çekişte kendisini çamurdan çekip çıkarıyor.

Adam uyanmış ve güreş esnasında Seyyid Emir Külâl'in kendisine baktığını görmüş. . Seyyid Emîr Külâl uzaktan kendisine hitap etmiş :

— îşte biz güreşi, senin gibileri çamurdan çekip kurtarmak için tutuyoruz!

Yine bir gün, bu defa Hoca Mehmed Baba Semmâsî Hazretleri, güreş meydanında. . Bir kenara çekilmişler, güreşçileri seyrediyorlar. Yanlarındaki müridlerden birkaçı, bu hali garip bulmuşlar ve Hoca Hazretlerinin bu değersiz manzaraya nasıl olup da dikkat sarfettiklerini hayretle karşılamışlar. . Hoca Hazretleri kalblerden geçen bu hisleri keşfetmiş ve şu cevabı vermiş :

— Bu dövüş meydanında bir er vardır ki, nice erler onun nazarı ve sohbeti bereketiyle kemale ulaşacaktır. Benim bakışım onadır. Onu avlamak muradındayım.

Ve uzaktan, derin derin, Seyyid Emir Külâl Hazretlerine nazar etmişler. . Emîr bu bakışı görmüş ve onun da gözleri Hoca Semmâsî Hazretlerinde, dona kalmış. . Emîr'in ciğerine işleyen bu nazarın arkasından, Hoca, müridleriyle beraber çekilip gitmiş. . Fakat Seyyid Emîr Külâl, kalbini Mehmed Baba Semmâsî'ye kaptırmış vaziyette. . Kendisinde artık ne fikir, ne irade, ne arzu. . Güreşi bırakıp Hocanın arkasına düşmüş ve nefes nefese kapısını çalarak eteğine yapışmış

Halvet odasında tarikat tâlimi ve nisbet. . Ondan sonra Seyyid Emîr Külâl'i çarşı, pazar ve güreş yerinde gören yoktur.

Seyyid Emîr Külâl, Hoca Mehmed Baba'nın terbiyesinde 20 yıl kalıyor ve bu zaman boyunca mürşidine can ve başla hizmetten geri kalmıyor. Haftada iki gün, Suhârî ile Semmâs arası 5 fersahlık mesafeyi yaya aşarak mürşidinin sohbetine koşuyor. Seyyid Emîr Hazretleri «Hacegân» yolunda o türlü çalışıyor ki, kimse onun hâlinden bir şey sezinleyemiyor ve o, tam bir gizlilik perdesi arkasında, kemâl merdiveninin son basamaklarına kadar yükseliyor.

Yola ismini verecek kadar büyük kol başı Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin nisbeti Seyyid Emîr Külâl Hazretlerinedir.

Başta büyükler büyüğü Şâh-ı Nakşibend bulunmak üzere, Seyyid Emîr Külâl'in manevî mirasçıları, onun dört oğlu ile dört halifesidir.

EMDR BURHAN

Emîr Külâl Hazretlerinin büyük oğulları. . Nice defa Emîr Külâl, oğlu hakkında :

— Bu çocuk bizim bürhanımızdır, yani tarîkatte hüccetimizdir.

Buyurmuşlardır.

Emîr Burhan, Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin üstün bağlılarından olmuştur.

Bir gün Emîr Külâl, Şâh-ı Nakşibend'e şöyle demiş :

— Bir üstad, çırağını terbiye ederek kemâl derecesine eriştirse, ister ki, kendi eserini çırağında görsün ve çalışmalarının onda yerleştiğine şahit olsun. . Ve eğer çırağında bir yanlışlık görürse düzeltsin. . îşte oğlum Burhan!. Şimdiye kadar hiç bir manevî terbiye görmemiştir. Onun

terbiyesini üzerinize alın da eserini görüp itminan elde ettiğinize dair bana güven gelsin. .

Bu emir üzerine Şâh-ı Nakşibend, Emîr Burhan'ın bâtınına teveccüh edip murakabeye varıyor. Fakat edebe riayet ettiği için tasarrufunu kesik kesik devam ettiriyor ve arada bir duraklıyor. Emîr Külâl Hazretleri ihtar ediyorlar :

— Ara vermeden tasarruf etmekte devam et! Hiç durma!

Ve tasarruf bütün kuvvetiyle aralıksız devam edince Emîr Burhan birdenbire değişiyor, kendinden geçiyor ve manevî sarhoşluğa düşüyor. Ve yolu açılıyor.

Emîr Burhan, son derece şiddetli cezbe ve manevî serhoşluk sahibiymiş ve mizacında yalnızlık, halktan uzaklaşma ve kimseyle düşüp kalkmama duygusu hâkimmiş. . Onun iç âlemini ve hususî

tavırlarını gören ve bilen olmazmış. . Manevî kuvveti o derecedeymiş ki, Hoca Hazretlerinin yakınlarından çoğunu yakar ve manevî libaslarını üzerlerinden düşürürmüş. .

Hoca Hazretlerinin bağlılarından Şeyh Nikrûz Buharı diyor ki:

— Emîr Burhan'a ne zaman rastlasak, halindeki şiddet yüzünden bâtınımızı altüst eder, bomboş bırakır ve bizi perişanlığa uğratırdı. Bu halden Hoca Hazretlerine dert yanacak oldum. Bana «Emîr Burhan'dan şikâyete mi geldin?» dediler. «Evet!» diye cevap verdim. Şöyle cevap verdiler : «O sana yönelince sen de bana teveccüh et ve içinden, ben değilim, odur, de!» Bu tenbihten sonra Emîr Burhan'la karşılaştım. Âdeti icabı yine bana yöneldi. Hoca Hazretlerinden aldığım emri ayniyle yerine getirdim, içimde bir kaynaşma başlar başlamaz Hoca Hazretlerine teveccüh ettim ve «Ben değilim, odur!» dedim. O anda Emîr Burhan'ın hali değişti ve kendinden geçerek yere yığıldı ve bir daha bana karşı tasarruf tecrübesine kalkışmadı.

Emîr Burhan anlatıyor :

— Kurban bayramıydı. Halk camiden çıkıyordu. Avluda yığın yığın insan.. Herkes Hoca Hazretlerinin peşinden gidiyordu. Eteğine sokulmak, eline yapışmak isteyen isteyene. . Kendi kendime düşündüm : Ne güzel zamandı Hoca Hazretlerinin ilk zuhurları vakti ki, feyz ve hal fışkırışı devriydi. Şimdi halkın çokluğu kendilerini rahatsız ediyor ve bâtınlarını bunaltıyor. Bu fikri içimden geçirir geçirmez gördüm ki, Hoca Hazretleri durmuş, bana bakıyorlar; âdeta yanlarına gitmemi bekliyorlar. Yürüdüm, yanlarına varınca mübarek elleriyle yakamdan tutarak çektiler,

îçimde öyle bir hâl oldu ki, ayakta durmaya mecalim kalmadı. Dediler : «Şimdi söyle, hâl ve feyz fışkın asıl bu demde mi, değil mi?» Ben de tam teslimiyet içinde : «Evet bu dem!..» diye cevap verdim.

EMDR HAMZA

Emîr Külâl Hazretlerinin ikinci oğlu. . Emîr Hazretleri ona babasının adın) vermiş olup kendisini ismiyle çağırmaz «Baba!» diye hitap ederdi.

Emîr Hamza'nın işi avcılıktı. Geçimini bu yoldan sağlardı.

Emîr, oğlunun terbiyesini Mevlânâ Dikgirânî'ye havale etmişlerdi.

Emîr Hamza :

— Mevlânâ Arif Hazretleri bize derlerdi ki : «Yükünüzü çekecek bir dost istersiniz bu nadirlerin nadiridir; eğer yükünü çekeceğiniz birini ararsanız bütün dünya size dosttur.»

Emîr Hamza, babasının vefatından sonra onun makamına geçip yıllarca irşâd vazifesini yüklenmiştir.

Vefatı, 880 senesi Şevval ayında. .

Kendisinin de dört halifesi gelmiş ve bunlar sıra ile irşâd makamını doldurmuşlardır.

MEVLÂNÂ HÜSAMEDDDN BUHARI

Emîr Hamza halifelerinin ilki ve Buhara âlimlerinden Mevlânâ Hamidüddin Şâşî'nin oğlu. . Mevlânâ Hamidüddin, Şâh-ı Nakşibend Hazretleriyle çağdaş ve Hoca Hazretlerine candan bağlı. . îlk nisbeti bir başkasınaymış; sonra Emîr Hamza'ya erişip elinde terbiye edilmiş. .

Hoca Ubeydullah Hazretleri anlatıyorlar :

— Hâlimin başlangıcında Buhara'ya gittim. Mübarekşah Medresesine indim. Mevlânâ Hamidüddin Şâşî oğlu Mevlânâ Hü-sameddin bizim kim olduğumuzu öğrendikten sonra pek çok iltifat edip

kitap okumakla meşgul olmamı tavsiye ettiler. Dedemin, kendi aile yakınlarına gösterdiği alâka ve yardım kalmadığını söyleyerek sanki onların mükâfatını vermek istediler. Medresede bana

fevkalâde güzel bir hücre verdiler, îlk karşılaşmamızda, sırtımda menekşe rengi, ziynetli bir kaftan vardı. Onu beğenmediler. «Derviş böyle kaftan giyer mi?» buyurdular. Hemen sokağa çıkıp bir şahsın üstünde düşük bir kaftan gördüm ve kaftanımı onunkiyle değiştirip yine içeri girdim.

Beğendiler, «işte bu iyi!» dediler.

Yine Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Mevlânâ Hüseyin Hazretlerinin bâtınlarındaki topluluk ve istiğrak hali çok büyüktü. En zevksiz ve cansız bir insan bile bir görüşte kendisine tutulurdu. Cezbesi onu sardığı zaman vücudunu öyle bir hararet kaplardı ki, kış günü ayaklarını buzlu suya sokarlardı. Göğüslerini açıp içine soğuk su saçarlardı. Mirza Uluğ Bey kendilerine Buhara kadılığını teklif edip zorla o makamı vermişlerdi. Mahkemede oturup dâvalara bakarken bir bölük tarikat isteklisi de yer alır ve Mevlânâ'ya yönelip bâtın feyzini aktarmaya bakarlardı. Ben de o mahkemede hazır bulunurdum, öyle bir yerde

otururdum ki, kendileri beni görmez, ben kendilerini görürdüm. Bunca çetin mesele ve dış dünya derdi arasında, bâtınlarının «Hâcegân» yolunu bir an için bile unuttuğunu, gaflete düştüğünü görmedim. Kendi nisbet ve hâllerini gizlemekte ve dışlarım halka verirken içlerini Hakka inhisar ettirmekte

müstesna bir kuvvet sahibiydiler. Türlü perdeler ve kılıklar arkasında gizledikleri hâlleri, değme vesilelerle dışarıya vermemek irade ve şuuru, kendilerinde, hâkim melekeydi. Nice defa demişlerdi ki : «Bâtın hâllerini gizlemek için ilim ehli suretine bürünüp dış perdeden konuşmak en elverişli usuldür.»

Hoca Hazretlerinin oğlu Mevlânâ Cami, «Nefahat» isimli meşhur eserinde şöyle kaydeder :

— Buhara'ya gittim ve Mevlânâ Hüsameddin ile görüştüm. Bende bir ıstırap ve sıkılma vardı. Dediler ki : «Murakabenin hakikati, beklemektir. Yolun nihayeti de bu bekleyişin neticelenişidir. Bu bekleyiş ki, aşk ve muhabbetin galeyanından doğar, mürid için biricik yol göstericidir. Kılavuz odur.»

Hoca Ubeydullah Hazretleri anlatıyor :

— Mevlânâ Hüsameddin, babası Mevlânâ Hamidüddin'in ölüm döşeğinde ter döktüğü an, yanı başında. . Babasını son derece perişan halde görmüş. . Babasına sormuş : «Sana ne oldu?» Cevap almış : «Benden selim kalb istiyorlar. O bende yoktur. Nasıl elde edileceğini de bilmiyorum!» Oğlu devam etmiş : «Bütün kuvvetinizi sarfedip bir lâhza bana yönelin! Selim kalbi anlarsınız!» Ve asıl o, bütün gücüyle babasına yönelmiş. . Bir saat kadar geçmiş. . Gözleri kapalı, yatan hastada büyük bir değişiklik ve bâtın huzuru. . Baba, gözlerini açıp demiş ki : «Oğlum, Allah sana mükâfatını

versin. . Meğer topyekûn ömrümüzü bu tarikate sarfetmeliymişiz. . Yazık ki, onu kaybetmişiz!» Ve iyi evlâd sayesinde, huzur içinde dünyadan göç etmişler. .

MEVLÂNÂ KEMAL MEYDANI

Emîr Hamza'nın ikinci halifesi ve Semerkand köylerinde] birine bağlı. .

EMDR BÜZÜRK VE EMDR HARD

Emîr Hamza'nın üçüncü ve dördüncü halifeleri ve yeğenleri. . Yani Emîr Hamza'nın büyük kardeşi Emîr Burhan'ın oğulları... .

BABA ŞEYH MÜBAREK BUHARD :

Emîr Hamzanın yüksek mensuplarından. . Doğrudan doğruya Emîr Külâl'e bağlı olduğu da rivayet edilmiştir. Gerek Emîr Külâl, gerekse Emîr Hamza'ya ait «Makamat» ta, Şeyh Mübarek her ikisinin de müridi olarak gösterilmiştir. Bu nokta üzerinde hüküm şudur ki, şeyhlerden ikisinin de Mübarek isimli birer ayrı müridi vardır ve bunlardan ilki Kermînî, ikincisi de Buharı'dir.

Asrının ulularından. . Hoca Mchmed Pârîsâ Hazretleri, Hoca Nakşibend Hazretlerinin sohbetine erişilmiş ve ondan gıda almışken Şeyh Mübarek Hazretlerinin de sohbetinden nimetlenmişlerdir.

Hoca Ubeydullah Hazretleri buyuruyorlar :

— Hoca Mehmed Pârisâ Hazretleri, Baba Şeyh Mübarek hakkında müsbet düşünürler ve onu görmeğe sık giderlerdi. Bir gün ben de beraber gitmek istedim. Bana dediler ki : «Siz gelmeyin! Zira siz, Baba Şeyh Mübarek'ten, Şah-ı Nakşibend'in huzurunda bulunduğunuz feyz ve ruhaniyeti bekleyebilirsiniz. Oysa imkânsızdır. Olur da Baba Hazretlerine güveniniz sarsılır. Bu da yanlış olur. Gelmemeniz en iyisi. .

* Bir gün Şeyh Mübarek, Şeyh Mehmed Pârisâ'nın evine uğruyor. Hoca Hazretleri, Baba'dan, oğlu Hoca Ebünnasr hakkında dua istiyor. Baba, fâtiha'ya başlıyor; fakat bitirmeden evden dışarıya çıkıyor ve Sûreyi dışarıda tamamlıyor. Soruyorlar : «Uygun olan, fâtiha'yı içeride tamamlamak iken niçin dışarıya çıktınız?» diyor ki : «Ben fâtiha'yı okumaya başlayınca eve o kadar melek doldu ki, haşyetimden bana yer olmadığını sandım ve dışarıya çıktım.»

* Emîr Hamza Hazretlerinin, gösterilen isimlerden başka, Şeyh Ömer Buharî, Şeyh Ahmed Harizemî, Mevlânâ Ataullah Semerkandî, Hoca Mahmud Hamevî, Mevlânâ Hamidüddin Kermînî, Mevlânâ Nureddin Kermînî, Mevlânâ Seyyid Ahmed Kermînî, Şeyh Hasan Nesefî, Şeyh Taceddin Nesefî, Şeyh Ali Nesefî gibi, her biri ilim ve kemâl sahibi bağlıları vardı.

EMDR ŞAH

Emîr Külâl'in üçüncü oğlu. . Geçimini, sahradan kaya tuzu taşıyıp şehirde satarak, ancak ölmeyecek kadar bir gıda karşılığı olarak sağlarmış. ,

Sözü :

— Malik olunan her şeyin sonunda cevabını vermek lâzımdır.

Daima Allah'ın kullarına hizmet yolundaymışlar..

EMDR ÖMER

Emîr Külâl Hazretlerinin dördüncü oğlu. . Makam ve keramnet sahibi. . Büyük bir şeriat öfkesi taşıyan ve her yerde din emir ve yasaklarını müdafaa eden gayretli insan. .

Buyurdular :

— Ulular demiştir ki : «Başın kesilmesi zamanı gelince, onu bu taifenin harmanına salın! Merdivenin yanması gerekti mi, onu bu taifenin duvarına dayayın! Birini yıkıp altını üstüne getirmek isterseniz, onu bu taifeye düşman edin.!»

Emîr Külâl Hazretleri, Emîr Ömer'in terbiyesini Şeyh Cemal Dehistânî'ye havale etmişlerdir.

Vefatı 803 te. .

MEVLÂNÂ ARDF DDKGERAND

Emîr Külâl Hazretlerinin dört halifesinden ikincisi.. Doğduğu ve öldüğü yer, Buhara'ya 99 fersah mesafede Dikgeran. . Emir Külâl, Mevlânâ Arif hakkında :

— Benim yakınlarım arasında, demişler; iki kimseden üstün olanı yoktur. (Şah-ı Nakşibend ve Mevlânâ Ârif). . Bunlar, akrânları ile yarışmada topu kapmış olanlardır.

Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine pirleri Emîr Külâl'den böyle bir şehadet vâki olduğuna göre, manevî koku alan her insan, şu bu demeden dilek yoluna girmeli ve dileğini kime bağlayacağını bilmelidir. Bizzat Şah-ı Nakşibend Hazretleri, Mürşidlerinin bu nefeslerine uyarak tam yedi yıl Mevlânâ Arifin sohbetine devam etmişlerdir. Ve ona öylesine saygı göstermişlerdir ki, su kenarında abdest alsalar onun üstüne geçmemeğe ve altında taharetlenmeğe bakarlardı. Yolda giderken de ileriye geçmemeğe

dikkat ederlerdi. Çünkü Mevlânâ Arif, mürşidlerinin hizmetine kendilerinden evvel girmiştir ve maddî zaman ölçüsüyle daha kıdemlidir.

Şah-ı Nakşibend buyurmuşlar :

— Gizli zikirle uğraşırken içimizde esrarlı bir bilgi doğdu. O sırrı anlamak istedik. 30 yıl boyunca Mevlânâ Arif ile bu yolda sarmaş-dolaş, ilerliyorduk, îki kere Hicaz seferine çıkıldı. Hak ehli

nişân-ı adına bize ne gösterildiyse, köşe bucak, zaviye dergâh dolaştık. Eğer Mevlânâ Arif gibi, yahut onun mazhar olduğu esrardan bir zerreye sahip kimse görmüş olsaydım buralara dönmezdim. Bir kimse gördünüz mü ki, sizinle diz dize otursun da sırrı göklerden yüce olsun ve hem zahir, hem de bâtın tarikiyle hiç bir şey sezdirmeden, olduğu yerde çömelip kalsın. .

* Sözleri:

«— O ki, kendi tedbirine güven halindedir, yeri cehenenemdir; ve o ki, Allah'ın takdirine bağlanmıştır, yeri cennettir.

Müridlerine demişler ki:

— Bir insan yemek yerken her uzvu ayrı ayrı bir işle meşguldür. Ya kalbi neyle meşgul?.. Müridleri cevap vermiş :

— Aramızda büyük mânada birlik ve beraberlik hâsıl oldu. Cevaba cevap vermişler :

— Zikir bu yerde kelimeyle değildir. Sebepten müsebbibe gitmek, nimetten nimet vericiye intikal etmek suretiyledir.

* Bir gün kendilerine bir hediye takdim ediliyor Kabul etmiyorlar ve özür beyan ediyorlar:

— Hediye kabul etmek o insana yaraşır ki, onun duası beketiyle hediye getiren muradına ersin. . Bizdeyse böyle bir hassa yoktur. Hediyenizi kabul edemeyiz.!

* Mevlânâ Arifin tasavvuf ve marifet yolunda kendisiyle çekişen bir hasmı vardı. Bu hasım, açık zikirle meşguldü. Mevlânâ onun ayağına kadar giderek rica etti:

—— Açık zikri bırakın! Gizli zikir usulünü bozmayın!

Hasım bu nasihati dinlemedi ve acık zikirde devam edeceği karşılığını verdi.

Mevlânâ Ârif buyurdular:

— Eğer nasihatimi kabul etmezsen tarlanı sürdürdüğün hayvanlardan hergün birinin öldüğünü görürsün!

Aldıran olmadı ve açık zikir inadında devam edildi.

O gün, inadında ısrar edenin öküzlerinden biri öldü. Bunun üzerine hasım, kapı kapı dolaşmaya, dergâh dergâh gezip bazı şeyhhlerden imdat istemeğe koyuldu.

Dkinci öküzü de öldü.

Ve hasım, kime bağlanılacağını, kimdet medet umulacağını bildi ve Mevlânâ Ârif Hazretlerine kapılandı.

Bir gün Dikgeran köyüne öyle bir sel hücum ediyor ki, köy halkı bütün köyün silinip süpürüleceği korkusiyle çığlık koparmaya başlıyor. Bir ana-baba günüdür, gidiyor. Mevlânâ Ârif Hazretleri hali görünce mescitlerinden dışarıya çıkıyorlar ve sulara hitap ediyorlar.

— Eğer beni alıp götürebilirsen hiç durma, al, götür!

Ve sular bir anda yumuşayıp siniyor, sel duruyor.

Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri hacca ilk seferlerinde memleketlerine dönerlerken Merv şehrine inmişler ve orada bir müddet oturmuşlar. . Sevenleri ve bağlıları da etraftan ve

Mâverâünnehr'den gelip Merv şehrinde toplanmışlar. . Geniş, derin, büyük sohbetlere zemin açılmış. . O sırada bir haberci gelip Mevlana Ârif adına bir dilek getirmiş :

— Çabucak yetişiniz ki, âhirete göç ötmemiz yakınlaşmıştır Size vasiyetlerim vardır.

Hoca Hazretleri de yakınlarını Merv şehrinde bırakıp hızla Buhara yolunu tutmuşlar. . Köyünde Mevlânâ Ârife ulaşmışlar

Mevlânâ Ârifin huzurunda yakınlarından bir topluluk. Mevlânâ Ârif, Hoca Hazretlerini görünce bu topluluğa hitap etmiş :

— Hoca Bahaeddin ile aramızda bir sır var. . Bu sırrı görüşmek için ikimiz tenha bir yere gidelim, yoksa siz mi buradan çekilmeği tercih edersiniz ?

Topluluk, çekilmenin kendilerine düştüğünü söyleyerek ikisini başbaşa bırakmış. .

Yalnız kalınca Mevlânâ Ârif, Şâh-ı Nakşibend'e demiş ki :

— Aramızda büyük mânada birlik ve beraberlik hâsıl oldu Şimdi de bu birlik ve beraberlik üstündeyiz. Aramızda bir çok da aşk oyunları geçti. Dşte vakit sona erişti. Kendi yakınlarıma ve sizinkilere nazar ettim. Bu tarîkate ehliyeti ve yokluk sıfatını en ziyade Hoca Mehmed Pârisâ'da buldum. Tarîkatte elime geçen her mevhibe ve mânayı ona havale ettim ve yakınlarıma ona bağlanmalarını emreyledim. Sizin de bu hususta yardımınızı esirgemeyeceğinizden emin olmak isterim. Kaldı ki, Mehmed Pârisâ sizin de bağlılarınızdandır. Şimdi sizden ricam : Kendi elinizle su kaplarını yıkayın! iki diziniz üzerine oturup elinizle ateş yakın ve suyumu ısıtın! Bana lâzım olan şeyleri yerine getirin, vefatımdan üç gün sonra da yerinize dönün!

Hoca Hazretleri Mevlânâ Arifin isteklerini harfi harfine yerine getirmişler ve onu defnettikten üç gün sonra Merv'e dönmüşler. .

Mevlânâ Arif Hazretlerinin iki halifesi vardır ki, mürşidle-rinin vefatından sonra irşad makamına geçmişler ve yol arayanlara rehberlik etmişlerdir.

MEVLÂNÂ EMDR EŞREF :

Mevlânâ Arif Hazretlerinin ilk halifesi.. Mevlânâ Ariften sonra bağlıları aynı irşad makamı etrafında toplayan ..

MEVLÂNÂ IHTIYARÜDDlN :

ikinci halife ve irşad makamının ikinci temsilcisi

ŞEYH YADiGAR :

Emîr Külâl Hazretlerinin üçüncü halifesi.. Buhara'dan iki fersah mesafede bir köyden. . Emîr Hazretlerinin üçüncü oğulları Emîr Şah'ın terbiyesini, emirle üzerine alan sadık bağlı. .

HOCA CEMALEDDlN DEHESTANl :

Emîr Külâl Hazretlerinin dördüncü halifesi ve Emîr'in dördüncü oğlu Emîr Ömer'i, mürşidinin emriyle terbiye edip yüksek makamlara eriştiren tâbilik örneği..

ŞEYH MUHAMMED HALDFE

Emîr Külâl Hazretlerinin üstün mensuplarından.. Emîr Külâl Hazretleri dünyadan ayrılınca bütün yakınları Şeyh Muhammed Halife'nin kapısına gelip şöyle diyorlar.

— Bugün Emîr Hazretlerinin yerine geçme ehliyeti sizdedir Bu mânanın sahibi sizsiniz, isteklilere rehberlik etmeniz gerektir.

Şeyh Muhammed Halife cevap veriyor :

— O sizin aradığınız mâna bende değil, Emîr'in oğlu Emî Hamza'dadır.

Ve talipleri ardına takıp Emîr Hamza'ya gidiyor, eşiğini öpüp hizmetine giriyor.

EMDR KULAN VASD

Emîr Külâl Hazretlerinin dairesinde en kıymetli halkalardan.. Buhara'ya üç fersah mesafede Vâş isimli köyden. . Hoca Alâeddin Gucdevânî, Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine erişmeden zikir talimini kendilerinden almıştır.

Hoca Ubeydullah Hazretleri buyuruyor :

— Hoca Alâeddin Hazretleri demişlerdir ki: Ben on altı yaş larındayken Emîr Kulan Vâşî Hazretlerine eriştim. Gizli zikir yo lundaydılar. Beni de o yolda uğraşmaya davet ettiler ve bana gizli zikir esnasında hâlimi kapalı tutmamı, benimle yanyana ve diz dize oturanların bile halimden bir şey anlamamaları gerektiğin telkin ettiler. Bu telkinde o kadar mübalâğa gösterdiler ki, eğer halk benim hâlimden bir şey sezecek olursa, bir yastık edinip ona dayanmamı ve öylece zikre

devam etmemi tenbihlediler. Nice zaman bu şekilde zikirle uğraştım. Riyazet etmekte ve nefsimin gıdasını kesmekte o kadar ileriye vardım ki, yüzüm sararıp soldu. Bir gün bu halimi gören annem, bana, hasta olduğumu ve bu nun sebebini kendisinden sağladığımı ihtar etti. Hasta olmadı ğım cevabını verdim. Göğsünü açarak, eğer bu hâlin gerçeğin kendisine bildirmeyecek olursam, verdiği sütü helâl etmeyeceği ni söyledi. Ben de vaziyeti olduğu gibi anlattım ve bu hâlin tarîkat yoluna girmekten meydana geldiğini bildirdim. Annem fevkalâde mesûd oldu ve tarîkatin ilk şartlarını benden öğrenerek Tevhid Kelimesiyle meşgul olmaya başladı. Ben bu gizliyi açıklamak zaruretinde kalmış olmaktan büyük ıstıraba düştüm ve olanları Emîr Kulan Hazretlerine arzettim. Gülümsediler ve anneme de bu yolda çalışmak izninin verilmiş olduğu karşılığında bulundular. Annem, bir

müddet aynı zikirle uğraştı. Bir gün, erkek kardeşimin sahraya çıkmış olduğu bir zaman, annem beni çağırdı ve kazanı yıkayıp temiz suyla doldurmamı istedi ve bu isteğinin vasiyeti olduğunu ilâve etti. Ben bu işi yaparken annem abdest alıp iki rek'at namaz kıldı ve beni karşısına alıp zikre başlamamı teklif etti. Başladım. Kendisi de aynı uğraşma içindeydi. Bu vaziyette bir saat kadar geçmiş geçmemişti ki, annem, birdenbire yığılıp ruhunu teslim etti.

ŞEYH ŞEMSEDDÎN KULAN:

O da Emîr Kulan Hazretlerinin ileri alâkalarından. . Tek ayakkabı ile piyade hac seferine çıktı. Irak taraflarında büyük din adamları ve şeyhlerle sohbet etti ve onların murakabe usullerini

Mâverâünnehr taraflarında yaydı.

Hâlinin başlangıcında Şâh-ı Nakşibend Hazretleriyle bazı münakaşaları olmuşsa da sonra bunlardan eser kalmamıştır.

MEVLANA ALAEDDÎN VE ÖBÜRLERD

Emîr Külâl Hazretlerinin hizmetinde kurtuluşa erenlerden..

ÖBÜRLERD:

Emîr Külâl Hazretlerinin, isimleri geçenlerden başka daha nice yakınları ve kâmil bağlıları vardır. Hoca Verâzevnî, Mevlânâ Celâleddln-i Keşî, Mevlânâ Bahaeddin-i Tavayesî, Şeyh Bedreddin Meydanı, Mevlânâ Süleyman Kerminî, Şeyh Eymen Kerminî ve Hoca Mehmed Vayegenî gibi. .

MEVLÂNÂ BAHAEDDIN KIŞLÂKD

Buhara'dan 12 fersah mesafede Kışlak'tan.. Zamanın ilim ve kemal merkezlerinden. . Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin soh-

bet şeyhi ve hadîs hocası. . Mevlânâ Arif Hazretleri, Emîr Külâl'e erişmeden Mevlânâ Bahaeddin'in müridi imiş. .

Hoca Bahaeddin Şâh-ı Nakşibend Hazretleri, hallerinin başında, Nesef vilâyetinde, Mevlânâ Bahaeddin Kışlâkî'ye tesadüf etmişler ve hizmetine can atmışlar.. Mevlânâ Bahaeddin, adaşı, istikbalin velîler velîsi Hoca Bahaeddin'i, görünce demiş ki:

— Sen öyle yükseklerde uçacak bir kuşsun ki, senin arkadaşın ve uçuş yoldaşın Arif Dikgerânî olsa gerektir.

Bu söz üzerine Şâh-ı Nakşibend, Mevlânâ Arifi bir an evvel görmek iştiyakiyle yanmaya başlamış. . Mevlânâ Bahaeddin işin farkında. . O sırada da Mevlânâ Arif kendi köyünde ve tarlasını ekmekte

Mevlânâ Bahaeddin, Şâh-ı Nakşibend'e hitap ediyor :

— Gönlün Mevlânâ Arifi çekiyorsa, çağırayım, gelsin!. Ve dama çıkıp dipsiz mesafelere doğru üç kere «Arif, Arif, Arif!» diye haykırmışlar..

Tam o anda, öğle namazından sonra yakınlariyle sohbet halinde bulunan Mevlânâ Arif birdenbire şöyle demiş :

— Beni Mevlânâ Bahaeddin Kışlâkî çağırıyor! Hemen gitmem lâzım. . Artık siz de evlerinize dönün!

Ve aceleyle yola çıkmışlar. . Aradaki 29 fersah, yani iki buçuk günlük mesafeyi en kısa zamanda almışlar. . işte, Şâh-ı Nakşibend ile Mevlânâ Arifin ilk karşılaşmaları böyle oluyor :

Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Mevlânâ Bahaeddin Kışlâkî ulu kişiydi. Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri, hallerinin başında kendisine ve sohbetine erişmiştir. Bir gün Mevlânâ Bahaeddin, Hoca Bahaeddin

Hazretlerine, mutfakta bir dervişi olduğunu ve onu görmesi gerektiğini söylüyor. Hoca Bahaeddin mutfağa girince, çıplak sırtı üzerinde ağır bir odun yükü taşıyan bir derviş görüyor. Mevlânâ

Bahaeddin'in Hoca Bahaeddin Hazretlerine bu manzarayı göstermekten muradları, hizmetteki ihlâsı göstermekti.

Hoca Ubeydullah Hazretleri bu nakilden sonra meclislerinde bulunanlara diyorlar ki :

— Dhlâs ile bunca hizmetler edip bu yolda nefislerini hiçe indirmiş ve yokluğa bulamış insanlar vardır. Onlar öyle bir devlete erişmişlerdir ki, başka hiç bir devletle kıyas kabul etmez. Siz hizmette bu dereceye ulaşamasanız bile kabul ve takdir ediniz ki, böyleleri mevcuttur.

HOCA BAHAEDDDN NAKŞDBEND

Hicrî 718 senesi Muharrem ayında dünyaya geldiler. Azizan lâkabiyle meşhur Hoca Ali Ramitenî Hazretlerinin vefatı 721 tarihinde olduğuna göre demek ki onun devrinde vücuda geldiler.

Doğdukları ve defnedildikleri yer «Kasr-ı Ârifan» isimli köy.. Ariflerin sarayı mânasına «Kasr-ı Ârifan» adını taşıyan köy Buhara'ya l fersah mesafede..

Çocukluğundan beri, Allah Resûl'ünün maddî ve manevî nesebine bağlı bulunmak nuru, çehrelerinde güneş ışıltısı..

Valideleri anlatıyor :

— Oğlum Bahaeddin henüz dört yaşlarındayken sığırlardan birini göstererek «Şu bizim geyik boynuzlu ineğimiz alnı beyaz akıtmalı bir buzağı doğursa gerek» dedi ve birkaç ay sonra inek, çocuğun tarif ettiği gibi bir yavru doğurdu.

Hoca Hazretlerini çocukluk yaşlarında oğulluğa kabul etmek Hoca Mehmed Baba Semmâsî'den, tarikat edeplerini kendilerine talim etmekte zahirde Hoca Emîr Külâl'dendir. Lâkin hakikatte ve bâtında Hoca Hazretleri

«Uveysî»dir; yani ruhaniyet yoluyle terbiye edilenlerden. . Abdülhâlik Gucdevânî Hazretlerinin ruhaniyetiyle yetişip geliştiler.

«Hâcegân» silsilesinde Hoca Mahmud Encir Fagnevî'den Emîr Külâl'e kadar gizli zikirle açık zikir birleştirilmiş bulunuyordu. Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin zuhurunda, Abdülhâlik

Gucdevânî'nin ruhaniyetle terbiye edilmiş olmak hususiyeti kendisini gösterdi ve Hoca Hazretleri açık zikri tamamiyle

bırakıp gizli zikre bağlandılar. Hattâ Emîr Külâl'in meclisinde açık zikir başlayınca Hoca Hazretleri halkadan ayrılıp dışarıya çıkarlar ve bu hal, öbür müridlere gayet giran gelirdi. Hoca Bahaeddin, tarikat arkadaşlarının bu duygusunu tamir etmekle asla alâkalanmaz, fakat Emîr Külâl Hazretlerinin hizmetinde de en küçük ihmal göstermezdi. Emîr Hazretleri de kendilerine iltifat ve itimadını her an ziyadeleştirirdi.

Bir gün Emîr Hazretlerinin meclisinde müridlerden ileri derecede birkaç kişi, Şâh-ı Nakşibend'in açık zikirde meclislerini terk etmelerinden" acı bir dille bahsettiler ve Hocayı suçlamaya

Kalkıştılar. Emîr Hazretleri bu ithamları dinledi ve cevapsız bıraktı. Bir gün müridlerden beş yüz kişi kadar bir topluluk Suhar köyünde bir mescit inşasiyle uğraşırken Emîr Hazretleri boş bir anda onlara şöyle hitap etti :

— Siz, oğlum Bahaeddin hakkında kötü bir zanna düşmüş ve onu kusurlu görmüş bulunuyorsunuz. Bahaeddin'i anlayamamaktan doğuyor bu haliniz. . Onun üzerinde Allah'ın hususî bir nazarı vardır. Kulların hali de işte Allah'ın bu nazarına bağlıdır. Benim ona nazarım ise kendi irademle değildir.

Bu sözlerden sonra Emîr Külâl, biraz ileride kerpiç taşımakla meşgul olan Hoca Hazretlerini yanına çağırıp dediler :

— Oğlum Bahaeddin! Hoca Mehmed Baba Semmâsî'nin sana ait mübarek nefeslerini yerine getirdim. Semmâsî Hazretleri beni nasıl terbiye ettilerse benim de seni öyle terbiye etmemi emir buyurmuşlardı. Ben de öyle ettim.

Ve göğüslerini işaret ederek ilâve ettiler :

— Sana, memelerim kuruyuncaya kadar süt verdim. Artık senin ruhaniyet kuşun beşeriyet semalarını aştı. Bundan böyle sana benden icazet. . Marifet kokusu burnuna hangi istikametten erişirse oraya yönel ve dilediğini iste!.

Hoca 'Bahaeddin Hazretleri diyorlar ki :

— Emîr Hazretlerinin bu teveccühleri iptilâma (belâya uğramama) sebep oldu. Eğer Emîr Hazretlerine uymuş ve uymakta devam etmiş olsaydım belâdan uzak ve selâmete yakın olurdum.

Bu teveccühten sonra Hoca Hazretleri yedi yıl Mevlânâ Arif Hazretleriyle sohbette devam ettiler. Derken Halil Ata'ya erişip on iki yıl da onunla sohbette bulundular. Dki defa Hicaz'a sefer ettiler ve ikinci defasında Hoca Mehmed Pârisâ'ya yoldaş oldular. Horasan'a döndükleri zaman Hoca

Mehmed Pârisâ'yı öbür bağlılariyle beraber Nişabur taraflarına gönderdiler. Kendileri de sadece Mevlânâ Zeynüddin ile sohbet etmek için Herat istikametini tuttular. Mevlânâ Zeynüddin ile üç gün sohbetten sonra tekrar Hicaz ve oradan Nişabura dönüş.. Bir müddet Merv'de kalıp Buhara'ya

döndüler ve ömürlerinin sonuna kadar orada kaldılar.

Emîr Külâl Hazretleri ölüm döşeğinde, yakınlarına, Hoca Bahaeddin Nakşibend'e bağlanmalarım vasiyet edince, müridler itiraz eder gibi tavır takındılar :

— Fakat o, dediler; açık zikirde size tâbi olmamıştır! Emîr Hazretleri cevap verdiler :

— Onda gördüğünüz her iş Allah'ın hükmüyledir ve kendi iradesinin o işte payı yoktur.

Ve tecellilerin Haktan geldiğine dair bir mısra «Hacegân» yolunun meşhur düsturlarından biri de şudur :

«— Eğer seni, içinde sen olmadan, şenliksiz zuhura getirirlerse korkma; eğer sen, kendiliğinle zuhur ediyorsan kork!

Buhara'da Şeyh Nureddin Halveti isimli bir zat vefat ediyor. Hoca Bahaeddin Hazretleri de tâziyete gidenler arasında. . Vefat edenin ev halkı ve bazı tâziyetçiler yüksek sesle ağlayarak çığlık

koparıyorlar. Bazıları da bu hali çirkin görüp önlemeye çalışıyorlar, o zaman Hoca Hazretleri diyor ki :

— Benim ömrüm de sonuna erip dünyadan göç zamanı gelince, dervişlere, ölmek nasıl olur, öğretirim.

Bu hâdiseyi anlatan Mevlânâ Miskin şöyle devam ediyor :

— Bu söz hatırımdan hiç çıkmadı. Tâ Hoca Hazretlerinin ölüm hastalıklarına kadar. . Hoca Hazretleri o zaman bir kervansaray hücresine çekildiler ve son demlerine kadar orada kaldılar.

Yakınları ve bağlıları her gün ziyaretlerine gelirlerdi. Onlardan her birine ayrı şefkat ve iltifat gösterirlerdi. Son nefeste ellerini duaya kaldırıp uzun zaman beklediler. Sonra ellerini yüzlerine sürüp dünyadan göçtüler.

Hoca Alâeddin Gucdevânî anlatıyor :

— Son hastalığında Hoca Hazretlerinin yanındaydım, ölüm halindeydiler. Beni görünce «Alâ, hemen sofrayı getir ve yemek ye!» diye emir buyurdular. Bana «Alâ» diye hitap ederlerdi. Ben de emirlerine uymak için yemeği getirip iki üç lokma aldım. O halde ve o manzara karşısında nasıl yemek yiyebilirdim. Sofrayı kaldırdım. Hemen gözlerini açıp sofrayı kaldırdığımı gördüler ve tekrar yemek yememi emrettiler. Bu vaziyet böylece dört defa tekrarlandı. O sırada müridlerin kafasını meşgul eden tek mesele, Hoca Hazretlerinin kendilerinden sonra müridleri terbiye işini kime havale edecekleriydi. Hoca Hazretleri herkesin içinden geçirdiği bu suali cevaplandırdılar : «Böyle bir zamanda bana niçin sıkıntı veriyorsunuz? istediğiniz şey benim elimde değildir»

Allah'ın hükmündedir. Allah sizi istediğiniz şeyle şereflendirmek dileyince' emrini de verir.

Hoca Hazretlerinin hizmetlerine bakan yakınlarından Hoca Ali Damad :

— Son marazlarında bana mübarek kabirlerini kazmak emrini verdiler. Emirlerini yerine getirdikten sonra huzurlarına geldim ve içimden, kendilerinden sonra kime sarılıp tutunacağımızı düşünmeğe başladım. Birden bire başlarını kaldırıp buyurdular : «Söz odur ki, Hicaz yolunda söylemiştim. Her kim bizi istiyorsa Hoca Mehmed Pârisâ'ya nazar etsin!.» Ve böyle dediklerinin ikinci günü beka âlemine göçtüler.

Alâeddin Attar Hazretleri :

— Hoca Hazretlerinin intikalleri sırasında Yasin okumaktaydık. Surenin yarısına geldiğimiz zaman nur zuhur etmeğe başladı. Tevhid, Kelimesiyle meşgul bulunuyorlarken nefesleri kesildi, intikalleri, tam 73 yılı doldurup 74 üncü seneye ayak bastıkları demlerdir. Vefat tarihleri 791 hicrî yılının 3 Rebiülevvel pazartesi gecesidir.

Vefatlarına tarih, doğdukları yer olan «Kasr-ı Ârifan» dır. Düşürülen tarihlerden birinin tercümesi :

Gitti Şâh-ı Nakşibend ki, din ve dünya hocasıydı;

O ki, millete dini ve devlet caddesini açtı.

Ona yuva ve konak «Kasr-ı Ârifan» olmuştu;

Vefatında ölüm tarihi yine «Kasr-ı Ârifan» oldu.

*

Şâh-ı Nakşibend halifelerinin en üstünleri Alâeddin Attar Hazretleriyle Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleridir.

Hoca Hazretlerinin halkalarındaki bağlılar sayılmayacak kadar çoksa da, biz bu eserde Hoca Ubeydullah Taşkendi Hazretleri tarafından görülmüş veya sözleri nakledilmiş olanları belirtmekle iktifa edeceğiz.

Alâeddin Attar Hazretleri, halifelerin en büyüğü ve «Hâce-gân» zincirinde ana halkalardan biri oldukları için en başta gösterilmeleri icap ettiği ha)de kendilerinin ve tâbilerinin menkıbeleri uzun olduğundan en sonda ele alınacaklardır.

HOCA MUHAMMED PÂRDSA

Hoca Bahaeddin Hazretlerinin ikinci halifeleri. . Fazilet ve takva, ilim ve ihlâsta tarikatin dayanak şahsiyetlerinden..

Bir gün, Hoca Bahaeddin Hazretlerinin meclislerine devama başladıkları en genç çağda, riyazet ve mücahede içindeyken evinden çıkıp Hoca Hazretlerinin kapısı önüne gelmiş ve orada dikilip

durmuş. . O sırada Hoca Hazretlerinin hizmetlerine bakan cariyelerden biri dışarıdan içeriye girmiş. . Hoca Hazretleri bu cariyeye «Dışarıda kim var?» diye sorunca, kız «Bir taze civan var; kapıda dikilmiş, bekliyor!» cevabını vermiş. Hoca Hazretleri de dışanya çıkıp Hoca Muhammed'i görmüş ve «Kapıdaki taze civan sizsiniz öyle mi?» buyurmuşlar. . Taze civan mânasına gelen «pârisâ»

sıfatı da o günden sonra Hoca Muhammed'e alem olmuş. .

Hoca Muhammed, Hoca Bahaeddin Hazretlerinin ikinci haccında kendilerine yoldaşlık etmişlerdi. Şöyle anlatıyor :

— Hoca Hazretleri, Hicaz çöllerinde samimî bir dilek sahibine murakabe ettiler ve kendi çehrelerini hayalinde muhafaza etmesini (rabıta) tenbih buyurdular. Dediler ki : «Bu işin yolu cezbedir, sıfatı da celâl ile cemalin ortasıdır.» Ayrıca zikir de telkin ettiler. Keyfiyetleri Allah'ın ilmine havale

eylediler. Daima ilâhî lûtfa yapışmak, iyi amellere el atmak ve amel karşılığı bir şey beklememek ölçülerini belirttiler. Buyurdular ki «Söz ve iş halinde senden kemal ifade edici ne zuhur ederse onları yokluk deryasına at ve devamlı olarak nefsini kusurlu gör!. .» O samimî dilek sahibi hakkında da «O, muraddır; bazen öyle olur ki, terbiye noktasından murada mürid şeklinde muamele ederler» buyurdular. Ona söz söylemeği emrettiler ve bir gün o şahıs, yolda, ön-lerince yürürken ona bakıp yanındakilere hitap ettiler : «Onun meclisinde hazır olanların her biri, kendi hâli derecesince ondan söz işitse gerektir.» Ve o samimî dilek sahibine, sözlerinin tesirli olması için nefes bağışladılar ve buyurdular : «O ne derse Allah onu eyler; ve ben ona söyle dediğim halde

söylemez, edebe riayet eder.»

Dikkat edilsin ki, bu söz şeriate aykırı değildir. Bu sözde, Allah'ın iradesini kul iradesine tâbi gösteren bir mâna yoktur. Bu sözün derin mânası, kulda hiç bir irade kalmaz ve her şey ilâhî iradenin tecellisinden ibaret bulunur demektir. Hani Allah'ın öyle kulları vardır ki, iradelerini Allah'ın iradesinde yok etmişler, fena ve beka sıfatlarına bulanmışlar, gerçek acz ve fakr, kulluk ve tâbilik mertebesine ermişlerdir. Bu mertebedeki kalan gönlü, Allah'ın kalemine karşı mücellâ bir sayfa gibidir. Allah'ın iradesine aykırı bir şey onca murat edilemez, muradlan daima Allah'ın

muradıdır. Nitekim böyleleri hakkında sahih ve emin bir hadis vardır. Böyleleri, ledün ilminde bilgiç ve nefs âfetlerinden korunmuş kişilerdir.

Ve Hoca Hazretleri, Mûsa Peygamber zamanında, «seven» sıfatından «sevilen» derecesine ulaşmış biri hakkındaki sıfatı o samimî dilek sahibine bağışladılar, îsrail oğulları içindeki kişiye ait o sıfat, bizim ümmetimizde Üveys El Karani'y e yakınlık belirtir.

Hoca Ubeydullah Hazretleri:

— Eskilerin büyüklerinden bir topluluk vardı ki, meclislerinde, lisana muhtaç olmaksızın birbirinin hallerini okurlardı, işte onlara, esrarlı oğullarındaki misalin sıfatı verilmişti. Kâinatın Efendisi

zuhur ve islâm tahakkuk ettikten sonra bu sıfatla belirenlere veysî demişlerdir.

Hoca Muhammed Pârisâ :

— Hoca Bahaeddin Hazretleri Hicaz yolunda hastalandıkları zaman, yakınlarının huzurunda o samimî dilek sahibine hitap edip buyurdular : «Hacegân yolundan bana gelen ve benim ayrıca çalışarak elde ettiğim ne kadar emanet ve feyz varsa hepsini sana bağışladım. Nitekim ahret kardeşimiz Mevlânâ Arif de bağışlamıştı.» Hicaz dönüşlerinde o kimseye tekrar tekrar «Neyim varsa aldın!» dediler ve ona inayet nazarlarım günden güne de-rinleştirdiler. Bir gün de buyurdular : «Mevlânâ Arif onun hakkında ne dediyse biz de onu deriz. Ama onun zuhuru bizim vaziyetimize bağlıdır. Yani biz ahret seferine çıktıktan sonra o mâna tecelli edecektir. Hayatlarının sonunda da şöyle dediler : «Bâtınî nispet mânası elbette zuhur edecektir. Ama yolun önünde bir kara taş var.. Her şey onun kalkmasına bağlı. .»

Hoca Hazretlerinin «kara taş» dedikleri, kendi maddî vücutlarıdır : ve sözlerindeki öz, Hoca Muhammed Pârisâ'ya söylediklerine eştir :

— Sana bâtını bir mâna zuhur etmesini vaadetmiştik. O mâna zuhur edecektir. Fakat o zuhur bizim ahrete sefer maddî vücudumuzun dünyadan .«itmesine bağlıdır.

Büyük velîlerin bâtınî tasarrufları zahirî saltanat gibidir. Hakikat noktası olan kâmil insanın beşerî vücudu, oğlunun zuhuruna mânidir. Sultan ile sultanlığa namzet şehzade arasındaki vaziyet gibi. . Zamanın imamı maddî vücut âleminde oldukça saltanat nuru şehzade tecelli etmez. Eğer bazen zuhur etse bile o asaletle değil, vekâletle olur. Dünyadan gitmek zamanı gelince de kâmil zat

kendisim yine kendi hal'ine mezun görür. Allah onu

öyle gemlendirmiştir ki, kendi kendisini azletmekle muhtar kıl mistir, işte Hoca Hazretlerinin «Onun zuhuru bizim irademiz bağlıdır» demeleri bu bakımdandır.

Hoca Muhammed Pârisâ :

— Hoca Hazretleri hayatlarının sonunda o samimî dilek sa hibi için, huzurlarında değilken «ondan hiç bir defa incinmedim. yakınlarımın her birinden incitici tavırlar belirmiş olabilir, fakat ondan hiçbir zaman belirmedi. Aramızda bir tartışma, çatışma geçmiş ise benim tarafımdan olmuştur. Bâtınım birkaç gün ondan döner gibi olmuştu, sonra tamamiyle ona doğruldu. Daima Hicaz

yolunda söylediğim sözün üstündeyim. Şu anda da kudsiyetimde olsaydı daha fazlasını söylerdim.» buyurmuşlardır. Ve hasta hallerinde o muhlis kimseyi çok anmışlardır.

Yine Hoca Muhammed Pârisâ nakline göre Hoca Hazretleri son demlerinde, o muhlis kimsenin gıyabında şöyle demişler :

— Bizim vücudumuzdan murad onun zuhurudur. Biz onu iki yoldan, cezbe ve sülük ile terbiye ettik. Eğer uğraşırsa cihan halkı onunla aydınlanır.

Hoca Ubeydullah Hazretleri:

— Ben bu nakli Hoca Muhammed Pârisâ hakkında olarak işittim. Hoca Hazretleri «Bizim vücudumuzdan murad Muhammed'in zuhurudur» buyurmuşlardır. Bundan ötürü ilk nakilde bir ibham, karanlık vardır. Hoca Muhammed Pârisâ, Hoca Hazretlerinin son demlerinde sabah ve akşam hizmetlerinden eksik olmazlardı. Bir gün Hoca Hazretleri kendilerine çok lütuf göstermişler ve bu derecede gayret göstermelerine lüzum olmadığını söylemişlerdir.

Hoca Ubeydullah Hazretleri Semerkant'ta kendilerine ziyarete gelenlere demiştir ki :

— Bir aziz hoca, Bahaeddin Hazretlerini, vefatlarından sonra rüyasında görüyor ve kendilerine bir sual yöneltiyor : «Kurtuluş için ne yapmalı, ne gibi bir amel işlemelidir?» Şu cevabı alıyor : «Son nefesinde hangi amel üzerindeysen hep onu işlemelisin?» Yani Allah'ı son nefesle andığın gibi bilmeli ve anmalısın! Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri vecd ve istiğrakta o kadar

derinleşmişlerdi ki, bir gün Hoca Bahaeddin Hazretleri bir bağ kenarından geçerken, orada bulunan havuzun kenarında Hoca Muhammed Pârisâ'yı, âdeta baygın vaziyette gördü. Havuzun kenarına oturmuş ve ayaklarını suya daldırmış, murakabe halinde. . Kendinden geçmiş ve dünyasını

unutmuş. Hoca Hazretleri bu manzarayı görünce o kadar mütehassis oluyorlar ki, hemen soyunup havuza giriyorlar ve mübarek yanaklarını Hoca Muhammed Pârisâ'nın ayaklarına sürüp «Allah'ım, bana bu ayaklar hürmetine rahmet et!» diye Hakk'a yalvarıyorlar.

Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri, son nefeste işlenecek fiilden gayri ne işlemişlerdir ki, bu mertebeye erişmişlerdir.

Hoca Muhammed Pârisâ'nm derecesi, keramet ve harikalarla ifade edilmekten üstündür. Ama bu mübarek silsilenin büyüklerinden öğrenilen bir iki vakasını göstermek küstahlığına cür'et etmek lâzımdır :

Hoca Muhammed Pârisâ. hususiyle kerametlerini gizlemekte büyük cehd sarfederlerdi. Lâkin bazen kendi irade ve ihtiyarlarında olmaksızın kerametlerinden bir pırıltı gösterdikleri de vâki olurdu.

Nitekim bir defa. bir hadis meselesinde hakikatin ortaya çıkması ve gönül ehlinin zafer bulması için kerametlerini izhar zorunda kaldılar. Hadis âlimlerinin büvüklerinden Şeyh Şemseddin Mehmed bin Muhammed-ül-Cezrî. Mirza Uluğ Bey zamanında Semerkant'a gelmişti. Maverâünnehr

hadiscilerinin senetlerini tahkik ve tashih işiyle uğraşmaktaydı. Bu zata Hoca Muhammed Pârisâ'yı gammazladılar :

— Hora Muhammed Pârisâ. senetlerinin sıhhati emin delilken Buhara'da pek çok hadis nakleder. Bu hadîsleri gözden geçirmeniz münasip olur.

Bunun üzerine hadîs âlimi. Mirza Ulus. Beye baş vurup Muhammed Pârisâ'yı Semerkant'e getirtmesini istedi. Uluğ Bey de Buhara'ya bir memur gönderin Hoca Muhammed Pârisâyı davet etti. Hoca Muhammed Pârisâ, münakaşa etmeden Semerkant yolunu tuttular. Semerkantta, oranın Şeyhülislâmı, yüksek din bilginleri ve hadîs âlimi zat, büyük bir meclis kurdular ve Hoca

Muhammed Pârisâ'yı karşılarına geçirip kendilerinden bir hadîs rivayet etmesini istediler. Hoca Hazretleri, hadîsi nakletti. Hadîs âliminin mukabelesi şöyle oldu :

— Bu hadîsin doğruluğunda hiç şüphe yoktur. Lâkin bu hadîs benim ilmimde mevcut ve indimde sabit değildir.

Bu mukabele üzerine mecliste bulunanlar gülümsüyor ve birbirine göz işareti vererek Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin düştüğünü zannettikleri müşkül mevkiden adetâ haz duyuyorlar. Hoca, aynı hadîsi başka senetlerle ve başka yoldan rivayet ediyor. Ona da aynı cevap :

— Muhakkak doğru hadîs! Fakan bence sabit değil!

Hoca Muhammed Pârisâ anlıyor ki, hangi yoldan hangi senedi gösterse «Bence malûm değil!» cevabını alacaktır. Birden gayrete geliyor ve bir lâhza susup murakabeye varıyor. Sonra birden başını kaldırıp hadîs âlimine hitab ediyor :

— Siz, hadîs kitaplarından filancaya ait falan senedi muteber tutar mısınız ?

Şeyh atılıyor :

— Elbette! Onun senetleri küllî olarak muteber ve mutemeddir. Hadîs âlimlerinden hiç bir ferdin bu hususta şüphesi yoktur. Eğer sizin rivayetiniz böyle bir senede dayansaydı hiç sözümüz

kalmazdı.

öyleyse, diyor Hoca Hazretleri; şimdi, aranızda bulunan Şeyhülislâm Usamüddin'in evine bir adam gönderiniz! Kütüphaneye girsin ve filan rafta, falan kitabın altında, şu boyda, şu şekilde ve cildi şu renkteki kitabı çekip alsın. . Bu kitabın filan sayfasında bu hadîs, bildirdiğimiz senetlerle ve

tafsilâtlı olarak yazılıdır.

Herkes donup kalıyor. Şeyhülislâm Hoca Usamüddin'in bile, kütüphanesinde böyle bir kitabı bulunduğundan haberi yoktur. Üstelik Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin de hiç bir defa bu eve ve kitap odasına girmemiş olduğu herkesçe malûm. .

Hemen Şeyhülislâmın evine koşar adım bir adam gönderiyorlar. Adam, tarif edilen yerde kitabı buluyor ve getiriyor. Haber verilen sayfada hadîs, Hoca Hazretlerinin bildirdikleri senetlerle, eksiksiz ve fazlasız, ayniyle karşılarında. . Şaşkınlık, hayranlıkla bir arada, büsbütün artmıştır. Hoca Üsamüddin'in hayreti ise herkesin halini gölgede bırakacak derecede. .

— Nasıl olur, diyor; kütüphanemde böyle bir kitap olsun da ben bilmeyeyim?

Mirza Uluğ Bey kerameti haber alınca Hoca Hazretlerini Buhara'dan getirttiğine ve ona zahmet çektirdiğine üzülüyor. Hâdise de her tarafa yayılıp bir anda Hoca Muhammed Pârisâ'nın şöhretini son haddine çıkarıyor.

* Timur oğullarından Niran Şah oğlu Mirza Halil, Semerkand'da padişah. . Mirza Şahruh da Horasan'da hükümdar. . Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri de, Müslümanların işlerine alâka göstermesi için ara sıra Mirza Halil'e şefaat mektupları yazmaktalar. . Mirza Halil'e bu mektuplar bir nevi nüfuz kırıcı görünüyor ve giran gelmeğe başlıyor. Kıskançların tahrikleri de padişahın bu duygusunu körükleyince. Mirza Halil harekete geçiyor ve Hoca Hazretlerine "bir adam gönderip şu teklifte bulunuyor :

— Lütuf edip Dest taraflarına gitsinler!. Orada bulunan nice cahiller kendilerinin kudümü bereketiyle Dslâm şerefini kazansınlar ..

Hoca Hazretleri de şu cevabı veriyorlar :

— Müsaade etsinler de ulularımızın mezarlarını ziyaret edelim ve ondan sonra gidelim. .

Ve atların eyerlenmelerini emir buyuruyorlar. Mevlânâ Abdürrahim anlatıyor :

— Ben Hoca Hazretlerinin atlarını eyerledim ve önlerine götürdüm. Hemen atlayıp bindiler. Yakınlarından bir alay piyade insanla önlerine düştük. Evvelâ «Kasr-ı Arif an »a gidip Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin kabirlerine vardılar. Mezardan ayrıldıkları zaman yüzlerinde azamet ve heybet eseri belirmisti. Oradan Emîr Külâl Hazretlerinin kabirlerini ziyaret için Suhâr'a gittiler. Biraz durduktan sonra atlarını kamçılayıp yakındaki bir tepenin üstüne çıktılar ve Horasan istikametine dönüp bir beyit okudular :

«Hepsini birbirine düşür ve altlarını üstlerine getir; tâ ki bu meydanda er kimdir, anlasınlar!.» Ve oradan Buhara'ya döndüler. Tam o esnada Mirza Şahruh'tan Mirza Halil'e bir nâme : «Geldim, vakit geçirmeden cenk yerini seç!» hüküm camilerde ve minberlerde halka okundu ve ondan sonra Mirza Halil'e gönderildi. Mirza Şahruh ta hemen yetişip Mirza Halil'i öldürdü.

* Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri son defa olarak Hicaz'a hareketlerinde, yakınlariyle veda ederken kendilerine diyorlar ki:

— Fakat siz Hicaz'a gittiniz! Cevap veriyorlar :

— Gittik ve gittik!

Bu sözden muratları, o seferde vefat edeceklerini anlatmaktı.

Hoca Ebu Nasr, o seferde babasiyle beraber.. Anlatıyor :

— Babamın vefatında yanında değildim. Vefatından sonra oraya gelince mübarek yüzünü göreyim diye örtüyü açtım. Gözlerini açıp tebessüm ettiler.

Onun üzerine yüzümü mübarek ayaklarına

sürmeğe kalkışınca ayaklarını da yukarıya çektiler.

Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri, Hicaz'a, ilki Şâh-ı Nakşibend Hazretleriyle olmak üzere iki kere gitmişlerdir. Bu ikinci seferleri, 822 Muharrem ayındaydı ki, Buhara'dan çıkıp Nesef yoluyle Safaniyan, Belh ve Herat'a uğramışlar, oralarda evliya kabirlerini ziyaret etmişler ve her uğradıkları yerde .şeyhler ve ilim adamları tarafından büyük izzet ve ikramla karşılanmışlardır. Nişabur'a

gelince havaların değişmesi, yakınları arasında söz edilmesine sebep olmuş ve bu hal kendilerine fütur vermiş. . Bir ışık göstermesi niyetiyle Mevlânâ Celâleddin-i Rumî divanından tefe'ül etmişler. .

Çıkan mısralar :

Ey hak âşıkları, ikballe yürüyün! Saadet burcuna yönelin dosdoğru! Bu yol size hakkın izniyle mübarek olsun; Şehirde, çölde, dağda ve suda!

Hoca Hazretleri Nişabur'dan o senenin Cemaziülâhır ayının on birinci günü hareket ederek sıhhat ve afiyetle Mekke'ye erişmişler. . Hac rükünlerini eda ettikten sonra Hoca'ya bir maraz yapışmış. . Veda tavafını sedyede icra edebilmişler. . Oradan Medine'ye geçip mübarek Ravzaya yüz

sürdüklerinde Kâinatın Efendisinden nice iltifat ve nevazişlere nail olduktan sonra aynı ayın 24 üncü perşembe günü hakkın rahmetine kavuşmuşlar. . Medine halkı, Şemseddin Fenârî ve kafile ahalisi Hoca Hazretlerinin cenaze namazını kılmışlar; ve cuma gecesi, o mübarek vücudu, o mübarek yerde, mü'minlerin emîri Hazreti Abbas'ın kubbeleri civarına gömmüşler. . Şeyh

Zeynüddin Hâbî Hazretleri Hoca Hazretlerinin kabirlerine dikilmek üzere Mısır'dan beyaz bir taş getirtmiş. . Kabir, hâlâ o taş yüzünden ayırt edilebilmektedir. (Eser yazıldığı tarihte, beş asır evvel verilmiş hüküm).

Yaşlan 73..

HOCA EBU NASR PARÎSA

Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin oğlu. . Lâkapları Burhaneddin ve Hafızüddin. .

Mevlânâ Câmi «Nefahat» isimli eserinde der ki :

— Hoca Ebu Nasr, şeriat ilminde ve tarikat edepleri bilgisinde babasının derecesindeydi, fakat vücudunu yok etmek ve mevcudunu saçmakta, yani dervişlikte ve cömertlikte babasını geçmişti. Bu hallerini de öyle örterlerdi ki, kendilerinden bir şey öğrenmek isteyen onun bilgi sahibi

olduğunu anlayamazdı. Sualleri kendinden cevaplandırmaz, «kitaba baş vuralım!» der ve kitabı neresinden açsa sorulan bahis zuhur ederdi.

Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin hizmetine bakanlardan Pîr Halta ismiyle tanınmış bir ihtiyar vardı ki, Hoca Hazretlerine hesapsız hizmetler etmiş ve Ebu, Nasr Pârisâ'ya da yetişip hizmetinde bulunmuştu. Pîr, Ebu Nasr yoluyle Hoca Hazretlerinden şu beyti naklederdi :

Sabırla kanaati kendine yol tut;

Bu derdi huy edinenler elem çekmez.

işte bir gün bu Pîr Halta'yı ortamıza almış, Herat camiinde oturuyorduk. Pîr, Hoca Muhammed Pârisâ ve Ebu Nasr Pârisâ menkıbelerinden bahisler anlatmaktaydı. O sırada öğle ezanı okunmaya başladı. Sohbette bulunanlardan bazıları hemen kalkıp abdest yenilemeğe davrandılar. Bu hali gören Pîr, Hoca Muhammed Pârisâ'dan şu beyti naklettiler :

Namaz kaçırılacak ulursa kazası vardır;

Ama sohbeti kaçırana kaza mümkün değildir.

(NOT : Reşahat müellifi, Şeyh Muhammed Pârisâ bu ölçüyü naklederken ya hikâye düşmekte, yahut ve daha büyük ihtimalle mütercim tarafından maksadı kavranamamış bulunmaktadır. Nakşilik edebine, hiç bir şey mukabilinde hiç bir vakit namaz feda edilemez. Esasen sohbetin merkezi olan mürşid, namaz vakti gelince herkesten evvel edaya teşebbüs eder Sohbetin devamı, olsa olsa, namazın eda sınırları içinde, yani vaktin dolmasına zaman varken mümkündür. Yoksa, namazın kazası var, filân işin yoktur diye insana bir teselli gelecek ve bu teselli boyuna namazı kazaya bıraktırıcı bir ihmale yol açacak olursa, insan nefsânı hazzı yüzünden hakka yüz çevirmiş

olur. Bu bakımdan, hiç bir behaya tek vakit namazın kaybedilmesine cevaz vermeyen sımsıkı nakşüik disiplininde böyle tesellilere yer olmadığını ve Hoca Muhammed Pârisâ gibi muazzam bir Nakşilik rüknünün böyle bir inana kasdetmeyeceğini bilmek ve yukarıdaki fıkrayı ihtiyat Kaydiyle ele almak lâzımdır. (N. F. K.)

Hoca Ebu Nasr Pârisâ Hazretlerinin vefat tarihi 865 tir.

MEVLÂNA MEHMED FÎGANZD

Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin kabulü ve sevgi nazarlarına mazhar olmuş yakınlar zümresindendir. Doğdukları yer, Buhara ile Semerkand arasında Figanzî isimli büyük bir kasabadır.

Hoca Ubeydullah Hazretleri buyuruyorlar :

— Mevlânâ Mehmed gayet güzel bir delikanlı iken Hoca Bahaeddin Hazretleri onu avladılar ve inayet ve şefkat nazariyle kabul buyurdular.

Mevlânâ Mehmed, Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin emriyle, mürşidlerinin vefatından sonra Hoca Muhammed Pârisâ'nın meclislerine devam ettiler.

Diyorlar ki:

— Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin sohbetlerine çok devam ettim. Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin himmetleri ve Muhammed Pârisâ Hazretlerinin inayetleriyle ruh topluluğuna erdim. Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri, yatsı namazından sonra mescitten çıkıp, avlu tarafında

asalarını göğüslerine dayayıp dururlar ve ayak üzere yakınlariyle birkaç söz ettikten sonra kendilerinden geçip öylece kalırlardı. Çok defa vâki olan bu hal o kadar uzun devam ederdi ki, müezzin sabah ezanını okurken hareket ederler ve sabah namazını kılmak üzere tekrar mescide girerlerdi.

Hoca Ubeydullah :

— «Hacegân» silsilesinde bu türlü murakabe olmayacak bir şey değildir, îşin çetinliği devam ve alışma sayesinde hissedilmez olur.

HOCA MDSAFDR HARlZEMl :

Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine ihlâs ile bağlı olanlardan. . Hoca Hazretlerinden sonra, yine onların işaretiyle Hoca Muhammed Pârisâ'ya bağlandılar.

Hoca Ubeydullah ile uzun temasları ve sohbetleri olmuştur.

Hoca Ubeydullah :

— Herat taraflarına ilk gidişimde Hoca Misafir ile yoldaşlık ettim. Hoca aslında •Harizemliydi. Uzun yaşadı ve doksanını idrak etti. Bir çok ulu kişiler ve dervişlerle sohbeti vardır. Meşrepleri tasavvuf ve ledün ilmine yatkındı.

Hoca Misafir:

— Hoca Bahaeddin Hazretlerinin hizmetindeydim ve musikiye (sema') gayet düşkündüm. Bir gün müridlerden birkaçiyle birleşerek bir takım musiki âletleri bulup Hoca Hazretlerinin meclislerinde onlarla bir musiki âlemi yapmayı ve böylelikle Hoca Hazretlerinin bu mevzudaki fikirlerini

öğrenmeği düşündük ve öyle yaptık. Hoca Hazretleri bize engel olmadılar ve buyurdular : «Biz bu işi yapmayız; ama inkâr da etmeyiz!»

Hoca Misafir :

— Hoca Bahaeddin Hazretleri, yakınlarını bir bina işinde çalıştırıyorlardı. Herkes taş ve toprakla uğraşıyordu. Güneş tepeye gelince, hararet dayanılmaz bir hal aldı. Hoca Hazretleri, yakınlarının biraz istirahat etmeleri için ihtarda bulundular. Herkes bir gölgeliğe çekilip uykuya vardı. Fakat Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri, olduğu yerde kaldı; ve ayakları çamur içinde, güneşe karşı uykuya daldı. Hoca Hazretleri gelip müridlerini bu vaziyette seyrederken mübarek nazarları

Muhammed Pârisâ'nın vaziyetine daldı. Yanına yaklaştılar, çömeldiler, yüzlerini bu çamurlu ayaklara sürdüler ve Allah'a hitap ettiler: «Yarabbi, bu ayaklar yüzü suyu hürmetine Bahaeddin'e rahmet eyle!.»

MEVLÂNÂ YAKUP ÇERHD

Hoca Bahaeddin Hazretlerinin ileri derecede yetiştirmelerinden . . Gazneyn vilâyetinin Çerh köyünden. . Kabirleri de Helfeto adlı bir hisar köyünde.

Anlatıyor :

— Hoca Bahaeddin Hazretlerinin hizmetine girmeden kendilerine karşı büyük muhabbet ve incizab beslemekteydim. Buhara'nın din âlimlerinden icazet aldıktan sonra tam memleketime hareket

edeceğim zaman huzurlarına vardım ve «Beni hatırdan Çıkarmayınız!» diye kendilerine yalvardım. Dediler : «Tam gideceğin zamanda mı bana geliyorsun?» dedim : «Öyle oldu. Gönlüm iştiyakınızla dolu. .» dediler : «Bu iştiyak ne yüzden geliyor?» dedim : «Ulu kişisiniz ve

herkesin'makbulüsünüz!» Dediler : «Bu sebep yeterli değil; daha üstün bir şey bulman lâzım. . Halkın beni kabulü şeytanî olabilir.» Dedim : «Sahih- ve emin bir hadîstir ki, Allah bir kulunu dost edinince onun sevgisini gönüllere düşürür!» Tebessüm ettiler ve buyurdular: «Biz azizlerdeniz (azizan). . Bu söz üzerine kendimden geçer gibi oldum. Zira bir ay kadar evvel gördüğüm bir

rüyada bana «Azizânın müridi ol!» demişlerdi. Rüyayı unutmuştum. Hoca Hazretleri «Azizan kelimesini kullanınca hatırladım ve büsbütün kendilerine bağlandım. Tekrar «Beni hatırdan çıkarmayınız!» diye yalvardım. Dediler ki : «Bir gün Azizândan böyle bir istekte bulunmuşlar. Onlar da, bir şeyin hatırda kalması için bir vasıtaya ihtiyaç bulunduğunu söylemişler ve hatırlamaya vesile olacak bir şey istemişler.» Bu sözü söyledikten sonra bana mübarek takkelerini hediye

ettiler. Ve dediler : «Senin bana verecek bir şeyin yok! Bari şu takkeyi al da ona her göz ve el atışında bizi hatırla ve yanında bul!» Ayrıca tenbih ettiler : «Bu seferde Mevlânâ Tacüddin Deştgûlegî'yi bulmaya gayret et! O, Allah'ın evliyasındandır!» Yola çıktıktan sonra içime evvelâ Belh'e, oradan da memleketime gitmek arzusu düştü. Belh nerede, Deştgûlek nerede? Ama şu oldu, bu oldu, kendimi birdenbire Deştgûlek yakınlarında buldum. Hoca Hazretlerinin tenbihleri hatırıma geldi. Hayran kaldım. Hemen Mevlânâ Tacüddin'in sohbetine can attım, bu arada Hoca

Hazretlerine bağlılığım o kadar arttı ki, hemen geriye dönüp ona teslim olmak arzusu beni sardı. Buhara'da bir meczub vardı. Ona güvenim yerindeydi. Yolda bu meczubu bir kenarda oturur gördüm. Ona sordum : «Gideyim mi, gitmeyeyim mi?» cevap verdi : «Hiç durma git, tez git!» ve oturduğu yerde, toprağın üstüne bir takım çizgiler çekti. Kendi kendime düşündüm : Bu çizgileri sayayım, eğer tek çıkarsa gitmem gerektiğine işaret olsun. . Saydım : Tek. . Hoca Hazretlerine

varıp eteklerine yapıştım. Bana «Vukuf-u adedî»yi (zikirde sayı bilgisi) telkin ettiler ve «Elinden geldiği kadar zikirde tek sayıya

riayet et!» buyurdular ve yolda meczubun çektiği çizgilerin tek oluşuna işaret ettiler.

Mevlânâ Yakup Çerhî bizzat anlatıyor :

— Allah'ın inayetiyle bu fakirde erenler yolunda istek doğup ta ilâhî fazl bana rehber olunca Buhara'da Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine erişmek nasib oldu. Onların kerem ve iltifatları beni saadete garketti ve gördüm ki, mürşidim, kâmil ve mükemmeldir ve evliyanın en üst

tabakasındandır. Kur'an'dan tefe'ülüme cevap, hislerimi gerçekleştirici ve bağlılığımı sağlam-laştırıcı oldu. Bir gün evimin bulunduğu Fethâbâd'da Şeyh Sey-füddin Bûharazî'nin kabrine doğru oturmuştum. Bâtınımda öyle bir fırtına koptu ki, hemen Hoca Hazretlerine koşmam icap etti.

Oturdukları yer olan «Kasr-ı Arifan», istikametine atıldım. Hoca Hazretlerini yol üstünde beni beklemekte buldum. Bendelerine ihsanda bulundular. Namazdan sonra bu fakirle sohbet ettiler. Heybetleri öyle sarmıştı ki, beni, hiç bir karşılık vermeğe mecalim kalmamıştı. O anda buyurdular : «îlim iki kısımdır. Biri kalb ilmidir ve bu ilim en yararlı olanıdır. Bu ilmi Resuller ve Nebiler talim eder. Edebî lisan ilmidir. Bu ilim de Allah'ın insan oğluna hüccetidir. Ümit ederim ki, bâtın

ilminden sana bir pay erişsin.» Ve ilâve ettiler : «Sıdk ehliyle düşüp kalk ve onlarla halleş! Yalnız bunlarla düşüp kalkman ve halleşmen sıdk ile olsun. Zira bunlar kalb casuslarıdır, kalbinize girerler ve himmetinize göz atarlar. Biz kendimizden, kendi kararımızla kimseyi kabul edemeyiz.

Aldığımız emir bunu gerektirir. Görelim, bu gece bize ne işaret buyrulur? Eğer seni kabul ederlerse biz de kabul ederiz.» ömrümde o geceki kadar çetin bir dem geçirmedim. Saadet kapısının

açılmasını umarken bu kapının yüzüme kapanmasından korktum ve sabaha kadar şübhe ve ıstırap içinde kıvrandım. Sabah namazından sonra Hoca

Hazretleri buyurdular : «Müjdeler olsun ki, kabul işareti geldi. Biz insanları az kabul ederiz; kabul etsek de geç kabul ederiz. Tâ ki gelenlerin nasıl geldiği ve vaktin nasıl olduğu belli olsun. . »

Bu sözün mânasını anlamak, tasavvuf lisanında «Vakit» mefhumunun ne demek olduğunu bilmeğe bağlıdır.

Mevlânâ Câmi Hazretlerinin nakillerine göre Aynilkuzat Hazretleri kendi halini tarif ederken demiş ki :

— Babam ve ben memleketimizin imamlarından bir bölük kimseyle bir sofinin evindeydik. Biz raks halindeydik. Biri de yüksek sesle beyit okumaktaydı. Babam da manzarayı seyrediyordu. Babam, keşif yoluyle, Hoca Ahmed Gazali Hazretlerinin bizimle beraber raksettiğini ve filân renk ve biçimde bir elbise giyinmiş olduğunu söyledi. Tam o anda beyit okuyan zat «ölmek istiyorum!» diye bağırdı ve hemen düşüp öldü. Vaktin mânasını anladık. O dem ölüm ve dirim ânıydı. Yine o dem, yani o anın mânası, ruhuma dedi ki : «Canlıyı öldürdüğün şu vakitte ölüyü de diriltebilir

misin?» Yine içimden «ölü kimdir?» diye sordum. «Şu yerde yatandır!» cevabını aldım. Dedim : «ilâhî, şu mürdeyi zinde eyle!» ölü bir anda kendine geldi.

Dlim ve irfan sahiplerine ve zevk ve vicdan ehline gizli değildir ki, «âlimler, peygamberlerin varisleridir» mealindeki hadîs hikmeti gereğince zahir plânında din bilginleri Allah Resûl'ünün getirdikleri şeriat ölçülerini korumak mevkiinde oldukları gibi, Muhammedî hakikat esrarına nüfuz etmiş büyük velîler de, o din ve dünya sultanının Allah sevgisiyle dolu kalb hazinelerinden pay sahibi olarak vakit hükümleri üzerinde tasarruf sahibi ve bu bakımdan Allah Resûl'ünün

varisleridir.

Zahir ehli dış dünya nizamına, bâtıl kahramanları ise iç âlem ve melekût dünyası intizamına memurdurlar, işte bu kahramanların dem dem öyle zamanları olur ki, derinlere nüfuz etmekte en kudretli bir lisan bile o hâlleri vasıflandıramaz. Ve bu kahramanların zaman zaman öyle saltanatları zuhur eder ki, akıl onları kav-rayamaz. Bu keyfiyetin izahı yolunda gönül ehli çok söz

söylemişlerdir, öyle bir demdir ki, o vakit, onda Allah dostlarının isteği istek, reddi de reddir ve iradelerinin oku daima hedefini bulucudur. Lâkin bu keyfiyet üstün evliyaya mahsus olup herkese müyesser olmadığı gibi, bu sırra mazhar olanlar da her zaman bulunamaz. Bu hususta, şahit ve delil makamında bir hadîs vardır. Anlayış sahiplerine düşen borç, gönül ehline yapışmayı saadet

bilmek ve gerçek yönelişe mürşide dönüp kalbini feyz mecrası olmaya müsaid hale getirmek ve ilâhî lütfü gözlemektir. Bu kemal derecesinin meydana gelmesi için lâzım gelen iki şarttan biri, müridin yöneliş ve dileyişindeki kıymet, öbürü de mürşidin vakte hâkim ve sahip oluşundaki kuvvettir, îşte bu yüzdendir ki, Şâh-ı Nakşibend hazretleri, müridin kabulünde o vaktin mâna ve ifadesini başlıca şart olarak belirtmişlerdir.

Yakup Çerhî Hazretleri vakit hakkındaki bu hikmetleri dile getirdikten sonra devam ediyor :

— Ondan sonra Şâh-ı Nakşibend Hazretleri, silsilelerini Abdülhâlik Gucdevânî'ye kadar gösterdiler ve bu fakiri zikirde «vukuf-u adedî» : Sayı bilgisine davet ettiler. Ve buyurdular ki : «Ledün ilmi, işte, Hızır'ın Abdülhâlik Gucdevânî Hazretlerine talim ettiği bu bilgidir.» Nice zaman hizmetlerinde bulundum ve bana Buhara'da sefer etmeğe icazet verdikleri güne kadar yanlarından ayrılmadım. Sefere çıkacağım zaman «Sana, tarikat edebi ve hakikat sırrı olarak bizden ne erişse, Allah'ın

kullarına götür ve saadetlerini sağlamaya çalış!» Hoca Bahaeddin Hazretleri, bize Hoca Alâeddin Attâr ile sohbet etmemizi emretmişlerdi. Hoca Hazretlerinin vefatlarından sonra, ben, uzun müddet Bedehşan'da kaldım. "Hoca Alâeddin ise Cığaniyân'da bulunuyorlardı. Bana bir mektup

gönderip Hoca Hazretlerinin vasiyetlerini hatırlattılar ve bir arada olmak hususunda ne düşündüğümü

sordular. Hemen Alâeddin Attâr Hazretlerinin bulundukları yere gittim ve ahrete intikallerine kadar yanlarında kaldım. Vefatlarından üç gün sonra da memleketime döndüm.

Mevlânâ Yakup Çerhî, başlangıç demlerinde uzun müddet Herat camiinde ve peşinden Mısır'da ilim tahsiliyle uğraşmışlar..

Buyuruyorlar :

— Herat'ta kaldığım müddetçe, yemeklerimi, Hoca Abdullah Ensarî Hazretlerinin dergâhında yerdim. Zira onun vakıf şartlarında genişlik vardı. Herat şehrindeki vakıfların üçünden başkasında emin olunacak şartlar mevcut değildir. Emin olan üç vakıftan biri Hoca Abdullah Ensârî, öbürü Hanikah-ı Melik, daha öbürü de Gıyasiye medresesi vakıflarıdır. Bu sebepledir ki,

Mâveraünnehr ululları, müridlerini, vakıflarının çoğu uygunsuz olan Herat'a göndermezlerdi. Çünkü Herat'ta helâl lokma az bulunurdu. Bu yolun sâlikleri haram yiyecek olursa, tam bir geriye dönüşle kötü tabiatine avdet etmiş ve «Sırât-ı Müstakim —

Doğru yol» den kalmış olur.

Hoca Ubeydullah Hazretleri anlatıyor :

— Mevlânâ Yakup Çerhî Hazretleri, Şeyh Zeynüddin Hâfî Hazretleriyle Mısır'da beraberlermiş o devrin yüksek âlimlerinden Mevlânâ Şehabcddin Sirvânî'den feyz almaktalar imiş. Aralarında meşrep ve intisap birliği de varmış. . Bir gün Mevlânâ Yakup bu fakire sordular : «Sen Horasan'da

çok bulundun; Şeyh Zeynüddin Hâfî müridlerinin rüya tâbirlerinin umumiyetle doğru çıktığı ve bu tâbirle güvenildiği doğru mudur?» Cevap verdi : «Evet, doğrudur!» Bu sözü söyler söylemez de kendisinden geçti. Onun, sık sık kendisinden kaybolduğu daima görülen şeylerdendi. Elleri bir tarak gibi sakalını kavramış olarak o türlü kendinden geçti ki, mübarek başı göğsüne düştü,

sakalından birkaç beyaz kıl da parmaklarında kaldı. Bir saat kadar bu halde kaldılar ve sonra başlarını kaldırıp bir beyit okudular :

Ben güneşin çocuğuyum ve hep güneşten konuşurum;

Ne geceyim, ne de geceye tapanlardanım ki, uykunun masalını anlatayım...

HOCA ALÂEDDDN GUCDEVAND

Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin üstün bağlılarından. Gucdevân köyünden.. Kabri de, Buhara taraflarında bir köyün tepeciğinde.

Gençliğinde Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin hizmetine girip mürşidinin son demine kadar yanından ayrılmıyor. Ondan sonra da ömrünün geri kalanım Hoca Muhammed Pârisâ ve Ebu Nasr Pârisâ'nın hizmet ve sohbetinde geçiriyor.

* Vecd ve istiğrakları o derece ki, söz söylerken bile kendilerinden geçtikleri vâki. . Hoca Ubeydullah Hazretlerinin tesbitlerine göre bu dâvada onun kadar uğraşan tasavvuf ve hakikat yolunda emek sarf eden az kimse görülmüştür.

* Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri onu da beraberinde almak istiyor. Halbuki o zaman Hoca Alâeddin'in yaşı doksanı bulmuş ve ihtiyarlık bütün ağırlığiyle sırtına çökmüştü. .

Muhammed Pârisâ hazretlerine diyorlar ki :

— Hoca Alâeddin zaiflik ve ihtiyarlıkta sön hadde varmış bulunuyor. Artık onun elinden hizmet diye bir şey gelemez. Onu bu seferden af buyurmanız doğru olur.

Hoca Hazretleri buyuruyorlar :

— Bizim ondan hizmet diye beklediğimiz bir şey yoktur. Yüzünü gördüğümüz her zaman, yolumuzdaki azizlere nisbet ifadesini görmüş oluruz. Bize, bunu göstermekten büyük medet ve hizmet olamaz.

* Hoca Alâeddin :

Kendimi bildim bileli, bir serçe kuşunun başını suya sokup çıkaracağı zaman süresince bile bana uykuda veya uyanıklıkta gaflet yol bulamamıştır.

— Hoca Alâeddin'in nâdir insanda görülmüş, gayet derin istiğrakları vardı. Buhara'da bulunduğum sırada, kendileri 90 yaşlarındayken meclislerinde bulunurdum. Bir gün Şâh-ı Nakşibend

Hazretlerinin kabirlerini ziyaret etmek için Kasr-ı Ârifan'a gidip ziyaretten sonra dönerken yolda Hoca Alâeddin'e rastladım.

Bana dedi ki:

«Ben de sizi geceyi kabir başında geçirir sandım da onun için geldim!» Bu söz üzerine Hoca Alâeddin'e katıldım ve geri döndüm. Yatsı namazı kılındıktan sonra şöyle dediler : «Sizin gibi Hak yoluna talip bir merd'e bu geceyi uyumadan ihya etmek düşer.» Kendileri yatsıdan sabaha kadar mezar başında öyle bir istiğrak ve teveccüh haliyle diz çökerek oturdular ki, dizlerini bile

kıpırdatmadılar. Dnsanın ruhunda o istiğrak ve topluluk olmadan, iki diz üstünde kımıldamaksızın sabahı etmek hiç kimsenin harcı değildir. Ben o kadar yorgun ve takatsizdim ki, artık oturduğum yerde yığılıp uykuya varmak benim için kaçınılmaz bir hal öldü. Biraz açılmak için kalktım ve hizmet işleriyle uğraşmak istedim. Gülümsediler ve dediler : «Ağırlığını atmaya mı bakıyorsun?» Ve yine murakabeye vardılar.

* Hoca Ubeydullah Hazretleri :

Semerkant'ta beni müthiş bir göz ağrısı tuttu. Kırk gün bu acıyı çektim. O sırada, içime Hoca Alâeddin Gucdevânî'yi görmek arzusu düştü. Üstün vasıflarını çok dinlemiştim. Fakat mübarek yüzlerini görmek bana o günedek nasip olmamıştı. Buhara'ya ulaştım ve bir gün yoluma rastlayan bir mescide girdim. Gördüm ki, mescidin bir köşesinde nurlu bir ihtiyar duruyor. Gönlüm bu

ihtiyara kapıldı. Üç gün sohbetinden ayrılmadım. Üçüncü günü buyurdular : Günlerdir gelip bizimle sohbet ediyorsun. Muradın nedir ? Eğer, bu adam şeyhtir, kerametini göreyim diye geliyorsan bizde öyle şey arama! Eğer sohbetimizi beğendin de kendinde bir değişiklik

hissediyorsan, sana ve bana mübarek olsun!...» Meğer o ihtiyar Hoca Alâeddin Gucdevânî değil miymiş? Kırk gün süren göz ağrılarım bir anda kesilmesin mi ?

* Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Hoca Alâeddin bana dedi ki : «Sana talim ettiğimiz şeyler

üzerinde çalış ve çalışmayı asla bırakma! Çalışmadan ele geçen şeylerin devam ve bekası olmaz!»

Kaderde olan zuhur eder diye müride çalışmayı terketmek doğru değildir. Müride, her şeyi Allah'ın iradesine bağlamak ve ısmarlamak şart olduğu gibi çalışmak da, yerinde, en kıymetli şarttır.

Çalışmayı bırakmak sadece delâlet ve hüsrandır. Allah'ın ancak çalışana verdiği hakkındaki âyete dayanarak çalışmayı kadere bağlanmaya tercih edenler haklıdır; yerinde çalışma, teslimiyetin üstündedir. Şu kadar ki teslimiyet ve kadere bağlanmayı çalışmaya takdim edenler de haklıdır. Bu görüşler birbirini çürütücü değildir. Meselâ bir kimse «Gemiyi hedefine götüren rüzgârdır;

gemidekilerin rüzgârı beklemekten başka çareleri yoktur» dese hakikati söylemiş olur. Bir başkası da «Gemi âletlerini yerinde kullanmadan menzile varılamaz» dese o da hakikati söylemiş olur. Bu hikmeti canlandırmakta daha nice misal gösterilebilir. Bütün dâva, hem çalışma, hem de kadere bağlanma arasında ne o taraf, ne bu taraf hesabına mübalâğaya düşmeden her iki tarafın hakkını

vermektedir. Müridin kabulü Dlâhî mevhibe yolundan ve bedelle satın alınmaz soyundan olsa da yine talibe kabul şartları üzerinde gayret sarfetmek vâcibdir. Gönül ehlinden bir çocuğun teslimiyet halinde bulunmaları şu hikmete bağlıdır ki, onlar murad kâbesine gidişte tedbir ve teslimiyet

mevzilerini görmüşler ve kendilerini teslim olma yerinde bulmuşlardır. Meselâ Kâbeye gidenin yolu bir miktar karadan ve bir miktar denizden olsa, karadan giderken her gün belli başlı bir hareket şarttır. Eğer hareketle yol alınmayacak olursa maksûda erişilemez. Ama denizden gidilirken insana bizzat hareket lâzım değildir. Böyle bir yerde ille tedbir ve hareket şarttır diye yürümeğe kalkışan, ancak budalalara mahsus bir iş yapmış olur. Buna karşılık kadere teslimiyet dâvasiyle tedbiri

bırakanlar da galetta'dır. Bunlarda teslim olmanın hakkı yoktur. Rıza gemisine girmemiş oldukları için yoldan kalmışlardır. Fakat rıza gemisine girmiş olarak seferlerinin hakikatini bilenler

teslimiyete mâil ve didinmeden çekinicidirler. Bu sebepledir ki, başlangıçta bulunanların temayülü tedbire, sondakilerin de teslimiyetedir.

Hoca Ubeydûllah Hazretleri :

— Hoca Alâeddin Hazretleriyle 40 gün kadar düşüp kalktım. Bir gün Hoca Bahaeddin Hazretlerinin keramet ve tasarruflarından ve sohbetlerinin tesirinden bahsedib dediler ki : «Zamane azizlerinin sohbetleri de, geçmişteki ulular derecesinde olmasa bile ganimettir. Bazı büyükler, diri kedi, ölü arslandan yeğdir, demişlerdir.»

Hoca Alâeddin Gucdevânî Hazretlerinin vefatlarında, Hoca Ebu Nasr Pârisâ Hazretleri vaazde buyurdular :

— Hoca Alâeddin bizimle içli dışlıydı. Biz de onların inayet ve himmet gölgelerinde rahat ve mesuttuk. Şimdi onlar hakkın rahmetine ulaştıklarına göre artık bize düşen korku ve kaygı olmamalıdır.

ŞEYH SERACÜDDÎN KÜLAL PDRMESÎ

Buhara'ya dört fersah mesafede Pirmes köyünden. . Başlangıçta, sonradan Şâh-ı Nakşibend'in halkasına girmiştir. Emîr Hamza'ya bağlılık devresinde bir gün kendinden gaib olma hâlini yaşıyor ve bu hâli üç gün, üç gece sürüyor. Emîr Hamza bu hâli öğrenince müridlerine diyor ki : «Gidiniz ve onun kulağına deyiniz ki, vardığı yerden ileriye gitmeyip geriye dönsün! Emîr Hamza böyle söylüyor deyiniz!» gidiyorlar ve kulağına eğilip aynen söylüyorlar. Bir anda silkinip kendisine geliyor.

Hoca Ubeydûllah Hazretleri, hâllerinin başında Şeyh Seracüddin'i görüp sohbet etmişler. .

Anlatıyorlar :

— Buhara'dan Semerkant'a giderken yolda Şeyh Seracüddin'in köyüne uğradım. 22 yaşlarındaydım. Yanlarında kalmam için çok çalıştılar. Gönlüm kalmayı kabul etmediği için izin istedim. Şeyh Seracüddin'in yanında kaldığım iki üç gün, sohbetlerinden hayli faydalandım.

Gündüzleri çömlekçilik ederler ve geçeleri çok oturup sohbet ederlerdi. Mecliste ne vaziyette otururlarsa, bir heykel gibi o vaziyeti muhafaza edib oturuş şekillerini değiştirmezlerdi. Evlerine ne zaman bir misafir gelse, her tarafı süpürülmüş bulur ve Şeyhi elinde bir süpürgeyle görürdü. Bunun sırrını sual edenlere : «Bize her misafir gelişinde hazırlanmamızı haber verirler» demişti.

Kendisi anlatıyor :

— Bir gün Şeyh Ebulhasan Aşkî bağlılarından birkaç kişiye rastladım. Lâf arasında zannettiler ki, benim muradım kendilerini mürid edinmektir. Şöyle dediler : «Ey Şeyh, vaktini boşuna harcama! Biz Şeyh Ebulhasan'ın aşkiyle doluyuz!» Ve ellerini boğazlarına götürerek «Artık içimizde başka bir şey sığmaz! Kendi sohbet ve nisbetinize bizde yer bulamazsınız!» diye ilâve ettiler. Bu sözden bende ihtiyarsızca bir gayret peydahlandı. Bir de baktım ki, yere düşüp gömleklerini parçalamaya başladılar. Onları kendilerine getirmek için ayrı bir tasarrufa ihtiyaç bulunduğunu anladım ve gerekeni yerine getirdim. Ayrılınca eteklerime yapıştılar ye yalvarmaya koyuldular. Kendilerine dedim ki : «Biz, sizin şeyhiniz Ebulhasan ile aynı çeşmeden su içmekteyiz. Ona bağlanmak bize bağlanmaktır. Ayrılık nazarı dervişlerdedir; mürşidler arasında ayrılık yoktur.»

Şeyh Seracüddin Hazretlerinin, Tevhid Kelimesiyle zikirde, her harfi göbekle sağ ve sol meme arası resm'ederek zikretmeye dair bir usulü vardır.

MEVLÂNA SEYFÜDDlN MDNARÎ :

Taşkent ile Semerkant arasında Ferket isimli mâmur kasabanın MDNAR adını taşıyan köyünden. Taşkent'e dört fersah mesafede bir köy. .

Hoca Bahaeddin Hazretlerinin halkasında mümtaz fertlerden . . Zahir ve bâtın ilimlerinde de kudret sahibi. .

Hoca Bahaeddin Hazretlerinin çevrelerinde dört Seyfüddin varmış.. Biri mahbub (sevilen), biri makbul, biri makhur (kahre uğramış), biri de merdut (kovulmuş). . Her birinin hallerinden bir damlacık bahsedilecektir.

Mevzuumuz olan Mevlânâ Seyfüddinr aralarında mahbub olanı. . Hoca Bahaeddin Hazretlerinin Mevlânâ Seyfüddin'e teveccüh ve iltifatları her mikyasın üstünde. . Mürşidinin hizmetinden hayatı boyunca ayrılmadığı gibi, onun intikâlinden sonra da, yine işaretlerine Alâeddin Attâr Hazretlerine tutunmuşlar ve kanadı altına girmişler..

Anlatıyor :

— Hoca Hazretlerine kapılanmadan Mevlânâ Hamidüddin'-den zahiri ilimleri tahsil ediyordum. Hoca Hazretlerine kavuştuktan sonra bu türlü uğraşmayı terkettim. ilk hocam Mevlânâ Ha-

midüddin'in ölüm hastalığı esnasında da yanında bulundum. Mevlânâ büyük ıstırap içindeydi. Ona dedim ki: «Çektiğiniz bu ruh acısı nedir? Bıraktığımız için bizi yerdiğiniz o ilim hazineleriniz

nereye gitti?» dedi ki: «Bizden gönül hali istiyorlar, yani selim kalb diliyorlar. Bizde ise ondan eser yok. . Istırabım bundandır!»

Hoca Ubeydullah Hazretleri:

— Eğer insan sıhhatte iken kalb huzuruna varamayacak ve ondan bir meleke elde etmeyecek olursa, hastalık vaktinde kuvvetler eksilmeğe başlayınca huzuru bulmak son derece çetinleşir. Böylelerini Allah dostlarının ziyarete gelmeleri, hastaya ruhanî bir kuvvet aşılamak içindir. Bu yolda yüksek.dâva ve tumturaklı kelâm sahiplerini, ben, ahrete intikâlleri zamanında gayet âciz ve dağınık buldum. Böylelerinin bütün ilimleri o müthiş anda silinip gidiyordu. Elde edilmesi tekellüf ve sun'îlikle olan bir şey, marazların hücumu ve tabiatın zaafı anında hiç bir fayda vermez.

Hususiyle, şiddet ve mihnetlerin en büyüğü olan ruhun bedenden ayrılışı zamanında tekellüf ve sun'îliğe hiç yer kalmaz.

Hoca Hazretleri buyurdular :

— Mevlânâ Rükneddin Hâfî'nin intikali zamanında. Şeyh Bahaeddin Ömer ve Mevlânâ Sadeddin Kâşgârî Hazretleriyle başındaydık. Mevlânâ Rükneddin Hazretlerinin mahrem müridlerinden Mevlânâ Hâce ve hizmetine bakan bir çocuk da oradaydı, imam Gazâlî'nin «Tahkikat» mı beğenmeyen ve o halinde kendi itikadını bildirmek ve Tevhid Kelimesini tekrarlamaktan başka iş işlemeyen Mevlânâ Rükneddin bütün fazl ve kemâlini kaybetmiş bulunuyordu.

Hoca Bahaeddin Hazretlerinin kabul nimetine mazhar olarak şereflenen Mevlânâ Seyfüddin ise Mevlânâ Seyfüddin Hoşkan Buharı imiş. . Hoca Hazretlerine bağlanışlarının vesilesi şöyle olmuş : Ticaret maksadiyle Buhara'dan Harizem'e gidip orada Alâeddin Attâr Hazretlerinin sohbetine

ermiş. . Sonra Buhara'ya dönünce, Alâeddin Attâr Hazretlerinden aldıkları hızla Hoca Bahaeddin Hazretlerine yapışmışlar ve kendilerinden tarikat edeplerini öğrenip Hacegân yoluna sımsıkı bağlanmışlar. .

Hoca Hazretlerinin kahrına uğrayan Mevlânâ Seyfüddin ise Bâlâhane lâkabını taşıyandır. Bu Mevlânâ Seyfüddin, Hoca Muhammed Pârisâ hazretlerinin amcası Hüsameddin Yusuf ve Mevlânâ Hoşkan, gece ve gündüz musahabet halindeymişler. . Mevlânâ Seyfüddin Hoşkan Hoca Bahaeddin Hazretlerine bağlanınca meclisleri bozulmuş. . Bir gün Mevlânâ Seyfüddin Hoşkan'ın evinde

buluşmuşlar ve Hoca Bahaeddin Hazretlerinin kemali üzerinde konuşmuşlar. . Hoşkan, arkadaşlarının da aynı yola girmeleri ve büyük saadete ermeleri için ısrarda bulunmuş. .

— Bir gün onlara rastladım. Sırtlarında yeni bir kürk vardı. Dçim kürke aktı. Onu bana vermesini kalbimden diledim, içimden geçeni hemen okuyup kürkü bana verdiler, ben de kemallerine

şahidim. Lütfedip bana vasıta olun ve beni onların hizmetine eriştirin!

Üçü birden gidip yalvarmışlar. . Hoca Hüsameddin Yusuf ile Mevlânâ Seyfüddin Bâlâhane de halkaya kabul edilmiş. . Lâkin bir müddet sonra Seyfüddin'den öyle bir densizlik ve edepsizlik zuhur etmiş ki, Hoca Hazretlerinin kahr ve gazaplarına uğramış..

Şöyle bir edepsizlik :

Şâh-ı Nakşibend Hazretleri ve birkaç müridi Buhara sokaklarından birinde... Yanlarında Seyfüddin Bâlâhane de var... Birdenbire karşılarına, zamanın yüksek tanınan ve Şâh-ı Nakşibend Hazretlerini inkâr eden Şeyhlerinden Mehmed Hallaç çıkıyor. Hoca Hazretleri, mizaçlarındaki nezaket ve

mürüvvet icabı Şeyhe hiç bir asık yüz göstermiyor, iltifat ediyor, hattâ birkaç adım da arkalarından yürüyerek teşyi ediyorlar. Fakat Seyfüddin Bâlâhane bu birkaç adımla iktifa etmeyip Bahaeddin Nakşibend Hazretleri geri döndükleri halde şeyhi takip etmekte devam ediyor. Hoca Hazretleri bu edeb hatasından son derece müteessir oluyorlar ve Mevlânâ geri dönünce diyorlar ki :

— Hallâc'ı uğurlamakta mübalağa gösterdin! Bu edeb hatası yüzünden kendini rüzgâra verdin, belki Buhara'yı ve âlemi de harab ettin!

Hoca Hazretlerinin bu kahr ve gazabından hemen o gün Seyfüddin Bâlâhane ölüyor ve Özbekistan taraflarından gelen bir akın sonunda Buhara ve etrafı talan ve viran, birçok insan da telef ediliyor.

Hoca Ubeydullah Hazretlerinden rivayet edildiğine göre Şeyh Mehmed Hallâc'ın yedi halifesi varmış. . Dlki Şeyh ihtiyar ve sonuncusu Sadi-i Pirmesî imiş. . Şeyh ihtiyar başlangıçta Hoca

Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine can ve gönülden bağlıyken dönüp Şeyh Hallâc'a kapılanmış . Böyleyken yine «Hâcegân» yolundan bahsedip onlara nisbet iddia edermiş...

Yine aynı kaynaktan rivayet edildiğine göre Şeyh Sadi-i Pirmesî, Şeyh Mehmed Hallâc'ın kılavuzluğuna bağlanmadan önce Hoca Bahaeddin Hazretlerinin kabul ve nazar ettiklerinden imiş.. Ama sonradan ona öyle bir hal gelmiş ki gidip Şeyh Mehmed Hallâc'a mürid olmuş. . Çok uzun yaşamış. . Hoca Hazretlerinin hizmetindeyken genç. . Hoca Hazretleri kendisini, gayet ihtiyar

bulunan büyük annelerinin hizmetine vermişler. . Hoca Hazretlerinin bir zerdali bahçeleri varmış. . Şeyh Sa'di bir gün bahçeye girip bir zerdali koparmak istemiş. Bahçıvan mâni olmuş. . Şeyh Sadi-i bahçivana demiş ki :

— Hoca Hazretleri bizden Allah'ın feyzini esirgemez; sense bir zerdaliyi esirgersin!

Bu söz Hoca Hazretlerinin kulağına gitmiş ve fevkalâde takdirini kazanmış. .

Fakat sonradan iş değişiyor. Şeyh Sadi hacca gitmek için Hoca Hazretlerinden izin istiyor. Şah-ı Nakşibend Hazretleri bu isteyiş tarzını beğenmedikleri için müsaade etmiyorlar. Fakat Şeyh Sadi dinlemiyor ve hacca gidiyor, Dönüşündeyse Hoca Hazretlerinden aynı iltifatı göremiyor ve gidip Şeyh Mehmed Hallâc'a mürid oluyor.

Hâcegân halkasından uzaklaştırılan ve kabul nazarından düşürülen Mevlânâ Seyfüddin ise başlangıçta Hoca hazretlerinin sevenlerinden ve bağlılarından iken her şeyi kaybetmiş. Şöyle ki, Mevlânâ Seyfüddin ticaretle uğraşıp bütün zamanını para kazanmaya sarfeder ve hasislik alâmetleri gösterirmiş. Bir gün Hoca Hazretleri, müridleriyle beraber Mevlânâ Seyfüddin'in dâvetine gitmişler ve ziyafet sofrasında hazır bulunmuşlar. . Hoca Hazretleri daima yemekten sonra meyva veya tatlı gibi bir şeye rağbet buyurdukları, meyvasız veya tatlısız ziyafetlere : «Bu ziyafetin demi yok»

dedikleri için, o gün yemek yenilip de meyva ve tatlı cinsinden bir şey gelmeyince Mevlânâ Seyfüddin'e lâtife yollu :

— Verdiğin yemek demsiz oldu! Buyurmuşlar.

Bu söz Seyfüddin'e gayet giran gelmiş ve kalbinde Hoca Hazretlerine karşı bir soğukluk peydahlanmış. . Aynı mâna Hoca Hazretlerine de geçince Seyfüddin'e buyurmuşlar :

— Nasıl; 12 bin altın sermayen olsa iyi mi ?

Meğer Seyfüddin'in bütün emeli 12 bin altın sermaye sahibi olmakmış. .

. Hoca Hazretleri kendisinden teveccüh nazarlarını çevirmişler, o da işi dünya menfaat ve hırsına döküp sohbetinden uzaklaşmış. .

Bir gün Seyfüddin'i bir kervanla giderken kondukları çimenlik ve yeşillik üzerinde yuvarlanırken görmüşler. . Şöyle bağırıyormuş :

— Oh şeyhsizlik ne tatlı!

Hoca Hazretlerinin meclislerinden kovulanlardan biri de Mevlânâ Seyfüddin Minarî'nin yeğeni imiş. . îsmi de Mevlânâ Şemsüddin. . Bir gün bir hizmet mevzuunda Hoca Hazretlerine karşı büyük bir hataya düşmüş :

Hoca hazretlerine hatırı sayılır misafirler geliyor : Hoca Hazretleri, Şemsüddin'e emir ediyorlar :

— Nehre git de suyu bu tarata bağla!

Şemsüddin verilen emri yerine getirmekte ihmal gösteriyor ve biraz sonra gelip Hoca Hazretlerine diyor ki :

— Vücudumda bir halsizlik peydahlandı; su yoluna suyu bağlayamadım.

Hoca Hazretlerine bu ihmal gayet giran geliyor. Şu cevabı veriyorlar :

— Mevlânâ Şems! Kendini boğazlayıp da su yerine kanını akıtsaydın senin için bu sözü söylemekten daha hayırlı olurdu.

Ondan sonra Mevlânâ Şems'e dimağı bir hastalık musallat oluyor. Kalkıp dayısına gidiyor ve halini bildiriyor. •

Aldığı cevap :

— Mevlânâ Attâr Hazretlerine git ve halini arzet! Şenin için Hoca Hazretlerine baş vurup şefaat etmelerini niyaz et! Belki merhamet eder de günahını bağışlatır.

Mevlânâ Şemsüddin, Alâeddin Attâr hazretlerine gitmeyip Muhammed Pârisâ hazretlerine varmayı tercih ediyor.

Muhammed Pârisâ hazretleri:

— Senin derdin bizim tarafımızdan şifaya kavuşturulamaz, diyor; senin baş vuracağın yer Alâeddin Attâr'ın kapısıdır.

Yine gitmiyor. Dayısının yanına gelip olanları hikâye ediyor.

Dayısı:

— Ben sana Alâeddin Attâr Hazretlerine git demedim mi, diyor; başka yol kalmamıştır sana. .

Yine Muhammed Pârisâ, yine aynı emir ve yine emre riayetsizlik. .

Mevlânâ Şems öylesine hastalanıyor ki, insanları bile tanımaz hale geliyor. Evlâdının bile isimlerini unutuyor.

Hoca Ubeydullah Hazretleri buyurdular :

— Sadık taliplere evliyanın hatır ve gönüllerini muhafaza etmek birinci derecede lâzımdır. Emirlerine uymak ve onların fermanlarını bütün nefs arzularına takdim etmek şarttır.

Mevlânâ Abdülâziz Buharî buyururlar:

— Hoca Hazretlerinin sohbetlerinde hayat kazananlara şu üç edebe riayet etmek mecburiyeti vardır: Mürşidine makbul sayılacak ne yapılsa bundan asla gurura düşmemek ve nefsine varlık

isnat etmemek.. Kendinden makbul olmayacak bir fiil de zuhur etse ümitsizliğe düşmemek ve ayrılmayı asla hatınna getirmemek. . Verilen emirleri asla muhakeme ve münakaşa etmeksizin yerine getirmek..

HOCA ALAEDDDN ATTAR

Adı, Muhammed biri Muhammedül - Buharî.. Aslında Harizahiden.. Babası Muhammed-ül Buhara'nm üç oğlu ve Hoca Alâeddin

Babasının vefatından sonra Hoca Alâeddin mirastan hiç bir şey kabul etmiyor ve Buhara medreselerinden birinde ilim tahsiline koyuluyor.

* Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin küçük bir kızı varmış .. Bir gün haremlerine demişler ki:

— Kız bulûğa erişince bana haber ver!

Hoca Bahaeddin Hazretleri, kızının bulûğa erdiği haberini alınca «Kasr-ı Arif an» dan doğru Buhara'ya gidip Hoca Alâeddin'in bulunduğu medreseye ayak atmışlar.. Alâeddin'i medresedeki hücresinde bulmuşlar. . Hücrede eski bir hasır, yastık yerinde iki kerpiç ve bir kırık ibrik. .

Hoca Alâeddin Şahı Nakşibend Hazretlerini görünce ayaklarına kapanmış, ayaklarına yüz sürmüş ve son derece saygılı bir yalvarıcılık tavrı takınmış..

Hoca Hazretlerinin ilk sözleri şu :

— Benim henüz bulûğa ermiş bir kızım var. . Onu sana nikâh etmeye memurum.

— Bu lûtfunuz benim için saadetlerin en büyüğüdür. Lâkin benim dünya ve geçim vasıtalarından malik bulunduğum hiçbir şey yok... Hâlimi görüyorsunuz.

Şâh-ı Nakşibend Hazretleri buyurmuşlar :

— Senin ve onun Allah indinde bir rızkınız vardır ki, onun gelmesinde hiçbir dahiliniz ve nasıl geleceğinde hiçbir şuurunuz yoktur.

izdivaç oluyor ve bir müddet sonra Hasan Attâr dünyaya geliyor.

* Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri, Hoca Alâeddin'i oğulluğa kabul edip medreseden çıkardıkları zaman, kendisinde mevcut olması hatıra gelebilecek ilim gururunu ve efendilik edasını kırmak için tahtadan bir tabla içine elma doldurup şöyle diyorlar :

— Bu tablayı başına koy ve içindeki elmaları, yalın ayak dolaşacağın Buhara pazar ve mahallelerinde bağıra bağıra sat!

Alâeddin Attâr Hazretleri bu emri can ve başla telâkki ediyor ve en küçük sebeb arayıcılığına düşmeksizin, gönül rahatlığı içinde yerine getiriyor. Fakat kardeşleri Şehabeddin ve Hoca Mübarek bu halden inciniyorlar, bir nevi kibir acısı duyuyorlar

ve teessür gösteriyorlar. Şâh-ı Nakşibend Hazretleri vaziyeti öğrenince Alâeddin'e şu emri veriyorlar :

— Git, meyve tablasını kardeşlerinin dükkânı önüne koy ve orada yüksek sesle sat!

Alâeddin Attâr, Hoca Hazretlerinden kendisine bâtını terbiye yolu açılıncaya kadar, aldığı emri yerine getirmeye devam ediyor.

* . .

Büyük Mürşid, meclislerinde, Alâeddin Attâr Hazretlerini yanı başlarında otururlar ve sık sık kendisine yönelirmiş. .

Bu halin sebebini soranlara demişler ki :

.— Onu, kurt kapmasın diye yanıbaşımda oturtuyorum! Zira nefs daima pusuda ve fırsat kollama tavrındadır. Benim için dem dem onun haline yönelişim, kendisini mazhar kılmak içindir. Ben onu hatıra getirdikçe Kabe'yi hatırlamış oluyorum. Keremimin evinde olan Kereme mazhar olur. Allah dostlarına hizmetin ve hizmet yoliyle 'gönüle girmenin faydası budur.

Kendileri anlatıyor :

— Hoca Bahaeddin Hazretlerine yeni kapılandığım demlerde bana biri sordu : «Gönül sence ne keyfiyettedir?» Ona dedim ki: «Gönül keyfiyeti bana malûm değildir.» suali soran kendince gönlün tarifini yaptı : «Gönül bence üç günlü ay gibidir.» Bu tarifi Bahaeddin Hazretlerine arzettim.

Buyurdular: «O derviş kendi halini anlatmış. .» Bu sözü söylerken Şâh-ı Nakşibend bir bağ kenarında oturuyordu. Mübarek ayaklarını benim ayağıma değdirdiler. Bana öyle bir şey oldu ki, bütün varlıkları, kâinatı kendimde görür gibi oldum. O halden kendime gelince dediler : «Nisbetin

merkezi olan gönül budur, dervişin hayal ettiği değil.» Ve ilâve ettiler : «Gönlün halini sen nasıl belirtebilirsin ki, onun ululuğu ifade kalıplarına sığmaz.» Kutsî hadîs bildiriyor : «Yere ve göğe sığmadım, mümin kulumun kalbine sığdım.» Bu incelik gösteriyor ki, gönlü anlayan muradı

anlamıştır »

Hoca Bahaeddin Nakşibendi Hazretleri birçok müritlerinin terbiyesini Hoca Alâeddin'e havale etmişler ve buyurmuşlar :

— Alâeddin bizim yükümüzü hayli hafifletti.

Buharada, âlimlerden bir heyet, Allah'ın görülebilip görülemeyeceği üzerinde bir münakaşaya zemin açıyor. Bir kısmı görülebileceği, bir kısmı da görülemeyeceği üzerinde ısrar ediyor. Hepsinin birden Hoca Alâeddin Hazretlerine büyük güvenleri olduğu için kapısını çalıyorlar ve :

— Aramızda hakem ol, diyorlar. Allah görülebilir mi, görülemez mi ?

Hoca Alâeddin Attâr, Mutezile mezhebinden olup «Rûyeti -görmeyi» inkâr edenlere diyor ki:

— Üç gün müddetle tertemiz olmak ve hiç lâf etmemek şar-tiyle meclisimizde oturun; ondan sonra hükmedelim!

* Hoca Hazretlerinin emirlerini ayniyle yerine getirip gusül ve namaz abdestleri yerinde ve ağızları dikili, oturuyorlar. Üçüncü gün üzerlerine öyle bir hal çöküyor ki, yere düşüp kıvranmaya

başlıyorlar ve kendilerine gelince Hoca Hazretlerinin ayaklarına kapanıp :

— «Rûyet - görme» hakmış, diyorlar; iman getirdik!

Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin el yazılariyle kayıtlı olduğuna göre, Hoca Alâeddin Attâr Hazretleri ölüm hastalıklarında buyurmuşlar :

— Allah'ın inayeti ve Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin nazar ve hürmetiyle, eğer murad edebilseydi, bütün insanlık hakikate ererdi.

Hoca Ubeydullah Taşkendî rivayetine göre Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinde kendinden gaip olma hali çok vâki iken, Alâeddin Attâr Hazretlerinde şuur ve kendilerine malikiyet hali galip imiş.. Yüksek hakikat ehli de, şuur ve kendinde

olma hâlini, manevî sarhoşluk ve kendim kaybetme hâlinden üstün tutmuşlardır.

Hoca Bahaeddin Hazretlerinin vefatlarından sonra bütün yakınları hattâ Muhammed Pârisâ Hazretleri bile Hoca Alâeddin Attâr'a biy'at etmişlerdir.

Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin Hicaz yolunda kendilerine halife olarak Muhammed Pârisâ'yı tayin etmeleri ve ölüm döşeğinde aynı meseleye dair sorulan suale :

— Hicaz yolunda söylemiştim!

Diye cevap vermelerine rağmen Alâeddin Attâr'a nasıl olup da biy'at edildiği şöyle izah olunabilir :

Bazı dervişler «Sahib-i zuhur» dedikleri anî belişip hassasına maliktir. Hoca Alâeddin Hazretleri de onlardandır. Nitekim Mevlânâ Celâleddin Rumî Hazretleri, intikâlleri zamanında yerlerine kimin geçeceği sualine :

— Hüsameddin Çelebi Buyurdular.

Ve bu sualin iki kere daha tekrarını aynı şekilde cevaplandırdılar :

— Hüsameddin Çelebi..

Üç kere alınan bu cevaptan sonra yakınları Mevlânâ'ya sordular :

— Ya Sultan Veled hakkında ne buyurursunuz? Mevlânâ Hazretleri, gülümseyerek cevap verdiler.

— O pehlivandır, vasiyete ihtiyacı yoktur!

Böylece, bir ta'yin, başka bir liyakati nefyetmek olmaz.

Hoca Bahaeddin bahsinde kaydedildiği gibi, ilâhî risale ermek üzere bulundukları demlerde, yakınları, Hoca Hazretlerinin irşad makamım kime bırakacakları üzerinde kaygılı bir sükûte varmışlardı. Hoca Hazretleri bu sükûtun dilini çözmüşler ve :

— Böyle bir anda bana niçin sıkıntı veriyorsunuz, demişlerdi; irşâd makamına halife ta'yini benim elimde değildir. Hükmedici, Allah'tır. Sizi böyle bir nimete şereflendirmek dileyince gereğini

bildirir .

Bu kelâm da şahittir ki, hilâfet ve niyabet, vasiyetle sınırlı değildir. Hilâfet dâvasının bu şartlara sığdırılması imkânsız, daha birçok incelikleri vardır.

Hoca Alâeddin Hazretlerinin sohbetinde kutsî nefeslerinden çıkan bazı kelimeleri Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri toplamış ve Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin «Makamat»ına eklemek istemişlerdir. Fakat müyesser olamamıştı. O kelâmlardan, Hoca Muhammed Pârisâ'nın kalemiyle tespit edilmiş 27 parçayı takdim ediyoruz :

«— Riyazetten gaye, cismanî alâkalardan sıyrılıp ruh ve hakikat âlemine yönelmektir. Suluktan murad ise, müridin kendi irade ve cehdiyle hak yoluna mâni olan alâkalardan kurtulmasıdır. Bu dâvanın muayene ve çaresi odur ki, alâka şekillerinden müride ne gösterilse, hangisine gönlünü bağlı görmezse o alâka engel olmaktan çıkmış, hangisine de içinde bir istek hissederse o alâka onun ayağına dolanmış ve yolunu kesmiş demektir. Bizim hocamız Bahaeddin Nakşibend Hazretlerine yeni bir gömlek giydirecek olsalar (Bu gömlek filânındır) deyip onu iğreti bir eşya gibi sırtlarına geçirirlerdi.»

Buyurdular :

— Mürşide alâka ve rabıta, hakikatte gayrı ve neticede lüzumsuz olmasına rağmen başlangıçta vusul (Erişme) sebebidir. Bu yolun isteklisi, başlangıçta, mürşidinden gayrı bütün alâkaları nefyetmek ve kalbinde yalnız mürşidini tutmak borcundadır.

Tefsir :

— Sâliklere, başlangıçta mürşid alâkasını muhafaza etmeleri en ehemmiyetli borçtur. Zira mürşid, ilâhî hakikatin aynasıdır ve ona yönelmek, fena makamına ermeyi ve cezbeye nail olmayı

neticelendirir. Cezbesiz ise bu yol aşılamaz. Bu yüzden, sâlik, mürşid alâkasını gönlünde tutmalıdır ki, cezbeye erişebilsin.. Eğer sâlik, yola girişinin başında, «Mürşid de gayrıdır ve onu

nefyetmek lâzımdır» diye düşünecek olursa -yoldan kalır ve tek adım terakki edemez. Her şeyi yerinde kabullenmek ve yerinde nefyetmek lâzımdır. Meselâ yolun sonuna varanlar için nefy gerekir. Zira sona gelen hakikate varmış demektir. Ve her şey ona, mürşidi gibi, mutlak güzellikten bir ayna hâline gelmiştir. Böylece vücudun hakikatına mazhar olmak yönünden, derya ile damla, güneş ile zerre birdir. Bu makamda hakikati mürşidin aynasından görmekte devam etmek noksanlık olur.

Buyurdular :

— Bu yolun yüksek şahsiyetleri, tevfik çalışmayladır ve muvaffak olan ancak çalışandır, dediler,. Sâlikin de mürşidinden feyz isteği, mürşidin emri yolunda çalışması miktarınca elde edilir.

Çalışmadan elde edilen mânaların bekası olmaz. Mürşidin müride yönelişindeki tesir, mürid

tarafından çalışılıp derinleştirilmeyecek olursa sadece birkaç gün sürer. Mürşid, alâkasız sâlike ne verebilir? Bu yüzden Mevlânâ Dâvud bize çalışmayı emretti ve tevfik refik oldu. Hoca Nakşibend Hazretlerinin sohbetlerinde de bütün vaktimiz çalışmayla geçti. Günümüzü çalışmayla akşama eriştirmeyen pek az mürid tanırım.

Buyurdular :

— Kâh olur ki, yönelme ve çalışma sırasında bir hâl et zuhur eder ve mürid bu haleti görür. Ama, gördüğü nedir, bilmez; kendisine nazar eder ve kendisini görmez, hayrete düşer. O hal geri gider ve tekrar gelmesi nefsin arzuladığı bir şey olur. Sâlike lâzımdır ki, bu vaziyette yalnız kendi kusuruna nazar edip o hâlin gizlenmiş olmasından üzüntü ve kaygıya düşmesin. . Daima kendi rızasını

sevgilinin rızasına feda etsin ve nefsi hesabına çalışmasın. O hal tekrar zuhur ettikten sonra ciddî bir çalışmayla onu muhafaza etmeye baksın. . Herşey, birkaç günlük çalışmadan ibarettir ve ondan sonra çalışmada öyle b:ir meleke hâsıl olur ki, sâlik, kendi iradesiyle, fena ve fenanın femâsı

makamlarına erer.

Buyurdular :

— Talibin gözünde melekler alemi Kapalı kalınca fena âlemi gerçekleşir; kendi öz varlığı örtülünce de fenanın fenası zuhur eder. Biri, mürşidin himmetiyle sâlik kendi varlığını unutabilir mi diye bizi imtihan etti. O mânayı gerçekleşmiş görünce de onu heybet kapladı ve bu halden kurtulması için yalvardı. Bu taifeyi imtihan etmekten çekinmek lâzımdır.

Buyurdular :

— Talib, mürşidin teveccühüne engel olacak şeylerden içini temizlemelidir. Ancak ondan sonradır ki, ilâhî feyze lâyık ve müstehak olur. Dlâhî feyzde eksiklik ve kusur yoktur; eksiklik ve kusur

taliptedir.

Buyurdular :

— Talib kendi arz ve biçareliğini daima mürşit huzurunda mütalâa etmelidir. Talib bilmelidir ki, hedefe erişmek ancak mürşidin sırasını tahsil etmekle olur. Rıza yolundan başka her tarafın kapalı olduğu talibçe bilinmelidir. Talib, mürşidinin teveccühünü muhafaza etmedikçe kendi şahsî eser ve kıymetinin hiç olduğunu şuurlaştırmak borcundadır.

Tefsir :

— Bu yola girenlere ilk lâzım olan bütün varlığından geçmektir. Talib ne kadar tâat ve ibadeti, ilim ve marifeti varsa hepsini birden yokluk deryasına atacak ve gönlünü bağlayacaktır. Sâlikin yolunu bağlayan, kendiliğidir. Herkes külli ilme, kendi cüz'î ilminden geçemediği için buna erişemez,

iradeni Hâkim iradesine ve kıymetinin hakkın kudretine bulmak için buna erişesin!

Bu ifna edişin de iki yolu vardır :

Biri, şeriat getiricisi tarafından ne emredilmişse onu yerine getirip hakkın muradım, nefsin muradından üstün tutmak.. Şu sebeple ki, nice insanlar, sadece şeriatin zahirine yapışmış olmakla gayeye ermişlerdir. Lâkin bu hâl nâdirdir. Zira bizzat zahir olmadığı için nefse bütün cür'et ve ruhsat doğar ve bazı emirlerde nefs kendisine pay ayırıp hayat bulur ve «ölmeden ölünüz!»

derecesinden uzak kalır. Nefse öyle bir Muhammedi nur gerek-

tir ki, sâlik, "ona gönül verip varlığını onun varlığında ve bütün bazlarını ve muratlarını onun hazları ve muratlarında ifna etmeği bilsin, sâlike fena mertebesinin âlâsı hâsıl olsun ve böylece sâlik gayelerin gayesine ersin. . Bunun için de mürşidine teslim olmak, kaza ve kaderinin tecellisini mürşidinde aramak, tahkik ehli nazarında kât'î bir hakikattir. Sadık talib ve sâlik, sadık irade sahibi olduğu için varlığını mürşidinin varlığında tüketecek olursa artık kendi nefsini arasa da bulamaz ve kendisini her yoklayı-şında mürşidinin hakikatinden başka bir şey göremez.

Böyle olunca da mürşidin mazhar olduğu tecellilerden, kendisinde, kabiliyet ve istidadı nisbetinde akisler ve pırıltılar belirir. Mürşidin aynasından ona öyle bir hakikat görünmeğe başlar ki, nefsi ve dış dünyası topyekûn gözünden silinir.

Bu mâna üzerinde Büdelâ'nın kutbu Aşık Paşa, açık Türkçe ile şöyle buyurur :

Çünkü bu genci (hazineyi) bilesin, bil ki sen!

Hükmüne külli tutarsın mülkü sen!

Ayra şarktan garbe hükmün Hak ile,

Kande sen olsan seninle Hak bile (beraber)

Yeryüzü, gök altı bir evdir tamam,

Oî sana külli ola, mülk-ü-makam.

Belki yer ve gök sana hep bir ola,

Ol ıraktan baktığın yakın gele

Her ne istersen bulasın sende sen,

Bilesin kim, şah sen, hem bende sen.

Beylik-ü-kulluk kamu yeksan ola,

Ne ırak yakın, ne in-ü-ân ola.

Cümle varlık sarf ola ol birliğe,

Kamu ölmek denşirile dirliğe.

Kalmaya hiç ön ve son ve kil-ü-kal,

Pes ola ol dem bize mutlak visal.

Orta yerden köyürünle sen ve ben,

Ol denizde garka var can-ü-ten.

Âşık-ü-mâşuk cün bir harf ola,

Girû kendi mânisinde sarf ola.

Mahvola bu-harf-ü-savt-ü-can-ü-saz

Liteliksiz görüne ol bi niyaz

Kendûyu kendi göre, kendu bile,

Bakısın eydenıezem, gelmez dile.

Söz tükendi, bunda coş dil oldu mat,

Garka vardı cism-ü-can-ü-akl-ü-zat.

Kaldı ol hayy-ü-kadim-i lemyczel

Hem ebeddir ol hakikat hem ezel.

Aşk anındır, âşık olur, maşuk ol,

Âhir andan varır ana cümle yol.

Kendüsünden kendüye kendü delil,

Kendüsüne kendüsü olmuş halil.

Âşık, imdi, varlığın ver yokluğa!

Yokluk içinde sana varlık doğa.

Tut anı sermaye peştir ol sana,

Gündüzün sarf eyle külli ana!

Kul iken sultan olasın ta ebed,

Vâvı kendi evhadin kaldı ehad.

Bunda erer maksada her âdemi,

Ruzi kılsın dostlara Hak bu demi.

Bu mertebeye ermek, talibin fena bulmasiyle olur. Talibin fenâ bulması da mürşidine bağlanması ve mürşidinin inayetiyle meydana gelir. Talibin gayreti kendi kemâli içindir; kemâl gayreti ise vücuda sebeptir ve fenaya mânidir. Bu takdirde talibin kemâl diye elde etmeğe çalıştığı şey

eksikliğe yol açar. Asıl kemâl, talibin fenâsındadır, bekasında değildir, Tâlib mürşidin nazariyle fena kadehinden içecek ve nefsiyle dünyayı unutacak olursa ona öyle zarurî bir ilim kapısı açılır ki,

kemâl diye yöneldiği her şeyin noksan, erdirici sandığı hamlelerin de uzaklaştırıcı olduğunu anlar. Ve yine anlar ki, bu yolda kâmil insanın nazarına mazhar olmadan gerçek kemâl mümkün değildir.

Buyurdular :

— Sâlik, mürşidinin yanında ve uzağında, daima onun rızasını elde edici yolda yürümeğe bakmalıdır. Tâlib, mürşidin rıza nazarının hangi noktalar üzerinde olduğunu anlamak ve ona göre amellerde bulunmak borcundadır. Bu iş gayet zordur ve derin bir dikkat ve ferasete bağlıdır. Meğer ki Allah'ın yardım lütfü eksik olmasın.. Bu iş Allah'ın kolaylık verdiğine kolay; yoksa

başarılamayacak kadar çetindir.

* Buyurdular :

— Sâlik daima kendi fiillerinin kusurunu görecek, noksanını bilecek ve kendi aczini lütuf ve kerem sebebi kabul edecektir. Hoca Bahaeddin Hazretleri talibe hep bu sıfatı emrederler ve derlerdi ki : «Beni her zaman bu sıfatta kullanırlar.»

* Buyurdular :

— Talibe lâzım olan odur ki, dünya ve ahrete ait, ufak ve büyük her işte iradesiz ve mürşidinin iradesine tâbi olsun. Mürşide lâzım olan da odur ki, daima talibin hallerini kullansın ve zamanında faydalı her işi ona emretsin. . Tâ ki, mürit, mürşidin iradesiyle hareket edip işe teşebbüs eylesin. .

* Buyurdular :

— Dlim tarafını tutmak ve kendi hâlini gizlemek gerektir. Tarikat ehlinden her biriyle kendi hallerine göre söyleşmek gerektir. Kalblere riayet etmeği ihmal etmeyip onları incitmekten çekinmek gerektir. Bu taifenin içini bilmek ve ona göre davranmak gayet müşküldür. Onların ruh halleri son derece incedir. Onlarla düşüp kalkmak ve dostluk etmek insanda hâlin gelişmesine sebep olur. Bu bakımdan onların sohbetini günden güne ilerletip kendilerine riayet iyice gözetmek lâzımdır. Yoksa bu ölçülere

aldırmadan onlara ülfet etmek tehlike ve dereceden düşmeği davet eder. Farsça bir şiir şöyle der :

Edeb sahibi olmayana itibar yok

Edebli olmak bile hatadır.

Buradaki edebten maksat, bir nevi varlık iddiasına geçmek ve kendisini edebli görmektir.

Tefsir :

— Hoca Hazretlerinin «ilim tarafını tutmak ve kendi halini gizlemek gerektir» buyurmalarındaki hikmet şudur ki, insanda ilim ile ayn, yani iman ile hakikat müşahedesi bir araya gelse, o müşahede şeriata uymayacak olursa şeriat tarafını tutmak ve başka hiç bir şeye kıymet vermemek iktiza eder.

Lâkin bu her arifin başarabileceği bir iş değildir. Kuvvetlilerin ve büyük velîlerin işidir. Değme velîler imanla ayanı toplayamamışlardır. Muvahhitlerin kutbu ve ariflerin kıblesi Şeyh Muhiddin Arabî Hazretleri (Fütuhat) isimli kitaplarında kendi hallerini hikâye ederken imanla ayanı

toplayabildiklerini anlatır ve bu yüzden Allah'a hamdini belirtip der ki: «Ben imanla ayânı cem'ettim. Müşahedeleri ortadayken onları bir tarafa bırakıp imanla amel etmek hâli nâdir bir keyfiyettir. Bu makam, nice ariflerin ayaklarının sürçtüğü noktadır. Çünkü onlar müşahedeye erince onunla amel ederler ve imanla amel etmezler. Böylece imanla ayanı birleştirmiş olmazlar.» Hoca Alâeddin Attâr Hazretleri de bu mânada Şeyh-i Ekber ile beraber oldukları için, dâva, «ilim tarafını tutmaktır» buyurdular.

* Buyurdular :

— Zahir ve bâtın hallerinin en faziletli ve en kemâllisi, onları sahibine bağlamaktır. Bütün nebiler, velîler ve tahkik ehli, başından sonuna kadar bu hâl üzerindedir. Kula lâzım olan, zahir ve bâtın hallerine ait kendinden zuhur eden her şeyi kendinden mahvedip sahibine irca etmektir. Mürit, idrâkin son haddiyle bilmeli ve anlamalıdır ki, Allah'ın ona irade edip lâyık gördüğü elbette

kendisinin kendisine iradesinden daha faydalı ve uygundur. Talibe düşen de, «tefaiz» kelimesiyle ifadelendirilen bu hâli, mürşidine karşı tatbik edip ondan bu işin sırrını kapmaya çalışmasıdır.

* Buyurdular :

— Cebbarlık sıfatını görmekten gaye, tazarru ve yalvarma, niyaz ve sığınma sıfatının zuhur etmesidir, o görüşün doğruluğuna alâmet, tövbe ve niyaza düşüp harabat'liğe kapılmamaktır. Kul kendinde rızaya meyil görürse şükür, görmezse niyaza yapışmalıdır.

* Buyurdular :

— Allah'ın ezelî inayetine görmek, gözünde ezelî inayeti her şeyin üstünde tutmak, bundan bir an bile gafil olmamak ve istiğnadan (ihtiyaçsızlıktan)

sakınmak lâzımdır. Azı çok bilmek ve istiğna zuhurundan korkup titremek lâzım.

* Buyurdular :

— Velînin kendine bırakılmayacağı an gelince velilik onda sabit ve devamlı olur. Ondan bir kusur da zuhur etse özür için olur, red için olmaz. Allah'ın, velîlerine korku ve hüzün olmadığını bildiren âyetindeki hikmet şudur ki, onlarda tabiat zuhuru korkusu yoktur. Velî, fâni sıfatlarına red ve iade edilmez.

* Buyurdular :

— Bâtında Allah ile, zahirde Allah'ın emirleriyle olmak lâzım . . Bu iki sıfatı toplayabilmek kemâldir.

Reşahat sahibi :

— Hoca Hazretlerinin «Bâtında Allah ile olmak» emirlerindeki mâna şudur ki, tâlib, bâtını kıblesi olarak Allah'ın zatına bağlanacak ve gönül gözünü mutlak yüzden ayırmayacaktır. Dki cihanda haktan gayri muradı olmayacak ve bütün mevcudiyeti Hakka feda edecektir. Mansur Hallac'a

«kimin mezhebindensin?» diye sorulunca «Rabbımın mezhebindenim!» cevabını vermiş. Hemedânî Hazretleri der ki : «Talibin işi mezhep sahibiyledir, mezheple değildir!» Yine Hoca Hazretlerinin «zahirde Allah'ın emirleriyle olmak» şeklindeki ifadelerinden murad şudur ki, tâlib, kitap ve sünnetle amel edecek ve zahirinde şeriata aykırı en küçük bir tavır olmayacaktır. Yine Alâeddin Attûr Hazretlerinin ifade buyurdukları gibi, «Sadık tâlib cismiyle şeriatta, ruhuyla

tarikatta sırriyle vuslatta olacaktır.»

* Buyurdular ki :

— Tâlib, büyüklerin mezarlarını ziyaret edip, orada yatan azizin sıfatlarından ne anlamış ve ne bakımdan mezara teveccüh etmişse o derecede feyiz alır. Gerçi teveccühte zahiri yakınlığın çok tesiri varsa da hakikatte mukaddes ruhlara yönelmek için zahirî uzaklık mâni teşkil etmez. Bu gerçeği belirten bir hadîs bulunduğu gibi, kabir ehlinin zahirî suretlerini görmeğe itibar yoktur. Asıl itibar onlara teveccüh edip sıfatlarını anlamayadır. Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri

buyurdular ki : «Halka yakınlıktansa Hakka yakınlık evlâdır.» Ve bu beyti dillerinden düşürmezlerdi:

Büyüklerin kabrine bağlanmaktan ne çıkar ?

Onların yaptığını yap, maksada er !

Allah ehlinin kabirlerini ziyaretten gaye, mezara değil Hakka teveccühtür. Oradaki velînin ruhaniyeti Hakka teveccüh için ancak bir vesiledir. Halka tevazu ve küçüklük gösterme hâlinde de gaye Haktır.

* — Murakabe yolu, nefy ve isbat (Tevhit Kelimesindeki mânalar) üzerinde çalışmaktan daha verimlidir. Cezbeye de daha yakındır. Murakabe yoluyle en yüksek dereceye, melek ve melekler âlemine tasarruf mertebesine erişilir. Havâtır (ruha ânî olarak inen menfî telkinler) dedikleri duygulara dikkat etmek, âleme lütuf ve rahmet gözüyle bakmak ve dilediği bâtını nurlandırmak murakabeye devamdandır. Murakabe melekesinden ruh topluluğu ve kalb uysallığı doğar. Bu makama «cemi ve kabul» ismini verirler.

* . .

Buyurdular :

— Harizem diyarına ilk gidişimizde yakınlarımızdan her biriyle bâtına çalışılmıştı. Kendi iradeleriyle kendi bâtınlarını sınamak gayesiyle. . O sıfat kendilerinde devamlı mıdır, değil midir; anlaşılsın diye.. O çalışma eserini tam mâhasiyle verdi ve meleke bâki kaldı.

Reşahat sahibi:

— Hoca Hazretlerinin nakil buyurdukları «Bâtına çalışma» adî bulûğ derecesinden üstün bulûğ derecesine yükselişi göstermek içindir, insanın maddî tedbir alemindeki tasarrufu nasıl adî bulûğ çağından sonra meydana gelirse melekût âlemine ait işlerdeki tasarrufu da üstün bulûğ neticesinde olur ki, bu hallerin ayrı ayrı akıl derecelerine ihtiyaçları vardır. Gönül ehli, hakikatte ikinci

dereceye ermiş olanlara «baliğ» derler. Nitekim Şeyh Şirazî «Gülşen-i Raz» isimli eserinde şu mısralarla bu ince sırra dokunur:

Bir pîre demişler ki, evlen! Demiş :

Ben daha bulûğa ermedim!

Dnsan veliliğe erince baliğ olur;

Velilik olmayınca çocukluk olur.

Bu makamda sâlikin zahiri ayniyle bâtını, bâtını da ayniyle zahir olur. Madde âleminde kendisine verilen işlerde dilediği gibi harekete kaadir olduğu gibi melekler âleminde de, kabiliyet ve

salâhiyetine göre dilediğini işler. Bu mertebenin ehli iki kısımdır: Bir kısmı hâl ehlidir. Yani melekler âleminde tasarrufa kabiliyeti cezbeyle meydana gelir ve o zaman dilediğini işler. Lâkin dilediği zaman cezbeye düşmek kudreti kendisinde yoktur, öbür kısmı ise makam sahipleridir ki, yerlerinde sabittirler ve diledikleri anda melekler âlemine girip diledikleri gibi tasarruf edebilirler. Sâlikte bu meleke meydana geldikten sonra zahiri ve bâtını irade bir araya gelip makam sahipliğini yol açılır. Hoca Hazretlerinin «Sınamaktan ötürü bâtına çalışmak» diye ifade ettikleri, yakınlarının,

zahirde kendi iradeleriyle tasarruf ettikleri gibi bâtında da tasarrufa kaadir olup olmadıklarını

anlamak içindir. O çalışma, müritlerin yükselmelerine sebep oldu ve kemâl sahipliğinden makam sahipliğine geçtiler, demek istiyorlar.

* Buyurdular :

— Susmak gerektir. Üç şey için : Ya hatâratı gözetmek, ya gönül zikrini dinlemek, yahut gönülden geçen hâlleri kollamak için..

* Buyurdular :

— Hatarât, yani kalbe anî olarak inen türlü vesvese ve telkinler, kemâle mâni değildir. Lâkin kalbe yerleşmemeleri lâzımdır. Zira hatarâttan tamamiyle uzaklaşabilmek imkânsız gibidir. 20 yıl

müddetle nefyettiğim tabiî ve cüz'î irade fikri birdenbire içime düştü, fakat karar kılamadı. Hatâratı önleyebilmek çok zor iştir. Bazılarınca onların hiç bir kıymet ve itibarları yoktur ve herhangi bir zararları düşünülemez. Şu şartla ki kalbe nüfuz ve orada yuva kurmasın. . Yoksa feyiz mecralarını tıkar. Bu bakımdan daima bâtın hallerini murakabe etmek gerekir. Mürşit emriyle mürit, nefesini

boşaltırken hatâratı da nefyetmiş olur. Nefes ihracının hikmeti şudur ki, her mânanın bir sureti

olduğu için hatarâtın belirttiği mânalardaki suretlerde nefsin boşalmasiyle kalbten tahliye edilmiş olur. Onun içindir ki, bu usule yapışıp hatarâttan kalbi boşaltmak gerektir.

* Buyurdular :

— Hoca Nakşibend Hazretlerinin, tâlibleri daima suçlamak yolundaki ilk usullerini ihya etmek lâzımdır. Hoca Hazretleri, ömürlerinin sonunda halkın terbiyesiyle uğraşmaktan üzüntüye düşüp buyurmuşlar ki : «Bunlar kendilerine erişen feyizleri benimsemez ve geliştirmezler.»

* Buyurdular :

— Hoca Nakşibend Hazretleri mütemadiyen tekrar ederlerdi ki : «ibadet on kısımdan ibaret ve dokuz kısmı helâl kazanç istemektir.» Buyururlardı ki : «Helâl rızk istemekte, zamanımızda ekincilik ile bahçecilik maksada en yakın olanlarıdır.

* Buyurdular :

— Allah ehli ile sohbet etmek üstün aklın ziyadeliğine sebeptir.

* — Sohbet tekidli sünnetlerdendir, Dki günde bir bu taife ile sohbet edip bunların edeblerine hakkiyle riayet eylemek lâzımdır. Eğer arada zahirî uzaklık varsa, hiç olmazsa ayda veya iki ayda bir kendi zahirî ve bâtınî hâlini mürşidine bildirmek gerektir. Aradaki mesafe ne olursa olsun, mürit hayal yoluyla mürşidine yükselmeli ve onunla meşgul olmalıdır ki, küllî uzaklık ve gaflet ona

hâkim olmasın..

* — istek o kadar yüksektedir ki, istemeğe bile kudret yok. istek de onun inayetindedir.

* Buyurdular :

— Ertelemek, kabiliyet zamanını beklemek içindir. Bulurlar, yine elden savururlar ve anlamazlar, nereden olduğunu bilmezler.

Buyurdular :

— Ben kefil olurum ki, bu tarîkate taklitle giren bile yine tahkike erişir. Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri, bana, kendilerini taklit ile başlamamı emrettiler. Kendilerinden taklit ettiğim her şeyi yine taklit ile götürmekteyim. Elbette bir gün eser ve neticesini görürüm.

* Buyurdular :

— Bu taifeyi renkten renge girme makamından gayri yerde bilmek olmaz. Şimdi anlıyorum ki, onları temkin makamında bilmek doğru değilmiş. . Hem kim onları sabit bir makamda bulup taklitlerine giriştiyse eli boş döndü. Meğer inayet edip kendilerini ona göstersinler..

* Hoca Hazretlerinden naklettiğimiz hikmetler burada sona eriyor. Renkten renge girme keyfiyeti, büyüklerce, sâlikin gönlü tereddütle itminan arası gider gelirken hâsıl olan haldir. Bazıları

demişlerdir ki, bu hâl, sâlikin gönlü keşifle hicab ortasında tereddüt te olmaktır.

Sıfatları kâh zahir ve kâh gaip olduğu için, nefs sıfatının her gidişinde keşif ve her gelişinde hicab hâsıl olur. Sâliki bu makamdan anlamak lâzımdır. Renkten renge girme cihetinden karşılıklı sıfatlar arasında inip çıkmalar başlar ve kabz ve bast (sıkılma ve ferahlama) ve sekr ve sahv (manevî

sarhoşluk ve ayılma) gibi haller birbirini takip eder. Temkin ise büyüklerin dilinde hakikat keşfinin sabit olarak devamıdır. Gönlün Allah'a yakınlık makamında itminanı bakımından bu makam ile sâlik arasında bir rabıta kurulamaz. Zira temkin sahibi ledün ilmi mertebesine eriştiği için yiyip içme, alış veriş, uyku ve uyanıklık gibi hâllerde, dışarıdan zahir ehli gibidir. Eğer başlangıçtaki sâlik onu taklide kalkacak olursa riyazet ve mücahedeyi terketmek gibi vartalara

düşer ki, bundan, Hoca Alâeddin Hazretlerinin bahis buyurdukları korku doğar. Ama renkten renge girme halini (telvin), tahkik ehlinin Gavsi Muhiddin-i Arabî Hazretleri tarzında anlayacak olursak iş değişir. Muhiddin-i Arabî Hazretleri buyurmuşlardır ki:

— Büyükler nazarında telvin, renkten renge girme hâli, nakıs bir makamdır. Lâkin benim gözümde bu hâl bütün makamların üstündedir. Bu hâlr Allah'ın kendi şanı üzerinde buyurduğu bir sıfata

uygundur. Böylece en yüksek makam olan temkin, bizim nazarımızda telvinde temkindir.

Mevlânâ Radiyüddin Abdülgaffur Hazretleri buyurdular ki :

— Şeyh Muhiddin-i Arabi'nin temkin ve telvin üzerinde buyurdukları, sâlikin, namütenahi tecelliler arasında birine veya öbürüne yapışması demek değildir. Sâlikin hakikati renksizlik olup keyfiyet ve kemiyetten mücerret olan asılla mutabıktır. Nitekim Allah'ın kendi hakkında buyurduğu, her an namütenahi renk içinde bütün bu tecellilerden münezzeh ve mücerret olmaktır. Sâlik te, ilâhî

tecellilerden her an bir renk ile renklenirken kendi hakikatinde renksizdir.

* Hoca Alâeddin Attâr Hazretlerinin son günleri, Hoca Muhammed Pârisâ Hazretlerinin el yazılariyle tesbit edilmiştir.

Son marazlarında yakınlarına dediler ki :

— Bendeki hastalık halinden gelen dış karışıklığa bakıp kendi hâlinizi ona uydurmaya bakmayın! Siz kendi zahir ve bâtın huzurunuza dikkat etmeğe bakın! Şu halimle bana uyacak olursanız

parçalanır ve dağılırsınız.

Ve dediler :

— Dostlar ve azizler hep gitti. Bazıları da arkalarından gidiyor. Elbette o âlem bu âlemden üstündür.

Bu sözü söylerken nazarları bir sebze bahçesinin yeşilliğine takıldı.

Yakınlarından biri dedi:

— Ne güzel sebzelik! Cevap verdiler :

— Toprak da güzeldir. Bu âleme bizde hiç meyil kalmamıştır. Dostların gelip bizi bulmayınca gönülleri kırık dönmelerinden başka kederimiz yoktur.

Hastalıkları esnasında yakınlarına dediler :

— Merasim ve âdetleri bir kenara bırakınız! Halkın âdeti neyse aksini yapınız! Birbirine uyunuz! Allah Resûl'ünün gelişi insanların merasim ve âdetlerini bıraktırmak içindi. Birbirinize sığınınız ve her biriniz kendinizi nefyedip başkasını doğrulayınız! Her işte yolunuz ölçülere bağlılık olsun! ölçüleri yerine getirmek azminden dönmeyiniz! Sohbet! en büyük sünnetlerdendir; bu sünnete

riayet edip umumî ve hususî şekilde ona devam ediniz! Eğer bu yolda istikamet gösterirseniz tek nefeste veriminiz, benim bir ömür boyunca kazancım kadar olur. Hâlinizin daima yükselişte olması lâzımdır. Vasiyetlerimi çiğneyecek olursanız perişan olursunuz! '

Ve o anda Tevhid Kelimesini yüksek sesle okumaya başladılar.

Hayatlarının sonunda ve yakınlarının huzurunda bu fakir hakkında buyurdular ki:

— Yirmi yıldan ziyadedir ki, benim ile onun arasında Allah için dostluk vardır. Elbette o dostluk değişmez. Bu fakirin arkasından da :

— Ben ondan razıyım, buyurmuşlar; Allah Resûl'ünün sâ-habilerinden razı oldukları gibi..

Bir gece, bu fakirle aralarında bir söz geçmişti. Kendileri bu fakiri kendi bâtınlariyle şereflendirip manevî birliğimize dair sözler söylemişlerdi. Ruhlarını teslim edecekleri esnasında o geceyi anıp dediler ki, kendisi bilir, başkası bilmez. O gece olan sohbet bir nevî suçlama ve paylama

mahiyetinde Ddi ama, şevk ve Uiuhabbet doğurucuydu.

Son marazlarında bu fakiri sık sık andılar ve iltifatlarına boğdular.

Son sözleri rıza, vecd, sohbet, aşk, şevk, dostluk üzerine oldu ve kâh nasihat, kâh hikmet, kâh halka dua seklinde tecelli etti.

Hastalıklarının ağırlaştığı bir an :

— Ben hizmette suret ve mâna pehlivanıyım!

Buyurdular ve hazır bulunan Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin ruhaniyetini görüp kendileriyle hayli sözleştiler.

Gidip kalmaları mevzuunda hiç bir tercih ve iradeleri olmadığını söyleyerek müritlerine demişler ki:

— Gidip kalmamız hususunda iki fırka olmuşuz. Sözünüzü bir idin ki, biz de ona göre davranalım!.

Hastalıklarından on gün evvel de âhirete gitmeği özleyib şöyle demişler :

— Artık bu niyetten dönmem!

* Hastalıkları ziyade baş ve bel ağrılariyle başlıyor. Hicri 802 inci yılın 2 Recep perşembe günü yatağa girip 20 inci çarşamba gecesi namazından sonra beka âlemine göçüyorlar.

Mübarek kabirleri Neçıganiyan köyünde

Yine Hoca Mehmed Pârisâ hazretlerinin yazdıklarına göre, dervişlerinden biri Alâeddin Attâr Hazretlerini vefatlarından 40 gün kadar sonra rüyada görüyor ve şu hitaba mazhar oluyor:

— Allah'ın bize ettiği ihsan, bizi sevenlerin zan ve tahmininden çok yüksektir. Ve ilâve etmişler:

— Size ne lazımsa içinizde bırakıp gittim. Ve yerden bir iğne alıp onu ayakları altına koymuş ve buyurmuşlar :

— Velilik o kimsenin hakkıdır ki, bu dimdik iğnenin üstünde dimdik durup hiç bir tarafa bükülmez, yatmaz.

* Vefatlarından 7 yıl evvel Çığaniyan köyünden Buhara'ya gidip Şah-ı Nakşibcnd Hazretlerini ziyaret ettiklerinde dervişlerinden biri bir rüya görüyor :

Büyük bir otağ kurulmuş. . Otağda Kâinatın Efendisi bulunuyorlarmış. . Hoca Bahaeddin ve Alâeddin Attâr, otağın yanındalar.. Dçeriye girip Varlığın Nurunu görmek istiyorlar.. Bir müddet sonra büyük bir sevinç haliyle otağdan çıkıyorlar... ^

Hoca Bahaeddin Hazretleri buyuruyor :

— Bize, kabrimizin 100 fersah mesafesinde defnedilecek her müslümana şefaat etmemiz nasihati ihsan edildi. Alâeddin Attâr'a da 40 fersah mesafedekilere şefaat nimeti. Bizi sevenler ve ihlâs ile bağlılık gösterenler de l fersah kuturlu bir çevre içindekilere şefaat edeceklerdir.

HOCA HASAN ATTAR

HOCA Alâeddin Attâr Hazretlerinin oğlu ve velilik şecerelerinin, maddî neseb içinde nadide meyveler veren hususî bir dalı. .

Hoca Hasan, çocukluğunda mezarlık kırlarında oynarken Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin mübarek nazarları kendisine değiyor. Hoca Hasan bir buzağıya binmiş, yanındaki oğlanlar da peşi sıra koşup eğlenmekte. . O sırada Şah Hazretleri kırdan geçmektedirler. Bir an durup çocuğa

bakıyorlar ve diyorlar ki :.

— Pek yakında bu oğlancık bir bineğe atlayacak ve şevketli hükümdarlar onun yanında piyade yürüyecekler. .

Bu sözün hakikati şöyle zuhur ediyor :

Hoca Hasan Hazretleri Bağ-ı Zâgan taraflarına geldikleri vakit Mirza Şahruh'u ziyaret ediyor. Mirza, Hocaya bir binek hediye ediyor ve koltuğuna girip onu bineğin yanına kadar götürüyor. Hocaya saygısından bir eliyle bineğin özengisini tutuyor, bir eliyle de dizginleri kavrayıp

binmesine yardım ediyor. O sırada binek huysuzlaşıp yürümeğe başlayınca, hükümdar, o vaziyette birkaç adım hocanın yanında yürüyor. Hükümdar, hayvanın ka-

çıp gitmesine mâni olmaya çalıştığı ve dizginlere asıldığı için binek duruyor. Hoca Hazretleri de inip yüzünü Buhara istikametine döndürüyor ve niyazda bulunuyor ve sonra Mirza Şahruh'a Şâh-ı Nakşibend Hazretlerinin çocukluğunda kendisine söyledikleri sözü anlatıyor.

— Çok yakında bu çocuk binek üstündeyken şevketli hükümdarlar onun yanı sıra yaya yürüyecek. .

Bu menkıbeyi işitenlerin de Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri hakkında inanışları bir kat daha artıyor.

Hoca Hasan Hazretlerinin gayet kuvvetli cezbeleri varmış. . Diledikleri zaman cezbe yoluyle tasarruf ederlermiş. . Tasarruf ettikleri kimseyi de şuursuzluk ve dünyadan habersizlik haline getirirler ve nice kimsenin fena yolunda nice mücahedelerle elde ettiklerini onlara tattırırlarmış. . Ve Horasan'da kendilerinin cezbe yoluyle tasarrufları dillere destan imiş. . Her kim ellerinden öpecek olsa derhal tesirini hisseder aşk ve vücudsuzluk devletineerermiş.

Bir gün sabah vakti, üzerlerinde büyük bir cezbe eseriyle sokağa çıkmışlar. . Nazarlarının değdiği herkes kendini kaybedecek derecede tesirleri altında kalmış. .

Müritlerinden biri Hac seferine çıkmak üzere Herat'a gelmişti, halinde öyle bir cezbe ve kendinden kaybolma alâmeti vardı ki, çarşı ve pazardan geçerken dünya ile en küçük teması olmadığı belliydi. Ne gelip geçenlerin, ne bağırıp çağıranların, ne de bastığı toprağın farkındaydı. Mevlânâ Câmi

Hazretlerine göre, bu mürit, daima kalbinde Hoca Hazretlerinin simalarını saklardı. Bu yüzden Hoca Hazretlerinin cezbesi o müride sirayet etmişti.

Hâcegân yoluna ait bir risale kaleme almışlardır.

Bu risaleden birkaç cümle :

— Bil ki, Hoca Alâeddin Hazretlerinin yolu, Hakka erdiren tarikler arasında murada en yakın olanıdır. Zira bunların yolu ahadiyet (birlik) çevresinden dış dünyaya ait bütün hicab ve peçeleri kaldırmaktır. Allah onlar için «mâsiva» dedikleri dış dünyayı celâl vasfiyle yakıp kül eder.

Hakikatte öbür şeyhlerin son duraklan bunların başlangıç noktalarıdır. Zira bunlar ilk adımda fena mertebesine ulaşırlar. Sülükleri ise cezbeden sonradır. Halleri tevhit sırrının tam ifadesi olan

vücutsuzluktur. Böylece insan ve cinlerin yaradılışımdaki ibadet gayesine ait Kur'ân hükmünü ifade etmiş olurlar. Bu yola girmek isteyenler, evvelâ, tarikati kimden almışlarsa onun çehresini

hayallerinde muhafaza ederek işe başlamalıdırlar. Tâ ki, mürşitlerinin feyizle kendinden geçme nimetine ersinler. . Ondan sonra kendinden kaybolma halini muhafaza edip mürşitlerinin suret ve hayaliyle kalbe yönelmeleri ve o hâl içinde derinleşmeleri lâzımdır. O hâl kuvvetlen-dikçe sâlikin

dünya ve hâdiselere şuuru azalır. Bu hale Nakşilik yolunda «âdem - yokluk» ve «gıybet -

kendinden kaybolma» derler. Gitgide bu hâl o kadar ilerler ki, insanda herhangi yabancı bir şeyin vücuduna hiç bir şuur kalmaz. Bu derecenin de ismi «fena» dır.

Mevlânâ Celâleddin Rumî Hazretleri bu hâl-i bir kıtalariyle şöyle tarif ederler :

Vücudumu yok eden yokluk;

Onunla buldu can varlığını.

Adem gelince vücut kalmaz;

Adem ki, gelince gelir vücut...

Hoca Bahaeddin Hazretlerinden bir beyit:

Bak, bu durakta sana mürşit ne der :

Kendini aradan çıkar, gaybına ver!

Eğer bu arada kalbe hatarât üşüşecek olursa hemen mürşidin hayalini tasavvurda cümle sarfetmek lâzımdır. Eğer hatarât gitmeyecek olursa içinden bir şey boşaltıyormuşçasına nefesini üç kere yukarıya çekmelidir. Hatarât yine devam ettiği takdirde istiğfar edip «ya Fa'al!» zikriyle meşgul olmak icap eder. Bu zikrin vesveseyi defetmekte büyük tesiri vardır. Sâlik bu yolun ölçülerine o şekilde yapışmalıdır ki, hiç bir iş kendisim nisbetinden ayırmamalıdır. Bir an için gaflet meydana gelse bile arkasından

hemen nisbete yapışmak ve arkası kesilmemelidir. Gidip gelmekte, alıp satmakta, yiyip içmekte, yatıp uyumakta hep o nisbet ve alâka. . Bu sıfat meleke haline gelinceye kadar böylece devam etmek şarttır.

Hoca Hasan Hazretleri, hasta ve dertlilerin yüklerini üzerlerine alırlar, illetlerini üzerlerine çekerler ve onları kurtarırlarmış. . Bir gün Hicaz

seferinde Şiraz'a uğramışlar. . Oranın yüksek sınıfından bir zat müritleri imiş. . Bu mürit ağır bir marazdan hasta yatağında yatarken Hoca Hazretleri onun

hastalığını üzerlerine çekmişler. . Mürit iyi olup kalkmış, fakat bu defa Hoca Hazretleri yatağa düşmüş ve o maraz yüzünden beka âlemine göçmüşler. .

Vefatları 826 yılının Kurban Bayramında. .

Mübarek nâşları Şiraz'dan, muazzez babaları Alâeddin Attâr Hazretlerinin gömülü bulundukları Çığaniyan'a nakl edilmiştir.

Oğulları Yusuf Attâr, Şeyh Bedreddin Ömer ile çağdaş. Aralarında mektuplaşmalar ve haberleşmeler olmuş.. Bir gün Şeyh Bahaeddin Ömer meclisinde tarikat büyüklerinden bazıları zikirde nefesin hapsini (nefes aldıktan sonra onu salıvermeyip içinde tutmak) şart koşuyor.

— Nefesin hapsi Hint fakirlerinin işidir. Bu yolun şartı olan nefes hapsi değildir.

Bu söz Yusuf Attâr Hazretlerine gelince Şeyh Bahaeddin Ömer'e şöyle yazıyorlar :

— Dşittik ki, siz, nefesin hapsi usulünü kabul etmemişsiniz. Tarikat şeyhlerinden hiç birinin de bunu emretmediğini söylemişsiniz. Halbuki Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri ve halifeleri zikirde nefesin hapsini emrederlerdi. Siz nasıl olur da bunu kabul etmezsiniz?

Hoca Ömer şöyle cevap vermiş :

— Bizim bu sözden muradımız onların tavırlarını nehyetmek değildir.

Ve başkaca izahta bulunmamış. .

ŞEYH ABDÜRREZZAK

HOCA Hasan yakınlarının en yükseklerinden. . Hoca Haz-i, retlerinin halifelerinden. . Çalışmaları hep «rabıta - mürşidin hayalini kalbte tutup feyzine erme» yolunda. . Bir gün Seyyid Kasım Tebrizî Hazretlerini ziyaretteyken «rabıta» yolunda Seyyid Hazretlerinin medihlerine nail oluyor. Seyyid Hazretleri ona «senin yolun güzeldir!» diyor.

Hoca Ubeydullah Hazretleri, Şeyh Abdürrezzak ile aralarında geçmiş bir hatırayı anlatır :

— Bazı büyüklerle sohbetteyken bize bir şeyhle karşılaşmak nasip oldu. Adını vermek istemem. (Fakat gösterdikleri alâmetlere göre Şeyh Abdürrezzak). . Beni tasarrufu altına almak ve bâtını kuvvetini göstermek istedi. Meclisimizde gayet yüksek kimseler vardı; ve azizlerden hayli insan hazırdı. Şeyhin bu gayretini görünce ben de kendimi öz nisbete havale edip mukavemet göstermeğe başladım. O, vaziyeti anladı ve tasarruf kuvvetini şid-şetlendirdi. Gözlerini üzerime dikip bütün mevcudiyetiyle bana yöneldi. Elini kâh omuzlarıma, kâh göğsüme sürüp üzerime bir yük

bindirmeğe çalıştı. Bense sonuna kadar direndim ve yükünü kendisine havale ettim. Zira onun tasarruf gayreti ve bu tasarrufu körleştirme usulü benim malûmumdu. Neticede onu yendim. Yönelmesi bana hiç dokunmadı ve yük kendisine isabet etti. O kadar müteessir oldu ki,

ıstırabından ter döktü. Tasarruf edemediğinden de mahcub oldu. Ben de pîrin bu kadar hacalet çekmesinden üzüldüm. Nihayet dilediği gibi tasarruf etmesi için kendimi ona teslim etmeğe karar verdim. Şeyh içimden geçen mânayı anladı ve yine tasarrufa giriştiyse de muvaffak olamadı.

Bunun üzerine ben onun ıstırab derecesini düşünerek onun adına duyduğum hicabtan meclisi terkedip çıktım.

HÜSAMEDDlN PARDSA BELHD :

DSHAK HOCA

ismail Ata'nın oğlu.. Şeyh Abdullah Hocendî anlatır : Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin sohbetlerine yetişmeden bir hayli zaman evvel bana kuvvetli bir cezbe gelmişti. Büyüklerden birinin mezarını ziyaretimde bir hitap işittim : «Geri dön; senin muradın 12 yıl sonra Buhara'da gerçekleşecektir!» bir gün pazardan geçerken bir köşeye çekilmiş, birbiriyle halleşen iki Türk gördüm, içli içli konuşuyor ve ağlaşıyorlardı. Kulak verdim : Bahisleri tarikat.. Meclislerine girmek istedim. Pazardan biraz meyva ve yiyecek alıp önlerine sürdüm.

Birbirlerine işaret ederek hakkımda kabul yüzü gösterdiler ve dediler : «Bu derviş istekli görünüyor. Onu sultanımızın oğlu îshak Hoca'ya götürelim!» Ishak Hoca'nın yerini öğrendim ve gittim. Büyük alâka ve iltifat gördüm. Bir müddet hizmetlerinde bulundum. Sonunda, îshak Hoca, hakkımda fazla alâka ve himaye isteyen oğluna benim için şöyle dedi: «Bu dervişin nasibi benden

değil, Şah-ı Nakşibend Hazretlerinden.. Benim onu tasarrufa mecalim yoktur.» Bu sö zü işitince, mezardan gelen hitabı hatırladım ve Dshak Ata'nın ermişliğine tam inandım. Nasibimi bekledim. ALÂEDDDN Attâr Hazretlerinin halifelerinden. . Başta Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin kabul şerefine nail olmuşlarsa da Hoca Hazretleri onun terbiyesini Alâeddin Attâr Hazretlerine havale etmişlerdir. Kemâl derecesine ermeleri Hoca Alâeddin hizmetinde olmuştur.

Şeriat bağlılığında son derece titiz, hâl ve vakit muhafazasında gayet dikkatli. . Hoca Ubeydullah Hazretleri buyuruyor :

— Mevlânâ Yakup Çerhî sohbetine erişmek için yola çıktığım zaman Belh şehrinde Mevlânâ Hüsameddin Pârisâ Hazretlerine tesadüf ettim. Hâcegân tarîkatini kendilerinden öğrenmem ve benimsemem için ısrarla telkinde bulundular. Mevlânâ Yakup hizmetine erişmek niyetinde olduğum için kabul etmedim. Israrda devam ettiler. Dçim çekmedi. Nihayet dediler ki : «öyleyse razı olun da size bu tarikatin hususî yolunu göstereyim. Şayet gönlünüz bazı kimseleri bu yolda terbiye etmek ister veya bazı talibler bu yolda terbiye edilmek için size baş vuracak olurlarsa her şey malûmunuz olsun..» Ve anlattılar : «Halkın ekseriyeti o mizaç üzerindedir ki, bu tarikatte kısa zamanda elde ettiklerini öbür tarîkatlerde uzun müddet sağlayamazlar. Onun için bu tarikati bilmek size lâzımdır.» Oradan Taşkente gittiğimiz zaman bazı insanlar peydahlanıp benden hususî yolu anlatmamı istediler. Dste o vakit Hüsameddin Pârisâ Hazretlerinin ille bana anlatmak

istemelerindeki kerameti anladım. Yine Ubeydullah Taşkendi Hazretlerinin rivayetlerine göre Mevlânâ Hüsameddin'in vakte riayeti, Şeyh Bahaeddin Ömer, hattâ Şeyh Zeynüddin Hâfî'den üstünmüş. . Sabah namazından ikindiye kadar halkın kendileriyle temasına kabul gösterirler, lâkin ikindiden sabaha kadar huzurlarına kimseyi kabul etmeksizin ibadetle meşgul olurlardı.

Sözleri : — Ruhta Allah'a bağlılık şuuru ne kadar derin olursa olsun yemeğe başlanacağı zamanda besmele huzura engel değildir.

Malûmdur ki, her işin başında Besmele, o işe gafletle başlanmayıp Allah'ı bilerek ve düşünerek başlandığından işarettir.

Ruhta Allah'a bağlılık şuuru da bu bilgi ve düşünceden ibarettir. Mevlânâ Hazretlerinin bu şuur yerinde olsa bile Besmeleyi lüzumlu görmeleri, hem huzur ve hem lisanı bir araya getirmek ve şeriate riayeti elden bırakmamak içindir. Besmelenin lâfzı söylenmedikçe suret ile mâna bir araya gelmiş olmaz.

MEVLANA EBU SADD :

HOCA Alâeddin Attâf Hazretlerinin has bağlılarından. . Hoca Hazretlerinin ahrete intikallerinden sonra Hasan Attâr hizmetine girmişler. .

Hoca Hasan Attâr Hazretleri, Heratta, Seyyid Kasım Hazretlerinin sohbetine vardıkları zaman Ebu Said de beraberlerinde . . Seyyid Kasım Tevhid sırrı üzerinde derinleşmiş bir zattır ve âlemde

hâdise adına ne zuhur ederse Tevhit mizacı gereğince ona teslim olmak ve rıza göstermek meşrebindedir. Sohbet esnasında Mevlânâ Said'e Seyyid Hazretlerini tasarruf etmek arzusu düşüyor. Ve başlıyor tasarrufunu göstermeğe Seyyid vaziyeti anlayınca, meşrebi icabı hiç bir mukavemet göstermeden kendisini bırakıyor. Sırf mürüvveti ve uysallığı yüzünden Seyyid'in kendisini bırakışı o türlü neticeleniyor ki, Seyyid Kasım âdeta baygın hale geliyor ve uzun müddet toparlanamıyor, kendilerine geldikleri zaman mübarek başlarını kaldırıp Ebu Said'e :

— Allah kerametinizi arttırsın. . Bana lütuf ve inayet ettiniz! Diyor.

Hoca Hasan Hazretleriyle beraber Mevlânâ Ebu Said Hazretleri bu son derece nazik ve infialini gizleyici mukabeleden o kadar utanıyorlar ki, meclisi terkediyorlar.

Hoca Hasan Hazretleri, gösterdiği edeb hatasından ötürü Mevlânâ Ebu Said'i acı acı paylıyor.

HOCA ABDULLAH ISFAHANÎ

Yine Hoca Alâeddin Hazretlerinin bağlılarından. .

Diyor ki :

_ Hoca Hazretleriyle ilk şereflenişimde bana bir beyit okudular :

Senden eser kalmasın; kemal budur.

Varını vahdette yok eyle; visal budur.

Hoca Abdullah Dsfahanı, Peygamber neslinin büyüklerinden bir zatın teşvikiyle Hâcegân tarîkati üzerinde gayet faydalı bir risale yazmışlardır. Bazı kısımlarını takdim ediyoruz :

«Bu tarikatın başlıca usulü şudur ki, mürit, o nisbeti hangi kâmil mürşitten almışsa onun suretini kalb hazinesinde muhafaza edecektir. O Zamana kadar ki, o nisbetin hararet ve keyfiyeti kalb üzerinde tesirini göstermeğe başlasın. . Ondan sonra aynı hayali bırakmak değil, ona daha çok sarılmak lâzımdır. Gözüyle, kulağıyle ve bütün hasseleriyle o hayali kalbe perçinleyecektir. Kalb dedikleri insanın toplayıcı hakikatine merkezdir ve bütün kâinat, ulvî ve süflî her unsuruyle onun bir nevî tafsilidir. O ulvî hakikat maddeye gönülde Tevhid Kelimesini bu yolla «Allah'tan başka mevcut yoktur!» fikriyle kendisine zahmet vermek vesvese her neyse onun da Allah'tan ve Allah ile kaim olduğunu düşünmektir. Çünkü o vesvese de zihnî varlıklarından bir mevcuttur ve bâtıl olan nice şey gibi Hakkın bir zuhurundan ibarettir. Böyle yapılacak olursa gönülde bir şevk doğar,

zahmeti keser ve hatarâtı kaçırır. Vesvese gidince yine aynı nisbeti yakalamak icap eder. Vesvese böylelikle de gitmeyecek olursa «Allah» lâfzını med ile (uzatarak) çekip tevhit mânasını gönülde ispat etmek yoluna baş vurmalıdır. «Allah» lâfzına nefse melal ve yorgunluk geleceği ana kadar devam etmelidir. Eğer sıkıntı ve yorgunluk belirecek olursa bırakmalıdır. Sâlik bilmekle

mükelleftir ki, kendinden kaybolma hali ve azizler nisbeti terakkide oldukça başka şeylere nazar etmek küfür gibi bir şeydir.

Mısra :

Kendinde olmak küfür, kendinden geçmek imandır.

Böyle ânlarda değil eşyanın hakikatini, Allah'ın hulul etmekten münezzeh olmasına rağmen onunla «kalb-i sanuberi» denilen et parçası arasında bir münasebet vardır. Dşte bu et parçasına yönelmek ve gözü, fikri ve hayali onun üzerinde toplamak gerek. . Bu sırdan bir lâhza gafil olmayıp gönül kapısında beklemek gerek. . Hiç şüphe yoktur ki, bu vaziyette bir kendinden geçme, kaybolma hali başlar. Dşte o keyfiyeti ele geçirip peşini bırakmamak gerek. . O anda kalbe inecek olan bütün fikirleri silmek, kazımak, yok etmek gerek.. Ve cüz'î mânalarla uğraşmayıp o keyfiyetin gösterdiği küllî tecelliye yapışmak gerek. . Bütün cüz'îleri nefyetmeğe çalışmalı ve eğer nefyedilmeyecek olursa kalbteki surete sığınarak onu defetmeğe ve sonra aynı nisbeti ele

geçirmeğe bakmalı. . Eğer buna rağmen yabancı fikirler nefyedilmeyecek olursa, kalbteki suret kendi kendisine silinir. Ama, onu, sâlik, kendisi nefyetmemelidir. Vesveselerin bir türlü

nefyedilemediği görülünce «Yâ Fa'al!» zikrine tutunmalıdır. Bu da tesir etmezse yapılacak şey, isim ve sıfatlarını da düşünmemek lâzımdır. Eğer sual edilip «bazı hak olan fikirleri nefyetmek nasıl caiz olur?» denilecek olursa, cevabı şudur ki, hakkı hak için nefyetmek caizdir.

Şâh-ı Nakşibend Hazretleri buyurdular :

— Eğer hak fikri tam olacak olursa nefyedildikçe kuvvet bulur. Hak kimsenin nefyiyle iptal edilmiş olmaz; sadece bir an için uzaklaşır. Hem bu taifenin istekleri yokluğa yönelmektir ki bu hâl, hayret vadisinin sınır noktasıdır. Zatı nurların tecellisi makamı da budur. Bu makamda vücut kalmaz ve şüphe yoktur ki, ilâhî isimler ve sıfatlar üzerinde fikir bu makamdan aşağıdadır. Mürit için, pazarda ve halkla temasta, konuşup halleşmede ve yiyip içmede kendi toplayıcı hakikatinden gafil olmayıp onu hızır bilmesi lâzımdır. Onu iyi ve kötü bütün eşyada görecek, hattâ bütün eşyayı o hakikatle kaim bilecek, eşyayı kendi cemal ve kemâl aynası kabul edecek, hattâ her şeyi kendi parçalan

sayacaktır.

Mısra :

iyi ve kötü her şey ariflerin parçalarıdır.

Söz söylerken de müşahededen ayrı düşmeyecek ve zahirde neyle uğraşırsa uğraşsın, gönül gözü o noktadan ayrılmayacaktır. Sâlikte sükût derinleştikçe ve lâf azaldıkça bu nisbet terakki eder.

Nihayet öyle bir mertebeye erişilir ki, dil ile gönül arasındaki fark iyice ayırt edilir ve halk hakka, hak ta halka hicab (perde) olmaz, işte o zamandır ki, cezbe yoluyle başkalarını tasarruf edebilmek mümkün olur. irşat, icazet, halkı hakka davet etmek de bu mertebeye erişenlerin kârı olur. Sâlik, gazaba düşünce kendini ona teslim etmekten sakınmalıdır ki, gazabın hükmünü versin ve ona hâkim olabilsin. . Gazaba tâbi olmak sâliki bâtın nurundan mahrum kılar ve eğer gazapla beraber bir suç ta işlenecek olursa büsbütün terakkiler kaybolur. Ve ruha keder çöker. Umumiyetle gusl abdesti almak ve mümkünse soğuk su ile yıkanmak uygun olur. Eğer soğuk suya tahammül kabil olmazsa ılık su tercih edilir ve temiz çamaşır 'giyilmesine dikkat olunur. Ondan sonra kimsesiz bir yerde iki rekât namaz kılınır. Peşinden nefes yukarıya çekilir, kalb boşaltılır ve zahirde kendi

toplayıcı hakikati önünde dua edilir. Ve topyekûn kalbe yönelinir. Bilmek lâzımdır ki, insanın toplayıcı hakikati Allah'ın zat ve sıfatlarına mazhardır. Ama bu mazhariyeti Allah'ın insana (Hâşâ) hulul ettiği mânasına

almamalıdır. Böyle bir zan küfür olur. Bu mazhariyet aslın aynadaki hayali gibidir. Böyle olunca kalb yoluyle tazarru ve dua Allah'a edilmiş olur.

ŞEYH ÖMER BAYEZDDD

O da Hoca Alâeddin Hazretlerinin yetiştirdiklerinden ve halkasından. . Hizmet dairesine kabul edilmiş olmakla şeref ve saadet kazananlardan. .

Hoca Ubeydullah Taşkendi Hazretleri kendisini görmüştür.

Irak ve Horasan Şeyhlerine bir nâme yazıp kendilerine ait hususiyet ve farikaları soruyorlar.

Horasan Şeyhleri bu suali Mâveraünnehr şeyhlerine, onlar da Türk ermişlerine soruyorlar. Türk ermişlerinden şu cevap geliyor :

Parça yahşi, biz yamal; Parça buğday, biz saman.. Yani;

Herkes yahşi, biz yamal;

Herkes buğday, biz saman.

MEVLANA AHMED

HOCA Alâeddin Hazretlerinin yakınlarından ve o hizmetlerine bakanların başta gelenlerinden. . Bir gün akrabasını ziyaret etmek üzere Hoca Hazretlerinden izin alıyor. Dönüşte yolu bir su başına

uğruyor. Su başında bir alay kız.. Sahrada yaşayan kızlardan bir grup.. Oraya su almaya gelmişler. . Mevlânâ Ahmed'e onları yalandan görmek arzusu geliyor. Bu arzuya karşı duramıyor, yürüyor ve bir an için kızları seyredip başım çeviriyor, yoluna devam ediyor.

Hoca Hazretlerinin huzurlarına çıkınca etraflarım kalabalık görüyor. Yüksek bir meclis.. Hoca Hazretleri Mevlânâ Ahmed'e hitab buyuruyorlar :

— Hâcegân tarîkatinde muhasebe, hesap görme ve hesap verme vardır. Yanımızdan ayrıldınız ayrılalı başınızdan geçen şeyleri anlatınız!

Mevlânâ Ahmed gidişinde ve dönüşünde olanları tek tek anlatıyor. Sıra su başındaki kızlara gelince bir şey söyleyemiyor, atlıyor.

Hoca Hazretleri buyuruyorlar:

— Söylemediğiniz tek bir nokta kaldı. Eğer siz söylemezseniz onu biz açığa vuracağız ve mahcub düşmenize sebep olacağız!

Mevlânâ Ahmed müthiş bir yük altında, çaresiz, olanları anlatıyor ve can çekişircesine bir teessür altında, iki büklüm kalakalıyor.

Hoca Hazretleri başlarını Mevlânâ Ahmed'e çeviriyorlar :

— Bu hayasız genci herkes seyretsin!

— Dehşet ve zilletten o kadar küçüldüm ki, diyor Mevlânâ Ahmed; varlığımdan hiç bir eser kalmadı.

DERVDŞ AHMED SEMERKANDD

ZÂHlR bakımından Şeyh Zeynüddin Hafi Hazretlerinin müridi ise de bâtın noktasından Hâcegân silsilesine büyük muhabbet ve alâka sahibi olduğundan Hoca Alâeddin Attâr sohbetine sık sık devam etmiş ve

kendilerinden zaruret sebebiyle ayrılması icap edince mübarek hizmetlerinde bulunamadığı için çok acı çekmiş. . Bu acıyı farşça yazdığı uzun bir mektupta yana yakıla anlatır.

Zeynüddin Hâfî hazretlerinin başlangıçta derviş Ahmed'e karşı teveccüh ve himayeleri büyüktü. Onu, Herat'ın büyük camiinde vaaz verme işine memur etmiş ve etrafında büyük bir cemaat toplanması için on gün kadar Herat'ta kalarak gayret göstermişti. Böylece derviş Ahmed'in

etrafında geniş bir dinleyici halkası meydana gelmişti. Fakat bir müddet sonra derviş Ahmet'ten son derece şikâyetçi ve huzursuz olmaya başladı.

O kadar ki Derviş Ahmed'i küfürle ithama kadar vardı. Halkı da onun vaazlarına gitmekten alıkoymaya başladı. Sebep, Derviş Ahmed'in Seyyid Kaasım Hazretlerinin mısralarını sık sık okuması ve meclislerde şarkıcılara okutması. . Zeynüddin Hafi, bu hareketinden ötürü Derviş Ahmed'i tenkit edip ondan vaz geçirmeğe çalıştıysa da muvaffak olamadı. Derviş Ahmed, Seyyid Kaasım'dan şiirler okumakta devanı etti. Zeynüddin Hâfî bu inattan öylesine müteessir oldu ki, halkı Derviş Ahmed'ten uzaklaştırmak için elinden geleni yaptı ve nihayet Derviş Ahmed'in

etrafında yedi sekiz kişiden başka kimse kalmadı.

Hoca Ubeydullah Hazretleri buyuruyor :

— Şeyhin Derviş Ahmed'ten incinmesi, benim Mevlânâ Yakup Çerhî Hazretlerini görmeğe gidişimden sonradır. Ben o seferde üç ay kadar kalıp Herat'a döndüğüm zaman, şeyhin iltifatsızlığı yüzünden derviş Ahmed'i perişan ve vaaz meclisinin bozulmuş olduğunu gördüm. Derviş ile o zamana kadar fazla bir temasım olmamıştı. Fakat Dervişin bu hâline üzüldüm. Bir gün şehre

girerken köprü üstünde Derviş'e rastladım. Atından inip yanıma geldi ve «Evimden sizin sohbetinize nail olmak niyetiyle çıkmıştım. Hücrenize varıp gönül derdimi size arzetmek istedim.» Hücremin anahtarı Mevlânâ Sadeddin Kâşgarî Hazretlerindeydi. Kendi kendime, yolda giderken Mevlânâ Sadeddin'e rastlayacağımız hissini telkin ettim; fakat bundan Derviş Ahmed'e

bahsetmedim. O da atını adamiyle gönderip benimle yürümeğe başladı. Biraz sonra Mevlânâ Sadeddin'e rastladık. Üçümüz birden medresedeki hücreme doğru ilerledik. Hücreye girip oturur oturmaz Derviş Ahmed hâlini anlatmaya koyularak ağlamaya başladı. Vaziyeti anlattı, «vaaz meclisimde kimsecikler kalmadı!» diye dert yandı, boyuna ağladı ve dedi : «Kendi hâlimden şaşkınlığa düşmüştüm. Azizlerden biri, bana, derdime dermanın filan kimseden geleceğini, ondan başka kimsenin bu hâle çare bulamayacağını söyledi ve isminizi verdi, işte beni de lütuf ve inayet eteğinize yapışarak sizden gönül yardımı dilemeğe geldim!» Dervişin bu hâlinden bâtınımda büyük bir acı duydum. Dçim ona kaydı ve bende onu kurtarmak arzusu doğdu. Ona dedim : «Gam yeme! Var, git, filân mescitte vaaza başla! Bizim içimize doğan odur ki, elbette pek yakın zamanda vaaz meclisiniz eskisinden kalabalık olur.» Dervişin hatırı hoş oldu ve kalkıp gitti. Kendisine gösterilen mescitte vaaza başladı. Bir kaç gün sonra halk o mescide öyle akın etmeğe başladı ki, daha büyük bir mescide geçmek icap etti. O mescitte de aynı hal oldu. Kalabalıktan içeriye girmek

imkansızlaştı. Birkaç mescit dolaşıldıktan sonra her ân artan kala-

balık yüzünden nihayet cami'e geçmek lâzım geldi. Camide de kalabalık ve halkın hücumu her mikyasın üstüne vardı. Birbirine vapışık gibi oturanlara

«Allah rahmet etsin!» diye bağırıyorlardı. Bu sık kalabalık dervişin sesini boğuyor ve kenar yerlere ulaşmasına engel oluyordu. Kalabalığa büyük cami bile kifayet etmez olmuştu. Vaziyet Zeynüddin Hâfî Hazretlerinin kulağına gelince, kalabalığı dağıtmak için çok çalıştılarsa da başaramadılar. Biz galip geldik.

Ve Hoca Ubeydullah Hazretleri ilâve buyuruyorlar:

— Çocukluğumdan beri hâdiseler şu üslûp ile akmıştır ki, bana karşı çıkanların hiç biri muvaffak olamamış ve teşebbüsü ilerleyememiştir. Mirza Sultan Ebu Said derdi ki : «Hoca Ubeydullah çok kuvvetlidir; onunla çekişmek kabil değildir, o, hangi taraftan olsa, dilediği şey meydana gelir. Hoca Abdülhalik fukarasına kimse karşı duramaz; karşı dururlarsa yenilirler.

Hoca Ubeydullah Hazretleri derviş Ahmed'in vaazlarına son derece kıymet verirlerdi.

Bu mevzuda buyuruyorlar :

— Benim gönlüm derviş Ahmed'in vaazına son derece yatkındı. Derviş iyi söz söylerdi. Onun vaazında nice büyükler bulunurdu : Şeyh Ebulkasım Cüneyd, Şeyh Ebubekir Şiblî, Şeyh Ebu Hafas Haddâd, Şeyh Ebu Osman vesaire. . Bunlar Şeyh Ahmed'in dile getirdiği ince, rakik ve dakik

hikmetleri dinlerlerdi. Bir gün yine bir incelik üzerinde söz söylerken dinleyicilerden biri ayağa kalkıp itiraz etti : «Böyle, kimsenin anlayamayacağı sözleri söylemekte ne mâna var?» Derviş Ahmed cevap verdi : «Seni bu taifenin yüksek sözlerini anlamıyorsun diye mecliste bulunan herkesin de anlamadığını nereden anladın? Senin aşağılığın, başkalarının yüksekliğine mâni değildir! Ben onlar için konuşuyorum!» Derviş Ahmed'in sözlerini dış görünüşlere bağlı olanlar

kabul etmez, kıymetlendirmezlerdi. Fakat iç âlemden anlayanlar ve ona kıymet verenler dervişin kendi iradesiyle söz söylemediğini ve yüksek tabakaya hitap ettiğini iddia ederlerdi.

Yine Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Bir gün Derviş Ahmed'in meclisinde hazır bulunuyordum. Gayet ince ve yüksek sözler söyledi ve peşinden bu sözlere mağrur olup böbürlendi. Sandı ki, o sözler kendi istidadmdandır.

Meclistekilere nobranlık tavrı göstererek dedi ki : «Ben o kimseyim ki, gizli hakikatler ve gerçek maarif benim vasıtamla kulaklarınıza erişir. Fakat siz onların kadrini bilmez ve teşekkürünü eda etmezsiniz!» Onun bu tavrı bana gayet giran geldi, içimden dedim ki : «Bu hakikatlerin senden doğduğunu nereden anladın? Bu mecliste bulunanlardan bazılarının sana mânaları ilham edici ve cezb yoluyle sana aşılayıcı bir istidat taşımaları mümkün olduğunu niçin düşünmüyorsun?»

Üstümde, değirmi yakalı bir cübbe vardı. Başımı cübbemin içine çektim ve iki şehadet parmağımla kulaklarımı tıkadım. Nefesimi de hapsedip dedim ki : «Ben senin sözünü işitmiyorum.! Bakalım ne türlü maariften bahsedebileceksin?» Birdenbire nutku tutuldu ve bütün gayretlerine rağmen

konuşamadı. Bu hâlin kendisine kimden geldiğini anladı ve kürsüden bana hitap etti : «Bu fakirin nutkunu bağlayıp dinleyenleri mahrum bırakmakta sebep nedir?» Yine konuşamayıp yerinden indi. Ben de kendimi halk içinde onun gözlerinden gizledim.

Hoca Ubeydullah :

— Derviş Ahmed, vaazlarında gayet cesur ve hiç bir şeyden çekinmez bir insandı. Vaaz esnasında derdi ki : «Bir talebe ve bir âlim, mescide varıp aceleyle namaz kılarlar, imamın kendilerine selâm vermesini beklemeden hızla mescitten çıkarlar ve süslü kaftanlarını giyip it gibi padişahın kapısına giderler. Estağfurullah, estağfurullah. . Eğer kıyamet gününde Allah bana hitap edip derse ki :

«Köpeklerden insanlar gibi bir isyan çıkmamışken sen niçin o hayvanların ismini âsi insanlara lâyık gördün?» Ben buna ne cevap verebilirim? Bunlar, hükümdarın ve benzerlerinin köpeklerinin

köpeğidir. Zira onlar zulüm ve yırtıcılığa düşkündürler. Zalimlerin murdar artıklarından pay almak için onların dalkavuğu olurlar ve murdar nesneler etrafında toplanırlar.

Hoca Ubeydullah :

— Bir gün Derviş Ahmed vaazında dedi ki : «Bir zamandan beridir ki vaazlarıma son vermek istiyorum. Zira vaaz iki cins insanın işidir : Biri, şeriata tam bağlı, takva ve amelinde son derece dürüst; nefs kaygısından kurtulmuş, şahsî haz ve menfaatini düşünmeyen ve sadece Allah'ın kullarına şefkat borcuyle hareket eden kimse. . öbürü de, Allah'ın rızasını ve ahret sevdasını murat edinmeyip gayesi Hak yerine halk olan ve halkın alâkasını kazanmaya bakan insan. . Ben ilk

kısımdan değilim. Zira bende nefs eserleri çoktur. Dtiraf ederim ki, nefs muratları benden silinmemiştir. Dkinci kısımdan da değilim. Zira ahret fikri ve. günah azabı bende mevcuttur. Bu sebepten birkaç gün vaazda bulundum ve bir müddet vaazdan uzaklaşmaya karar verdim.»

* Derviş Ahmed kendi el yazısiyle kaydetmiştir :

«— Kudüste Allah'a yöneldim. Şöyle bir hitap geldi : «Bana ibadet et!» dedim : «Yarab, sana nasıl ibadet edeyim?» Dediler : «Sırrını başka her şeyden boşaltıp bana yönelmekle. .» Sonra Dervişâbâd isimli yerde uyanık bulunuyorken ruhanî bir ses bana dedi ki: «Zat dediğin heykel o değildir!» Bu ifadeden anlaşıldı ki, bazılarınca iddia edildiği gibi, mukayyed vücut, mutlak vücud değildir. Yani mahlûk vücudu halikın vücudunun aynı değildir. Müşahedeyle malûm oldu ki, halikın vücudu,

yaratıkların vücudu gibi olmaktan münezzehtir. Yine o gün zikir meclisinden sonra müşahede olundu ki, halikın vücudu bir nurdur ki, bütün kâinata yayılmıştır ve kâinatın mecmuu bir nurun ışığında bir zerreden farksızdır. Bu müşahedenin ilmî ifadesi, zerrenin güneşten meydana gelmesi ve onunla zuhur bulması gibi, bütün varlıkların gerçek güneşle zahir ve onunla kaim olduğudur.»

Yine aynı yazılardan :

«— Bu fakire bir uruc ve tecrit (yükselme ve alâkalardan çözülme) inayet ettiler. Ol yükseliş Allah'ın zatındaydı. Yani o tecelli, zatî tecelli idi. Ol tecrit ve miraçta, Allah'ın vücudiyle bu fakirin zâtı arasındaki fark şuydu ki, Hakka ait zâtın nihayeti yokken bu fakirin zâtı hudutluydu. Hoca

Ubeydullah Ensârî hazretlerini rüyada gördüm. Dediler ki : «Benimle senin aranda babalık ve oğulluk vardır; ama benlik ve senlik yoktur.»

Ahmed Derviş yazısının sonuna şu mısraları ilâve etmiştir :

Aşkımdan dünyada mekânım bilinmedi; Anka kuşuyum, nişanım bilinmedi. Her zerreden güneş gibi zahirim Zuhurumdan ayan olduğum bilinmedi.

SEYYDD ŞERDF CÜRCAND

Alâeddin Attâr Hazretlerinin makbul yakınlarından. Sözleri :

— Şeyh Zeynüddin Ali sohbetine erişinceye kadar küfürden kurtulamadım, Hoca Alâeddin Attâr Hazretlerinin sohbetine erişinceye kadar da Allah'ı anlayamadım.

Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Seyyid Şerif Hazretleri benimle aynı medresede bulunuyordu. Soğuk kış geceleri seher vaktinde üzerine ince bir örtü atıp Alâeddin Attâr Hazretlerinin huzuruna giderler, beni de beraberlerine

alırlardı. Dondurucu soğukta bir hayli bekler ve içeriye girme iznini alıp, huzurlarına can atardık. Sabah kahvaltısında Hoca Hazretlerinin hizmetine

bakanlar, besili tavuklar ve kuzular pişirip türlü ikramlarda bulunurlardı. Mevlânâ Bahaeddin Enderânî Hazretleri de mecliste bulunurlardı. Bir sabah Hoca Hazretlerinin önüne böyle mükellef yemekler getirilince : «Bu ne zahmet ve

tekellüftür!» diye Mevlânâ'nın içinden bir fikir geçmiş. . «Derviş olan kimsenin böyle mükellef şeyler nesine yarar?» diye düşünürken Hoca Hazretleri onun içinden geçenleri keşfedip

buyurmuşlar :

— Mevlânâ Bahaeddin; gelen yemekleri ye ki, helâl olunca zararı olmaz.

Hoca Hazretleri Seyyid Şerif Hazretlerine Mevlânâ Nizameddin Hâmuş ile sık temasta bulunmasını emretmişler. Bunun üzerine Seyyid Şerif Hazretleri Mevlânâ Hâmuş'un eteğini bırakmamış. .

Mevlânâ Nizameddin Hâmuş :

— Seyyid Şerif Hazretleri Hoca Alâeddin Attâr'a bağlanıp kabul edildikten sonra kendisine müritlerden birinin gösterilmesini ve onunla sohbet ederek Hoca Hazretlerinin meclislerine liyakat kazanmaya delâlet buyurmalarını istemiş. . Bunun üzerine Hoca Hazretleri Seyyid Şerifi bize

ısmarladılar. Seyyid Hazretleri derslerini bitirdikten sonra gelirler ve karşımızda sükût edip otururlardı. Bir gün aynı şekilde murakabe halindeyken Seyyid Şerifi öyle kendinden geçme hâl-i kapladı ki, başı göğsüne ve sarığı yere düştü. Biz yerimizden kalktık ve yere düşen sarığını yanına

koyduk. Kendisine gelince de sorduk : «Bu anî hâlin sebebi nedir?» dedi ki : «Ömrümce gayem, bir saat için olsun bilgi ve şuur nakışlarından silinip tam bir yokluğa bulanmaktı. Sohbetiniz

bereketiyle bu mâna yerine geldi. Gösterdiğim edep hatasından dolayı beni affediniz!»

Seyyid Şerif Hazretlerinin Alâeddin Attâr Hazretlerinden uzak kaldıkları günlerde kendilerine yazdıkları iki hasret mektubu en derin ve sıcak bağlılık hisleriyle doludur.

MEVLÂNÂ NDZAMEDDlN HÂMUŞ

HOCA Alâeddin bağlılarının en üstünü. . Mevlânâ Nizameddin, tahsil çağında Buhara taraflarında, âlimlerden birinin sohbetinde Hoca Bahaeddini Nakşibend Hazretlerini görmüşler ve ondan sonra Hoca Alâeddin Attâr sohbetine erişmişler. .

Buyuruyorlar :

— Hoca Alâeddin Attâr Hazretlerine erişmeden şiddetli mücahede ve riyazet halindeydim. Riyazet eseri olarak kendimde bir takım harikalar müşahede etmiştim. Bazı mescitlere uğrar ve kapılarını kilitli bulurdum. Dçeriye girmek emeliyle elimi uzattığım gibi kapı açılırdı.. Ve buna benzer daha nice harika. . Hoca Alâeddin Attâr Hazretlerinin teşriflerini haber alınca gidip kendilerini görmek istedim, önce Mevlânâ Said Hazretlerine rastladım. Bana dediler ki : «Sizi gayet temiz görüyorum. Bütün bu temizliklerden ve züht tavırlarından geçeceğiniz zaman hâlâ gelmedi mi?» Bana bu söz gayet girân ve kerahetli geldi. Hoca Hazretlerinin huzurlarına çıkınca aynı hitap ile karşılaştım. «Sizi gayet temiz görüyorum. Bütün bu temizliklerden ve züht tavırlarından geçeceğiniz zaman hâlâ gelmedi mi?» Fakat bu söz deminkinin aynı olduğu halde bana girân gelmedi ve kerahet duygusu vermedi. Dlk sözden aldığım his de kayboldu. Maksadın ne olduğunu anladım ve Allah'ın lûtfiyle hizmetleri şerefine erdim.

Bir tarikat yolcusu anlatıyor :

— Bir gün Mevlânâ Hâmuş'un huzurunda otururken, önümüzden hizmet maksadiyle gayet güzel bir cariye geçti. Hatırımdan şöyle bir şey geçti : Acaba Mevlânâ Hazretleri mülkleri olan bu

cariyeyi tasarruf ederler mi? Mevlânâ Hazretleri hemen karşılığım verdiler : «Kalbini bu türlü fikirlerden temiz tut! Hak ehli herkesin gönlünden geçeni bilirler. Allah ise herkesten iyi bilir. Vallahi, kırk yıl var ki ben ihtilâm olmuş değilim. Sebebi de şu ki, bir gün bana ruhaniyet âleminden bir cemaat gelip, ihtilâm olmamaya gayret etmemi, zira her ihtilâm oluşumda

derecemden aşağıya düştüğümü söylediler. Bu sebepten kırk yıldır bu ihtara riayet etmekteyim. On yedi yıldan beri de bana gusül lâzım olmamıştır!» Hususiyle Mevlânâ Nizameddin Hâmuş

Hazretleri evli bulunuyorlardı.

Hoca Ubeydullah Taşkendî Hazretleri :

— Mevlânâ Nizameddin Hâmuş Hazretleri letafet ve güzellikte kemâl hududundaydı. Halkın hal ve ahlâkından gayet çabuk müteessir olurlardı. Renksiz kalmaya çalışırlardı ve gerçekten öy-

leydiler. Hiç bir şeyi kendilerinin bilmezlerdi. Kendilerinden zahir olan harikalar için de «Bu filânın nisbeti ve falanın sıfatıdır. derlerdi. Zira bu taifenin gönül aynaları, benlik dâvasından pak ve mücellâdır. Kendilerinde zuhur edenlerin de nefslerine ait olmadığı ve in'ikâs (aksetme) şeklinde tecelli ettiği muhakkaktır. Onun içindir ki, eğer zuhur eden hâl iman ve Dslama ait ise «ilmî nisbet zuhur etti» buyururlar, aşk ve muhabbete dair zuhurlar için de «cezbe nisbeti zahir oldu» derlerdi.

Hoca Ubeydullah Hazretleri :

— Mevlânâ Nizameddin Hâmuş Hazretleri, Taşkent'te bizim misafirimizdiler. . Biz de Mevlânâ'nın misafirliklerini nimet bilip hizmetlerini ederdik. Bir gün huzurlarında otururken «Ah, bana bir

ağırlık bindi; galiba filan kimse geliyor!» diye Şaş vilâyeti eşrafından birinin adını verdiler. Üzerlerine gelen ağırlığın acısından da teşbih ve «La havle» çekmeğe başladılar. Biraz sonra o şahıs çıkageldi. Mevlânâ Hazretleri ona buyurdular : «Hoş geldiniz! Beri gelin! Nisbetiniz sizden evvel geldi!»

Hâcegân silsilesinde azizler, insanların yollarını ve meşreplerini «nisbet» kelimesiyle tâbir ederken şu hikmet üzerindedirler ki, âlemde mevcut her şey mazhar olduğu ilâhî isim sayesinde zahirdir. Yoksa «Eşya ve hâdiseler vücut kokusunu almamışlardır» düsturunca, kendilikleriyDe mevcut

değildirler. Bu takdirde herkeste ve her şeyde zuhura gelen cemal ve celâl ifadeleri nisbî ve izafi'dir. Bunlar hakikatte ilâhî hakikatlerdir ki, ezelî ilim gereğince .zuhur çerçevelerinde derece meydana gelmiştir. Bütün vücuda gelişlerin zat ve sıfatlardan neleri varsa kendilerinin değildir, nisbîdir. Bu yüzdendir ki, büyükler, herkesin yoluna ve meşrebine «nisbet» tâbirini uygun

bulmuşlardır.

Yine Hoca Ubeydullah Hazretlerinden öğrendiğimize göre Mevlânâ Nizameddin Hâmuş Hazretleri yaşça doksanına varmışlardı, ömrünün sonuna kadar kendileriyle aynı nisbet ve meşrepte olmayan, yahut tavır ve edasını beğenmedikleri bir kimseyi uzaktan gördükleri vakit «filân kimse geliyor ve bana yük getiriyor. Onun yükü beni harap edebilir. Varın, bir özür bulun ve onu döndürün!»

derlerdi.

Hoca Ubeydullah devam ediyor :

_ Bir kere sohbetlerinde hazırdım. Taşkend'de şeyh Seraç derler bir kimse vardı. Birdenbire kapıdan içeriye girip yer aldı. Mevlânâ Hazretleri ona bakınca yüzünde riyazet eseri gördüler ve bundan hoşlanarak sevine gösterdiler. Lâkin ben bu Şeyh Seraç isimli şahsın benliğimi ve evliyayı inkâr edici kötü bir şahıs olduğunu biliyordum. Gerçi zahir ölçüsü ile biraz riyazeti vardı ama

kendisinden başka kimseyi beğenmezdi. Mevlânâ onu iyi, karşılarken ben de içimden «Şimdi bu adamın bâtınını keşfederler» diye düşünüyordum. Henüz düşüncemin üzerindeydim ki, Mevlânâ Şeyh Serac'e «Tez kalk git! Meclisimizde bulunma!» diye tepeden inme bir ihtarda bulundular.

Hoca Ubeydullah :

— Bir gün Mevlânâ Hazretlerine bir yürek ağrısı geldi. Fevkalâde acı duydular. Soruşturulunca anlaşıldı ki, oğulları ham elma yemiş. . Bir gün de, Mevlânâ Hazretleri yine misafirimiz iken bir rahatsızlığa uğradığını haber verdiler. Hemen ziyaretlerine koştum. Gördüm ki, ateş yakmışlar, kendilerine üst üste hırkalar giydiriyorlar. Mevlânâ o kadar üşümüş halindeler ki dişleri birbirine çarpıyor, etrafındakilerse onu ısıtmaya çalışıyor. Bir saat sonra öğrendik ki Mevlânâ Hazretlerine fevkalâde bağlı bir adam, kış günü buğday öğütmek için değirmene gitmiş ve kaza eseri olarak değirmenin su dolu hendeğine düşmüş. . îliklerine kadar da ıslanmış ve soğuk almış. . Adamcağız ıslak elbiseleriyle kapıdan girdi ve vaziyeti iki kelimeyle izah etti. Mevlânâ Hazretleri onu görür görmez ihtar ettiler : «Beni bırakın, asıl onu kurutun, ısıtın! Bana sirayet eden onun bu hâlidir!» Gerçekten gelen derviş yeni çamaşır ve kaftan giyip ısınınca Mevlânâ'dan da o hâl silinip gitti. Bir gün de yine huzurlarında oturuyorduk. Mevlânâ Hazretlerinin ellerinde bir kitap vardı. Birden ağlamaya başladılar. Kasırga halinde bir gözyaşı. . Dediler ki : «Bana ne oldu? Yoksa başlangıç noktasına mı düşürüldüm?» Halbuki bu hal mecliste bulunan yeni müritlerinden birinin haliydi ki, in'ikâs yoluyle Hoca Hazretlerine vurmuştu.

Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî :

— Mevlânâ Nizameddin Hâmuş hazretlerinin ayak parmaklarından birinde bir sivilce çıkmış ve cerahatlenmişti. Dervişlerinden birine, sivilceye sürmek üzere bir merhem bulup getirmesini amrettiler. Merhem sürüldü. Bir müddet sonra dediler ki : «Dimağımda afyon çekenlere mahsus bir hâl oldu. Sakın o madde ayağıma sürdüğüm merhemin içinde bulunmuş olmasın?. . » Merhemi getiren derviş, içinde afyon bulunduğunu söyledi ve Mevlânâ hemen ayak parmaklarından o

merhemi silip attılar.

Bütün bunlar, incilâ bulmuş bir ruhun sirayet tarikiyle aldığı tesirler. .

Mevlânâ Nizameddin Hazretleri :

— Bize ihlâs ve muhabbetle bağlı, Semerkant büyüklerinden bir zât hasta düşüp ölüm ânına gelmişti. Can çekişme demîn-deydi. Çocukları ve yakınları öyle yalvardılar ki, onları kıramadım ve bâtınımla hastaya yöneldim. Gördüm ki hastayı kurtarabilmek için onu zımnıma (ruhu sahabetim altına) almaktan başka çare yok. . Aldım. Hasta o halden çıktı. Şifa buldu. Bir müddet sonra o insan bize öyle bir suç isnat etti ki hakkımızda türlü ihanetlere sebep oldu. Ruhu sahabetim altına almış olduğum şahıs bütün bunları önlemeye kaadir iken yapmadı. Gönlüm incindi ve onu zımnımdan çıkarıp attım. Ruhu sahabetimi kestiğim anda o adam düşüp öldü.

Mevlânâ Hazretlerine suç isnat eden insan, Semerkant'ın Şeyhülislâmı Üsameddin idi. Dsnat da Mevlânâ'nın oğulları yoluyle geliyordu. Zira oğullan, cin teşhiri gibi işlerde usta tanınmışlar ve bu bakımdan padişahın harem halkiyle münasebet kurmuşlardı. Bazı garaz sahiplen Mevlânâzadelerin haremdekilerden bazılarına gönüllerini kaptırdıklarını yaymışlar, bu şayialar Mirza Uluğ beyin kulağına varmış, Şeyhülislâmı da tahrik etmişti. Mevlânâ'nın oğulları korkularından kaçmışlar ve isnadın ağırlığı Mevlânâ Hazretlerinin omuzlarına yığılmıştı.

Hükümdar Mirza Uluğ beye gayret geliyor. Fevkalâde öfkelenen Mirza' Mevlânâ Hazretlerini çağırtıyor. Muhterem velîyi başı çıplak bir ata bindirip sultanın bulunduğu bağlık bir yere götürüyorlar. Mevlânâ, başı göğsünde, murakabe halinde otururken Mirza yanlarına geliyor. Ayağa kalkmıyor ve iltifat göstermiyorlar. Bunun üzerine Mirza, Mevlânâ Hazretlerini suçlayıcı ve incitici sözler söylemeğe başlayınca şöyle karşılık veriyorlar :

— Bütün bu söylediklerinizin cevabı tek cümledir : Ben diyorum ki, Müslümanım. inanabildinizse ne âlâ; inanmadınızsa içinizden geçen her neyse emredin, yapsınlar!

Mirza bu sözden teessüre düşüyor ve Mevlânâ Hazretlerini serbest bırakmaları emriyle dönüp gidiyor.

Hoca Ubeydullah Hazretleri, Mirza Uluğ beyin bu edepsizlikten sonra başına birçok felâket geldiğini ve neticede oğlu Abdüllâtif tarafından öldürüldüğünü kaydeder.

Mevlânâ Nizameddin Hâmuş Hazretleri misilsiz bir ruh kuvvetine sahiptiler.

Bir gün kendilerine filân kimsenin kötü kişi olduğu söylenmiş... Hâllerinde büyük bir teessür meydana gelmiş... Yerlerinden kalkıp duvara bir çizgi çekmişler. . O kişi o anda düşüp can vermiş. .

* Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî :

— Bir gün Mevlânâ Nizameddin huzurundaydık. Mevlâna'ya bağlı ulemadan bir zat, ilim tahsili yolunda birinden bahsetti ve Mevlânâ hakkında çok kötü şeyler söylediğini iddia etti. Adamın kötülüğü üzerinde o kadar ısrarla durdu ki, Mevlânâ Hazretleri teessüre düştüler. Tam o anda, ilim tahsili yolundaki fesatçı adam uzaktan görünüverdi. Dddia sahibi, onu parmağıyle gösterip «işte o habîs budur!» dedi. O kişi Mevlânâ Hazretlerinin önünden öyle edepsiz bir tavırla geçti ki, Mevlânâ hazretleri bir ara gazaba geldi ve eline bir çöp alıp duvara bir kabir şekli çizdi. O habîs hemen yere düşüp kendinden geçmiş gibi uzandı. Yanına gidenler, adamın ölmüş olduğunu gördüler.

Mevlânâ Hazretleri bir su başının kanallara ayrılan çatal ağzında abdest alıyorlar. Meğer bir adam, bir tarlanın suyunu kesip onu başka bir kanala vermiş. Mevlânâ Hazretleri abdest alırlarken suyu kesilen tarlanın sahibi öfkeyle geliyor, suyu kesenin Mevlânâ Hazretleri olduğunu sanıp

arkalarından itiyor ve kendilerini suya düşürüyor. Mevlânâ Hazretlerinin mübarek başlan suya geldiği an o adam olduğu yerde düşüp ölüyor.

* Mevlânâ Hazretlerinin bağlılarından biri kendilerine «Sizin için bir bağ dikmek isterim» diyor. Bir müddet sonra da gelip bağı görmelerini rica ediyor. Gidiyorlar, bağ iki bölümlü ve yarısı Hazretleri, yarısı da sahibi için... Mevlânâ Hazretleri görüyorlar ki, bağ sahibinin kendi kısmı fevkalâde

bakımlı, öbür kısmı ise bakımsız. . içlerinden ihtiyarsızca bir ses yükseliyor. . Bağ sahibi su arklarım dolaşıp gelinceye kadar ancak ayakta kalabiliyor. Mevlânâ Hazretlerinin yanına gelir gelmez, cansız, yere düşüyor.

Reşahat sahibinin tefsiri :

— Allah ehlinde hâl iki türlüdür : Biri iradî, öbürü iradesiz. . Birinden sual edilebilir, birinden edilemez. Çünkü onda kendisinin hiç bir alâkası bulunmaz. Onun yüzünden bir iştir işlenir ve kendisinin haberi olmaz.

«Hacer-i Esved» in (Kâbedeki Karataş) günahların uzvunda kendi nefsiyle ne hissesi olabilir. Onu affa âlet etmişlerdir; o kadar . . Kehf Sûresinde Hazret-i Musa ile Hızır menkıbesinde olduğu gibi. . Bir kimse başkasını nefsine takdim etmeyip ihsanda zaaf gösterdiği için gazap ve cezaya müstahak olmaz. Nitekim, Mevlânâ Hazretlerinin içlerinden gelen ses lisanlarına tesir etmemiştir ki, böyle hafif bir suçun cezasını ölüm olarak .istesinler. Dçten gelen bu ses, meşhur menkıbelerinde.

Şeyhülislâm Ahmed Cami Hazretlerinin duyduğu seda gibidir.

Menkıbe :

Şeyhülislâm Ahmed Cami Hazretlerinin huzuruna bir Türkmen beyi, zevcesiyle beraber giriyor. Yanlarında son derece güzel bir çocuk. . Çocuğun iki gözü de kör.

Türkmen beyi ile hatununda müthiş bir ıstırap hali. Kör çocuklarının ellerinden tutarak ilerliyorlar ve Ahmed Cami Hazretlerine yalvarmaya başlıyorlar :

— Dşte bizim biricik oğlumuz. . Gözlerindeki nurdan gayri hiç bir eksiği yok. Dünyayı gezdik; nerede bir tabip, bir ziyaret yeri, bir ulu kişi gördükse çare bulması için ayağına kapandık. Hiç

faydası olmadı. Allah bize hesapsız mal ve nimet vermiştir. Hepsini fedaya hazırız. Dşittik ki, siz Allah'tan ne isterseniz kabul olunur. Oğlancığa bir nazar ederseniz belki nura kavuşur. Nemiz varsa size feda olsun. Eğer muradımızın olmasına himmet etmeyecek olursanız kendimizi yerden yere vurup helak olacağız! Bizi boş döndürmeyiniz!

Ve ağlaşıyorlar.

Şeyh, kendisinden istenilen mucize çapındaki işin azametinden irkiliyor ve bu isteği âdeta edebe aykırı görerek haykırıyor :

— Bu ne garip istek!. Körlerin gözünü açmak Dsa peygamber mucizelerinden biriyken Ahmed kim oluyor ki, ondan bu işi istiyorsunuz?

Ve dönüp yavaş yavaş uzaklaşıyor. Bu vaziyette Türkmen beyi ve zevcesi, kendilerini yere atmış, çırpınmakta, hıçkırmaktalar.

Dşte o anda Ahmed Cami Hazretlerinin içinden bir ses :

— Biz yaparız, o değil!.

Ve bu sese onun ruhunda öyle çınlamış ki, meclistekiler hep işitmiş. .

Şeyh birden geriye dönüyor ve iki baş parmağını oğlancığın gözlerine dayıyor :

— Allah'ın izniyle aç gözlerini ve gör!

Ve çocuğun güzelim gözleri pırıl pırıl ışıldamakta, çocuk dünyayı görmekte. .

Şeyhe sormuşlar :

— Evvelâ «Ahmed kim oluyor ki bu işi yapsın?» demiştiniz; sonra da «Biz yaparız!» buyurdunuz. Bu iki sözü nasıl barıştırabilirsiniz?

Cevap vermişler :

— Dlk söz Ahmed'in kelâmıydı ve doğruydu. Ahmed bu işe kaadir değildi. Dkinci söz sırrıma aşıladıkları bir mânadır ve iradem dışındadır : «ölüyü Dsa mı diriltir; kör ve dilsize Dsa mı ilâç eder; biz ederiz!» Ondan sonra bana dediler ki : «Geri dön! Biz o oğlancığın gözlerini açma vesilesini sana bağladık!» Bu mâna gönlüme öyle oturdu ki, lisanımdan da fışkırdı. O söz ve iş Haktandı. Ahmed'in elinde ve nefesinde göründü.

* Hoca Alâeddin Attâr Hazretleri, Mevlânâ Nizameddin Hazretleriyle sık sık sohbet ederlermiş. Bazı garazkârlar, Hocaya Mevlânâ'nın şeyhlik ve ululuk dâvası güttüğünü söylemişler ve bunu o kadar tekrarlamışlar ki, Hocanın gönlü Mevlânâ'dan kayar gibi olmuş. . Gammazlık ısrarla devam edince, Hoca Alâeddin Attâr Hazretleri, Mevlânâ Nizameddin'i çağırıp kuvvetle tasarruf etmek ve bütün tasarrufunu elinden almak istemişler. . O zaman Hoca Hazretleri Çığaniyan'da, Mevlânâ Hazretleri de Semerkant'ta imişler... Hoca Hazretleri, Mevlânâ Hazretlerine Çığaniyan'a gelmeleri için bir davet göndermişler. Mevlânâ hemen emri yerine, getirmişler ve Çığaniyan yolunu tutmuşlar.

Seyyid Şerif Hazretleri de beraberlerinde. . Mevlânâ bir merkebe, Seyyid Şerif de bir katıra binmişler... Yolda Seyyid Şerifin bindiği katırı bir sancı tutmuş. Yürüyebilmesine imkân yok. Yere yığılıp kalmış. Mevlânâ Seyyid'i kendi merkebine bindirmiş ve katırı ayağa kaldırarak üzerine

atlamış. . Hayret!. Katır, hiç bir şeyi yokmuş gibi şevkli şevkli yürüyor. Seyyid bu harikayı görünce hayranlıklarını izhar ve katırı Mevlânâ'ya hediye etmişler. . Bu şekilde, katırın üstünde Mevlânâ ve merkepte Seyyid Şerif Çığaniyan'a girmişler. Hoca Alâeddin Hazretlerinin yakınlarından bazıları bu manzarayı da kötü bir tefsirle Hoca Hazretlerine yetiştirmişler :

— Bakınız, demişler; kendisi katıra binmiş, Seyyid Şerifi merkebe bindirmiş, kurumlu kurumlu geliyor! Şeyhlik ve ululuk tasladığını bu hâl de delildir.

Bu sözler de Hoca Hazretlerini ayrıca incitmiş. .

Mevlânâ Hazretleri Hoca Hazretlerinin meclisine girip büyük bir ihtiram ve tevazu tavriyle oturuyorlar. Meclistekilerin birbirlerine mırıltıları :

— Bugün o gündür ki, Hoca Hazretleri Mevlânâ'ya verdikleri bütün feyzi tasarruf yoluyle geri alacaklardır!

O gün hava gayet sıcak. . Sohbet uzamış.. Güneş tepeye erişince herkes sıcaktan bunalmış ve meclisten ayrılmış. Hoca Hazretleriyle Mevlânâ Hazretleri, karşılıklı, yalnız kalmışlar, îkisi de, güneş altında ve murakabe vaziyetinde birbirine karşı murakabeleri uzun zaman sürmüş..

Mevlânâ Hazretleri buyuruyor :

— Ben o murakabe ve yönelmede kendimi bir güvercin şeklinde buldum. Hoca Hazretleriyse bir şahin gibi beni kovalıyordu. Ne tarafa dönsem arkamdan geliyor ve peşimi bırakmıyordu. Baktım ki, nereye kaçsam kurtuluş imkânı yok. Allah Resûl'ünün ruhaniyetlerine sığındım ve imdat

istedim. Muhammedi hakikat bir sığınak şeklinde tecelli etti ve beni içine aldı. Allah Resûl'ünün sonsuz nurlarında kendimi kaybettim. Hoca

Hazretleri o noktaya erişince birdenbire kalakaldılar. Artık tasarrufa mecalleri kalmadı. Allah Resûl'ünün ruhaniyetlerinden bir hitap erişti :

«Nizameddin bizimdir!.. Kimse ona dokunmasın!» O dakikada Hoca Alâeddin Hazretleri başlarını kaldırırlar ve azîm bir hâl içinde evlerine çekildiler. Sarfettikleri gayretten de birkaç gün hasta yattılar. Kimse o hastalığın sebebini bilemedi.

* Hoca Hazretleri, Mehmed Ali Hekim Termezî Hazretlerinin

mezarım ziyarete gidiyorlar. Yol bir hayli uzun.. Mevlânâ Hazretlerini de beraber gelmelerini emrediyor. Kendileri ata bindikleri halde Mevlânâ'ya bir binek vermiyorlar. Mevlânâ zayıf ve ihtiyar olmalarına rağmen yaya olarak Hoca Hazretlerinin ardına düşüyor ve o vaziyette mezarın başına kadar geliyorlar. Mezarın başına geldikleri zaman Hoca Hazretleri görüyorlar ki, Hekim Termezî Hazretlerinin ruhaniyeti orada değildir ve mezar ruhaniyet noktasından boş kalmıştır. Biraz sonra anlaşılıyor ki, mezar sahibinin ruhaniyeti Mevlânâ Hazretlerini karşılamak için

mezarını bırakıp yola çıkmıştır. Bunun üzerine Hoca Alâeddin Hazretleri Mevlânânın mertebesini yakından görmüş oluyor ve ona itibar ve iltifatlarını arttırıyor.

— Allah'ın herkese mahsus bir inayeti vardır.

Buyuruyorlar ve Mevlânâ hakkında kalblerindeki bulutları dağıtıyorlar.

* Hoca Ubeydullah Hazretleri:

— Mevlânâ Hazretleri Şaş vilâyetine gelip bizim misafirimiz olmuşlardı. Biz de vaktimizin çoğunu kendilerinin hizmet ve sohbetine ayırmış bulunuyorduk. Bir gün sohbet sırasında bir gönül ehli niyaz ve muhabbet gösterip Mevlânâ Hazretlerine tabaklanmış birkaç kuzu derisi hediye ettiler. Ben de o derilerden Mevlânâ Hazretlerine bir kürk diktirmeği üzerime aldım. Derileri kürkçüye götürüp gösterince yakası için de bir miktar deri lâzım olduğunu öğrendim. Ben eksik olan parçanın tedarikiyle uğraşırken duydum ki, kürkü hediye eden gönül ehli, Mevlânâ Hazretlerine, benim için «Hoca kürkü yaptırmakta ihmal gösteriyor!» demiş. Lâtife yollu söylenen bu söz bile Mevlânâ'ya o kadar dokunmuş ki «ihmal dediğin öyle bir şeydir ki, insanı nisbetinden çıkarır» buyurmuşlar ve Şeyhülislâm Üsameddin'e ait vak'ayı anlatmışlar. (Daha evvel kaydettiğimiz, hastayken ruhu

himayelerine alıp kurtardıkları ve sonra ruhlarından çıkarınca öldüğüne şahit oldukları zata ait vaka).. Sonunda benim de bulunduğum bu mecliste anlattıkları bu vak'adan sonra bana dönüp: «Hoca, siz de nisbetten dışarıda kaldınız!» buyurdular. O anda kendimde öyle bir ağırlık hissettim ki, yerimden kımıldayamaz oldum. Bin zorlukla kalkabildim. Üstelik ben onların müridi değildim. Bazı büyük evliyanın mezarlarına giderek bâtın yolundan hâlimi arzettim ve imdatlarını istedim. Murakabe ve teveccüh yoluyle bana malûm oldu ki, o azizlerle hem sûrî (maddî), hem de manevî ilişkimiz vardır. Zira rabıta ettiğim mezarlardaki evliya, Mevlânâ Hazretlerinin anne kolundan büyük babaları olduktan başka manevî ilişki de ortadaydı. Onda yüklenen ağırlığın Mevlânâ

Hazretlerine döndürüldüğü işaretini aldım ve o anda yükümün kalktığını gördüm. Dönüp Mevlânâ Hazretlerinin hizmetlerine gittiğim zaman hayretle müşahede ettim ki, kendileri bazı yakınlariyle tatlı tatlı sohbet etmekteler ve üzerlerinde hiç bir ağırlık mevcut değil. . Ben aldığım işarete rağmen nasıl olup ta Mevlânâ'nın rahat rahat konuşabildiğine hayretle bakarken birdenbire bir hâdise oldu. Mevlânâ Hazretleri Meclistekilere bağırdılar : «Kalkın; kalkın! Bana, bir yük bindirdiler!» Mevlânâ Hazretleri o ağırlıktan hasta yatağına düştüler ve o yüzden dünya hayatını , terkettiler.

* Mevlânâ Nizameddin Hazretleri hastalıkları esnasında pek çok ağlayıp buyurmuşlar :

— Hoca bizim ihtiyarlığımıza rastladılar ve ne hâsıl ettikse elimizden alıp götürdüler ve beni bu işde müflis bıraktılar. Gençliğimde, Hoca Alâeddin Hazretleri kemâl hâlindeki tasarruflarına rağmen bu fakiri tasarrufları altına alamamışlardı.

Hoca Ubeydullah Hazretleri:

— Bazı ariflere o kudret verilmiştir ki, ne dilerlerse yaratırlar. Arifin yarattığiyle Hakkın yarattığı arasındaki fark şudur ki, arifin yarattığı baki olur. Elverir ki, arif, onu misal veya şehadet âleminde ispat etsin. Bu kelâmın şerhinde Mevlânâ Radi-

yüddin Abdülgaffur Hazretleri demişlerdir ki : «Arifin kendi mahlûkuna his ve şehadî teveccühle yükselmesi lâzım değildir. O şehadî vücudun dış varlığının bekasında, misal âleminde, arifin misalî suretine ait şehadet kâfidir. Ariften misal veya şehadet âleminde teveccüh baki oldukça o mevcut da şehadet âleminde baki olur. O teveccüh kesilince de derhal o mevcut âleme karışır.

NOT : Bu noktada, arifin mahlûku tabiriyle izah ve ifade olunan ve ariflere yaratma fiilini yakıştıran ibareyi ne tefsir, ne de kabul etmek, şeriat idrakimize ve anlayış kudretimize sığmaz. Hikmetini Allah'a havale ediyor ve kabul veya red tavrından uzaklara kaçıyoruz.

Reşahat sahibi tefsirini şöyle yapıyor :

— Mevlânâ Nizameddin Hâmuş Hazretlerinin Üsameddin hakkında «Zımnımda tuttum, hayat buldu, zımnımdan çıkardım, düşüp öldü!» dediği işte bu kabildendir. Bunun hikmeti şudur ki, sâlik, Allah yolunda seyrini tamamlayıp «Cem-ül-cem» makamına vararak zatî tecelliye mazhar olunca kendisini bütün varlıklara yayılmış, sirayet etmiş görür. Her işde de kendisini tedbir sahibi bulur ve bütün eşyayı kendi uzuvları halinde müşahede eder. O arifin eşyayı kendisine yakın gördüğü kadar hiç bir şey başka bir şeye yakınlık belirtmez. Allah'ın zâtiyle kendi zâtım, sıfatlariyle kendi

sıfatlarını, fiilleriyle de kendi fiillerini bir görür. Bu, tevhit deryasında boğulmuş olmasındandır, însan için tevhit ve vuslatta bundan yüksek mertebe yoktur. Bu, demek değildir ki, mahlûk, bizzat halik olsun ve hadis (sonradan olan) kadîme (ezelî olana) muttasıl (bitişik) bulunsun. Yahut hadis kadime hulul etsin...

Beyit:

Hulul ve ittihat muhaldir

Bu zanlarsa delâlettir!

Bu teceliye mazhar olan her kâmil fert, bütün eşya ile bir nevi ittisal (bitişiklik) halinde olur ve onun eşya ile ittihadı, ayrılığına galebe eder. Dış belirişlerin mahpusu ve cisimlerin ve

cismanîliklerin mahkûmu olmaktan çıkar. Kendi belirişiyle başka şeylerin belirişi bir araya gelir ve yöneldiği şeylere iradesi hâkim olur. Bu ariflerden bazıları tek ân içinde ayrı ayrı yerlerde

görünmeğe kaadir olurlar. Bazıları îsa Peygamber meşrebinde olur ve ölülere kendi hayat madeninden hayat aşılar. Hasılı bunlar Allah bostanının bahçıvanı olurlar. Hangi kurumuş ve verimsiz kalmış ağaca kendi cevherlerinden aşılasalar o ağaç yeşerir ve yemiş vermeğe başlar. Hangi

ölüye kendi hayatları zımnından hayat verseler, o ölü dipdiri hale gelir. Mevlânâ

Nizameddin Hazretlerinin «Zımnıma aldım» sözüyle Hoca Ubeydullah Hazretlerinin «Arifin mahlûku» tavsifini bu mânada ele almak lâzımdır. Lâkin edeb, «Arifin mahlûku» tâbirini kullanmayıp daima «Hakkın mahlûku» ifadesine bağlı kalmak ve öbür türlü; halkın, idrak edemeyeceği nükteleri karıştırmamaktır. Mutlak yaratıcılık Allah'a mahsustur ve o, lûtfüyle bir kulunu yaratıcılık tecellisine mazhar kılmakla o kula yaratıcı olmak lâzım gelmez. Nitekim rezzak Allah iken rızkın temin ve taksimi işinde kuluna imkân verir ve bu bakımdan mahlûkun rezzak olması gerekmez. Bütün bu nisbetler mecazîdir ve mutlak, yani aslî değildir.

Bilmek lâzımdır ki «nisbet» ve «bâr» lâfızları Hacegân yolunun ifade ve beyanlarında sık sık geçen iki kelimedir. «Nisbet» daha evvel de bildirildiği gibi, bu yola girenlerin alâkasını ve hâlim

gösterir. Yük mânasına gelen «bâr» kelimesi ise ağırlık ve keyfiyete uzak olmayı murat eder. Nitekim «filân kimse bir yük getirdi» derler. Yahut «filan bize yük yükledi» şeklinde konuşurlar. Bu yolun yolcuları her ne zaman meşreplerine aykırı bir kimseye rastlayıp onun nisbetinden

müteessir olsalar; onlar sülük ehli, ilim ve takva erbabı olsa da bu yükü hissederler. Zira bu tarikat azizlerinin nisbeti bütün nisbetlerden âlâ, lâtif ve güzeldir. Bu sebebledir ki, kendi nisbetlerinden başkası, gönüllerine «bâr» olur. Bazen de «bâr» kelimesiyle maraz ve hastalık kasdedilir. Nitekim derler ki : «Filân filânın yükünü üzerine aldı.» Yahut : «Filan filâna bir yük bindirdi.» Bu sözlerden kasit birincisinde ma-

razın kaldırıldığı, ikincisinde de bilâkis uyandırıldığıdır. Malûmdur ki, bir marazın kaldırılması veya havale edilmesi Hacegân yolunun erlerine mahsus bir hassadır.

Reşahat sahibi diyor ki :

— Pederim bu fakire dediler ki : «Sen 867 senesi Cemaziyelevvel ayının 27 inci cuma gününün gecesinde doğmuştun. O cuma gününün sabahında Hoca Muhammed Pârisâ bağlılarından ulu bir pîr hac seferi niyetiyle bizim kasabamızdan geçip birkaç gün bizde misafir kaldı. Ben o cumanın sabahında seni elime alıp pîrin huzuruna götürdüm. O da seni benim elimden alıp sağ kulağına ezan okudu ve sol kulağına kaamet getirdi. Alnından da öpüp (bu çocuk bizdendir) buyurdu. Üç gün

sonra sana bir çocuk hastalığa bulaştı. Hastalığın şekli tehlike belirttiği için sana bir hâl olmasın diye çok korktum. Hastalık artınca seni bir kere daha pîrin huzuruna çıkardım. Hastalığını anlatınca (korkma!) dediler ve seni ellerine alıp baştan ayağa sığadılar. Buyurdular : (Bu çocuğun göreceği çok iş vardır; hatırınızı hoş tutun!) Ondan sonra hemen iyi oldun. Hastalıktan üzerinde hiç bir iz kalmadı. Muhitimizin tabib ve alâkalıları bu hâdiseyi duyunca kalkıp geldiler ve o azizin sohbeti bereketinden faydalanmaya baktılar. Bir gün de o azîz, bana, şehrin soylu ailelerinden birine

mensup bir gencin sık sık yanlarına gelirken son günlerde görünmez olduğunu ve bunun sebebini merak ettiklerini söylediler, çocuğun bir haftadan beri diş ağrısına uğradığını ve yüzünün şiştiğini söyledim. Çocuğu ziyaret etmek arzusunu belirttiler. Beraberce o kişizadenin evine gittik. Yüzü öylesine şişmiş ve içi ufunetlenmişti ki, çocuk yatağa düşmüştü. Çektiği ağrıdan da harareti

yükselmiş, inliyordu. Hal ve hatır sorduktan sonra bir müddet sustular ve daldılar, öyle sandık, ki, hastanın marazına yönelmiş bulunuyorlar. Bir saat sonra başlarını kaldırdılar. Diş ağrısı

kendilerine geçmiş ve hastanın şiş yanağı avnen kendilerinde belirmişti. Aziz, yüzleri şiş ve hararet içinde kalktılar. Hastada ağrı durmuş ve yanağındaki şiş inmeğe başlamıştı. Azîzi, konağının kapı eşiğine kadar uğurladı. Aziz ise iki hafta kadar diş ağrısı çektiler.» Hoca

Ubeydullah Hazretleri :

— «Hâcegân yolunun büyükleri halkın yükünü üzerlerine alırlar» sözü iki şekilde tecelli eder. Biri dua, öbürü o marazı üzerlerine çekmek şeklinde... Birinde abdest alıp namaz kılarlar ve

kurtulmasını diledikleri hastanın şifa bulması için Allah'a yana yakıla yalvarırlar. Dkincisinde yine abdest alıp namaz kılarlar ve kendilerini o marazın müptelâsı bilirler ve hastanın yerine kendilerini koyarlar ve yine yana yakıla dua edip kurtuluş dilerler. Fikir ve iradelerini muratlarına öyle

bağlarlar ki, hastaya o marazdan tamamiyle kurtuluş nasip olur. Dnsanın aziz bir dostu hasta olunca ona gönül yardımı ile imdat etmek gayet hoştur. O imdat da iki türlü olur : Biri, maraz

kayboluncaya kadar himmetlerini hastaya yöneltmek, öbürü maraz zamanında gönül perişanlığı fazla olduğu için hastaya ruh kuvveti verip perişanlığını gidermek yoluyla...

MEVLANA SADEDDDN KAŞGARÎ

BAŞLANGIÇTA ilim tahsiline düşmüşler ve ellerdeki bütün kitapları okumuşlar. Muhitleri kalabalık ve kendileri zengin... Tasavvuf yoluna girmeği murat edinince her şeyi bırakmış ve tam bir tecride düşüp Mevlânâ Nizameddin Hazretlerine kapılanmışlar...

Büyük oğullan anlatıypr :

— Babam yedi yaşındayken babası onu alır ve beraberinde sefere çıkarırdı. Büyük babam ticaretle uğraştığı için sık sık seyahat eder ve uzun zaman bir yerde kaldığı görülmezmiş... Bir gün, katıldığı bir seferde, babam, kendisiyle yaşıt, fevkalâde güzel bir çocuk görüyor ve ona büyük bir sevgiyle bağlanıyor, bir gece indikleri kervansarayın bir odasında birbirlerinin yanında uykuya dalıyorlar. Mumlar sönüp herkes uyumaya başlayınca babama, muhabbet bağladığı çocuğun elini, yüzüne ve gözüne sür-

mek arzusu geliyor. Dçinde bu arzu, tam elini uzatacağı zaman görüyor ki, odanın bir köşesi yarılmış, oradan heybetli bir kimse çıkmış, elinde şamdan ilerliyorlar, babama doğru bir nazar atıyor ve tek kelime söylemeden karşı tarafa geçiyor, orası da yarılarak geçip gidiyor ve oda tekrar karanlığa boğuluyor, babam bu tecelliden öyle sarsılıyor ki, bir an evvelki arzudan içinde hiç bir eser kalmıyor ve haşyetle dolarak uyumaya çalışıyor.

* Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretleri 12 yaşındalar ve yine babalariyle birlikte seferdeler. Bir gün kervansaray kapısında otururken görüyorlar ki, bir alay bezirgan orada birbiriyle hesap görmekte ve çekişmekte... Çekişmeleri öyle uzamış, dallanmış, budaklanmış ki, çocuk Mevlânâ Hazretlerine birdenbire bir gözyaşı hücum etmiş ve yüksek sesle ağlamaya başlamışlar. Bezirganlar bu yüksek sesle ağlayıştan hayrette... Çocuk Mevlânâ'ya sormuşlar :

— Sana ne oldu ki, böyle, durup dururken, hiç sebep olmaksızın hüngür hüngür ağlamaya başladın?

— Sizin yüzünüzden, demiş Mevlânâ Sadeddin Kaşgari "Hazretleri; sabahtan beri buradayım,-aranızda hırs yüzünden çekişme ve dalaşmadan başka bir şey görmedim. Bir an için olsun Allah'ı düşünmediniz ve anmadınız! Size acıdığım için ağlıyorum!

Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretleri kendilerini bir müddet ilme verdikten sonra büyük marifet cazibesine kapılırlar ve Mevlânâ Nizameddin Hazretlerinin hizmet ve sohbetlerinde yıllarca

pişiyor, gelişiyorlar.

Arada, şeyhlerinin müsaadesiyle Hicaz seferine çıkmışlar... Horasan'a geliyorlar ve Herat'ta asrın şeyhlerinden Seyyid Kaasım Tebrizî Hazretlerine, Mevlânâ Ebu Yezid Pûrânî Hazretlerine, Şeyh Zeynüddin Hâfî Hazretlerine, Şeyh Bahaeddin Ömer Hazretlerine rastlıyorlar.

Seyyid Kaasım Hazretleri hakkında fikirleri :

— Âlemdeki yüksekliklerin ve bütün evliya hakikatlerinin toplayıcısı...

Mevlânâ Ebu Yezid Pûrânî hakkında

— Allah'tan başka hiç bir şeyle işleri yoktur; ve nazarlarında, vâki olan her şey Allah'ın kârıdır.

Şeyh Bahaeddin Ömer hakkında :

— Aynaları Allah'a karşıdır ve zattan başka hiç bir şey nazarlarına değmez.

Şeyh Zeynüddin Hazretlerini de şeriat anlayışlarındaki derinliğiyle överlermiş.

Buyuruyorlar :

— Hâlimin başlangıcında Herat'a gelmiştim. Bir gece rüyamda beni yüksek bir toplantıya götürdüklerini gördüm. Orada Herat'ın bütün evliyası hazırdı. Beni o toplantıda iki kişi müstesna, herkesin üstüne geçirip oturttular. O iki kişinin biri Abdullah Tâki, öbürü de Hoca Abdullah Ensârî idi. O rüyadan uyanınca kendimde mağrur bir soğukluk hissi duydum. Gece yarısı kalktım ve o soğukluğu gidermek için bir çare aramak üzere dört dolaşmaya başladım. Birdenbire ayağımda

müthiş bir sızı duydum. Bir akrep ayağımı sokmuştu. Sabaha kadar feryat ettim ve o aci ve zahmet yüzünden acze düşüp gurur soğukluğundan kurtuldum.

Buyuruyorlar :

— Bir nice yıl Mevlânâ Nizameddin Hazretlerinin sohbetinde bulunduktan sonra içime hac ziyareti arzusu düştü. Mevlânâ'dan izin istedim. Dediler ki : «Israrla nazar ettiğim halde seni bu yıl

hacıların kafilesinde göremiyorum!»

Evvelce gördüğüm rüyalardan bir takım işaretler almıştım. Mevlânâ Hazretleri hâlimi görüp buyurdular : «Korkma! Elbette gidersin!» ve ilâve ettiler : «Gördüğün rüyaları Şeyh Zeynüddin Hazretlerine anlat ki, şeriat anlayışında merd ve sünnet caddesinde sabittir. Şeyh Zeynüddin'den muratları Zeynüddin Hâfî idi ki, o asırda Horasan'da irşâd makamında bulunuyorlardı. Ho-

rasan'a gelince, Mevlânâ Hazretlerinin buyurdukları gibi, 0 yıl hacce gidemeyeceğim belli oldu. Ondan nice yıl sonra hac müyes ser oldu.

Mevlânâ Abdülgaffur Lârî :

— Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinin rüyaları son derece na zikti. Mürşidi Mevlânâ Nizameddin'i öyle görmüştü ki, bu görüşe şeriatin zahiri tahammül edemezdi. O sebepledir ki, Mevlânâ

Nizameddin Hazretleri ona «korkma!» diye teselli verip kendisini şeriat bağlılığında emsalsiz olan bir ferde gönderdiler ve rüyasını ona anlatmasını emrettiler. Şeyh Zeynüddin Hazretleri gibi bir şeriat bağlısından alacağı hükümle, Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinin kalbinde itminan ve teselli doğacağım düşündüler, istediler ki, bu yolda akıl almaz çok şey bulunduğunu Mevlânâ Sadeddin Hazretleri öğrensin.

Gerçekten bu tarikatte akıl erişmez noktalar çoktur. Sadakatli talihlere gereken odur ki, pîr hizmetine eriştikten sonra kafa ve sebep arama derdini

bir tarafa bırakıp şeyhine teslim olmayı bilsin...

Şeyh Feridüddin Attâr Hazretleri, «Mantık-üt-tayr» isimli kitabında, sülük erbabının hâlini kuşlar dilinden hikâye eder. Bütün kuşlar sülük makamını canlandıran Hüdhüd isimli kuşun ar kası.na düşüp gaye noktasına giderken yolun korkunçluğunu gö rür ve geriye dönmek isterler. O zaman Hüdhüdün onlara hitab bu yolun çile ve cilvelerini göstermek bakımından son derece mâ nalıdır.

Evet, bu yol, rahatına düşkünler yolu değil, âşıklar, canla riyle oynayanlar yoludur. Aşksız bu yol alınmaz ve korkak bezir gân bu yolda bir şey kazanamaz. Derdi olmayana bu şifahanede derman bulunmaz.

Buyuruyorlar :

— Mürşidimin emriyle Şeyh Zeynüddin'e o rüyaları anlat tim. Dedi ki: «Bana biy'at et ve irademe bağlan!» dedim ki: «Benim biy'at ettiğim ve iradesine bağlı olduğum zat hayattadır. Siz emin bir insan olduğunuza göre söyleyiniz : Bir kimsenin mürşi di sağken başka birine biy'at etmesi ve iradesine bağlanması caizse ben de öyle yapayım.» dediler : «istihare et!» dedim ; «Benim

istihareme itimadım yoktur!» dediler : «Sen istihare et, biz de ederiz.» Gece olunca istihare ettim. Rüyada gördüm ki, Hâcegân tabakasından geçen azizler Herat'a ziyaret için gelmişler... Şeyh Zeynüddin de orada... O yerin ağaçlarını kesiyor ve duvarlarını yıkıyorlar, öyle bir kahr ve gazap içindeler ki tarifi mümkün değil. Gördüm ki bu rüya başka tarikata girmekten beni alakoymaya

işarettir. Rüyadan sonra içimdeki tereddüt ve dağdağa silinip gitti. Ayağımı uzatıp rahat rahat uyudum. Sabah olunca Şeyhin huzuruna çıktım. Ben daha rüyamı anlatmadan kendileri söze

giriştiler : «Tarikat birdir; hep aynı noktaya çıkar. Sen yine eski yolunda meşgul ol! Eğer bir müşkülün olursa bize bildir! Elimizden geldiği kadar medet edelim!.»

Şeyh Hazretleri de o gece istiharelerinde gayet büyük ve heybetli bir ağaç görüyorlar. Sayısız dallan var. Şeyh Hazretleri o dallardan birini koparmak istiyorlarsa da bir türlü başaramıyorlar. Bunun üzerine bildiğimiz mukabelede bulunuyorlar.

Buyuruyorlar :

— Mevlânâ Nizameddin Hazretlerinden Hicaz seferine izin istediğim vakit dediler ki: «Badiyede kafileyi gördüm : içlerinde sen yoktun!» Sükût ettim. Birkaç günden sonra tekrar izin istedim. Verdiler ve dediler : «Var git; lâkin bizden bir öğüt kabul et! Sakın sana öğüt verip işlememeni istediğim işi yapayım deme! Zira biz işledik ve pişman olduk. Bu pişmanlığın bağlı olduğu hacaleti kıyamete dek çeksek yeridir!» Ve öğütlerini verdiler: «Sende Allah'ın kahrı tecelli ettiği zaman sakın onu kullanayım deme! Nitekim Hoca Üsameddin hakkında ve bazı inkarcılar üzerinde ben kullanmıştım.» (Hoca Üsameddin, Mevlânâ Hazretlerinin hastalıktan kurtardıktan sonra yakışıksız hareketlerini görüp bâtınlarından çıkardıkları ve hemen düşüp öldüğünü haber aldıkları insan). Ben kendilerinden bu nasihati kabul ettim. Birkaç zaman sonra bana öyle bir hâl oldu ki, gözlerim kime dokunsa kendinden geçer, kendini kaybeder oldu. Eğer yanıma gelseler belki helak olurlardı. Ve ben o hâlin ilk zuhurunda evin bir köşesinde kapanıp gizlenmek zorunda kaldım. Böylece on dört gün, gece ve gündüz dışarıya çıkmadım. Uzaktan bana yakınlık gösterip benimle görüşmek

isteyenlere de elimle işaret verip mâni olmağa çalışıyordum. Bu vaziyet, o hâl benden gidinceye kadar devam etti.

* Mevlânâ'nın üstün bağlılarından biri, şeyhin hikmetlerin bir risale halinde toplamıştır, o risaleden birkaç damla veriyoruz :

Buyurdular :

— Allah ile meşgul olmak âlemde her şeyden kolaydır. Zira insanlar, mevcutlar arasında bir şey bulmak istediler mi, evvelâ onu isterler, sonra da bulurlar. Allah'ı ise evvelâ bulurlar, sonra isterler. Eğer bulmasalardı nasıl isteyebilirlerdi.

* Buyurdular :

— însan birini sevince ister ki, herkes de onu sevsin... Muhabbet gayreti, sevdiğini gizli tutmayı isterken, muhabbetin kemâli de kimsenin onu inkâr etmemesini ister. Hattâ bütün âlemin ona bağlı ve istekli olması için ne yapacağını bilemez. Bu yüzden, sevdiğinde mevcut kemâl vasıflarını nasıl anlatmak kabilse öyle anlatır ki, insanlar ona tutkun olsun.

* Buyurdular :

— Senin vücudunda küçük bir kıl bile herhangi bir sebepten incinse o kılın ardından gitmek lâzımdır. Yani bir şeyin tesir ve keyfiyeti ne kadar küçük olursa olsun hor görmeyip onu göz den silmemek ve elden bırakmamak gerektir.

* Buyurdular:

— Hoca Muhammed Pârisâ diyorlar ki: Allah ile kul arasında perde, dış suretlerin gönülde nakış yer etmesiyledir. Bu nakışlar, perişan sohbetler ve türlü renkler ve şekiller yüzünden ziyadeleşir. Ne kadar mihnet ve meşakkat karşılığında olursa olsun, bu nakışları silmeğe çalışmalıdır. Bir de, kitap okumak, resmî sözler ve türlü kelimeler o nakışları çoğaltır. Güzel suretlere dalmak, hoplatıcı nağmeler ve sazlar dinlemek o nakışları harekete getirir ve coşturur. Bunların hepsi birden Allah'tan uzaklık ve gafleti davet eder. Talibe bunları nefyetmek vaciptir. Gerektir ki, hayali azdıran

şeylerden uzaklaşıp saf gönülle Allah'a yönelinsin. Allah'ın âdeti o hikmet üzerindedir ki, mihnet ve meşakkat olmadan, hissî lezzet ve şehvetleri yenmeden bu mâna ele geçmez. Müminin istediği

rahat ahrettedir. Bu fânî sarayda birkaç gün ıstırab çekmekten ne şikâyet!, ötesi ebedî rahattır. Bu âlemin ahiret alemiyle hiç bir münasebeti yoktur. Bu dünya, sonsuz bir çöle düşmüş haşhaş

tanesinden farksızdır.

* Bir bahar günü Mevlânâ Hazretlerinin yakınlarına okuduğu dörtlük :

Yolumuz yâr ile gül bahçesine uğradı;

Ben gafletle güle nazar edince dedi ki yâr :

Muhabbetin şartı bu mudur, utan yaptığından!

Ben varken güle bakmak nasıl elinden gelir?

Peşinden buyurmuşlar :

— Eğer bahar seyrine çıkıp gördüklerinizden haz edecek olursanız Allah'tan gafil oldunuz demektir. Haz etmeyecekseniz o halde gitmeğe sebep ne? Hakk gayrine yok de kurtul!

* Buyurdular :

— Mevlânâ Nizameddin Hazretleri derlerdi ki : «Sükût sözden daha faydalıdır.» Zira her sözden nefs konuşması doğar. Nefs konuşması ise ilâhî feyzin kabulüne engeldir. Evliya sohbetinde, kişi gönlünü nefs hadîsinden temizlemeğe bakmalıdır. Zira onların öyle bir kulakları vardır ki, nefs konuşmasını hemen duyarlar ve bundan safalarına keder gelir.

Nasıl ki, kitap okuyan bir kimse dışarıdan bir konuşma işitecek olsa aklı karışır. Hattâ kâğıt üzerine sinek konsa yine dikkati çeker ve fikri dağıtır. Daima Allah ile meşgul bir taife, elbette ki nefs

kelâmından şiddetle müteessir olmak mevkiindedir. Bir kimsenin yanında ağlayan bir yavru olsa onu rahatsız eder. Yavruyu susturmanın tek çaresi ona meme vermektir. Sâlike de düşen, böyle

anlarda zikir memesini gönül ağzına verip türlü hayaller ve nefs mırıltılarından kurtulmaktır. Bu taifenin bir nevî de vardır ki, zikir bile onlar için nefs konuşmasıdır.

* Yakınlarına hitab edip buyurdular :

— Ey dostlar! Biliniz ki bunca azamet ve ululuğu ile size gayet yakındır. Bu mâna size şimdiden malûm olmasa da onun itikat tarafını muhafaza ediniz! Gereken odur ki, siz daima tenhada ve açıklıkta edebî gözetesiniz ve evinizde tek başınıza olduğunuz zamanlarda da ayağınızı

uzatmayasınız, ve helada, utangaç bir tavırla başınızı eğip ve gözlerini2i yumup oturasınız. Zahirde ve bâtında, gizlide ve açıkta, Allah ile doğruluk üzerinde olmalısınız! Bu mâna size yavaş yavaş malûm olur. Kendinizi zahir ve bâtın edebiyle süslemeğe bakınız! Zahir edebi, emir ve yasaklara riayet etmek, daima abdestli olmak, istiğfar eylemek, az söylemek, bütün işlerde ihtiyatı elden

bırakmamak, eskilerin eserlerini okumak gibi hususlardan ibarettir. Bâtın edebi ise, en çetin iş olarak yabancılardan gönlü saklayabilmektir. Kalbe düşecek fikirler, ister hak, ister bâtıl, ister hayr, ister şer olsun, yabancılıkta ve Allah'a hicap (perde) olmakta birdir.

* Buyurdular :

— Allah, peygamberine murakabe yolunu talim etmiştir. Bu işin gayesi Allah ile meşgul olmak. Allah kuluna her şeyden yakındır. Öyle bir yakınlık ki, yakınlıktan da yakın... Zira yakınlık hâli kıyas ve ibareye sığmaz. Yakınlık kıyas ve ibareye girince uzaklık olur. Yakınlık, yakın olma idraki içinde ifade edilebilecek bir şey değildir. Yakınlık odur ki, sen onda bitesin, tükenesin, nihayete eresin. Seni ve senden gayrini de bitmiş, tükenmiş, nihayete ermiş göresin... Ve bu hâli kelimelere, ifade kalıplarına dökmeğe kaadir olmayasın. Bir kimse ulu bir kişiye «filân şeyh yakınlıktan söz eder» dedi. Ulu kişi de ona dedi ki : «Git, o şeyhe söyle, birlik olan yerde yakınlık ve uzaklık

olmaz! Yakınlık senin yokluğundan ibarettir!.» Bu hâl ibareye nasıl sığsın?.

ŞDDR

Hakka yakınlık, yüksekten, alçaktan geçmek değil;

Ne de maldan, makamdan uzaklaşmak..

Sadece varlığından geçmektir o...

Bir insanın göğsünde iki kalb yoktur ki, birini dünyaya yöneltsin de öbürünü Allah'a versin...

Buyurdular :

— insanın her nefes alışında bir hazine heder olup gider. . Her nefeste bilmek lâzımdır ki, Allah hazır ve nazırdır. Bu şuur insana hâkim olunca Allah'tan utanma duygusu da beraber gelir ve gaflet gider, insanda gönül birdir ve o dünyaya sarkacak olursa Allah'tan mahrum kalır; Allah'a yönelirse, içinde bir pencere açılır ve o pencereden ilâhî feyiz güneşinin nuru girer. Bu nur, doğudan batıya kadar her zerreye hayat verir ve yalnız penceresiz evler ondan nasipsiz kalır.

ŞDDR

Yâr her dem sana nazar eyler

Seni gafil görüp göz eyler

* Buyurdular :

— ibadet cennete eriştiricidir. Dbadette edeb ise Hakka yakınlaştırıcı... Allah dostları şöyle demişlerdir : «Bu yola girmek isteyenler başlangıçta bâtınını (içini) saf hâle getirip boyuna hâline nazar etmelidir ki, murakabe devam etsin ve tamamlansın... Yoksa, iyi bir iş işlese bile kötülüğü arttırmış olur. Dlletli bir insanın, ilâç diye ne kullansa illetini ziyadeleştirmesi gibi... Bu yola

gireceklere, ruha ânî olarak sokulan «havâtır» dedikleri menfî his ve fikirleri boğup atmakta üstad olmaları için nihaî derecede ceht ve gayret düşmektedir. Mürit, başlangıçta «havâtır» adına kalbine düşenleri defetmekten başka bir şeyle uğraşmamalı ve onların nasıl defedilebileceğini öğrenmelidir. Bu işi kitaplardan ve yazılı tavsiyelerden öğrenmek isteyenler bilsinler ki, böyle şeylerin derde

devâ olmakta hiç faydaları yoktur. Hak yolu, insanın fiiliyle katılacağı yoldur; göz ve kulaktan kapmayla değil... Bağdat'ta padişah huzurunda olan bir kimse, Şam'a gidip orada padişahtan gelen nâmeyi okumakla yetinirse ona cahil ve akılsız demekten başka çare kalır mı ?

* Buyurdular :

— Bir yerde olan her yerdedir, her yerde olan ise hiç bir yerde değildir.

Mevlânâ Hazretlerinin bu sözleri, vahdet ehlinin mezhebini bildirmek içindir. Demek istiyorlar ki : Bütün tecelli aynalarında zuhur eden hakikat birdir; lâkin ilâhî isimlerin gereği ve imkân âleminin değişikliği bakımından türlü türlü zuhur etmiştir. Zuhurların değişiklik ve aykırılığından hakikatin başka başka olması icab etmez. Nitekim belli başlı bir şahıs, bir çok aynada göründüğü zaman, kendisi bir olduğu halde her aynada o aynanın kabiliyetine göre ayrı ayrı olan, o değildir;

aynalardır.

* Buyurdular :

— ilâç diye öte beri yemekten ise perhiz etmek yektir. Çok yiyende çok hastalık görülür. Onları defetmek için ilâç alırlar, iyileşince de yine tıka basa yemeğe koyulurlar. Yine ilâç, yine sıhhat, yine yemek. Neticede ilâç ta fayda vermez ve marazı arttırmaktan başka bir şeye yaramaz. Günah ile tövbe de böyledir. Günah, arkasından tövbe, yine günah, yine tövbe... Neticede bu türlü tövbe de ayrı bir günah olup çıkar. Onun içindir ki Allah ehli her şeyde perhizi severler ve her şeyi bırakıp Allah ile meşgul olurlar. Ve bir gaflet anında öbür dünyaya göçmemek için çok dikkatli bulunurlar.

* Buyurdular :

— Benim murakabede yol göstericim bir köy olmuştur. Bir gün gördüm ki, bir kedi, deliğin karşısına geçmiş, fareyi gözetler, durur. Ve avına öyle yönelmiş ki, kılı bile aynı dikkat içinde dimdik ve hareketsiz... Ben kediye merakla bakarken içimde bir seslenme oldu : «Ey himmeti eksik

kimse, ben senin dileğin olmakta bir fareden eksik miyim? Sen de beni dilemekte bir kedi kadar olamıyorsun?» Dşte o andan beri murakabeye düşmüş bulunuyorum.

* ŞDDR

Ne demiştir bilir raisin bana yâr :

Gayriye bakma, dik gözün, yürü, var!

* Buyurdular :

— Daima Allah'ı anmakla olun! O derecede ki, kendinizden kaybolasımz. Allah her şeyden lâtiftir. Lâtifliği artık olanın Allah ile alâkası artık olur. Nasıl, hamam içinde iş görenler, hamam külhanı, çörçöp taşıyanlardan üstün iseler ve nasıl buna göre her meslek öbürünün üstündeyse ve üstte

olanlar altındakinin işini hor görürlerse, Hakk'a ermiş ve gönlünü o işe bağlamış olanlar da lâtiflik bakımından her derecenin üstündedir ve başka işe gelemezler. Bunlar namazda rükûa varsalar, doğrulup, secdeye uzansalar başlarını yerden kaldırmak istemezler. Bunlar, gözlerini yumup

açıncaya kadar olsun, Haktan ayrı kalmaya dayanamazlar. Onlar da haktan gayriyle meşgul olabilecek-gönül ve heva yoktur. Nebiler bunların hâlini takdir nazariyle seyrederler. Takdirleri, bunların derecede nebilerden üstün olmasından gelmez. Asla!. Lâkin bunlarda hâl noktasından öyle bir şerefleri vardır ki, daima Hakka yakın olmaktan gelir. Hak, onları halkın gözünden gizlemiş ve devamlı olarak kendisine bağlamıştır. Bir padişahın, veziriyle ibriktarı arasındaki fark gibi... Vezir o padişah adına memleketi idare eder ve bütün işleri tasarrufu altında bulundurur. Elbette ki,

derecede ibriktardan üstündür. Fakat ibriktar, her an padişah ile beraber olmak, onun abdest suyunu hazırlamak ve bu bakımdan huzurdan ayrılmamak gibi bir hususiyetin sahibidir. Vezirin takdir ve gaytası da bu noktadandır.

* Buyurdular:

— Mevlânâ Celâleddin Rumî hazretlerinin «Sevenle sevileri her an vuslatta iken, ne acayip iştir ki, âşık, ne sevgilisiz olur, ne de ona malik... Hem erişmek ve hem yoksun kalmak, hem mesut olmak, hem de ağlamak, ne acayip!...» Şiirini, sırrı bakımından bir insan, üç bin yıl semalarda kanat çırpsa yine tam mânasiyle anlayamaz. Allah'ın yakınlığındaki keyfiyeti kim anlayabilir? Fakat cehd ile çalışan kuluna, Allah, öyle bir bilgi ihsan eder ki Hakkın, kendisiyle olduğunu bilir. Meğer

gafletinden dolayı anlamıyormuş. Allah ehline öyle bir yakınlık hâsıl olur ki, Allah'ın varlığında ve anlatıldığı üzere olduğunda hiç şüphesi kalmaz. Nitekim hiç kimsenin kendi varlığı üzerinde

şüphesi yoktur. Arkasına yabancı kaftanlar giyse ve gözlerini yumsa yine kendi vücudundan dışarıya çıkamaz ve onu unutamaz.

* Buyurdular :

— Zikir, arabî, Farisî vesaire, harf ve sesten mücerret hâle gelince ve bütün cihet ve istikametlerden kurtulunca, mürit, «Şeceriyet - ağaç olma» makamına erişir ve o ağaçtan yemiş yemeğe kaadir olur. Zikir bir tohumdur ki, marifet ağacı ondan çıkar. Ağaç nasıl tohumdan biterse, harf, ses, şekil, renk,

keyfiyet, kemiyet ve cihetten mücerret olan mutlak Tevhid de, Tevhid Kelimesinden meydana

gelir.

* Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinin kerametlerinden birkaç yaprak :

Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin ileri gelen sahabilerinden Mevlânâ Alâeddin Hazretleri anlatıyor :

— Hastaydım. Mevlânâ Sadeddin Hazretleri ziyaretime geldiler ve bir kenarda oturdular. Bir aralık murakabeye daldılar. Başlarının üstünde baca deliği gibi bir menfez vardı. Murakabe sırasında

delikten başlarına bir tutam toprak saçıldı. Başlarını kaldırıp toprağın geldiği yere baktılar. Bu hâl üç kere devam etti. Bu işi delikteki bir farenin yaptığı belliydi. Üçüncüsünde başlarını kaldırıp deliğe baktılar ve «hey edebsiz farecik!» diye mırıldandılar ve dışarı çıktılar. Ben bu vaziyetten sıkılmış, yatağıma oturmuştum. Bir de baktım ki, delikte bir kedi, fareyi gözlüyor. Fare yine toprak saçmaya başlayınca hemen üzerine

atılıp pençeledi ve alıp götürdü. O gün saydım; kedi, o delik ten 18 fare çıkarıp teker teker öldürdü.

* Mevlânâ Pîr Ali : l

— Bir dükkânım vardı. Kaftancılık ediyordum. Bir gün dükkânıma bir vergi tahsildarı geldi ve uzun uzadıya hesap, kitaplardan sonra benden öyle bir meblâğ istedi ki, onu ödemeğe gücüm yetmezdi. Söyledim, dinlemedi, sövüp saymaya başladı. Ben bu haldeyken Mevlânâ Hazretleri geldiler. Memurun sövüp caydığını gördüler. Elini tahsildarın omuzuna koyup dediler «Hey kardeş, sövme dilini tut!» Mevlânâ Hazretlerinin eli tahsildarın omuzuna değer değmez, adam yere

yuvarlandı. Pazar ortasında kıvranmaya başladı. Mevlânâ Hazretleri dükkânın önünde oturmuşlardı. Adama merhametle nazar ettiler. Tahsildar kendisine gelir gelmez onun yoluna girdi.

* Yine aynı zat:

— Zevcem gebeydi. Dört aylık... Gizlice çocuğunu düşürmek istiyor ve bunun için bir takım sakat tedbirler alıyor. Çocuk rahimde ters dönüp düşmeyince zevcem korkunç sancılarla kıvranmaya başlıyor ve ölüm döşeğine seriliyor. Konu komşu başında, ha gitti, ha gidecek... Bu hâli görünce ıstırapla sarsıldım ve Mevlânâ Hazretlerine koştum. Huzurlarında bir takım yüksek kimseler vardı. Tek saniye bile kaybetmeğe gelmeyen vaziyeti Mevlânâ Hazretlerine anlatamadım ve bir köşede büzülüp kaldım. Mevlânâ Hazretlerinin nazarları bana yönelir yönelmez hemen kalktılar ve

yürümeğe koyuldular. Ardlarından da o yüksek kimseler... Beni yanlarına çağırdılar ve dediler : «Git, o zalim zevcene de ki: Bu işi filân tarihte yine işlemiştin! O zaman seni affetmiştik. Şimdi de affediyoruz! Eğer bir daha işlersen kurtuluşun yoktur..» Bu sözlerden sonra içim ferahladı. Doğru eve koştum. Zevcem iyileşmiş, marazı geçmişti. Olanları kendisine anlattım. Ağladı ve dedi ki : «Doğru!.. O tarihte bu işi yine yapmış ve ölümden kurtulmuştum. Mevlânâ Hazretlerinin

büyüklüğü karşısında hicab duyuyorum. Bir daha böyle bir şey yapmamaya da ahdediyorum!.»

* Mevlânâ Alâeddin'in anlattığına göre, bir gün uzaklardaki anne ve babasından bir mektup geliyor ve kendisini evlendirmek istediklerini, güzel bir kız bulduklarını, hemen gelmesi gerektiğini

bildiriyor. Alâeddin, Mevlânâ Hazretlerinin hizmetinde bulunduğu için bu mektuptan üzülüyor. Mürşidini hiç bir pahaya bırakmak istemiyor ve vaziyeti arzetmek üzere huzurlarına giriyor. Mevlânâ Hazretleri, henüz kendilerine mektuptan ve davetten bahseden olmadığı halde «Git! Mademki annen baban çağırıyor gitmelisin!» buyuruyorlar. Gidiyor, evleniyor ve 18 yıl oralarda, şeyhinden uzaklarda kalıyor. Fakat hiç bir an şeyhine rabıtadan gaflete düşmüyor. Bulunduğu yerin hükümet memuru Alâeddin'e yapmadığım bırakmamaktadır. Gördüğü zulümler karşısında şeyhinin bâtınına sığınan Alâeddin, bir gece rüyasında Mevlânâ Hazretlerini görüyor. Mevlânâ, elinde bir yay, karşıdan gelen zalim memura bir ok çekiyor. Ok, memurun vücuduna saplanmıştır. Birkaç gün sonra memuru görmeğe giden Alâeddin, onun bir gece, anî olarak felç geçirdiğini ve artık yerinden kımıldayamaz hale geldiğini öğreniyor.

* Yine ayna zât, bir gün yüksek bir ağaçtan tehlikeli şekilde düşüyor ve yere değmeden Mevlânâ Hazretlerinin kendisini havada kucaklayıp kaptığını ve yere bıraktığını görüyor. Bir an sonra ortada kimsecikler yoktur. Bir müddet sonra yine Mevlânâ Hazretlerinin huzuruna nail olup hizmetine girince her iki tecelliyi de kendilerine anlatmak istiyor. Rüyada ok yiyen zalimin felç oluşunu ve kendisinin ağaçtan düşerken havada Mevlânâ Hazretleri tarafından tutuluşunu. Daha anlatmaya başlamadan Mevlânâ Hazretleri şöyle diyorlar:

— Zalimlerin düşmesi bir türlü, mazlumların düşmesi bir türlüdür.

* Yine Mevlânâ Alâeddin :

— Başlangıçta Mevlânâ Hazretleri bana kalbî zikri talim ettiler ve buyurdular ki : «Benim karşımda, kendi kendine gizli ve kalbî zikirle meşgul ol!» Ben kalbî zikre başlayınca şöyle dediler: «Zikir sırasında kalbine hareket veriyorsun! Böyle yapma! Sadece zikrin mânasını kalbine yükle! O zaman kalb bu mânadan müteessir olur ve kendi kendine harekete gelir. Ondan sonra istediğini

yap!» Mevlânâ Hazretleri bana kalbimin hareketinden haber verdikleri güne kadar, bu âlemde, insanların kalbini okuyabilecek bir adam bulunabileceğine inanamazdım. Birden bire taaccübe düşüp zikri bıraktığım zaman buyurdular : «Vallahi benim Belh'te bir bakkal müridim vardır ki, iki ayağı dükkân çukuru içinde işiyle uğraşırken, ben buradan, fersahlarca mesafeden, onun kalbini kendisinden iyi bilirim.» Bu mâna ve hakikat gün gibi tecelli ettikten sonra Mevlânâ Hazretlerine inanışım öylesine büyüdü ki, bir daha eteklerini bırakmadım.

* Mevlânâ Cami Hazretlerinin küçük kardeşi Mevlânâ Muhammed de şöyle anlatıyor :

— Ben önceleri kimya ile uğraşıyor ve bir iksîr bulmaya çalıyordum. Bir çok tecrübeye girişmiş, bazı muvaffakiyet alâmetleri de görmüştüm. Fakat henüz tam tesirli bir iksîr elde edememiştim. Bazı sır hudutlarım örselemiş olmak korkusiyle, perişan bir hâle düştüm. Bu perişanlıkla pazarda dolaştığım, kalabalıklar içinde kaybolduğum bir anda, omuzumda bir el hissettim. Biri, elini

omuzuma dayamıştı. Dönüp baktım : Mevlânâ Sadeddin Hazretleri... Kendilerine büyük saygı gösterdim ve imdatlarına muhtaç olduğumu belirttim. Dediler : «Gel, ey iksîr bulmaya çalışan insan!. Sana, iksir neymiş, talim edeyim... Vaz geçme hazinesine gir, böyle marifetlerden elini çek

ve kanaat göster! Kanaatten zengin ve tesirli kimya olmaz!» Ondan sonra bende kimya ve simya hevesi tamamiyle sönüp gitti. Her şey içe döndü.

* Mevlânâ Alâeddin :

— Hâlimin başlangıcında Mevlânâ Hazretlerinin hizmetine bakarken, bana, resmî ve umumî ilim tahsilini bırakmamı emrettiler. Arapça, mantık, kelâm ilmi gibi bazı derslerim vardı. Hepsini terkettim. Fakat hadîs ilmi üzerinde bir hocadan bir kitap takip etmekteydim ki, onu bırakmaya kıyamadım. Kendi kendime, hadîs okumak her halde sülûkâ mâni değildir diye düşündüm ve kitabı tamamlamaya karar verdim. Kitabı okutan hocanın yanına gitmek üzere evimden çıktım. Bir de başıma ne gelse .iyi? Sanki birdenbire ayaklarıma demirden bir pranga vurdular. Adım atabilmenin imkânı yok. Bin zahmetle yol almağa çalıştım. Başımdan tülbentim de gitti. Yolumda bir köprü vardı. Onu geçtim geçmedim ki, gömleğim de uçtu. Dehşet içinde kaldım. Geriye döndüm. Bütün benden uçup giden şeyler yerli yerine dönmez mi? Ayağımın prangası da çözüldü. Doğru Mevlânâ Hazretlerine koştum. Kendilerini camide buldum. Bir kenara çekilmiş murakabeye dalmışlardı. Beni görünce gülümsediler. Büsbütün anladım ki, bu tasarruf, tenbihlerine riayet etmediğim için taraflarından meydana getirilmiştir.

* Yine ve daima Mevlânâ Alâeddin... Bir gün, tasavvuf ıstılahınca «kabz» denilen müthiş bir sıkıntı ve bunalmaya düşüyor. Çare, ruhunu teslim ettiği büyük velîdedir. Doğru onun evine gidiyor ve hâlinden bahsedip feraha çıkarılmasını niyaz ediyor. Mürşit, sağ eliyle müridin yakasından tutup sıkıyor ve şehadet parmağını ensesine bastırıyor. Müthiş tecelli!. Alâeddin'in gön-

lünde bir nebze bahar havası... Sıkıntısı uçup gidiyor ve yerine anlatılmaz bir şevk, neşe geliyor. Bakın ne diyor :

— Dört ay müddetle gönlüm gül gibi açtı ve safa buldu. Bu hâl zahirimde de peydahlandı. Tebessümden kendimi alamaz oldum.

* Mevlânâ Alâeddin bir gece, bazı arkadaşlariyle, Nakşiler tarafından hoş karşılanmayan bir iş yapıyor. Raks ve sema' (oyun ve mûsiki) topluluğunda

bulunuyor. Sabahleyin Mevlânâ

Hazretlerinin huzurunda, şehrin büyüklerinden koca bir halka... .Mevlânâ Hazretleri kendisine bir nazar atar atmaz o kadar fenâlaşıyor ki, yere kapanacak gibi oluyor. Sanki omuzlarına kaldırılmaz bir ağırlık yüklenmiştir, iki büklüm, burnu yere değecek gibi... Alnından iri ter damlaları

süzülmekte... «Çatlayacağımı, öleceğimi sandım!» diyor Mevlânâ Alâeddin... O sırada, Mecliste bulunan Mevlânâ Şehabüddin vaziyeti kavrıyor ve Mevlânâ Alâeddin'in affı için Mevlânâ

Hazretlerinden istirhamda bulunuyor. Mevlânâ Şahabüddin'e diyorlar ki, Mevlânâ Hazretleri :

— Bir işkembeci, o pis nesneyi kaynar sulardan geçirip o türlü temizler ve pişirir ki, insanlar onu zevk ve iştiha ile yerler. Kirli nefsleri temizlemekte biz bir işkembeci kadar da mı değiliz?

Bu sözleri söyledikten sonra sağ ellerinin ayasını sol ellerinin ayasile birleştiriyorlar; ve Mevlânâ Alâeddin'in üzerindeki yük bir anda kalkıyor.

* Tevhid hakikatleri üzerinde çetin bir muhasebeye girişen büyük bir zat, bir türlü halledemediği iki mesele peşinde diyar diyar dolaşıp bunları çözebilecek irfanda bir yol gösterici arıyor. Fikrini de Mevlânâ Hazretlerine açıyor ve şu cevabı alıyor : «Yarın bize gelinde meselelerinizi çözmeğe çalışalım... Belki de seyahat etmenize hacet kalmaz.» Ertesi sabah Mevlânâ'nın huzurunda... Nazarı onun yüzüne değer değmez kendinden geçip yere düşüyor. Kendine gelince de şu beyti okuyarak müşkülden kurtulduğunu belirtiyor :

ŞDDR

Her sualin cevabı senin cemalinde;

Cemalin, şüpheleri kelimesiz halleder.

* Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinin vefatları, 860 yılı Cemazi-yelâhir ayının 7 nci çarşamba günü.

HACE KULAN

MEVLÂNÂ Sadeddin Hazretlerinin iki oğlu vardı. Biri Hoca Muhammed Ekber ki, Hâce Kulan adiyle maruf... Hoca Ubeydullah Hazretlerinin ileri gelen bağlılarından... Herat'tan iki kere Hoca Hazretlerini ziyaret maksadiyle Mâveraünnehr'e gitmişti.

Reşahat sahibi diyor ki :

— Bu fa,kir Hoca Ubeydullah Hazretlerinin eşiğini öpmek şerefini kazandığım zaman yolda Hâce Kulan ile müşerref olmak saadetini kazandım. Bu, Hâce Külân'ın Ubeydullah Hazretlerine ikinci ziyaretiydi. Bu fakiri görünce sordular :

«Nereye gidiyorsun? Ne fikir ve maksatla?» Kısaca maksadımı anlattım. Dediler : «Bizden ayrılma, birbirimize arkadaşlık ederek yol alalım...» Razı oldum. Eşyamı kendi eşyaları arasına aldırdılar ve bu fakire türlü şefkat ve sahabet göstererek yol boyunca iltifatlarını esirgemediler. Menzilimize

varınca Hoca Ubeydullah Hazretleri Hâce Külân'a büyük saygı gösterdi ve babası Mevlânâ

Sadeddin Hazretleriyle yalan münasebetlerinden hâtıralar anlattı. Daha sonra, ona, tenhada «nefs» ve «isbat» yoluyle

zikir talim etti ve tenbihte bulundu : «Herat taraflarında size kim baş vurursa ona bu zikri emredin! Muhterem pederiniz Mevlânâ Sadeddin Hazretleri Herat'a gittikleri zaman henüz sülükleri tamam olmamıştı. Ama Herat'ta istekliler peydahlanıp onlara bir zikir şekli göstermek lâzım gelince bu yolu gösterdiler; kendileri de aynı yolda devam ettikleri için kemâle erdiler. Size de aynı yol

gerekmektedir.» Bir müddet sonra Hoca Hazretleri Hâce Külân'a Horasan'a gitmek izin icazet verdiler. Bana da annemi ve babamı görmek üzere beraber gitmemi emir buyurdular. Beraberce Buhara'ya geldik ve orada ayrıldık. Bir iki ay sonra kendileri Horasan'ı şereflendirdiler ve on beş yıl müddetle bu fakire gösterilmedik lütuf bırakmadılar. Beni oğulluğa, damatlığa ve kulluğa kabul ettiler. Mevlânâ Abdurrahman Câmi Hazretleri, haklarında şu sözü söylemiştir : «Başkalarının kanından onun toprağı daha üstündür.»

HACE HARD :

MEVLÂNÂ Sadeddin Hazretlerinin ikinci oğlu... Dsmi Muhammed Asgar... O da Hâce Hard diye anılır. Bâtın ilminde ve ahlâkta müstesna... iki kardeş de Allah'ın kelâmını ezberlemiş olanlardan... Ve tefsir inceliklerine, tevil sırlarına nüfuz edenlerden...

Vefatı 906 yılında ve memleketlerine uzak bir yerde... Mübarek naaşlannı Herat'a taşıdılar ve babalarının mezarı arkasında bir noktaya gömdüler.

MEVLÂNÂ ABDURRAHMAN CAMD

LAKABI Dmadüddin, meşhuru Nureddin... Cam kasabasında 817 tarihinde dünyaya geldiler. Silsileleri, müctehitlerin büyüğü imam Muhammed Hazretlerine varır. Dmam Muhammed. Dmam-ı Azam Ebu Hanife Hazretleriyle de akraba...

Küçük yaşta Herat'a geliyorlar ve orada Nizamiye medresesinde tahsile başlayıp henüz bulûğ çağına varmadan zekâlariyle hocalarını ve arkadaşlarını teşhir ediyorlar. Meseleleri öyle bir kavrayış ve kucaklayış ki, bir çok yerde hocalarını mat etmeğe kadar varıyor ve hocalarından birine şu sözü söyletiyor : «Semerkant bina edildi edileli bu Camî isimli civandan daha zeki ve kabiliyetli bir kimse görmedi!.» Semerkant'ta «Heyet - Astronomi» ilmine dalıyor ve zamanının âlimlerine parmak ısırtacak harikalar gösteriyor. Bir gün şehre gelen bir heyet ilmi mütehassısının suallerine o türlü cevaplandırıyor ki, bu ilme bütün ömrünü vermiş bulunan mütehassıs, nereden geldiği meçhul bilgi karşısında şaşırıp kalıyor ve tesellisini şu tefsirde buluyor : «Anladım ki, bu âlemde, her şeyin üstünde kudsî bir nefes mevcut imiş...»

Bazıları da vaziyeti şöyle izah ediyor : «Mevlânâ Cami'de tecelli eden ilim. Hâcegân - Nakşi büyükleri yolunun ilme ilim. akla akıl katan feyzinden gelmektedir.» Gerçekten, Mevlânâ Camî hazretlerindeki ilim, «kisbî» tabiriyle ifade edilen, çalışılarak, uğraşılarak elde edilen bir şey değil, «vehbî» dedikleri ruhanî bir feyiz eseri...

. Diyorlar ki : . Kimseden ders almadım ki, onun bana hükmettiğini, beni istilâsı ve fermanı altına aldığını görmüş olayım. Kendi öz anlayışımla

bunların hepsine galib çıkardım. Kimsenin, benini üzerimde, bir şey öğretmiş olma hakkı yoktur. Ben hakikatte kendi babamın talebesiyim,

başkasının değil...

* Bir gün arkadaşlarından birkaçı onu yanlarına alıp zamanenın sultanı Mirza Şahruh'un vezirlerinden birinin huzuruna götürüyorlar. Gitmek istemediği halde yaka-paça sürüklenerek götürülen Mevlânâ Camî, kapıda bekletildiklerini görünce fena halde müteessir oluyor. Vezirle karşılaşılıp geri dönülürken de arkadaşlarına şöyle diyor : «Benim sizinle beraber olduğum iş bu noktaya kadardır ve burada biter. Bundan sonra beni, böyle ziyaret

lerde yanınızda göremezsiniz!.» Ondan sonra Mevlânâ Camî'yi dünya ehli ve dünya makamı sahiplerinden hiç kimsenin kapısında gören olmamıştır. Hattâ Hocalarının bindiği atların sağrısından giden talebelere de benzememiş, vakar ve haysiyetini üstün tutmuştur.

* Yola girişinin başında güzel bir kıza tutuluyor. Kara sevdaya benzer bir tutkunluk... Nihayet, gönlü bu işde çıkar yol bulamayınca Herat'ı bırakıp Semerkant'a göç ediyor. Semerkant'da kendisini bâtınî

kemâl yolunda kitaplara gömüyor. Fakat kalbindeki alâka büsbütün düğümleniyor ve bir türlü

çözülüp silinemiyor.

Bir gece, rüyasında Mevlânâ Alâeddin Kaşgarî Hazretleri... Rüyasında ona diyor ki : «Öyle bir yâra bağlan ki, bırakılmasında çare olmasın...» Bu rüya, Mevlânâ Camî Hazretlerini bir kar sırga gibi allak-bullak etmiştir. Ver elini. Horasan ve Herat.. Huzura çıkıyor ve teslim oluyor. Az zamanda öyle derecelere erişiyor ki, görenler «Hâcegân yolu bu genci nasıl da kaptı ve tez zamanda ne

yüksekliklere eriştirdi!» diye hayretlerini belirtiyorlar.

* Mevlânâ Sadeddin Hazretleri Herat Camii avlusunda, namazlardan evvel ve sonra yakınlariyle sohbet ederlermiş. Mevlânâ Camî ne zaman önlerinden geçse ona bakıp derlermiş ki : «Bu gençte görülmemiş bir istidat okuyorum. Ona âşkım... Onu avlamak için bilmem ki, ne yapsam?.»

Mevlânâ Hazretleri henüz huzura çıkmış değildir. Huzura çıktığı gün de Mevlânâ Sadeddin şöyle buyuruyor :

«Dşte şimdi tuzağımıza bir şahin düştü!» Zahiri ilim yolundan gelen böyle bir dehânın, bütün elde ettiklerini feda edip, başını manevî kemâl eşiğine koyması, müthiş söylentilere yol açıyor. Söylenen söylenene : «Beş, yüz yıldır Horasan toprağının bir eşini yetiştiremediği bir ilim erini, Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî, bir nazarda yolundan çevirdi ve kendi yoluna aldı!» Ve : «Dinde, resmî

ilimlerden üstün bir kemâl yolu bulunabileceğine inanamazdım; tâ ki, Mevlânâ Camî'ye kadar... Onun tasavvufa yönelişinden sonra inandım.»

* Mevlânâ Camî, Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî emriyle, başlangıçta, ağır rizayetlere, nefes çarpışmalarına katlanıyor. Halktan ve ortalarda görünmekten de tamamiyle kesiliyor. Ancak çilesini doldurduktan sonradır ki, halkla münasebete girişebiliyor. Fakat bu defa da başka bir hâl... Halkın

konuştuğu dili unutmuş gibidir. Hemen hemen kimseyle arasında müşterek mefhum

kalmamış gibi bir şey... öyle bir âlemde uçmaktadır ki, oranın mücerret tecellileri önünde müşahhas lisan iflâsta, hattâ korkunç bir gaflet ifadesi içindedir. Ancak, iki ayrı şahsiyet hâlinde, birini kendisine, öbürünü halka verip nefsine cebretmek yoluyle onlara hitab edebiliyor. Daha sonra

üzerine öyle bir keyfiyet biniyor ki, şuurunu kaybedecek gibi oluyor. Ne yaptığını bilmeden Kabe istikametinde yollara düşüyor ve bir menzilde duruyor. Orada, içine bir güneş düşüyor, şuuru aydınlanıyor ve hemen geri dönüp Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin irşâd kucağına atılıyor. Mürşidinden aldığı telkinlerle bütün bu hâllerin «Hâcegân» yoluna bağlı bir tasavvuf eseri

olduğunu anlayan Mevlânâ Camî, yapıştığı velî eteğini bir daha bırakmıyor.

* Mevlânâ Camî anlatıyor:

— Bu yola girdiğim ilk zamanlarda nur belirtileri gördüm. Mürşidim Mevlânâ Sadeddin'in gösterdiği yönden ayrılmadım o nura iltifat göstermedim. O nuru, saklı kalıncaya kadar nefyettim. Bilmek lâzımdır ki, nur, keşif ve keramet zuhuratına güven yoktur. Dervişe en üstün keramet, şeyhinin sohbetinde cezbeye erişip kendinden kurtulmaktır.

*

Mevlânâ Abdülgaffur anlatıyor :

— Mevlânâ Camî'ye sordum : «Bu taifeden kimine âlemler keşfolunur, kimine de gizli kalır. Hikmet nedir?» Dediler : «Yol iki türlüdür : Biri terbiye yoludur ki, sâlik ne suretle bu âleme inmişse yine aynı suretle ve aynı çizgi üzerinden aslına döner. Biri de hâs olan yoldur ki, «Hâcegân» yolu odur. Bu yola girenlerin yönelişi, esere değil, müesseredir ve sadece Zat'a bağlıdır.» Mevlânâ Camî hazretlerinin mizaçları, eşyaya «Dcmal - hülâsa» gözüyle bakmaktan ziyade «kesrette vahdet - çoklukta birlik» görüşüne yakındı. Bu görüşe «tafsili müşahede - tafsilâtlı görüş» derler. Buyururlardı ki : «Kendimi ne zaman icmal mertebesine tutsam mağlûb olurum. Mürşidimiz Mevlânâ Sadeddin Hazretleri, icmalden tafsile az geçerlerdi. Bu yüzden de «istiğrak - kendinden geçiş»leri çok olurdu. Vahdet sırrı ve tevhit mânası bana öylesine galip gelmiştir ki, onu üzerimden atmaya kaadir olamam. Bu hususta benim asla iradem yoktur. Hiç bir şey bende bu

mânanın önüne geçemez ve bu fikir, ruhumda, bütün fikir ve duyguların başında gelir.»

* Mevlânâ Camî Hazretlerinin ilk rastladıkları büyük pîr ve mürşid, Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri... Mevlânâ Camî Hazretleri —ki tasavvufun en büyük eserlerinden biri olan «Nefahat»ı yazmışlardır— kitabında Şeyh Muhammed Pârisâ'dan şöyle bahseder :

— Hoca Muhammed Pârisâ Hazretleri 822 senesinde Hicaz seferi niyetiyle Şam'dan geçerlerken, pederim, yakınlarından bir kafile insanla kendilerini karşılamaya çıkmışlardı. Ben o zaman beş yaşımı henüz tamamlamamıştım. Babam beni akrabamızdan birinin omuzlarında beraberine

almıştı. Beni Hoca Hazretlerinin huzuruna sürdüler. Hoca Hazretlerinin iltifat ve nevazişlerine nail oldum. Bana bir çiçek hediye ettiler. O gün bugün 60 yıl geçti. Hâlâ nurlu yüzlerinin safası ve

mübarek şekillerinin zevki gönlümdedir. Umarım ki, «Hâcegân» hanedanına bağlılığım ve sevgim, beni dairelerine kabule ve aralarında haşr olunmamı temine vesile olur.

* Çocukluğunda tanıdığı büyüklerden biri de Fahreddin Lâristânî'dir.

Molla Camî, «Nefahat» ında bu tanışmayı şöyle anlatır:

— Fahreddin Laristânî, ailemize ait bir saraya konmuşlardı. Beni kucaklarına oturtmuşlardı. Zekâ ve bilgimi anlamak için parmaklariyle havada «Ali» ve «Ömer» gibi isimleri işaretlemekte ve okuyabilecek miyim diye yüzüme bakmaktaydılar. Ben, sadece bir parmak hareketinden ibaret bütün isimleri okumuş ve kendilerini hayretler içinde bırakmıştım. Henüz okuma çağında bile olmayan bir çocuktum. Fakat babam beni okumaya erken alıştırmıştı. Fahreddin Laristânî

Hazretlerinin de güzellik ve zarafeti beni büyülemişti. O gün bugün «Hâcegân» yolunun üstün kılavuzlarına muhabbet içimde yer etti. Allah beni, onların muhabbetiyle diriltsin... Onların muhabbetiyle can vereyim ve onların dostları zümresinden olayım...

* Tanıdıklarından biri de, Hoca Burhaneddin Ebunasr Pârisâ.. Bir gün Ebunasr Hazretlerinin meclisinde şu söz geçiyor :

«Füsus candır, Fütuhat ise gönül... (Muhiddin Arabî Hazretlerinin iki meşhur eseri...) Füsusu anlayan ve yüksek bilen, Allah Resûl'ünün ruhaniyetlerine yaklaşmış ve O'na bağlılığını arttırmış olur.»

Bir başka tanıdığı da Şeyh Bahaeddin Ömer... Bu Şeyh . umumiyetle istiğrak hâlinde kalır ve sık sık semaya bakardı. Melekleri gördüğü, seyrettiği, yahut düşündüğü sanılırdı. Mevlânâ Camî diyor ki :

— Bir gün bir bölük insan şeyhi ziyarete gittik. Kendilerinin bir âdeti vardı : Gelenlere şehirden haber sorarlardı. Âdetleri gereğince herkese ayrı ayrı sordular. Herkes ayrı ayrı cevaplar verdi. Sıra bana gelince iş değişti. Herkes «Şehirde şu var, bu var! > diye cevap verirken, ben hiç bir şeyden haberim olmadığını söyledim. «Yolda ne gördün?» sualine de «Hiç bir şey görmedim!» karşılığını verdim. Bunun üzerine buyurdular : «Derviş huzuruna işte böyle varılır; şehirden habersiz olarak ve yolda hiç bir şey görmeyerek...»

* Ve Hoca Şenısüddin Muhammed... Bu zât vaazlariyle meşhurmuş... Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretleri başta, büyüklerden bir çoğu bu vaazlarda hazır bulunurlarmış. Kendisini dikkatle dinlerler ve anlayışını överlermiş. Aynı vaaz halkası içinde Mevlânâ Camî Hazretleri de

göründükçe Hoca Şemseddin Mehmet «Bugün meclisimizi bir güneş şulelendirdi» demiş. Ve o gün, vaazından, daha ulvî mâna ve hakikatler süzülürmüş... Bu şeyh, Muhiddin Arabî hazretlerine fevkalâde bağlı ve Tevhid anlayışında onunla berabermiş. Tevhid ilmini minber üzerinden öyle talim eder ve en girift mânaları öyle çözermiş ki, anlayabilmek için yüksek mertebede olmak

gerekir ve kimsede en küçük itiraz tavrı görünmezmiş... Bazen vaaz esnasında kendilerine derin bir vecd kaplar, hattâ çığlık kopardığı olurmuş. Bu hâl dinleyenlere de sirayet eder ve herkesi bir vecd dalgası sararmış. Bazı kimseleri de, nefslerindeki galip vasfın belirttiği hayvan şeklinde

görürlermiş. Mevlânâ Camî Hazretlerinin «Nefahat» da kaydettiklerine göre, bir gün kendileri Hoca Şemseddin Mehmed ile namaz kılarken onu öyle vir vecd ve istiğrak hâlinde görmüş ki, kâh sağ elini sol elinin, kâh sol

elini sağ elinin üstüne getirecek şekilde şuursuz hareketler yapmakta ve kendisinden tamamiyle habersiz bulunmakta imiş.

* Yine tanıdıkları içinde Mevlânâ Şemseddin Mehmed Esed... Mevlânâ Camî onu şöyle anlatıyor :

— Yolda gidiyorduk. Dönüp dedi ki : «Bana birkaç gündür öyle bir hâl oldu ki, kendimde ummadığım, asla düşünmediğim ve beklemediğim kuvvetler görmeğe başladım. Ben o zaman kendilerinin «cemi - toplam» makamında olduklarını anladım. Allah bir kimseye zatiyle tecelli edecek olursa o kimse bütün mevcutların zatlarını, sıfatlarını ve fiillerini Hakkın zatı, sıfatları ve fiilleri ışığında kararmış görür; ve kendisini, mevcutlar içinde sanki kâinatın idarecisi farz eder. Mevcutları da kendi âzası hayal eder. Kendi zâtını Hakkın zâtı, sıfatlarını Hakkın sıfatlan, fiillerini Hakkın fiilleriyle bir sanır. Bu, Tevhid denizinde boğulmak, tükenmek harcanmak hâlidir. Tevhidin ileri mertebesinde, ona bağlı olanı kendine bağlı görmek «istihlâk - tüketim» noktasıdır ve en üstün makamdır. (Şeriata zıt bir hükme varmamak kaydiyle...) Mümkün ile vacibi (mutlak olanı)

birbirinden ayıran akıl nuru, «kadîm - ezelî» zatın nuruyle Örtülünce «hadîs - sonradan olan» ve «kadîm - başlangıcı olmayan» arasını ayırma kudretini kaybeder, öyle ki, Hak zahir olunca bâtıl da göze görünmez olur. Bu hâle tasavvuf lisanında «cemi - cem'» makamı denilir.

*

Ve Ubeydullah Taşkendî Hazretleri...

Mevlânâ Camî ile Ubeydullah Taşkendî arasında dört kere buluşma oluyor, îki kere Semerkant'da... Üçüncüsü, Mirza Sultan Ebu Said zamanında Hoca Ubeydullah Hazretleri Mâveraünnehr'den

Horasan'a geldikleri sırada Herat'ta... Dördüncüsü de, Hoca Ubeydullah Hazretleri aynı sultanın ricasiyle Merv'e geldikleri vakit, Mevlânâ Camî'nin kendilerini görmek üzere oraya gidişinde...

Merv'de Hoca Ubeydullah Hazretleri Mevlânâ Camî'ye soruyorlar :

— Yaşınız kaçtır ?

— Elli beş...

— Bizimki sizden on iki yaş fazla...

Mevlânâ Camî Hazretlerinin Hoca Ubeydullah Hazretleri hakkındaki manzum ve mensur yazıları pek meşhurdur ve onlardan bahsetmeğe lüzum yoktur. Şu var ki, bu yazılarda, Mevlânâ'nın Hoca Ubeydullah'a ne büyük bir ihlâsla bağlandığı, her türlü tasavvurun üstündedir.

Mevlânâ Camî Hazretleri Semerkant'a üç kere varmışlar. Birincisi Mirza Uluğ bey zamanında, tahsil için... Dkincisi Hoca Ubeydullah Hazretlerinin sohbetine can atmak için. Üçüncüsü de yine Hoca Hazretleriyle buluşmak için... Mevlânâ Camî ile Hoca Ubeydullah Hazretlerinin sohbetleri sükût içinde, âdeta lisansız geçermiş. Bazı, Ubeydullah Hazretlerinin kelâm ettikleri de olurmuş. Bir gün Mevlânâ Camî rica etmiş :

— Şeyh-i Ekberin «Fütuhat» ında halledemediğim noktalar var... Bunların çözümünü istirham ediyorum.

Hoca Ubeydullah Hazretleri emretmişler; «Fütuhat» getirilmiş... Kitap Mevlânâ Camî'ye uzatılmış. O da içinden çıkamadığı noktaları bulup göstermiş. Okumuşlar... Sonra büsbütün içinden çıkılmaz sözler söylemişler. Daha sonra bir müddet sükût... «Şimdi açıp tekrar okuyun!»

emri verilmiş.. Bu defa açılıp okununca, her incelik, berrak ve aydınlık bir vuzuh içinde anlaşılmış...

874 yılında...

Mevlânâ Camî :

— Hoca Ubeydullah Taşkendî Hazretleri ilâhî marifet yolunun kelâmını o kadar ince, nükteli ve helâvetli şekilde ederlerdi ki, insan, bu sözlerin hiç kimseden işitilmediğini hayranlıkla tasdik ederdi. Ayrıca Hoca Hazretlerinin, gönülleri ıslâh ve «havatır» dan temizlemekte büyük maharetleri vardı.

Hoca Ubeydullah Taşkendî'den nakil:

— Horasan'da Mevlânâ Camî'yi görenlerin, buraya ve bize kadar zahmet etmelerine ihtiyaç yoktur. Horasan'da nur deryası dalgalanırken, halk, küçük bir ateş yakmak için Mâveraünnehr'e geliyor. «Hâcegân» halkasının başı Abdülhalik Gucdevânî Hazretlerinin meşhur sözüdür : «Şeyhlik kapısını kapa, dostluk kapısını aç; halvet kapısını kapa, sohbet kapısını aç!» Sır, bu sözün içinde...

* Mevlânâ Camî Hazretleri kimseye zikir telkin etmezlerdi. Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinden izinli ve ruhaniyet âleminden salahiyetli oldukları halde tarikat edeplerini emretmekten çekinirlerdi. Ama bir tarikat isteklisi zuhur edecek olursa ona tarikat hakkında fikir vermekle yetinirlerdi. Bunun sebebi, mizaçlarındaki incelik ve letafetti. Derlerdi ki : «Şeyhlik yüküne tahammül edemem!» Fakat nihayete doğru isteklileri istemeğe başladılar. O zaman da şöyle derlerdi : «Gerçek istekliyi bulmak çok zor. Herkes kendi zevk ve hazzının isteklisi...»

* 877 senesi Hicaz seferinde, Bağdad'a vardıkları zaman etraflarını saran «Rafızî» zümresiyle mücadeleleri ve o sırada gösterdikleri hikmet ve keramet, dillere destan... Halk, Mevlânâ Camî'nin «Rafızî» leri perişan etmesinden o kadar memnun oluyor ki, reislerini bir eşeğe, ters bindirip

peşindekilerle beraber Bağdat sokaklarında gezdiriyor. Bağdad'da dört ay kadar kalıp Hicaz'a revan oluyorlar. Gidiş ve dönüşlerinde mübarek yerleri ziyaret ve nice gazel, kasîde ve naat

nazmediyorlar. Yolda, sultanlardan, emirlerden, din adamlarından ve halktan görmedikleri hürmet yok...

* Buyurdular :

— Soyluluk, kişinin, büyük makam sahibi babalardan gelmesinde değildir. Soyluluk, insanın zâtında bir cevherdir ki, güzel ve üstün fırsattan ibaret...

Buyurdular :

— Kötü adam, halkın aybını saymak isterken kendi ayıplarını dile getirir.

* Buyurdular :

— Yoksullara ve el açanlara şefkat ve merhamet göstermeli.. Lokmayı iyiden ve kötüden esirgememeli... Böyle hâllerde, isteyenin kim olduğuna değil, yaratıcısına nazar etmek lâzım... Dhsan, Cüneyd ve Şiblî gibi kimselere olmaz. Yüksek derece ve yüce himmet sahibi hiç el açar mı diye

düşünmemeli... Pılı pırtı içindeki o insanın keramet sahibi olmadığı nereden malûm... Allah'ın velîleri, hâllerini gizlemek için bu kılığa bürünebilirler.

* Buyurdular :

— Huzur ve afiyet, ayağını bir beze sarıp bir köşede oturmak değildir. Afiyet, kendinden kurtulmaktır. Kurtul da ondan sonra dilersen bir köşede otur, dilersen halk içine karış!

* Buyurdular :

— Üstün ruh, daima hüzün ve kaygı içinde olandır. Hüzün ve kaygı çekmeyen insandan gaflet kokusu gelir. Hüzün ve kaygı çeken insandan da huzur rayihası tüter. Bu yolun bağlılarında şiar, hüzün ve kaygıdır.

* Buyurdular :

— Zatî muhabbet, bir kimsenin bir kimseyi sevmesi demektir. Lâkin sebebini bilmeden sevmek... Bu türlü muhabbet halk içinde çoktur. Allah'a böyle bir muhabbetle bağlanmaya zatî sevgi denilir. Muhabbetin bu türlüsü en âlâ olanıdır. Zatî muhabbet, lâtif gördükçe sevmek, kahra uğrayınca da sevgiyi zayıflatmak değildir. .

* Açık zikre fazla düştüğü için çekiştirilen bir adam mevzuunda dediler ki:

— Kıyamet gününde onun ettiği açık zikir kendisini kurtarmaya yeter! Onun açık zikrinden öyle bir nur fışkırır ki, bütün kıyamet sahrasını aydınlatır. Açık zikirde öyle bir hususilik vardır ki, gizli

zikirde bulunmaz. Akıl, onun mefhumiyle, hayal, tasavvuruyle, kulak da işitilmesiyle teessüre düşer ve bu hâl bütün vücuda yayılır.

* Allah'ın «Ben zikir edenlerin meclisindeyim» buyurmasını ele alıp «Bunu bilerek zikre insanda takat kalır mı?» diye soranlara buyurdular ki :

— Türlü günah ve mânâsız işleri yaparken Allah'ın her yerde hazır ve nazır olduğu düşünülmüyor da zikir meclisinde bulunduğu mu düşünülüyor? Allah zahirde ve bâtında bütün eşyayı kuşatıcıdır.

* «Tasavvuf kelimelerini ve bahsini niçin az tutuyorsunuz?» diye soranlara buyurdular ki:

— Farzedin ki, bir zamanlar birbirimizi aldatmışız. Tasavvuf hâldir, «kaal-söz» değil... Onu kelimelere dökmek, oyundur, aldatmacadır. Meğer ki, iki gönül ehli, birbirinin yolunu anlamak için söyleşsinler...

* Buyurdular :

— Evliyanın kudsî kelimeleri Muhammedi hakikat nurundan devşirilmiştir. Kur'an ve hadîsin gerektirdiği tâdmi evliya kelâmına da göstermek lâzımdır. Kendi bahtiyarlığını dileyen kimse, evliya kelâmına edep ve saygı göstermelidir.

* Buyurdular :

— Bugün hatırıma hiç bir yerde görmediğim bir mâna geldi : Hakikatin mazharı, aynada görünen surettir, ayna değildir. Mazhar, zahirin hâlini anlatıcıdır, kendisi değildir. Aynada bu keyfiyet yoktur.

* Büyüklerden biri, kitabında, «Bismillah - Allah'ın ismiyle» kelimesini «kâmil insanın ismiyle» şeklinde tefsir ediyor. Bu tefsir zamanın din âlimlerine gayet çetin ve giran geliyor. Gidip Mevlânâ Cami Hazretlerinden soruyorlar.

Buyuruyor :

— O, lâfız isminin tefsiridir; Allah lâfzının tefsiri değildir.

* Hoca Şemseddin Mehmed Hazretlerinin vaazda söyledikleri «Kabirde mü'min ve kâfir herkesin sağı soluna, solu da sağına gelir» sözünü hazmedemeyen, bunu bir azap kabul eden ve mü'minlere yaraştıramayan bazı kimseler, Mevlânâ Camî Hazretlerinden hakikatin ne olduğunu soruyorlar.

Buyuruyor :

— Tasavvuf ehli berzaha kabir derler. Berzah, cismanî âlemle ruhanî âlem arasında vasıtadır. Cismanîyi ruhaniye, ruhaniyi cismaniye çevirirler, demek istiyor. Ruhaniyi cismaniye çevirmek odur ki, ruha misal âleminden bir suret verirler. Cismanî mahiyetler ise kendi suretleri bakımından öbür âlemde mânalandırılmak yoluyla ruhaniye dönerler.

* Buyurdular:

— Bir kimse öncelerin ve sonraların bütün ilimlerini nefsinde toplasa son anında onlardan hiç bir fayda bulamaz. Tâ ki, huzur hâli ve Allah'ı bilme duygusu kendisinde yer etsin..

* Buyurdular :

— «Hâcegân» yolundan ruhunda en küçük bir korku ve çeşni bulunan her fert, sahabete ermiştir. Böyle olup ta tarîkate kabul edilmemiş pek az kimse gördüm. Bu yolun başındakiler, başka

yollardakilerin nihayet noktasına bulunanlara denktir. Bu yola kabul edilenlerin, nefs ve havasına ne kadar kapılırlarsa kapılsınlar, terk edildikleri nâdir görülmüştür. Onu, daireden dışarıya kaydıkça orta yere çekerler.

Buyurdular :

— Bazı insanlar, sarhoş olmak için şarap ve esrar içerler. Şarap içen kimse islâm dairesinden çıkar ve yırtıcı canavar olur. Halk onlardan ıstırap çeker. Esrar veya afyon çekenler de eşek veya sığıra döner ve boyuna lokma atıştırmaktan başka bir şey bilmez. Bu hâlleri de zevk ve hımır sayarlar. Kişinin kendi hâlini murakabe edebilmesi için ayıklıktan büyük saadet mi olur?.

* Buyurdular :

— Dhtiyarlık, gençliğin sonu ve neticesidir. Son ve netice

ise başa bağlıdır. Gençliğini iyi geçiren ihtiyar, derisinden bellidir.

* Bir gün Mevlânâ Camı Hazretlerinin huzuruna küstah adamın biri geldi. Bu adam züht ve takvadan dem vuruyordu. Yemeğe oturuldu. Küstah adam hizmetkârlardan birine dönerek : «Sofrada tuz yok; getirin de yemeğe onunla başlayalım!.» dedi. Bu kaba züht satışı Mevlânâ Hazretlerine

dokundu ise de tavırlarını bozmadılar ve gülümseyerek, lâtife kılıklı «ekmekte tuz vardır» dediler. Yemeğe başlandı. Kaba adam bununla da kalmayarak ekmeği tek elle koparan birine «ekmeği tek elle koparmak "mekruhtur!» diye ihtarda bulundu. O zaman Mevlânâ Hazretleri dayanamadılar ve dediler : «Yemekte sofradakilerin eline ve ağzına bakmak daha mekruhtur!» Adam biraz sonra «yemekte konuşmak sünnettir!» diye yeni bir itiraz kanısı açmaya bakınca su karşılığı aldı : «Çok söylemek gevezelik etmekse mekruhtur!»

* Biri. Mevlânâ Hazretlerinden, ömrünün geri kalanını ona bağlamak üzere Allah yolunda bir uğraşma istedi.

Buyurdular :

— Aynı şeyi Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinden de istemiş-

lerdi. O zaman Mevlânâ Hazretleri, mübarek ellerini göğüslerine götürerek kalblerini işaret etmişler ve «Bununla meşgul olun ki, iş bundan ibarettir!» buyurmuşlardı. Başka bir şey söylemeğe değmez.

ŞDDR

Eğer yârın yüzünü görmek istersen.

Kalbine yönel, onu ayna yap!

* Hicaz seferinde Mevlânâ Camî Hazretlerine yoldaşlık eden din âlimlerinden biri anlatıyor :

— Bağdad'da hastalandım. Hastalığım şiddetlendi. Mevlânâ Hazretleri tarafından sorulup aranmadığımdan çok üzgündüm. Bir gün dostlardan biri aceleyle gelip Mevlânâ Hazretlerinin beni görmeğe geldiklerini, yolda olduklarını haber verdi. Bu haber beni o kadar mesut etti ki, âdeta hafifledim; başımı yastıktan kaldırıp yatağa oturdum. Kapı açıldı ve Mevlânâ Hazretleri

göründüler. Bana yakın oturdular. Halimi sordular ve hastalığımın çok uzadığını söylediler. Kendilerine, âşıkların ümit içinde yüz yıl hasta yattıklarına dair bir şiirle cevap verdim. «Şiirle mi cevap veriyorsun?» dediler. Ve bir lâhza murakabeye vardılar. Kendimi birdenbire büsbütün

hafiflemiş hissettim. Ter içinde kalmıştım. Başlarını murakabeden doğrultunca yüzüme baktılar, alnımdaki ter damlalarını görüp emir verdiler : «Yatağınıza oturmayın, yatın! Umarım ki. bu terden sonra iyi olursunuz!» Ve çıkıp gittiler. O gece kuvvetli bir terden sonra sabahleyin dipdiri kalktım.

Mevlânâ Hazretlerinin bu şekilde def ettikleri hastalıkların hikâyeleri pek çoktur. Bir defasında, büyük velîlerin, bir hastayı kurtarmak için onun marazını kendi üzerlerine çekmelerindeki sırra işaret ederek. Buyuruyorlar :

— Abdülgaffur'un marazını işittim ve müteessir oldum. Yanına gidip meşgul olmak ve hastalığı ondan kaldırmak istedim. Maraz ondan kalktı, fakat bana geçti. «Benim bu yükü taşımaya

tahammülüm yoktur!» diye niyaz ettim. Hastalık benden de kalktı.

Mevlânâ Camı Hazretlerinin bazı ihlâs sahiplerini, kefenleri hazırlanırken, can çekişme anında bile, ilâhî lütuf sayesinde kurtardıkları olmuştur.

* Hicaz yolunda bir çöl adamı, Mevlânâ Hazretlerinin devesini görüp satın almak istiyor. O türlü tepinip asılıyor ve ısrar gösteriyor ki, Mevlânâ Camî, deveci çöl adamının dileğini kabul etmekten başka çare bulamıyor. Devesini satıyor. Fakat, kim bilir neden, deve çok geçmeden bir kum

tepesinin yanı başında ölüyor. Çöl adamı Mevlânâ Hazretlerinin peşinde... Buluyor. «Sen bana, hasta, illetli deveyi sattın! Beni kandırdın!» diye söylemediğim bırakmıyor. En ağır kelimelerle sövüp sayıyor. Mevlânâ Camî Hazretleri çöl adamına altınlarını iade ediyorlar ve arkasından diyorlar ki : «Bu adamın yüzünde bir değişiklik okudum; galiba ölümü yakın...» Adamı, Mevlânâ Camî'nin devesini gömdüğü kum tepesinin yanı başına gömüyorlar.

* Hicaz seferinde Bağdad'a uğrayıp da «râfızî» lerle çekişmesi sırasında kendilerine hakaret eden Fethi isimli «râfızî» reisinin ölüm şekli de pek manalıdır. Atının yem torbasında arpa kalıp kalmadığını anlamak üzere elini torbaya sokan herifin şehadet parmağını, at, bir ısırışta dibinden koparıyor. Ve aldığı yara, onu, ölüme kadar götürüyor.

* Bir dere kenarındalar... Sular taşkın halinde... Akıntı bir kirpi ölüsünü sürüklüyor. Mevlânâ Hazretleri, kıyıya doğru gelen kirpiyi çekip alıyorlar. Kucaklarına oturtuyorlar ve dikenli sırtını okşuyorlar. En küçük hayat eseri göstermeyen kirpide ânî bir kımıldanış, diriliş... Kirpiyi şehre kadar getirip kapısında bırakıyorlar.

* Bir yolculuk esnasında kervanda bulunan herkes, gece vakti bir kenara çekilip uykuya yatıyor. Yatsı vaktinden fecre kadar, gözüne uyku girmediği için, belki 10 - 20 kere yatağından doğrulan bir genç, uzaklarda, loş bir köşede, Mevlânâ Camî hazretlerinin, iki dizi üzerinde murakabe hâlinde olduğunu görüyor. Belki 8-10 saat aynı vaziyette murakabe... öbürleri uykularında devam ede

dursun...

*

Filân yere gitmek üzere Mevlânâ Camî Hazretlerinden emir alıp ta gitmeyen bir adamın evine hırsız giriyor ve nesi varsa götürüyor, adamı çırıl çıplak bırakıyor.

* Bir gün Herat'ın Şeyhülislâmı, yanında bazı din âlimleri olduğu halde Mevlânâ Cami'yi ziyarete geliyor. Mevlânâ kendilerine nefîs bir ziyafet çektikten sonra saz da çaldırtıyor. Gazel, nefes, saz ve söz... Birkaç gün sonra Şeyh Şah isimli bir zât Mevlânâ'ya şu itirazda bulunuyor : «Siz âlimlerin rehberi ve ariflerin kılavuzu iken lâyık mıdır ki, meclisinizde def ve ney çalınsın?.» Mevlânâ Cami, itiraz edenin kulağına eğilip birkaç kelime söylüyor. Adamcağız yere düşmüş çırpınmaktadır. Biraz sonra kendisine gelince Mevlânâ'nın dizlerine sarılıp af dileyecektir.

* Mevlânâ Hazretlerinin talebelerinden biri anlatıyor :

— Bir gün Mevlânâ Hazretlerini ziyaret etmek üzere şehirden çıktım. Şehir dışında bir tekke yanında bir güzele rastladım. Bu çarpıcı güzelliğe bir iki kere gözlerimi dikmekten kendimi alamadım. O sırada yanımdan, şehre sırtında öte beri taşıyan bir adam geçti. Adamın sırtındaki bohçanın ucu gözüme öyle bir dokundu ki, beni gözümden okla vurdular sandım. Tekkenin eşiğine oturdum ve yaş akan gözümü dakikalarca kurutmaya çalıştım. Sonra kalkıp Mevlânâ Hazretlerinin hizmetlerine vardım. Gördüm ki, yakınlariyle mescitte oturuyorlar. Bir köşeye çekilip ben de

oturdum. Bir lâhza sonra mübarek başlarını yukarı kaldırıp dediler ki : «Bir derviş Kabe tavafında bir güzele nazar etmiş... Birden bir el peydahlanıp dervişin yüzüne bir tokat indirmiş... Bir zaman dervişin göz yaşı dinmemiş. Peşinden bir ses gelmiş : Her bakışa bir tokat... Gözünü dikmekte devam edersen bizde seni tokatlamakta devam ederiz!» Ve bana bakıp ilâve ettiler : «Kişi uygunsuz yerlere bakmaktan sakınmalıdır!»

* Yine yakınlarından biri:

— Mevlânâ Hazretlerini ziyarete gittim. Haremdeydiler. Çıkmalarını beklemek için oturdum. Bir bekleyen daha vardı. Onunla konuşmaya başladık. Söz Muhiddin-i Arabî Hazretlerine intikal etti. O ziyaretçi Muhiddin-i Arabî Hazretlerine ait bir hüküm olduğu iddiasiyle bir söz

söyledi : «Sene 12 aydır. Oruç ise bu aylar içinde bir tanesidir. Hangi ay olursa olsun... Oruç Ramazan ayma mahsus değildir.» Bu söz üzerine fena halde sarsıldım. Şeyh-i Ekber hazretlerine tam bir itikatla bağlıydım. Onun böyle bir söz söylemiş olmasını kabul edemezdim. O kadar müteessir oldum ki, Mevlânâ Hazretlerini bekleyemeden çıkıp gittim. Sonradan kendilerini görüşümde vakayı anlattım.

Buyurdular ki: «O söz Şeyh-i Ekber'in değil, zamanının fakihlerinden birinindir. Muhiddin-i Arabî Hazretleri o sözü nakil ve tenkit yoluyle söylemişlerdir. Sözleri ve mânaları yerli yerine oturtmadan hüküm vermek büyük suçtur.» Sonradan öğrendik ki, bir zamanların Mısır fakihlerinden birisi,

devrin sultanına ait bir fikri desteklemek ve sultana yaranmak için, din hakikatlerini feda edercesine böyle bir fetva vermiştir.

* Mevlânâ Celâleddin-i Rumî evlâdından biri Rum diyarından Horasan'a, Mevlânâ Cami Hazretlerini ziyarete geliyor. Misafire büyük alâka ve hürmet gösteriyorlar ve kendilerine, konaklarında bir

daire tahsis ediyorlar. Bir gece, yatsı namazından sabaha kadar sohbet... Herkes derin bir vecd

sükûtu içinde... Geceyi anlatan zât diyor ki : «Yatsıdan sabaha kadar geçen zaman tek bir nefes alıp vermek gibi geldi.» O gece söylediklerinden bir cümle: «Hâcegân yolunun bir hususiyeti de şudur ki, bu yolun büyükleri, kendilerinden feyiz almaya gelenlerin hâline yönelip onlara gönülden iltifat ve imdat itmeyecek olurlarsa bu yoldan hiç bir şey elde edilemez.

* 898 yılında hastalanıyorlar... Muharrem ayının 13 üncü pazar günü... Hastalıklarının altıncı günü de (cuma) sabah namazı vakti nefesleri kesilip önlerinde açılan ebediyet kapısından beka âlemine

geçiyorlar...

Zamanın şairleri, âlimleri, fadılları, arkalarından, mersiyeler, methiyeler, tarihler kaleme alıyor.

Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin oğlu Hoca Külanın iki kızından biri Mevlânâ Cami Hazretlerinin, öbürü de bu eserin muharriri Şeyh Safî'nin zevcesi... Yani Mevlânâ Cami ile Mevlânâ Safî Hazretleri bacanak...

Dört oğullarından, birinci, ikinci ve dördüncüsü, en küçük yaşlarında ölüyorlar. Üçüncü oğullan Hoca Ziyaüddin Yusuf yaşıyor.

* Mevlânâ Hazretlerinin «Hâcegân» yoluna ait bir hususiyeti belirtişleri şöyledir :

Bir gün bir fakir gelip kendilerinden bu yolda bir meşgale istiyor. Kendisine «nefy» ve «ispat» yoluyle zikir talim ediyorlar. Bunu yaparken kendi mübarek çehrelerini de hayal etmeği (rabıta usulü) istekliye emir buyuruyorlar. Adam emredildiği gibi yapıyor. Bu arada, kendisinde, bu yola ait alâmetler belirmeğe başlıyor. Kendisini aydınlık bir fezada görüyor, nur içinde yüzdüğünü ve içine dipsiz bir zevk ve lezzet düştüğünü hissediyor. Bu hâlini Mevlânâ Hazretlerine bildirince şu cevabı alıyor : «Bu, yolumuzun hâlidir, öyle bir sırdır ki, bu, en yakın dosttan bile gizlenmesi gerektir. Devam et!» Adam devam ediyor ve hâli her an biraz daha derinleşiyor. Sık sık kendini kaybettiren hâllere düşüyor. Adam bu hâl içinde o kadar mesut ki, dış alâkaların kendisini

alıkoyduğundan Mevlânâ'ya şikayette bulunuyor. Ve işte o zaman «Hâcegân» yolunun hususiyetine ait emri Mevlânâ Hazretlerinden alıyor : «Çare yok! Bu hâli, dış alâka ve meşguliyetlerden biriyle cem' etmen lâzım... Bu nisbeti kimden elde etmişsen onun sohbetinden ayrılmayacak ve dış meşguliyetlerden biriyle de hâlini peçeleyeceksin! Mürşidinden in'ikâs (aksetme) yoluyla aldığın feyzi, kendi malın oluncaya kadar çalışa çalışa nefsinde

gerçekleştireceksin! Ve âlemden gizleneceksin! Bunun için kendini zahiri bir iş perdesi ardında gizlemen lâzım... Halkın içinde başkalarından farklı görünmemen lâzım... Nitekim senin gibi Hak isteklilerinden biri, baş vurduğu mürşitten zahiri bir işle meşgul olmak emrini almış ve eskicilik etmeğe koyulmuştur. Bil ki, bu taifenin sülûkü bir dış meşguliyet olmadan olmaz.»

Ve buyuruyorlar:

— Bu nisbetle tahakkuk, Hâcegân nisbetiyle gerçekleşme bir anda olur. Bu işin hakikati îraz ve ikbaldir (el çekme ve el verme)... Masivâdan (dış âlemden) îraz ve Allah'a ikbal... Bu bir anda mümkündür, insanın nefsi, yüzü dış âleme dönük bir aynaya benzer. Onu Hakka döndürmek lâzımdır. Kalb Allah'a bağlanınca insana öyle bir şuursuzluk gelir ki, dış dünyayı unutturur. Buna hâl derler. Bazen da unutturmaz. Ona da ilim derler, ilim, hâlin içindedir. Onu da hâlden bir şube saymışlardır. Bu keyfiyetlerin derecesi, şahsın istidadına göre değişir.

* Ve buyuruyorlar :

— Zikir insanda kendinden geçiş hâlini meydana getirince bu hâli düz bir çizgi farzetmek ve onun götüreceği yoldan tek ve toplu istikamette kalmak icap eder. Kâinatın Efendisi, Hazreti Ali'ye, yolu, dümdüz bir çizgi kabul etmelerini emir buyurmuşlardır.

* Ve buyuruyorlar:

— Bizim «Hâcegân» yolumuzun bir güzelliği de şu noktadadır ki, her yerde, her zaman ve herkesle bu nisbet içinde temas edilebilir. Asıl olarak bu nisbete çalışıp zaruret miktarınca başka işlere

bakılabilir. Bu nisbet son derece lâtiftir. Onun belli başlı sının ve zamanı yoktur. Kâh olur ki, mürit farkında değilken birdenbire zahir olur. Bu nisbete bir kesiklik ve durgunluk gelecek olursa,

müride, onun ne sebepten geldiğini düşünmek ve define çare aramak düşer.

* Ve buyuruyorlar :

— öyle hayal ve tasavvur unsurları vardır ki, murakabeyi sürdürmek ve güçlendirmekte tesirlidir. Meselâ çöl tasavvuru «ıtlâk» manasınadır. Dağlar heybet ve azamet mânasını canlandırır, Su sesi murakabeyi uzatıcıdır. Gölge, sahibine bağlılığı ve istiklâlsizliği bakımından kendi kuvvet ve hüviyetinden sıyrılışı ifade eder. Vahşi canavarları ve onların yırtıcılığını hayal etmek dehşet ve hayret aşılayıcıdır. Cenaze hayali, fânilik fikrine kuvvet verir. Ağlama sesi ve çığlık, kaybedilmiş sevgiliyi hatırlatır.

* Ve buyuruyorlar :

— Bir gün Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretleriyle bir yere gidiyorduk. Yolda, gözlen açık bir eşek ölüsüne rastladık. Mevlânâ Hazretleri bu manzara karşısında kendilerinden geçer gibi oldular. Nisbetleri bir anda taşkın bir hâl aldı.

* Ve buyuruyorlar :

— Bir gün içimde müthiş bir «kabz - bunalma, sıkılma» hâli peydahlandı. Sahraya, açık havaya çıktık. Uzaktan çam ağaçları göründü. Hatırıma bir fikir geldi : Bu ağaçlar, başlangıç noktasından feyiz alıp onunla devam ederler. Bu fikirle bir anda benden «kabz» hâli kalktı. Mehtaplı gecelerde beni «kabz» istilâ ettiği ve «gölge» düşüncesiyle bu «kabz»ın kalktığı çok olurdu.

* Bir gün huzurlarına çıkıp halkla ihtilâttan şikâyet eden birine diyorlar ki:

— Allah'ın mahlûklarını dünyadan sürmek olmaz. Onlarla öyle düşüp kalkmak gerektir ki, tesirlerinden uzak kalınabilsin..

* «Nefahat» isimli meşhur eserlerini kaleme almaktayken buyurdular :

— Bazan sayfalarca yazıldığı olur ki, ne yazıldığından şuurumuz olmaz. Kalem kendi kendisine akıp gider.

* Buyurdular :

— Bazı büyükler demişlerdir ki, gönül çalışması lâf etmekle bir araya gelmez. Bu hüküm bence gariptir. Gönül çalışması lâf etmekle bir araya gelebilir. Elverir ki, gönlünü dilinden ayrı

çalıştırmayı bilen bir insan olsun...

* Bir gün «Cin» bahsi konuşuluyordu. Mevlânâ Hazretleri Şeyh Muhiddin-i Arabî Hazretlerinin bir sözünü naklettiler: «Cinlerin babası şeytan mıdır, değil midir; bunda ihtilâf vardır.»

Ve buyurdular :

— Sözün gerçeği şudur ki cinlerin babası şeytandan başkadır. Fakat şeytan cin taifesindendir. Cinlerin babası hünsadır. Oyluğunun birinde erkeklik, öbüründe de dişilik âleti vardır. Oyluklarını birbirine sürtmekle cinden çocuk meydana gelir. Cinlerin terkibi ateş ve havadan olduğu için bu iki hafif unsur yüzünden göze görünmez. Onlara ruh da ilâve edilmiştir. Gayet hafif ve harekette son derece hızlıdırlar. Gayet ince ve endamdan mahrum... insanlar tarafından hafifçe azarlansalar

hemen telef olurlar. Bu cihetten ömürleri gayet kısadır. Onlar, misal alemindeki suretlerden biriyle insana görünseler bile yine hemen kaçıp nazardan silinirler. Bunları kaçmaktan alakoymak için tek çare, gözü suratlarına dikip hiç indirmemek, ve sağa sola bakmamaktır. O zaman cin, insan

gözünün bakış mahrutu içinde mahpus kalır ve sağa sola fısıldayamazlar. Yalnız oldukları yerde türlü hareketler gösterirler. O türlü hareketler ve

şekillerde insanı oyalamaya bakarlar ki, göz bir an suratlarından uzaklaşsın da kaçabilsinler diye çabalayıp dururlar. Bunların böylece hapsedilmesi bize ilâhî ilimle vâki olmuştur. Dlham yasıtasiyle... içlerinde ilim ve irfan azdır; manevî incelikleri anlamakta da son derece istidatsızdırlar Dlâhî marifet mevzuunda tamamiyle anlayışsız ve ahmak... Bunlarla düşüp kalkmakta fayda yoktur, sohbetleri de zararlıdır. Ateşle havadan yaratıldıkları için galip sıfatları kibir ve serkeşliktir. Onun içjn kendileriyle düşüp kalkanlara kibir aşılarlar. Çöllerde ve rüzgârsız havalarda peydahlanan ve tozu dumana katan kasırgamsı hâdiseler, bunların

birbirleriyle boğuşmalarından olur. Bunların böbürlenme ve birbirini yenme, kibir ve cebbarlık zatî sıfatları olduğu için aralarında muharebe eksik olmaz, öldükleri zaman berzaha intikal ederler ve «melekût» âlemine yükselmeğe kaadir olmadıkları için orada kalırlar. Haşr gününde de bunlardan azaba müstahak olanlar, ateşten müteessir olmadıkları için «soğuk» cehenneme atılırlar.

* Şeytanî ve nefsanî «havatır» bahsinde buyurdular :

— Şeytan ikidir : Sûrî ve manevî... Sûrî şeytan, bilinen iblis... Manevî şeytan ise nefs... Mânevi şeytan bazı öyle işler yapar ki, sûrî şeytan o kadarını yapamaz. Meselâ sûrî şeytan, sonradan, caydırmak üzere insana iyi işler telkin ederken, manevî şeytan, iyiliği bahane ederek en büyük fenalığa gider. Allah Resûl'ünün güzel sünnetlerde devam eden ve onları yayanların sevabına ait hadîsini ele alıp güzel bir sünnet iddiasiyle uydurma hadîsler tertiplemeğe dek varır. Şeytan ise bu kadarına kaadir olamaz. Ve yine meselâ, sûrî şeytan insana yüksek sesle Kur'an okumayı telkin eder ve bunda türlü tuzaklar tasavvur eder. Manevî şeytan olan nefs ise bu telkini, halka karşı

Kur'an okuduğunu göstermekle itibar kazanmak hevesinde bir riyakârın kötü ahlâkına tahvil eder. Vesaire vesaire...

* «îztırarî - mecbur olarak» edilen ibadetle «ihtiyarî - gönüllü» ibadet arasındaki farkı şöyle ifade buyurdular :

— idrak ki, marifettir, nasıl mecburî ve îztırarî ibadeti gerektirirse, idraki idrak te ilimdir ve ihtiyarî ibadeti gerektirir. Bunlardan ilki umumî, ikincisi de hususî rahmeti çeker. Seyr ve sülük ise (tarîkat) hususî rahmet dairesi içindedir. Ddrakten.murat basit anlayıştır. Allah insanı öyle yaratmıştır ki, aklî fıtrattan Hakk'ın vücudunu hissedicidir. Bu, incelikleri bilmeyen bir vicdan duygusudur. Aynanın, hayali kabul edişi gibi... Zira «müd

rika» dediğimiz anlayış merkezi, evvelâ mânayı zaptetmek ve ondan sonra anlamak durumundadır. Vücut, bir nurdur ki, onu evvelâ göz zapteder ve ondan sonra eşya idrak edilir. Mademki

«müdrike» Hakkın vücudunu fıtrattan hissedicidir, vücudun tecellileri, yani müessirin eseriyle müteessirdir. Ve bu teessür ıztırarî, yani mecburîdir. Bu teessür iman sahibine baş eğme ve küçülme şeklinde tezahür eder ve Allah'ın vücuduna nisbetle bütün vücutların helak üzere olduğu idrakinde biter. Fakat herkes, ister dilesin, ister dilemesin, dış vücudu ve onun gerektirdiklerini kabul ve aynı teessüre iştirak mevkiindedir, ibadetin hakikati de bu teessürden gelen baş eğme ve küçülmedir, işte bu keyfiyet îztırarî ibadete götürür. Ve bu basit idrak umumî ve gerektirdiği

rahmet de herkese şâmildir. Dhtiyarî ibadete gelince, o, alınan dış teessürden daha üstün bir mânaya geçmek ve iradesini topyekûn bu mânaya bağlamak, onu nefsinde iradeleştirmek diye ifade

olunabilir. Bu makamda Allah'ın emir ve yasaklarını zahir bakımından tatbik ederken de bâtınını o zahire uydurmak kıymeti vardır. Bu hâl, yüksek mertebelere ulaştırıcı ve «seyr» ve «sülük» yoluna ileticidir. Rahmet bakımından da umumî içinde ayrıca hususîdir. Allah'ın insan ile cinni, ibadet etmeleri için halkettiği emrine de tam bir cevaptır. Bu şekilde her iki ibadet nev'î de bir iradedir. Ulular demişlerdir ki: «ihtiyarî ibadet, îztırarî ibadete mutabık olmalıdır!»

* Kâfirlerin çekeceği ebedî azap bahsinde ve bu mevzuda ulular arasındaki değişik görüşler mevzuunda buyurdular :

• — Bazıları demiştir ki: «Sınırlı günahın cezası da sınırlı olmak lâzımgelir; adalet ve hikmet bunu gerektirir. Sınırlı küfrün azabı, acaba hangi hikmet noktasından sonsuz oluyor?» Dmam Gazalî Hazretleri bu bahiste şöyle demişlerdir: «Amellerin cezasına derece ve miktar tayini Allah'ın bileceği iştir. Bunu anlamak ve ölçüye vurmak kudreti insanda mevcut değildir. Küfre denk cezanın ebedî olması gerektir. Bu işin sır ve hakikatine Allah'tan başka kimse eremez.» Bazıları da şöyle

demiştir: «Kâfirin niyeti devamlı olarak küfür üzerinde kalmaktır. Cezası da niyetine göre

olacaktır.» Ebedî azaba inanmayanlar ise demişlerdir ki: «Küfür, ruhun mizacına uymayan arızî bir cehalettir. Cehalet nihayet kalkar ve ruhun Hakk'ı doğrulayıcı aslî mizacı avdet eder.»

MEVLANA ABDÜLGAFUR

«Reşahat» sahibi (Mevlânâ Abdülgafur'dan):

— Bazı yakınları Hoca Ubeydullah Kaşgarî Hazretlerinin kudsî kelimelerini toplamışlardı. Birkaç bahis üzerinde şüphe ve dağdağamız vardı. Nihayet eminlerinden altı tanesini bulup ayırdık,

l — Hoca Hazretleri buyurmuşlar ki: «Halktan gelen söz ve fiillere, eğer haklarında şer'î bir yasak yoksa ses çıkarmamak lâzımdır. Eğer halktan şeriat ölçülerine aykırı bir şey gelecek olursa, ona karşı koymak hak ve hakikate, Allah ile Resûl'ünün rızalarına uygun olur.

2 — «Kaza ve kadere göz ile bakmak, onu gözle görür gibi olmak, herkesin oluş emrini temsil edişini seyretmek lâzımdır.»

3 — «Şeyh-i Ekber'in Fütuhat'ında yazılıdır ki, âlemlerin zuhurundaki sır, ancak çetin mücahedelerden sonra malûm olur. Bunun için, himmet sahibinin fakihi ilâhî Zât, olmalıdır. Bu bakımdan mücahede veya mücahedesiz himmet hiç bir netice vermez.

4 — «Bazı ariflere, ne dilerlerse yaratmak kudreti verilmiştir. Ve Hakk'ın yarattığı ile Arifin yarattığı arasında şu fark vardır ki, arifin mahlûku baki kalır. Elverir ki, arif onu, misal âleminde tesbif etsin... Arifin, mahlûkuna hissî ve şehadî teveccühle yönelmesi gerekmez. Arifin misal alemindeki sureti, mahlûk surete yönelecek olursa kâfidir. Misal veya şehadet âleminde teveccüh devam ettikçe mevcut baki kalır. Teveccüh (yönelme) kesilecek

olursa o mevcut bir anda yok olur ve mutlak «hiç»e döner.

5 — «Şeyh Bahaeddin Ömer daima beyaz ata binerdi. Sebebi sorulunca, bazı sûrî tecellilerde müşahedelerinin o şekilde olması için be-yat ata bindiklerini söylediler. Keşif ehlinden her birinin ayrı bir suret ifadesiyle görünmelerinin sebebi mâna ve hakikatlerin ayrılığından dolayıdır. Tecelli, şahısların hallerine uygun eşya suretinde olur. Meselâ Hazret-i Musa'ya tecelli, ağaç şeklinde oldu. Peygamberler peygamberine ise fevkalâde güzel bir civan şeklinde... Bu mânayı teyit edici hadîsler vardır. Şeyh-i Ekber Allah'ı at şeklinde gördüğünü yazar. Şeyh-i Ekber hazretlerine ait bu sözün şerhinde ise şöyle denilmiştir : Tasavvuf yoluna girenler, bazı suret tecellileri görürler ki, onlar esere aittir. Nur tecellileri görürler ki, fiillere aittir. Mâna tecellileri görürler ki sıfatlara aittir. Zevk tecellileri görürler ki, Zâta aittir. Esere ait tecelliler de, Allah'a, her türlü eşya şeklinde belirir.

Cemad, nebat, hayvan ve insan gibi unsurların her şubesinde ilâhî tecelli, o unsurun ufkunda, kemâl noktasında olur. Meselâ madenlerde tecelli ederken ufuk noktası olan mercanda... Zira cemadlar arasında, bir yukarı mertebe olan nebatlara, mercandan daha yaklaşmış olanı yoktur. Mercan tıpkı nebat gibi kök salar. Nebattan hayvana terakki etmek icap edince de hurma ağacında tecelli eder. Hurma, nebatların ufuk noktası ve hayvana en yakındır. Nitekim tıpkı bir hayvan gibi, başını

kesseler kurur ve tohumlarını dişisinin üzerine abanarak aşılar. Hayvanda tecelli, attadır. At da hayvanların ufkudur ve akıl noktasından insana en yakın örnektir, insana gelince, zaten mevcutlar ve mahlûklar arasında ufuk odur ve onun ayrıca ufku yoktur. Lâkin suret tecellisinin insan

mertebesinde kemâli odur ki, Allah, tecelli sahibine, onun kendi suretinde görünür, işte, bu yolun bağlıları için bundan daha çetin bir imtihan noktası bulunamaz, ölüm - kalım dönemeci gibi bir şey... Ayaklar bu noktada sürçer ve felâket başlar. Sâlik bu noktada kendinden başka hiç bir şey

göremez ve nereye dönse kendisiyle karşılaşır. Bütün mevcutları kendinden toplu ve gömülü bulur. Bazı evliyanın (Hak benim!), (Allah cübbemin içindedir!) vesaire gibi sözleri hep bu makamın eseridir; ve böyle tavırlar, ayağın kaydığı noktada kendilerini toparlayamayanların manevî

sarhoşluk ve tam şuursuzluk bakımından bazı büyüklerde mazur görülse de, aynı hâli şuur ve nisbet ölçüleri yerinde olarak müdafaa etmek, sadece küfürdür. Böylelerine şeytanî bir gurur musallat

olup kendilerini Peygamber yolundan ayrılmaya kadar sürükler ki, ebedî helakin en felâketli misalini teşkil eder. Fakat Peygamber yoluna sımsıkı bağlı olan evliya zümresi, manevî sarhoşluk yüzünden bir an için böyle bir tavır almış olsalar bile ayılınca hemen tövbe ve istiğfara yapışırlar ve Allah'ın lûtfüyle korunmuş olurlar.

6 — «Mümkünün vücudu, hakikatinin gayridir ve arızîdir. Vacibin vücudu ise hakikatinin aynıdır.»

* Fikircilerle tasavvuf ehli arasında, vücudu meydana getiren vücudun mahiyeti üzerinde ihtilâf vardır. Şeyh Rükneddin Alaüddevle, tasavvuf ehlinden küçük bir kısım, fikirciler ve kelâmcıların çoğu, mevcutlara vücut verenin ilâhî sıfatlardan biri olduğuna inanırlar. O sıfata da «Vücut feyzi» «Nefs-ü-rahman» ismini verirler. Muhiddin-i Arabî ve bağlıları, tasavvuf ehlinin çoğu ve

fikircilerle kelâmcıların küçük bir kısmı ise şu anlayıştadırlar ki, esere başlangıç olan vücut, doğrudan doğruya Allah'ın vücududur; ve hakikatin aynıdır, gayri değildir. Bütün mümkünler âlemi, vacibin vücudu ile mevcuttur. Yani mutlak ve halik olan Zatın mahlûk ve arızî eşyaya taalluku vardır. Şu kadar ki bu taalluk ve alâka şekli, keyfiyeti bakımından meçhuldür.

Peygamberlerden ve velîlerden ve hakimlerden hiç bir fert, bu keyfiyetin sırrına tamamiyle erememişlerdir. Bu taifenin büyüklerinden bazıları, bu sırra, kendi istidat ve kabiliyetleri çapında bir miktar sokulmuşlardır.

* Bir fakir, Mevlânâ Abdülgafur Hazretlerini, vefatlarından birkaç gün sonra rüyada görüyor.

Soruyor :

— Ahrete göçtükten sonra «vahdet-i vücut» sırrından ve Muhiddin-i Arabi'nin bu mevzudaki sözlerinden size zahir olan hakikat nedir ?

Cevap alıyor :

— Ahrete göçünce Şeyh hazretleriyle buluştum. Kendilerinden «vahdet-i vücut» meselesinin sırrını sordum. Dediler ki : «Söylenecek söz, yazdıklarımdan ibarettir; başkaca izaha lüzum yoktur.»

Yine o fakir soruyor :

— Ahret âleminde aşk ve âşıklık var mıdır? Cevap :

— Sen ne diyorsun? Asıl aşk ve âşıklık bu âlemdedir. Zira cisimler âlemi değişik ve zıt unsurlardan mürekkep olduğu için hisler de değişik ve birbirine zıt olur. Ama bu âlem basitlerden ve unsurları arasında tam bir ahenk ifadesinden kurulu olduğu için, fena ve zeval bulmaz ve değişiklik, aykırılık kabul etmez. Bu yüzden aşk ve âşıklık burada daima kemâl halindedir. Şu kayıt ki, ruhun bedenle alâkası sebebiyle, bu alâkanın kesilmesinden sonra ruha birkaç gün bir şaşkınlık ve kararsızlık arız

olur. Fakat ruh, beden tarafının alâkasını üstünden atıp saf ve pak hâle gelince aşk ve âşıklık

zevkine erişir.

Fakir yine soruyor :

— Buyurduklarınız ahret esrarındandır. Halbuki ruhlar ahret esrarını, ifşa etmeğe mezun değildir derler. Nasıl oluyor da siz bunları açıklayabiliyorsunuz?

Cevap :

— Bu saçma bir kanaattir ve boş sözdür. Nice kimseler Peygamberimizi ve ümmetin büyüklerini rüyada görüp onlardan ahret âleminin garip taraflarını öğrenirler. Eğer ahret esrarının ifşası caiz olmasaydı, Kur'an ve hadîs ondan bahseder miydi?.

* O sıralarda yine o fakir, rüyasında Mevlânâ Hazretlerini hasta görüyor. Hatırından şöyle geçiriyor :

— Allah'ım, no hikmettir ki, senin dostların çoğu zaman âfet ve belâlara uğrarlar?.

Şu cevabı alıyor :

— Bunun sırrı şudur ki, marazlar ve riyazetler, dimağın «tenkiye» sini, yıkanmasını sağlarlar. Dimağ tenkıye ve tasfiye buldukça mutlak nuru daha parlak kazanmak istidadını kazanır. Şu mânanın zuhurunda da herkes eşittir. Dimağında böyle bi. tenkit ve tasfiye meydana gelen her ferde mutlak nur taalluk eder.

* Mevlânâ Abdülgafur Hazretleri, 912 yılı Şaban ayında vefat ettiler. Arkasından mersiyeler söylendi ve tarihler düşürüldü.

MEVLÂNÂ ŞAHABÜDDlN

Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin ileri derecede yakını... Zahirî ve bâtını ilimlerde eşsiz... Herat'ın faziletiyle meşhur din büyüklerinden...

Babası anlatıyor :

— Bir gece rüyada, kendimi «Târ-u-Sina» da gördüm. Karşımda Şeyhülislâm Ahmed Cami Hazretleri... Buyurdular : «Allah sana sâlih bir oğul verecektir. Ona benim adımı ver! O bizdendir!» Çok geçmeden Şahabüddin dünyaya geldi. Adını Ahmed koydum ve ona ümit bağladım.

En küçük yaşlarda bile taşkın bir züht ve takva içinde... Gece teheccüd namazlarına kalkıyor ve ayrıca nafile namaz kılmaktan geri kalmıyor. Okuyup yazma çağında, evi medrese ve işi gücü okumak... Az zamanda bütün akranına galip... Devrin bütün büyüklerinden ders alıyor. Ebu Nasr Pârisâ gibi bir zâttan hadîs dersi almış ve o kadar ilerlemiş ki, üstadı kendisine hadîs rivayet etme iznini bile vermiş... Aslî ve naklî ilimleri tahsilden

sonra tasavvuf... Büyük yol göstericilerin sohbetlerinde bulunduktan sonra Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerine kapılanmış...

Anlatıyor :

— Başlangıçta Mevlânâ Hazretlerine sık giderdim. Fakat kendimde bâtın ehlinin hâlinden hiç bir eser bulamazdım. Bu yüzden çok mahzundum. Bir gün cuma namazından sonra Herat camiinin «maksure» kısmı önünde, vıcık vıcık halk arasında Mevlânâ Hazretlerini gördüm. Kendilerine acıklı acıklı niyazlarda bulundum, dediler ki : «Bağrındaki resmî ilimleri kaybedip dışarı atmadıkça derdine çare yoktur!...» Bu sözle bir ok gibi bâtınımı deldiler ve mescidin dışına doğru yürüdüler. Ben de arkalarına düşerek kendilerini adım adım takibe koyuldum. Oraya buraya uğradıktan sonra bir keresteci dükkânının önünde durdular. Bir yapı işi için beşer arşın boyunda iki ağaç satın

aldılar. Ağaçları omuzlarına alıp taşımaya niyet ettiklerini görünce hemen atıldım ve onları taşımak için müsaadelerini istedim. «Eğer talebelik hâli mâni değilse birini sen taşı, öbürünü de ben...»

buyurdular ve ağaçlardan birini omuzlayıp yola düştüler. Ben de, sırtımda öbür ağaç ardlanna düştüm. Tenha bir yoldan gideceklerini umarken en kalabalık yerlerden geçtiklerine şahit oldum ve talebelik haysiyetimi incitici bakışlar karşısında kaldım. Mevlânâ Hazretleri bütün bunlara hiç bir değer vermeksizin en göze görünür yerlerde ve en sıkı kalabalıklar içinde yürümeğe devam ettiler. Nihayet evlerine vardık ve kalasları yerine bıraktık. O zaman bana öyle bir nazar ettiler ki, bir anda avlandığımı hissettim ve o gün, bugün, bir daha eteklerini bırakmadım.

* Anlatıyor:

— Medresede ders okuttuğum günlerde bir gün Mevlânâ Hazretlerine gidip eşiklerinde beklerken, öyle bir hâl ile dışarı Çıktılar ki, dehşetler içinde kaldım. Kendilerini böyle bir hâl için

— Allahım, ne hikmettir ki, senin dostların çoğu zaman âfet de hiç görmemiştim, içten ve dıştan niyazlarla iltifatlarını diledim. Buyurdular :

«Resmî ilim ve akıl çekişmelerinden insanın kalbi siyah olur!.» Ve ilâve ettiler : «işte bu yüzden Alâeddin Attâr Hazretleri, ilim isteklisinin, ilim bahsinden sonra yirmi kere istiğfar etmesi lâzım geldiğini söylemişlerdir.» Ve bu fakire öyle bir iltifatta bulundular ki, bâtınımda bir nur çağlayanının kabarışını hissettim. Bu nur her zerremi kapladı ve beni kendimden geçirdi. Peşinden buyurdular : «Yanmış çerağı rüzgârdan esirgemeni bil!» Evet; bu ihtardan sonra, yanmış çerağı korumaya dikkat ettim ve ders meşguliyetleri arasında da bu gayret ve dikkatten ayrılmadım. Fakat bu gayret ve dikkatim uzun sürmedi. Bir gün derste talebelerden biri ortaya garip bir mesele attı. öfkelendim ve çocuğu ikna etmek için hayli emek sarfettim. Sonunda gördüm ki, kalbimdeki o ateş, sönmeğe yüz tutmuş. Utanç duygusiyle dolu, Mevlânâ Hazretlerine koştum. Hattâ dersi yarısında bırakıp çıktım. Mevlânâ Hazretleri dediler ki : «Bu hâl, sözü uzatıp çekişmeğe düşmek ve öfkelenmekle bir araya gelmez! Gazap, zâtın nurunu karartır!» Başımı önüme eğip bütün gücümle bağışlanmamı niyaz ettim. Gözlerim yaşla doldu. Mevlânâ Hazretleri hâlimi görüp merhamet gösterdiler, iltifat ettiler ve kalbimdeki yangını tekrar tutuşturdular. Ondan sonra ders ve ilim sevdasını bir yana bırakıp bütün himmetimi «Hâcegân» yoluna bağlılığıma ve nisbetimin muhafazasına hasrettim. Beni yolumdan alıkoyacak her şeyden el çektim ve yöneldiğim hedeften bir an bile ayrılmadım.

Mevlânâ Şahabüddin Hazretleri elli beş yaşlarında bekâ âlemine geçtiler ve mürşitleri Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin yanı başına defnedildiler.

MEVLÂNÂ ALAEDDDN ÂBDZD

O da Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî ashabından... Âbiz isimli, Kohistan'a bağlı bir köyden... Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinin intikalinden sonra Mevlânâ Cami Hazretlerine devam eder oldu-

lar. Mevlânâ Cami kendisine büyük iltifatlarda bulunur ve onun tıynetini saf ve pak toprağa benzetti. Mevlânâ Alâeddin Âbizi Hazretlerinin zahirî meşguliyetleri küçük çocukları terbiye etmekti. Bu iş kendilerinin bâtınlarını peçelemek için seçtikleri bir uğraşma...

* Hikâye ediyorlar :

— Sultan Ebu Said Mirza zamanında Hoca Ubeydullah Taşkendî Hazretleri Heri'yi şereflendirdiler. O vakit kendilerine tazimlerini arzetmeğe gittim. «Kimsiniz, neyle meşgulsünüz?» diye sordular. «Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî fukarasından bir fakirim; küçük çocuklara muallimcilik etmekteyim.» dedim. Dediler: «Muallimcilik diyerek işini hor görme! Mektep hocalığı büyük bir iştir ve onun bir çok fayda ve nimetleri vardır.» Ondan sonra Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinden bahsedip

aralarındaki yakınlığı anlattılar ve bu fakire teveccühlerde bulundular.

* Hikâye ediyorlar:

— Hâlimin başında Herat'ta ilim tahsiliyle uğraşıyordum. Mevlânâ Hazretlerini tanıdıktan sonra okumak ve ilme çalışmak bahsinde içimi bir fütur kapladı. Tahsilimi tamamiyle bırakmak veya arada sırada devam ettirmek hususlarında tereddüde düştüm, içimde bu his, bir gün şehirden dışarıya çıktım. Gide gide Mîr Finiz Şah medresesine ulaştım. Medresenin cemaat odasına girip, arkamı mihraba vererek oturdum. Birden, mihrabın köşesinden bir ses geldi: «Dlmi bırak ve rahata kavuş!» Bana bir hâl oldu. Dışarı çıktım ve kır tarafına yöneldim, îçinde Necmeddin Ömer isimli bir divanenin yaşadığı bucağa kadar uzandım. Birden divane karşıma çıktı. Kendi kendisiyle

konuşuyordu. Su divanenin yanına gideyim de bana ne söyler, göreyim... Diye düşündüm. Yanına gittim. Ne dese iyi? «Biraz evvel sen medresenin mescidindeyken sana, ilmi bırak ve rahata kavuş, diye seslenmedim mi?.

Hayretten dondum. Her şeyi bırakmak, her alâkadan çözülmek dâvası bana galip geldi. Hemen oradan Mevlânâ Hazretlerine seğirttim. Kendilerini, kimsesiz bir camide, izbe bir noktada murakabeyle meşgul buldum. Huzurlarında sessizce diz çöktüm. Mübarek başlarını kaldırdılar ve buyurdular : «Bırak ve ferahla!» Ve devam ettiler : «Verimi olmayan tahsili bırakıp topyekûn bu nisbeti elde etmeğe bak!...» Artık benden tereddüt büsbütün kalktı. Bütün gücümle «Hâcegân» yoluna gönül bağladım.

* Hikâye ediyorlar :

— Mevlânâ Hazretleriyle birlikte Hoca Şemseddin Mehmed'in vaaz meclisine gittik. Arkalarında oturmamı emrettiler. Benim, vaaz sohbet ve sema' meclislerinde, elimde olmadan nâra atmak âdetimdi. Hoca minbere çıkıp Dlâhî esrardan bahsetmeğe başlayınca kendimden geçer gibi oldum ve nâra atmak ihtiyacına düştüm. Fakat sesim çıkmadı. Aynı hâle bir kere daha düştüm. Bütün

kuvvetimle çığlık koparmak isterken yine sesim çıkmadı. Bu hâl üçüncü defa olunca anladım ki,.Mevlânâ Hazretlerinin tasarrufu altındayım. Beni koruyup nârâ atmaya bırakmıyor. Kendilerine

bir göz attım. Gördüm ki, murakabe halindeler ve istiğraka varmış bulunuyorlar. Bu defa bana

başka bir hâl oldu. Uç kere üstüste narayı bastım. Meclis nihayete erdi ve dağıldık.

* Hikâye ediyorlar :

— Nâra atmak âdetim konuşulurken buyurdular : «Tez zamanda bu nâra âdeti seni bir yalnızlık köşesine çekse gerektir.» Yâni «Bir hâl olduğu zaman bastığın çığlıklarla halkı rahatsız etmemem için uzlet bucağına çekilmen lâzım...» O sıralarda hastalandım. Zaafım bir dereceye vardı ki,

harekete mecalim kalmadı. Dostlarım o gece benim öleceğime hükmettiler. Ben de düşündüm ki, Mevlânâ Hazretlerinin uzlete çekileceğimi beyan buyurmalarına rağmen henüz dedikleri olmadan ölüme nasıl kanî olabilirim? Bir aralık bana bir dalgınlık geldi. Uyumuşum... Rüyamda Mevlânâ Hazretlerini gördüm. Bana bir duâ telkin ettiler. Uyanır uyanmaz bu duayı dudaklarımda buldum. Sabahleyin üzerimde hastalık diye hiç bir şey kalmamıştı. Abdest alıp namazımı hafiflikle kıldım. Ondan sonra da uzlete çekildim.

* Hikâye ediyorlar :

— Mevlânâ Hazretleri, bana «nefy» ve «ispat» yoluyle zikir telkin ettikleri zaman buyurdular : «Allah'ın bütün eşyayı muhit (kuşatıcı) olduğuna itikat etmek lâzımdır.» Zahir âlimlerinin bu ifadeye bir tevil bulmaları ihtiyaciyle bu sözden irkildim, korktum. Mevlânâ Hazretleri korkumu anladılar ve devam ettiler : «Zahir ehli, Allah'ın her şeyi ilmiyle kuşatıcı olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Allah'ın her şeyi muhit olduğu âyetiyle beraber, her şeyi ilmiyle muhit olduğu mealinde bir âyet de vardır. Bu mertebeye itikat ise şarttır.» Bu izahtan hoşlandım ve ferahladım. Mevlânâ

Hazretlerinin hizmetlerine vardığım başka bir günde de şu hitaplarına hedef oldum : «Mevlânâ Alâüddin. çaresiz, ihatanın Zat ile olduğuna inanmak lâzımdır! Tahkik ehlinin itikadı da budur!»

* Reşâhat sahibi :

— Dhata bahsinde hüküm şöyledir : Büyük tahkikçilere göre ihata iki türlüdür : Zatî ve sıfatı, yani zat ve sıfatla kuşatıcılık... Zatî ihata da iki kısımdır : Birincisi, zatın, kemmiyetsiz ve keyfiyetsiz olarak bütün eşya ve zerrelerle beraberliğidir ki, Hak bu hakikati «Allah her şeye muhittir.»

Mealindeki âyetle bildirmiştir, ikincisi, ihtisas ve hususiyet belirten bir maiyet, yani beraberliktir ki, o da mahzun olunmamasını emreden ve Allah'ın muhsinlerle birlikte olduğunu kaydeden âyetle işaretlidir; ve bu maiyet, yakınlık, en yüksek derecedekilere mahsustur. Sıfâtî maiyet ise, herkesçe bilindiği ve anlaşıldığı gibi, ilim ve kudret cihetindendir. Ona da «Allah her şeyi ilmiyle

kuşatıcıdır» mealindeki âyet delâlet eder. Allah'ın her şeye kaadir olduğu mânasını taşıyan ilâhî fermanlar da aynı hakikati belirticidir. Mevlânâ Hazretlerinin maksudu, her halde, zatî maiyetten birincisi olsa gerek...

Mevlânâ Alâeddin'in Şeyh Abdülkerim Yemeni Hazretleriyle yakın alâkası olmuştur. Yemenî'li Şeyh Abdülkebir, başlangıcında Arap ve Acem diyarlarında seyahat edermiş. Yirmi yıl seyahatten sonra Harem'de mücavir olmuşlar... O asırda, mübarek topraklardan gelip geçenlerin uğrağı

imişler... Mevlânâ Alâeddin de Harem'de mücavirlikleri sırasında kendileriyle sık sık temasta bulunmuşlar...

Şeyh, Mevlânâ'ya soruyor :

— Zulüm nedir?

— Bir şeyi lâyık olduğu yerin gayrine koymaktır.

— Hakkı anacak yer gönüldür. Ona Hakk'a gayr olanı koymak zulümdür.

. Şeyh soruyor:

— Zikir ne şeydir ?

— Tevhid Kelimesidir.

— Bu zikir değil, ibadettir.

— öyleyse nedir, siz söyleyiniz!

— Zikir, bilinmesi mümkün olmadığının bilinmesidir. Şeyh buyuruyor:

— Bilgisizliğe yönelmek ve namaza «marifetini bilmekten âciz olduğum Allah'a ibadet ederim!» diye niyet etmek lâzımdır.

* Bir gün Mevlânâ Hazretlerine, hayatlarında hiç görmedikleri bir hâl oluyor. Bütün keyfiyet ve kemmiyet şuurunun üstünde, kendinden kaybolma hâli... Karşılarında Mevlânâ Sadeddin Hazretleri tecelli ediyor ve diyor ki:

— Aman, bu hâlini koru, sıkı tut! Şeyh Abdülkebir'in «Bilgisizliğe yönelmek» dediği işte bu hâldir!

* Hikâye ediyorlar :

— Harem'de mücavir bulunduğum zaman gönlümü Kâbe'ye öyle kaptırmıştım ki, başka hiç bir yerde karar edemez olmuştum. Bir gün tavaf

esnasında rüzgâr çıkıp Kabe örtüsünü araladı ve duvardan bir kısmını açtı. Bana öyle bir hâl oldu ki, çığlık basıp yere yığıldım. Aklım başıma gelince kalkıp Şeyh Abdülkebir'e uzandım. Hâlimi anlatmaya kalmadan dediler : «Ey yabancı! Kâbe ile ne işin var?» Ben ağlayarak, şeyhten gönül y ölüyle imdat isterken buyurdular : «Onu tahsis ederek Kabe'de göremezsin! O hiç bir hadde sığmaz. Böyleyken dağda, taşta, semada, yerde, toprakta ve kerpiçte mevcuttur. Belki onların küllî ifadesi odur. Onlar kendileriyle yoktur, Hakk'ın kayyum oluşuyla kaimdir. Evvel odur, âhir odur, zahir odur, bâtın odur; ve o, Allah'tır ki, ondan başka hak mabut yoktur!» Şeyh Hazretleri bunları söylerken mübarek elleriyle işaret ettikleri

şeyleri görür gibi oluyor ve Kabe'de şahit olduğum hakikati bunlarda da okuyordum. Şeyhin teveccüh ve iltifatları sayesinde cihet ve istikamet kaydından kurtuldum.

* Reşahat sahibi:

— Mevlânâ Alâeddin Hazretleri o sırada zevkî ve zatî tecelli makamına erişmemişlerdi. Zira bu makama erişende hususiyet, her şeyde mutlak güzelliği görmektir. Sûrî kayıtlar ise bu müşahedeye mâni değildir. O, hiç bir şeyde Hakkı hudutlayamaz ve güneşle zerreyi, derya ile damlayı bir tutar.

ŞDDR

Neye baksa cemal-i yân görür,

Hicr içinde visal-i yârı görür.

Böylelerine, Kur'an'da bahsi geçen «Allah'ın vechi» sırrı açılır. Bu mertebeye erişen de hakikat güneşi, imkân âlemini dolanıp başka bir âleme geçer. Bu mertebeye erişen görür ki, hakikat güneşinden başka bir şey yoktur; ve bilir ki, imkân zulmetinin vücudu, hakikat güneşinin

görülmemesinden ibarettir. «Mâsivâ -dış âlem» in zuhuru ise Allah'ın «Bâtın» ismiyle belirişine alâmettir. Nur ile zulmetin bir araya gelmesi muhal; ve ikisi de asıl iki vücut ispatı olamaz bir hayaldir.

* Hikâye ediyorlar :

— Şeyh Abdülkebir Hazretlerinin meclislerine girdim. Harem seyyidleri, şeyhleri, âlimleri ve fâkihlerinden, meclislerinde pek çok kişi vardı. Şeyh Hazretleri ilâhî maariften söz ediyorlardı. Fâkih geçinen ve Allah ehli ile olanların kelâmlarını inkâriyle tanınan kaba bir insan şeyh

hazretlerine itiraz etmeğe yeltendi. Mecliste bulunanlardan biri onu dürterek «sus!» diye ihtar etti. Adam mukabele etti : «Eğer şeriat ve akıl dışı konuşursam bana mâni olunuz! Fakat sözlerim meşru ve makul ise mâni olur musunuz?» O zaman Şeyh Hazretleri bana döndüler : «Ey yabancı, beni bu adamdan kurtar!» Yüzsüz adam ağzını açtı ve şeyhe hitap etti : «Ben size zulüm ve sitem mi

ediyorum ki, kurtulmak istiyorsunuz?» Şeyh Hazretleri adama hışımla bakarken o devam etti : «Söylediğiniz bir sözden bana şüphe düştü. Cevap istiyorum! Bu derecede mübalâğanın ne mânası vardır?» Şeyh hazretleri aynı hışım ve gazap içinde «Şüphen neymiş? Söyle!» buyurdular. Adam ağzım açamadan yüzüstü düştü. Bir kilim getirip kaba adamı içine koydular ve dışarı çıkardılar. Şeyh hazretleri geçtikleri hususî dairelerinden henüz dönmemişlerdi ki, adam, kilimin üzerinde can verdi. Bir başka gün Şeyh hazretlerini ziyarete gitmiştim. O fâkih geçinen adam hakkında,

hatırımdan şunlar geçti : Allah ehli, kerem ve mürüvvet sahipleridir. O adam ise bunların . bâtınlarından gafil, kaba bir kimse... Affetseler olmaz mıydı? Şeyh hazretleri bu düşüncemi cevaplandırdılar : «Ey yabancı, iki yüzü keskin bir kılıcı kabzasından duvara sağlam şekilde iliştirseler; birden çıplak bir gafil gelip bağrıyle ve bütün kuvvetiyle o kılıca abansa, kılıcın bunda ne günahı olur?.»

* Şeyh Abdülkebir Hazretleri, Mevlânâ Alâeddin'e soruyor :

— Sizin şeyhiniz, huzursuz olduğu vakit size ne derdi? Cevap verdim :

— «Yanıma geldiğiniz zaman kendinizi toplayıp Allah'ı biliyorsunuz. Benden uzaklaştınız mı unutmayın ki, ayrı düşmeyesiniz!» derdi.

Sordular:

— Ya siz ne karşılık verirdiniz?

— Sükût ederdik.

— Ne kadar da himmetsiz etmişsiniz! «Biz Allah'ı bilemeyiz, seni biliriz!» demeniz gerekirdi.

* «Reşahat» sahibi :

— Bazı büyükler demişlerdir ki: «Mürit, aynasında kendini görür ama şeyhinin aynasında kendini görmez.» Semerkant'ta, Hoca Ubeydullah Hazretlerinden işittim. Buyurdular ki : «Ben hayattayken siz Allah'ı göremedikten sonra ya ben öldükten sonra ne yapacaksınız?» Şeyh Abdülkebir'in de sözünü bu mânada anlamalı... Şeyh Hazretlerinin bu sözden muradı, Allah'ı esas bakımından

bilmemek, tanımamak ve Dlâhî marifeti küçümsemek değil, müride yönelme yolunu göstermek ve onu bu yolda sabit kılmak maksadına bağlıdır. Ariflerin rehberi Emîr Hüseyin Hazretleri

eserlerinde derler ki : «Mürid, mürşide yönelişinde fânî olmalı ki, ona pîr yüzünden bâtın ilmi fetholunsun...» Dstekli, isteğini ancak pîr yolundan devşirmeğe çalışırsa muradına erer. Meselâ Kâbeye gitmek isteyen, onun yoluna girmeyip kendine göre bir yol tuttursa hiç bir türlü muradına ulaşamaz. Dmdi; Allah'ın rızasına yol, ancak şeyhin maşıdır, diye bellemeli ve ona göre

davranmalı... Hakka eriş ve Hakk ile vuslat, şeyhin gönlünden geçer. Hakikatte Allah'ın evi Şeyhin gönlüdür. Her şeyi kapısından geçerek bulmak lâzımdır. Allah, her muradı bahşetmeğe kaadir iken her şeye bir kapı koymuştur. Oranın kapısı çalınmadan ve oradan geçmeden olmaz, işte, şeyh

Abdülkebir Hazretlerinin «Biz Allah'ı bilemeyiz, seni biliriz!..» Demelerindeki hikmet de bu inceliğe bağlıdır. Bu söz «Allah'a ermenin

kapısı sensin! Eve kapısından girilir!» manasınadır. Müride muradının yolunu gösteriyor.

* Mevlânâ Alâeddin Hazretlerinin sözleri iki kısımdır : Biri, Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinden naklettikleri, öbürü de hassaten kendi sözleri... Dşte Mevlânâ Sadeddin'den naklettikleri.

Mevlânâ buyurdular :

— Biz yoktuk, Allah vardı. Biz olmayacağız, o, olmakta daim... Şu anda da biz yoğuz, o var...

Mevlânâ buyurdular :

— Sizi mezarda takip etmeyecek olan her şeyle alâkanızı kesiniz!

Mevlânâ buyurdular:

— Dervişliği, elenmiş ve üzerine biraz su dökülmüş toprağa benzetip ne üzerine basanın ayağını inciteceğini, ne de ona toz konduracağını söyleyenler, dervişliğin kendisini değil, sıfatını tarif etmişlerdir. Dervişlik Allah ile olmaktır.

Mevlânâ buyurdular :

— Zikir mi üstündür, Kur'an okumak, şu mu, bu mu diye çekişmeğe ne lüzum var!. Üstün olan, Allah ile olmaktır. Mevlânâ buyurdular :

— Allah ile olan bilfiil cennettedir; ondan gafil olan ise, o anda bile cehennemde...

Mevlânâ buyurdular :

— Şu, teşbih, misvak vesaire, züht ve takva eşyasiyle donanmış insanı görüyorsunuz ya; ahret ehli dünya ehlinden nasıl tiksinirse, Allah ehli de ahret ehlinden öyle nefret eder.

Mevlânâ buyurdular:

— Hazır olun ki, yâr, aynın aynıdır. Mevlânâ buyurdular :

— Vallahi, dost, elinize yapışıp, kendisini aratmak için sizi kapı kapı gezdirir.

Şimdi kendi sözleri...

Buyurdular :

— Dstekliye üç şey lâzımdır: Birincisi her an abdestli olmak... ikincisi nisbeti sımsıkı korumak... Üçüncüsü yiyip içmekte ihtiyat göstermek...

Buyurdular :

— Ulular «Allah'tan başka ilâh yoktur» mânası üzerinde demişlerdir ki: Zikir edici, sülük derecelerinde, bazan «Allah'tan başka mabut yoktur» der, bazan «Allah'tan başka maksut yoktur» der, bazan da «Allah'tan başka mevcut yoktur» der. Allah yolunda ilerlemeğe başlarken «Allah'tan başka ilâh yoktur» denildiği zaman, ondan başka mabut olmadığını da fikir etmek gerektir, ilerleme yolunda «Allah'tan başka maksut yoktur» ölçüsü gelir. Yolu bitirip «Allah'ta seyr» eşiğine ayak basmadan «Allah'tan başka mevcut yoktur» fikri küfürdür.

Buyurdular:

— Sünneti kendisine farz edinmeyen her isteklide dîn eksiktir. Bazı sünnetler Allah'ın Resûl'üne farz kılınmıştı. Bütün zahir ve bâtın safası, Allah'ın Resûl'üne uymaya bağlıdır.

Buyurdular :

— Bu yola nisbet ve bağlılık ne çalışmakla olur, ne de çalışmamakla... Eğer kabil değilse çalışmakla olmaz. Kabil ise çalışmamakla olmaz. Yani kabiliyetle gayreti bir araya getirmek icap eder.

Buyurdular :

— Bu yolun bağlılarından birini iyi bir işi dolayısiyle övseler ve bu övülüş onun hoşuna gitse, bu hoşlanmaktan nefse düşecek karanlık, mahremlerinden biriyle zina etmesinden eksik olmaz.

Mahremiyle zina etmek Hak yoluna ne kadar mâni ise bu do o kadar mânidir.

Buyurdular :

— insan oğluna düşen mükellefiyet, mevcutlardan hiç birine düşmemiştir. Resmî tâat ve ibadetle iş bitmez. Kulluğa sımsıkı yapışmak ve söz söylemekte, etrafa bakınmakta ve yemek yemekte

fevkalâde ihtiyat lâzımdır.

Buyurdular :

— Bu yolda, isteklinin, ne dünya, ne ahret, ne nefs, hiç bir şey gayesi olmamalıdır. Eğer bunlardan biri gayesi olacak olursa, bu bir alâmet teşkil eder ki, o ilâhî marifet için yaratılmamıştır, sadece cennet veya cehennem için yaratılmıştır.

Buyurdular:

— Bu âlemdeyken kendinden kurtulamayanın ruhu kabirden kurtulamaz. Bu söz Muhiddin-i Arabi Hazretlerinindir ve ilk öğrendiğim zaman bana giran gelmiştir. Ben bu sözü Mevlânâ Cami

hazretlerine naklettim ve müminlerin çoğu nefislerinden kurtulamaz, nasıl olur, diye dert yandım. Mevlânâ Cami Hazretleri «îman ile gidenin ruhu neticede kabirden süzülecek bir geçit bulur ve oradan geçip gider» buyurdular.

Buyurdular :

— Müslümanlık, teslim olma işidir. Teslim olmuş bir müslüman, boynuna iblis gibi bir lanet halkası geçirilse, Allah'ın kendisine lâyık gördüğü şeyden, imanından nasıl razı ise öylece razıdır. Sadık kul, Hakk'ın kazasından razıdır, kendi fiilinden değil...

Buyurdular :

— Bir kimseye bir musibet, eriştiği vakit eğer nefsi besili

ise müteessir olur, ıstırap çeker. Eğer o, kendi kendisinin kulu değil de Allah'ın kulu ise teessür ve ıstırap duymaz. Buyurdular :

— Dçinde aşk acılığı olmayana bu yol haramdır.

Buyurdular :

— Bu yolda «Huş der dem» ölçüsü öyle bir asıldır ki, bir ânı gafletle geçenin günahını küfre kadar götürürler. Şeyh Feridüddin Attâr hazretlerinin bazı mısraları bu hakikati pek güzel belirtir :

ŞDDR

Yardan bir ân gaflet gösteren,

Gizli küfre ayak basar oldu.

Buyurdular :

— Mevlânâ Ebu Yezid Buram söylemiştir : «Avam için günahtan kaçmak nasıl vacip ise, havas (yüksek tabaka) için de gafletten kaçmak öyle vaciptir. Avam (aşağı tabaka) nasıl günahlardan sorguya çekilirse, yüksek tabaka da gafletten suçlandırılır.

Buyurdular :

— Bir sohbet halkasında kim kuvvetliyse öbürlerini kendi turuna çeker. Zira hüküm galibindir. Terazinin kefesi gibi... Ağır gelen taraf öbür tarafı kaldırır. Arifin himmeti şöyle gerektir ki, bütün bu âlemi peşine takıp kendi turuna çekebilsin, onları kendi rengine daldırabilsin...

* «Reşahat» sahibi :

— Yukarıda, Mevlânâ Alâeddin Hazretlerine ait sözler, Hoca Ubeydullah Taşkendi Hazretlerinin mübarek el yazılariyle bir kitabın içine yazılmıştı. Onları gözümle gördüm. Şu ibare de vardı : «Sultanlığın kemâli, yüksek ve aşağı bütün tebaasına kendi elbisesini giydirmesidir. Şöyle ki, nazarı kime değse kendisinden başkasını görmemeli, bağlıları da padişahlarının kemâl ve

renklerinden başka kendilerinde bir şey kabul etmemeli...

* Buyurdular :

— Nâra atmak gaflet alâmetidir. Sâlik, mânaya erip huzura kavuşacak olursa nâra atmaz. Eğer huzuru muhafaza edebileydi hiç ses çıkarmazdı. Nâra atan kimse, ateşe atılan yaş ağaca benzer. Yaş olan seslenir, kuru ağaç sessiz, sedasız yanar.

Buyurdular:

— Hoca Bahaeddin Nakşibend Hazretleri «Kazananları Allah sever» ölçüsü üzerinde şöyle demişlerdir : Kisb, yani kazanmaktan murat, îlâhî rızayı kazanmaktır. (Para kazanmak değil...) Allah ne dilerse ondan razı olmak... îlâhî rızayı kazanmanın yolu budur. Ve nihayet son kazanç, gerçek «fena» ile fânî olmaktır.

Buyurdular :

— Aşağı tabaka, Allah'ı, halk ile anlayıp bilir. Yüksek tabaka ise, halkı Hak ile tanıyıp bilir. Halk tarafından «havas»a bir kapı açılmıştır. Görmüşlerdir ki, halkın topyekûn akışı o kapıyadır.

Aşağı tabaka halk, müesserin vücudunu eserden çıkarırken, yüksek tabaka, eseri, müesserle izah eder. Avam, nasıl kendi vücudunu bilmekte muztar ve mazur ise, havas da, Allah'ın vücudunu bilmekte ve her şeye takdim etmekte öyle muztar ve tam hakikat üzerindedir. Halk, kendi

dâvasında şekke düşse olur; fakat Hak yolcuları, iman ve ikrarlarında şekke düşemezler. Zira hükümlerinde vicdanî ve hakikidirler. Nitekim Sıddîk-i Ekber Hazretleri buyurdular : «Hiç bir şey göremem ki, daha evvel Allah'ı görmemiş olayım...»

En üstün imanın fert için, Allah'ı kendisiyle bilmek olduğuna dair bir hadîs okuyup dediler :

Ddrâkî olana bu talim kâfidir.

*

Buyurdular :

— Bir gün şuhudî (dış dalâletlere bağlı) iman zahir hâllerinden midir, batin hâllerinden mi, diye uzun uzun düşündüm. Yoldan geçenlerden biri, ben bu düşünce içindeyken dedi ki: «Kula göre bâtın hâllerindendir; Allah'a göre de zahir hâllerden... Zira kul bu hâlde hakikati kendi bâtınında arar, Allah ise ona isim ve sıfatlariyle tecelli eder.

* Hoca Ebûlvefa Harizemî hazretlerinden bir rubai okudular:

ŞDDR

Hakkın bazı zuhurları bâtıl olunca Bâtılı inkâr cahilin olur.

Topyekûn vücudat gayrini görmek Olsa olsa gafilin olur.

Ve buyurdular :

— 40 yıldır bu rubainin hikmetine iman getirmiş bulunuyorum. Zira delikanlılığımda bir gece, kötü bir iş niyetiyle evden çıkmıştım. Köyümüzde gayet zalim ve kötü bir zabıta memuru vardı, herkes ondan «elaman!» diyor ve çok korkuyordu. Gece içimde kötü niyet, ilerlerken birdenbire,

kendisinden daha kötü bir kılık ve tavırda bu adamı gördü», irkildim ve korktum. Kötü niyetimi işlemeğe bende mecal kalmadı, döndüm. O zamandan beri anladım ki, bu âlemde, kötülerden bile iyiliğe vesile olanlar bulunurmuş...

ŞDDR

Bâtıla, kendi tavrından ötürü hor bakmayın!

Onda Hakk'ın zuhuratı bulunabilir.

Buyurdular :

— Ağzına helva verenle ensene tokat atan arasında fark gözettikçe, sende Tevhid tamam değil demektir.

Buyurdular :

— Bir gün Mevlânâ Câmi Hazretlerinden sordum : Allah'ım bizi kendinle meşgul eyle gayrinden» mealindeki duanın, gayr diye bir şey olmadığına göre ne kasdettiğini anlamak istedim. Dediler ki: «Orada hitap Zat'a aittir; bizi gayrinden, yani sıfatların ve fiillerindense Zat'ın ile meşgul eyle

demektir.»

Buyurdular :

— Hüseyin bin Mansur ki «Hak benim?» dedi, kendi hakikatini kasdetti; «Ben sizin rabbinizim!» diyen Firavun ise kendi suretini ortaya koydu. Eğer Firavun kendi hakikatini anlasaydı onun da «Ben» demesi makbul olurdu.

Buyurdular :

— Bir gece bana öyle bir hâl oldu ki, yüzümü taşa ve duvara çarpıp çığlık koparmaya başladım. Vücudun zerrelerinden her biri sevgilinin yüzünde bir benektir ki, onun güzelliğini arttırır.

ŞDDR

Her kimin zerrece vücudu olur,

Gördüğü zerreye sücudu olur.

* «Reşahat» sahibi :

-— Mâverâünnehr'den gelmiş ve Mevlânâ Hazretlerinin ziyaretlerine can atmıştım. Gördüm ki, Mevlânâ Alâeddin Hazretleri iki ilim isteklisiyle karşı karşıya... Talebeleri karşılarına oturtmuşlar, kitap okutuyorlar. Mevlânâ Hazretleri de dikkatimi çekti : Mevlânâ Hazretleri gözleriyle kitabı takip ederken gönülleriyle başka bir alemdeler... Hatırımdan, bu nasıl ders vermektir, diye bir his geçti. Hem ders okutsunlar, hem de kendileri orada olmasınlar?. Mevlânâ Hazretleri içimden

geçenleri okuyarak gülümsediler ve bana dediler : «Dostlarıma her ne kadar ders vermekte mazur olduğumu, bu işe muktedir olmadığımı söylüyorsam da bana inanmıyorlar. Bari siz söyleyin de inansınlar!»

* Mevlânâ Hazretlerinin büyük oğullan Mevlânâ Gıyaseddin Ahmed ki, Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî hazretlerinin sohbeti şerefine erişmiş yüksek bir ilim adamıydı; şöyle anlatıyor :

— Bir yaz gecesinde, yatsı namazından sonra uyumak üzere dama çıktım. Ayın ilk günleriydi. Biraz ay aydınlığı... Evimize bitişik bir köy evi vardı ki, bomboş görünüyordu. Bu evde hiç bir ses, hareket ve ışık yoktu. Birden bir ses duydum. Ses, bomboş görünen komşu evden geliyordu. Merak ettim. Boş evde ne oluyor diye su kenarından komşu eve baktım. Karşı karşıya oturmuş iki gölge hâlinde birbiriyle konuşan bir erkekle bir kadın gördüm. Fazla bakmadan yatağıma girip uyudum. Sabahleyin namazımı kılıp pederim Mevlânâ Alâeddin hazretlerine gittim. Karşılarına otururur

oturmaz dediler ki : «Komşu damına bakıp içindekileri seyretmek caiz değildir. Yandaki evden duyduğun sesin ne olduğunu anlamaya çalışmak senin ne vazifen?..» O günden sonra anladım ki, bu taifenin görüş sahası, nazarlarının değdiği yerlerden çok uzaklara, karanlıkların dibine kadar nüfuz ediyor.

Mevlânâ Hazretlerinin büyük oğlu Mevlânâ Gıyaseddin Ahmed'in, babasına ait, kendi suçlarını uzaktan tesbit ettiğini gösteren daha nice hatırası var...

* Bir kâğıt parçasını uzatıp, birkaç kere çektiği ve sonra verdiği bir gencin içine nasıl ateş düştüğüne ve artık Mevlânâ'nın eteğini bırakamaz olduğuna dair yıkıcı bir menkıbe...

* Mevlânâ Hazretleri ölüm hastalıklarında beş ay kadar yatakta kalıyorlar. Ebediyete göçeceklerini yatağa ilk girişlerinde haber veriyorlar. Sonra bir saat kadar susup birden «Allah var!» diyorlar ve

peşinden var kuvvetleriyle «Allah!» diye haykırıyorlar ve buyuruyorlar : «Hayalî Rabbe tapmayıp var olan Allah'a tapınız!»

892 yılı Cemaziyelâhir ayının ortalarında bir cumartesi günü vefat ediyorlar. Kabirleri, Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin mezarı yanında...

MEVLÂNÂ ŞEMSÜDDlN MUHAMMED RUCD

Yine Mevlânâ Sadeddîn Kaşgarî ashabından... Yıllarca Herat camiinde isteklileri Hakka davet ettiler. Herat yakınlarında Ruc isimli köyde dünyaya geldiler. 820 yılı saban ayının Berat

gecesinde...

Annesi beş yaşında bir oğlunu kaybediyor. Sonsuz bir keder.., Rüyasında Peygamberler Peygamberini görüyor ve şu hitaba eriyor:

Gam yeme! Gönlünü hoş tut ki, Allah sana devlet sahibi ve uzun ömürlü bir oğul ihsan edecektir!

Ve Mevlânâ Semsüddin Muhammed doğuyor.

Valideleri, Mevlânâ'ya sık sık dermiş :

— Bana rüyada müjdeledikleri oğul sensin!

Mevlânâ Semsüddin Muhammed, çocukluğunda bile yalnızlığa ve öbür çocuklardan çekingen bir mizaca malik... Baba evinde kendisine mahsus bir hücre edinip zamanını orada geçiriyor. Babaları, ticaret işleriyle uğraşan, mal ve katar katar hayvan sahibi insanlar... Mevlânâ Hazretleri bu mesleğe yanaşmamışlar...

* Derlermiş ki:

— Gayem Allah'ın Resûl'ünü rüyada görmekti. Bir gün, evimize girdiğim zaman gördüm ki, annem, yakınlarımızdan bir takım kadınlarla oturmuş, kitap okumakta... Aralarına girdim. Annem, cuma geceleri birkaç kere

okunursa Allah'ın Resûl'ünü rüyada görmek kabil olacağına dair bir dua okuyordu. Bunu işitince sevinçle doldum. O günün akşamı cuma gecesiydi. Anneme o duayı o gece okuyacağımı söyledim. Teşvik etti. Kitabı alıp köşeme çekildim. Ayrıca duymuştum ki, cuma

geceleri üç bin kere salâvat getirenler Allah'ın Resûl'ünü rüyada görürler. Duayı okudum ve üç bin kere salâvat getirdim. Gece yarısı oldu. Başımı yastığa koyarak uyudum. Rüya : Evimize

giriyorum... Annem sofada oturuyor. Beni görünce «Oğlum, niçin geç kaldın; Allah'ın Resûl'ü evimizde... Gel seni mübarek huzurlarına götüreyim!» diyor ve elime yapışıp evin bir tarafına götürüyor. Allah'ın Resûl'ü, arkalarını kıbleye vererek oturmuşlar... Etraflarında birçok kimse... Bazıları da ayakta, halka olmuş... Allah'ın Resûl'ü, etrafa peygamber nâmesi göndermekle meşgul... Biri, Allah Re-sûl'ünün ön tarafında oturmuş, emredilen nâmeleri yazmakta... Kâtiplik eden zat, devrinin ilim ve takva ile meşhur büyüklerinden Mevlânâ Şerafeddin Osman... Annem, Allah

Resûl'ünün meşguliyetlerinden bir an ayrılmalarını beklemeden beni yanlarına götürdü ve dedi : «Ey Allah'ın Resûl'ü! Bana devlet ve uzun ömür sahibi bir evlât vaadetmiştiniz! O çocuk bu mudur, değil midir?» Allah'ın Resûl'ü gülümsediler ve buyurdular : «Evet, o çocuk budur!» Ve Mevlânâ Şerafeddin'e dönüp bu mevzuda da bir mektup emrettiler. Mevlânâ, kağıt. ve kalem alıp birkaç satır yazı yazdı. O satırların altına da, dizi hâlinde bir çok isim ekledi ve mektuba katlayıp bana verdi.

Mektubu alıp çıktım. Yolda düşündüm ki, mektupta ne yazılı olduğunu bilmiyorum, dönüp Allah'ın Resûl'ünden sorayım... Döndüm ve sordum. Mektubu okudular. Okuduklarını halı/ama nakşettim. Mektubu katladılar ve bana uzattılar. Bir .şev daha sormaya davrandım. Fakat olmadı. Bir kapı

partisiyle uyandım. Kapım açık... Annem, elinde şamdan, kapıda... Dedi : Rüya gördün mü? «Evet!» dedim. O «Ben de gördüm!» diye cevap verdi ve noktası noktasına benim gördüğüm rüyayı anlattı. O da, uyanıklık hâlinde beraberce yaptığımız bir iş gibi, aynı rüyayı görmüştü.

Derlerdi ki :

— Ruc köyündeyken bende tarikata girmek meyli uyandı. Etrafıma danışıp Herat'ta irşada sâlih bir azîz bulunup bulunmadığını sordum. Şeyh Sadreddin Revası isimli bir azîzi sağlık verdiler. Hararetle mürşit arayışıma karşı dediler ki : «O zat merhum Şeyh Zeynüddin Hâfî halifelerindendir. Şu anda irşâd işiyle meşguldür. Git ve eteğine yapış!» Ben bu sağlığı alınca hemen şehre koştum. Yolda Şeyh Zeynüddin Hâfî Hazretlerinin mezarına uğradım. Şeyh Sadreddin orada oturuyorlardı. Yanlarına gittim ve bir köşede oturdum. Zikir meclisindeydiler. Kendimi belli edemedim. Çok

geçmeden zikir meclisinde bir çekişme, bir kavgadır koptu. Hayret ettim, fakat hiç müteessir olmadan meclisten .ayrıldim. Şehre yöneldim. Yolda Hafız Dsmail isimli bir dervişe rastladım. Bu dervişle aynı köyden hemşehriydik. O. benden evvel Mevlânâ Sadeddin Kasgarî hazretlerine erişip kabullerine mazhar olmuştu. Mevlânâ Hazretlerinin vefatından sonra da Mevlânâ Cami hazretleriyle birlikte haccedin tarikat feyzini tamamladı. Tste bu Hafız îsmail bana sordu :

«Nereden gelip nereye gidiyorsun?. Hangi muradın peşindesin?» Hâlimi ona anlattım ve biraz evvel zikîr halkasında gördüğüm çekişmelerden üzüldüğümü ve ümidimi yitirdiğimi anlattım. Dedi ki : «Herat camiine git! Orada bir aziz göreceksin... Cami avlusunda sık sık sohbet eder. Onu da gör!» Ve ilâve etti : «Umarım ki, onun sohbeti sana tesir eder.» Camie gittim. Mevlânâ Hazretleri camiin maksuresinde bir halka insan arasındaydılar. Sükût ediyorlardı. Ben kapı tarafında duvara yaslanmış,

kendilerine, heybetli sükûtlarına nazar ediyor ve biraz evvelki zikîr halkasının

şamatasını düşünüyordum. Mevlânâ Hazretleri başlarım kaldırıp bana baktılar ve «Kardeş, buraya gel!» diye seslendiler. Yürüdüm. Beni yanlarına oturttular. Buyurdular : «Şahruh Mirza'nın

huzurunda hizmet eden kullardan biri Sultanın önünde avaz avaz Şahruh, Şahruh diye bağırsa, düşün, ne büyük soğukluk ve edepsizlik etmiş olur! Edep odur ki, hizmetçi padişah önünde ve kul efendi karsısında sükût içinde olsun ve şamata etmesin... Zikirde boş yere patırtı etmek aptal ve nadanların kârıdır.» Sonra elime bakıp parmağımda bir yüzük gördüler : «Bir iş için ricaya gelen insanın eli boş olmamalı...» buyurdular. Ben de yüzüğü çıkardım. Kalktılar. Mescidin iç kısmına doğru yürüdüler. Sağdan ve soldan «Ardınca yürü!» diye işaret edenler oldu. Ardlarınca camie girdim. Bir yerde oturup beni önlerinde oturttular. Bana tarikat şartlarını talim ettiler. «Cami

yücelikte âlâ yerdir; burada otur ve tarikata çalış!» emrini verdiler. Ben de emirleri gereğince çalışmaya koyuldum. Annem de haberimi alıp köyden Mevlânâ hazretlerinin hizmetine geldi ve o da tarikat nisbetini aldı. Bir müddet sonra, içinde beş vakit namaz kılınır bir camiin kubbesi altında teheccüd namazını kılıp varmıştım ki. bana meşalp gibi bir nur zahir oldu. Onur sayesinde karanlık kubbenin içini açıkça seçtim. O nur gittikçe arttı, büyük bir ateş kadar oldu ve camiin içini gündüz gibi aydınlattı. Vazivet sabaha kadar sürdü. Bu hâlden bende bir gurur peydahlandı. O gururla

Mevlânâ Hazretlerinin huzurlarına vardım. Yüzüme öfkeyle baktılar ve dediler : «Seni gurur içinde görüyorum. Bir kimse abdestin nurunu görmekle bu türlü mağrur mu olur?» Bu ihtar bana ders oldu. Utancımdan yerin dibine girdim. Mevlânâ Hazretleri devam buyurdular : «Ben Mevlânâ

Nizameddin Hâmuş Hazretlerine hizmet ederken geceleri, geçtiğim yerlerden sağlı sollu nur fışkırırdı. Ne tarafa yönelsem nur beni takip ederdi. Bense bu hâle iltifat etmez, değer

vermezdim.» Dayanamadım; durumu Mevlânâ Hazretlerine anlattım. Dinledi; Peşinden öfkeleri artıp seslerini yükselttiler : «Kalk git, benden

uzak ol, bu haletle benim karşıma bir daha çıkma!» Ben de yüce huzurlarından ağlaya ağlaya çıktım ve hâlimden dolayı istiğfar ettim. O gururun eserini üzerimden kazımak için hayli didindim. Mevlânâ Hazretlerinin manevî imdatlariyle o hâl

benden kalktı. Aynı nurdan anneme de zahir oldu. Fakat annem o zuhurattan o kadar haz etti ki, hazzını yenip ileriye geçemedi ve o noktada kaldı. O sıralarda bir adam bana hadsiz, hesapsız medh ve senalar, dalkavukça iltifatlarda bulunmaya başlamıştı. Nihayet dayanamayıp sordum : «Bize bu kadar tevazu ve bağlılık göstermenizin sebebi nedir?» Anlattı : «Zifirî karanlık bir gecede

caminin dış tarafında oturuyordum. Birden, bir adam, bulunduğum yere geldi. Elinde fener, şamdan, hiç bir şey yoktu. Ortalık aydınlanıverdi. Adam geçip gitti; onunla beraber de ışık gitti ve karanlık avdet etti. Bu adam sizdiniz!» Adam doğru söylüyordu. Ben de o anı hatırladım.

* Derlerdi ki:

— Mevlânâ Hazretlerinin hizmetlerine eriştikten sonra, bir müddet, bende tarikat yolunun eserleri belirmediği için fevkalâde mahzun ve müteessir bir hâle düşmüştüm. Geceleri camide başımı

yerlere vurup ağlıyordum. Gündüzleri kırlara çıkıp yalvarmakla vakit geçiriyordum. Bir gün Mevlânâ hazretleri beni gözyaşları içinde görüp buyurdular: «Ağla! Ağlamayı ve yalvarmayı hiç kesme! Kendini o hâle getir ki, merhametin hedefi olasın!. Gözyaşı ve yalvarmanın büyük eseri vardır.» Zaten ben çocukluğumdan beri çok ağlardım. Gözyaşına büyük istidadım vardı. Bu sözü söyledikten sonra bana öyle bir iltifat nazariyle baktılar ki, nisbetimin eseri bende hemen zuhur etti. Bu mânanın zuhurundan sonra, bir gece, camide oturmuştum. Murakabeye çalışıyordum. Gece

yarısına doğru bana uyku galebe etti. Uykumu dağıtmak için ayağa kalktım. Bir de ne göreyim? Mevlânâ Hazretleri, arkama geçip oturmuşlar, murakabe halindeler... Ne zaman gelip oturduklarım farkedememekten üzüldüm. Ben de kendilerinin arkalarına geçip oturmaya davrandım. Mübarek başlarını kaldırdılar : «Şemsüddin, niçin kalktın?» «Uykumu yenmek için kalktım.» Bana öyle bir bakış baktılar ki, içime bütün bir feza doldu ve tarikat nisbeti bende kemâliyle meydana geldi.

* Mevlânâ Şehabüddin Ahmed anlatıyor :

— Bir sabah Mevlânâ Sadeddin hazretlerinin sohbetindeydim. Şöyle buyurdular: «Bu gece bir devecinin oğluna öyle bir fetih elverdi ki, yedi göğün melekleri ona gıpta ederler.» Bu ifadeden, kastedilen şahsın Mevlânâ Şemsüddin Muhammed olduğunu anladık. Zira onun babaları deve beslerlerdi.

* Derlerdi ki:

— Pirimiz Mevlânâ Sadeddin hazretlerinde öyle bir tasarruf kudreti vardı ki, ne zaman ve her kime isteseler «azizân» nisbetinin şarabını içirirlerdi. Ve onları manevî sarhoşluk içinde kendilerinden geçirirlerdi. Bir gün Mevlânâ Hazretleriyle giderken bir mescit kapısının önüne geldik. Akşam ezanı okunuyordu. Mescide girdik ve namazı kıldık. O gün o mescitte bir hatim okunmuştu.

Hafızlar toplanmış, ışıklar yakılmış, bir çok insan bir araya gelmişti. Mevlânâ hazretleri bir köşede kıbleye karşı oturup kaldılar. Ben de ardlarına geçip oturdum ve kalbimden kendilerine yöneldim. Başlarını kaldırıp arkalarına baktılar ve yanlarına sokulmam için işaret ettiler. Yanlarına gittim. Henüz oturmaya zaman - bulamamıştım ki, kendimden geçtim. Bir nazarları beni kendimden

geçirmişti, öyle ki, nasıl oturabildiğimi, okunan Kur'anı, ilâhileri ve şiirleri, kalabalığı hissetmekten âciz kaldım. Kendime geldiğim zaman müezzin yatsı ezanını okuyordu.

* Derlerdi ki :

— Elimde «Mesnevi» cami dışında oturuyordum. Birden Mevlânâ Hazretleri göründüler. Elimdeki kitabı görüp sordular : «Okuduğun kitap nedir?» Söyledim. Dediler : «Mesnevi okumakla iş

bitmez. Ondaki mânanın gönlünüzden doğmasına çalışınız!» Bir gün de hücreme girip dolapta bir mushaf gördüler. «Bu kitap nedir?» diye sordular. «Mushaftır!» dedim. Buyurdular : «Başlangıçta olana Tevhid Kelimesiyle uğraşmak gerektir. Kur'an okumak orta yerdekilerin, nafile namaz

kılmak ise ileridekilerin işidir. Siz nefy ve ispat ile uğrasınız!»

* Derlerdi ki :

— Mevlânâ Sadeddin hazretlerine kapılandığım zamanda çok sıkı çalışmalarım oluyordu. Bütün gücümle kendimi «azizân» nisbetine vermiştim. Geceleri sabaha kadar biçim değiştirmeden

oturmaktan hareket kabiliyetimi kaybederdim. Dizlerimin altında ceviz veya fındık kadar taşlar olsa aldırmazdım. Taşı, toprağı temizlemeğe bile vakit ve gönül bulamazdım. Bir gün de, yine hâlimin başlangıcında, mescit köşesinde bağdaş kurarak oturmuştum. Birden, müthiş bir ses işittim :

«Behey edepsiz! Kullar padişah önünde böyle mi oturur?» Öyle bir sıçrayıp dizüstü oturmuşum ki, dizime taş battı ve sızısından gözüme yaş geldi. O zamandan beri tam kırk yıldır bir daha bağdaş kurarak oturmak bana nasib olmadı.

* Derlerdi ki :

— Pirimiz Mevlânâ Said hazretleri Şeyh Bahaeddin Ömer'i görmek üzere bir katıra binip yola düşmüşlerdi. Ben önlerince bir merkep üzerinde gidiyordum. Yolda susadım. Su içmeğe de fırsat bulamadım. Böylece yol alırken Mevlânâ Hazretleri bana seslendiler : «Susadın, değil mi?»

«Evet!» dedim. Buyurdular : «Şehirden çıktık çıkalı kendimde susuzluk hissediyorum. Kendimden sanıyordum. Halbuki bana akseden senin

susuzluğunmus..» Biraz su içtim. Hararetim söndü.

Mevlânâ Hazretlerinde de susuzluk kalmadı. Ziyaret yerine vardık. Ben Mevlânâ Hazretlerinin cübbesiyle asasını alarak bir kenara çekildim. Şeyh ve Mevlânâ sohbete başladılar. Uzak

oturduğum için ne konuştuklarını işitemiyordum. Bari şeyhe teveccüh edeyim dedim ve bâtınımı kendilerine yönelttim. Şeyh Bahaeddin çığlık basarcasına «Hey! ne yapıyorsun?» diye haykırdı, Ve sonra gülümsedi. Baktım, Mevlânâ hazretleri de gülümsemekteler. Halbuki bu yöneliş pek azdı ve süresi bir lâhzayı geçmiyordu. Böyleyken tesiri büyük oldu ve birkaç gün sürdü. Dinmek bilmez bir yağmur gibi devam etti. Mevlânâ hazretlerine baş vurdum : «Bir fakir ihlâsla birine yönelince ulu kişiler onun yüküne niçin dayanamazlar ve kayt altına girmekten kendilerini koruyamazlar?»

Dediler ki : «Ulu kişilerle Allah'ın esrar âlemi arasında tam bir yakınlık vardır. Müritlerin kendilerine yöpelişi bu yakınlığa engel olur ve onları üzerine çeker. Bu yüzden dayanamazlar ve feryat ederler.»

* Derlerdi ki :

— Başlangıçta, camide, maksurenin altında, kıbleye karşı oturmuştum. Zikirle meşguldüm. Birdenbire önümde garip bir şekil peydahlandı, însan şeklinde garip bir mahlûk.. Siyah renkli, son derece zayıf ve uzun boylu... O kadar uzun ki, başı maksurenin tavanına dayanacak gibi... Başı gayet küçük, Hindistan cevizi kadar... Ağzı açık ve dişleri süt beyaz. Boynu ip gibi ince ve upuzun.

Gülerek bana doğru gelmeğe başladı. Kâh eğiliyor, kâh doğruluyor, garip garip hareketler

yapıyordu. Kendi kendime :

«Galiba dev dedikleri budur!» diye söylendim. Beni zikirden alakoyup azizler nisbetinden uzaklaştırmak istediği hissine kapıldım. Kendimi tarikata bağlayıp daha kuvvetle işime devam etmeğe koyuldum. Beni meşguliyetimden alakoymak için türlü hareketler yaptıysa da başaramadı. Nihayet üzerime geldi. Yine aldırmadım ve işimde devam ettim. Baktı ki, işimi bırakmıyorum, bir sıçrayışta omuzlarıma bindi ve ayaklarını ip gibi belime doladı. Ben o halde bile bir ıstırap

göstermedim. Biraz sonra ayaklarını belimden çözdü ve duman gibi havaya yükselip kayboldu. Ondan sonra bir daha buna benzer bir şey gördüğüm olmadı.

* Derlerdi ki:

— Bir gün de yine camide, avlu tarafında ve açık bir yerde, sağ yanıma yatıp semayı ve yıldızları seyrediyordum. Birden gördüm ki göğün bütün yıldızları jale gibi yere yağıyor ve üzerime geliyor. Yıldızlan o kadar yakın gördüm ki, elimi uzatsam onları yakalayabileceğimi sandım. Bu

manzaradan içime öyle bir kendimi kaybetme hissi geldi ki, sabaha kadar o hâl üzerimden gitmedi.

* Derlerdi ki :

— Yine başlardaydı. Babamın karşısında oturuyordum. Yine içime kendimden geçme hissi dolmaya başlıyordu. Babama dedim ki: «Belki kendimi kaybederim. Benimle alâkalanın ve üzerimden kaç namaz vakti geçtiğini bana bildirin!.» Dçime düşen his gerçekleşti. Şuurumu kaybettim. Kendime gelince gördüm ki, babam başucumda ağlıyor. Niçin ağladığını sorunca dedi ki: «Nasıl ağlamayayım?. Üç gündür ölü gibi yatıyorsun! Ağzına her ne kadar çorba koyduksa da boğazından geçmedi. Hayatından ümit kesmiştik.» Hesap ettim. On beş vakit namazım

kaybolmuştu. Hemen kalkıp kaza ettim.»

* Derlerdi ki:

— Bu türlü kendimi kaybetmeler bana arada bir gelirken gün aşırı gelmeğe, derken her gün, peşinden günde birkaç defa uğramaya başladı, öyle oldum ki, şuurlu zamanım, şuursuz zamanımın altına düştü. Derken bir duraklama. Peşinden eksilme.. Mevlânâ hazretlerine baş vurdum ve dert yandım. «Korkma, kendinden geçme hâlinin çokluğu bâtın zayıflığındandır. Şimdi bâtının kuvvet buldu. O hâl sende makam oldu.»

* «Hâl», tasavvuf ehlinin lisanında bir ıstılahtır ki, Allah'ın lütuf ve inayetiyle olur ve müridde ruhî değişiklikler, garip keyfiyetler peyda eder. Onların gelip gitmesinde müridin ihtiyarı, isteyip

istememesi yoktur. Hüzün ve sevinç, «kabz» ve «bast» vesaire gibi... «Hâl» in şartlanndan biri de devamlı olmayıp çabuk kaybolmasıdır. Bir de başka başka tecelliler göstermesi... «Hâl», dış

tezahürlerden ayırılıp da müridde sabitleşince ismi değişir. Ona «makam» derler. Artık o, müridin öz malı olmuştur. «Hâl», müridin tasarrufunda olmayıp müridi tasarrufu altında tutan

keyfiyetlerdir. «Makam» ise, müridin tasarrufu altına giren keyfiyetler... Onun içindir ki, tasavvuf ehli «hâl»i, bir nevî bağış, «makam»ı ise kazanç olarak ifade ederler.

*

Derlerdi ki:

— Hâlimin başlangıcında Mevlânâ Hazretlerinin emirleriyle Herat camiinden çıkmazdım. Geceleri sabaha kadar mescidin içinde dolaşıp hüngür hüngür ağlardım. Bende nisbetimin eseri zuhur

etmediği için öyle ıstırap duyardım ki, başımı mescidin taşlarına çarpar, başımda ceviz büyüklüğünde şişler çıktığına şahit olurdum. Mescitten, tabiî ihtiyaçlarımdan başka bir şey için çıkmazdım. Bir kere Herat'ın kapıları kırk gün kapalı kaldı. Halk camilere dolmaya başladı. Cuma günleri dışında bu kalabalık nedir diye hiç kimseye sual sormadım! Dış dünya ile o derece

alâkasızdım. Şehir kapılarının kapanmasını gerektiren sebep kalkınca bazı insanların birbiriyle o mevzuda görüştüklerini işittim. «Şehir niçin kapandı?» diye sordum. Hayretle yüzüme baktılar. «Sen bu şehirde değil miydin?» dediler. Camide itikâfa çekilmiş olduğum bir zaman, üç gün, üç gece hiç bir yerden yemek gelmedi. Açlıktan takatim kesildi. Kendime biraz yiyecek tedarik etmek için dışarı çıkmak istedim. Sol ayağımı mescitten dışarı atıp henüz sağ ayağımı basamadan içimde bir ilham gürledi : «Bizim sohbetimizi bir parça ekmeğe mi satıyorsun?.» Ayağımı geri çekip

yüzüme kuvvetli bir tokat aşkettim. öyle vurmuşum ki, tokatın izi bir hafta suratımda kaldı. Kendi kendimi tokatladıktan sonra mescidin bir köşesine gidip oturdum. Kendi kendime : «Açlıktan ölsem de artık yemek için dışarı çıkmam!» diye ahdettim. O zaman bana öyle bir hâl oldu ki,

içimde, yemeğe arzu kalmadı. O anda içeriye bir adam girdi. Tek kelime etmeden önüme bir takım yerecek şeyler koydu ve yine tek kelime etmeden gitti. Meçhul adamın beni kendisiyle meşgul etmeden gidişi, getirdiği şeylerden ziyade hoşuma gitti.

* Derlerdi ki :

— Mevlânâ hazretlerine devam ve nisbet elde edebilmek için uğraşma sırasında bir güzele âşık oldum. Aşkım gittikçe alevlendi, bütün gönlümü onun hayali doldurdu ve öyle oldu ki, hattâ Mevlânâ hazretlerine rabıta ve yönelişim bile mahvolup gitti. O aşk ve hevese düşüp Mevlânâ Hazretlerine

devamı tamamiyle kestim. O sıfat ve hâl içinde mübarek huzurlarına varmaya utanç hissim mâni oluyordu. Vahşet ve dehşetim o dereceye vardı ki, Mevlânâ hazretlerini uzaktan görsem yüz geri edip kaçmaktan başka çarem kalmadı. Gerçi bu vaziyetten mahcub ve nefsime

kızgındım; fakat kendimi kaptırdığım boyunduruktan kurtulamıyordum. Uçurum beni çektikçe çekiyor ve ben ıstırabımı ancak büsbütün düşmekle gidermeğe bakmaktan başka bir şey

yapamıyordum. Bir gün Mevlânâ hazretleriyle sokakta yüz yüze geliverdim. Kaçamadım. Başım, önüme eğik, emirlerini bekledim. Hacaletten kan terliyordum. Mübarek ellerini göğsüme değdirip Mesnevîden bir beyit okudular :

ŞDDR

Senin yârın benim, ey halkadaki adam;

Gönül bağladığın yerden bir nefes ayrılma!

Ve bir bakışta, gönlümden, o güzelin muhabbetini silip süpürüverdiler.

* Derlerdi ki:

— Pirimiz Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî Hazretlerinin halkalarında bir genç vardı ki, riyazet, hâl ve aşk ifadesinde en ileri derecedeydi. O da benim gibi bir güzele tutulmuştu. Böylece bâtınında biriktirdiği kıymeti bir lâhzada o tarafa devretmişti. Altından ve neceften hediyemsi bir şey alıp o güzelin geçeceği yola bırakmış ve onu geçenlerden birinin almaması için de bir kenara gizlenmişti. Fikrince sevgilisi oradan geçecek ve hediyeyi görüp alacaktı. Fakat kimden ve nasıl geldiğini

bilemeyecekti. Ben vaziyeti öğrenince ona dedim ki : «Ne garip bir iş işlemektesin! Türlü zahmetlerle elde ettiğin şeyi onun yolu üstüne bırakıyorsun!. Bulsa, görse, alsa bile kimden ve niçin olduğunu bilmeyecek... Bari bir şey yap ki, senden geldiğini bilsin!.» Gözyaşlariyle sarsılarak

cevap verdi : «Sen ne diyorsun?. Yaptığım işin tuhaflığını bilmiyor muyum ben? Bu işi yaparken karşılık beklemiyorum ve o hediyeden bana karşı minnet yükü altına girmesini istemiyorum!» Bu cevaptan titredim ve böyle bir muhabbetin ancak zatî muhabbetten bir işaret olduğunu anladım.

Derlerdi ki:

— Mevlânâ Hazretleri bana sordular : «Filân kimsenin ne halde olduğunu biliyor musun?.» Hâlini sordukları adam, uzak vilâyetlerden Herat'a ilim tahsiline gelmiş biriydi. Mevlânâ hazretlerini gördükten sonra da tahsilini bırakıp Pîr'e kapılanmıştı. Her şeyden el çekmiş olarak bir medresedeki hücresinde oturuyordu. Mevlânâ hazretlerinin yakınlariyle de düşüp kalkmayarak zamanının

çoğunu bir kenarda susarak, düşünerek geçiriyor ve mahzun edasını hiç bozmuyordu. Mevlânâ hazretlerinin suallerine şu cevabı verdim : «Sorduğunuz kişinin hâlini bilmiyorum. Fakat şu zandayım ki, daima batını bir uğraşma halindedir.» «Bir gün, git, onun hâlinden haber al!

öğrenmeden de yanından ayrılma!» Bu emir üzerine medreseye gidip o adamın hücresine vardım. Uzun uzun hâlini gözden geçirdikten sonra dedim ki: «Siz neyle kendinizi oyalarsınız ki, daima bu tenha köşede oturur ve kimseyle düşüp kalkmazsınız?. Ahbab sohbetinden uzak ve sürüsünden

ayrılmış bir kuş gibi tek başınıza kalmanızın sebebi nedir?» Dedi ki : «Ben daimî gurbette bir

insanım, insanlarla düşüp kalkmaya, hususiyle Mevlânâ hazretlerinin yakınları arasında görülmeye kabiliyetim yok... Kendimi onlara lâyık görmediğim için zahmet vesilesi olmayayım diye uzak duruyorum.» Bu izaha kanmadım. «Sizin gârân ile ihtilâtınıza mâni bir sebep olmak lâzım!. Bana onu bildiriniz!» dedim. Dedi: «Bu ettiğiniz ne garip ısrardır! Niçin bana böyle abanıyorsunuz?» Dedim : «Ben buna Mevlânâ Hazretleri tarafından memurum! Bana iç yüzünüzü belli etmedikçe sizin yanınızdan ayrılmamam» tenbihlendi : Bu sözüm üzerine niçin geldiğimi öğrenince tavrını değiştirdi, anlattı: «Bana acayip bir hâl oldu. Beyana, tâbire sığmaz bir hâl... Şu kadarını

söyleyebilirim : Her yatsı namazından sonra hücreme gelip Hâcegân usulünce çalışmaya başlayınca, beni, nihayetsiz bir nur denizi kaplar. Bu deniz her yönünden beni kuşatır ve ben kendimden kaybolup sabaha kadar o hâl üzerinde kahrım. Gündüzleri ise o nurun safası içinde, hareketsiz, donarım. Benim devamlı hâlim

budur!» Bu anlatış bana çok tesir etti. Ta ruhuma nüfuz etti ve beni gayret ve gıptaya düşürdü. Mevlânâ hazretlerine göründüğüm zaman hiç bir sual karşısında kalmadım. Bana «öğrendin mi, ö kimsenin hâli neymiş?» diye sormadılar. Anladım ki, maksatları bana bir örnek göstermek ve terbiyeleri altında ne insanlar bulunduğunu belirtmektir. Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî hazretlerinin pederi Hâce Kulan hazretleri, o kimseye arada bir yiyecek gönderirlermiş. O zât üç günde bir iftar eder ve elini yemeğe uzatırken tokmuş ve zorla yiyormuş gibi davranırmış. Nihayet bu taifeye hizmet ve ikramdan zevk alan bir zat, onun hâlini haber almış ve ona her gün bir tepsi içinde

lezzetli yemekler götürülmesi için bir çocuk tayin etmiş. Yemeğin gittiği ilk gün, o kimse, çocuğu yanına oturtmuş ve ne getirdiyse hepsini ona yedirmiş. Çocuk boş tabaklarla eve dönünce de,

efendisine : «O molla yemeğinizi zevkle yedi ve size dualar etti!» der ve hakikati gizlermiş.. Bu vaziyet hep böyle devam etmiş. Bir zaman sonra,

yemekleri gönderen zat, hakikati anlamış, çocuğu dövmüş ve artık medreseye yemek göndermez olmuş...

* Derlerdi ki:

— Babam Mevlânâ Hazretlerinin huzurundaydı. Ben de hizmetlerine bakıyordum. Babam bana görülecek bir iş emretti. Mevlânâ hazretleri babama «O senin bildiğin çocuk değildir!» buyurdular. Sonra da ilâve ettiler : «Bahaeddin Nakşibend Hazretlerinin babaları hasta olmuş. Hoca hazretleri hasta babalarına hizmet etmeleri için iki derviş tayin etmişler... Fakat baba bu dervişlere sert ve dürüst davranmış ve kalblerini kırıcı muamelelerde bulunmuş. Şâh-ı Nakşibend hazretleri vaziyeti öğrenince babalarının yatağı başına gelip demişler : Peder, bu dervişler bize Hak rızası için hizmet ediyorlar! Hak isteklilerine saygı, sevgi ve hizmet asıl bizim vazifemiz! Niçin onlara sert ve acı davranıyorsunuz?. Babası cevap vermiş : Ben senin baban iken senden nasihat mı alacağım?

Nakşibend hazretleri buyurmuşlar : Evet, benden nasihat alacaksınız! Siz benim surette babamsınız ama mânada babanız benim!. Siz beni surette terbiye ettiniz ama mânada sizi ben terbiye ediyorum! Hoca Hazretlerinin babaları, oğlundan bu sözü işitince susmuş ve dürüstlüğü bırakmış...» Mevlânâ hazretleri bu sözleri söyleyince pederim son derece müteessir oldu ve artık bana hizmet emretmedi. Üstelik hürmet ve tazim göstermeğe başladı. Yolda giderken önüme geçmiyor ve benden ileriye adım atmak istemiyordu. Bu halden utanıyor, fakat ona mâni olamıyordum.

* — Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî hazretleri ölüm döşeğine ilk girdikleri zaman bir Halveti Şeyhi bir müridiyle beraber kendilerini ziyarete geldi. Biraz konuşulduktan sonra Halveti şeyhi, kendi

usullerince zikretmek için Mevlânâ'dan izin istedi. Mevlânâ Hazretleri «Gayet münasip olur!» cevabını verdiler. Onlar da usullerince açık zikre başladılar. Zikirden ve kısa bir murakabeden sonra, şeyh, Mevlânâ hazretlerine sordu : «Siz seyyidmişsiniz, öyle mi?» Mevlânâ hazretleri tasdikle cevap verdiler. Şeyh dedi ki : «Siz, Allah Resûl'ünün neslinden olmak gibi bir şerefe malik bulunur ve bu nesebin gizlenmesi caiz olmazken, nasıl oluyor da hayatınız boyunca seyyidliğinizi belli etmiyorsunuz?» Cevap verdiler : «Pederimin vefatından sonra ondan bir şecere ve neseb

levhası kaldı. Onu, taraf taraf gezdirip benlik satmaya vesile ve seyyidlik izharına âlet etmemek için bir duvar kovuğuna yerleştirdim ve üzerini balçıkla sıvadım. Benden soran olmadıkça

söylememeğe karar verdim. Şimdiye kadar kimse sormadı, ben de söylemedim. Bugün siz sordunuz; gizlemedim. Olanı bildirdim.» Ve şeyhe sordular : «Seyyid olup olmadığım sualini size sorduran sebep nedir?» Şeyh dedi ki : «Deminki zikirden sonraki murakabede Allah'ın sevgilisi tecelli ettiler ve buyurdular :

(Bizim oğlumuz Sadeddin, müridlerinden iki kişiyi bize eriştirip velilik makamına yükseltmişlerdir.) Sebep, bu!» Mevlânâ buna karşılık verdiler : «Müritlerin sayısını fazla söylemeleri lâzımdı!» O zaman şeyhin müridi cevap verdi : «Bizim şeyhin kulaklarında hafif bir ağırlık vardır, otuz ikiyi iki anlamıştır.» Mevlânâ Hazretleri «Doğrusu senin dediğindir!» buyurarak müridin zekâ ve huzurunu takdir ettiler ve devam buyurdular : «Allah'ın inayetiyle yakınlarımızdan otuz iki kişi velilik mertebesine ulaşmıştır.» Mevlânâ hazretleri bu sözü söylerken o otuz iki kişi içinde bulunup bulunmadığını düşündüm. O zaman Mevlânâ Hazretleri bana bakıp gülümsediler, fakat «Sen de varsın!» veya «Yoksun!» demediler.

* Mevlânâ Şemsüddin Muhammed Ruci Hazretleri Mekke'de mücaveretleri sırasında şeyh Abdülkebir hazretleriyle çok düşüp kalkmışlardır. Şeyh Abdülkebir daha evvel gördüğümüz gibi,

devrinin nadir büyüklerindendir. Şeyh hazretleri Yemen'den Mekke'ye geldikleri zaman bir yıl yemek denilebilecek bir şey yememişler, kanasıya su içmemişler, Kabe tavafından geri

kalmamışlar ve bütün bir sene, namazdaki teşehhüd yerinden başka bir oturma yerinde huzur duymamışlardır.

Derlerdi ki :

— Şeyh hazretlerinin meclislerine eriştiğim vakit orada ululardan çok kişi gördüm. Ben arka sıralarda oturdum. Biraz sonra başlarını kaldırdılar, beni gördüler ve «Bu kimdir?» diye sordular. Beni görmüş ve tanımış olanlardan birkaçı «Nakşı silsilesinden bir kimsedir» cevabını verdiler. Pek hoşlandı ve «Güzel, güzel!. Onlar kurtulmuşlardan, sadıklardandır!» buyurdular. Düşünmeli ki, Şeyh hazretleri insan beğenmekte gayet hasis bir mizaç taşıyorlardı. Cüneyd ve Şiblî gibi

büyüklerden bir şey nakledilecek olsa, mizaçlarına uymadı mı, hemen tenkit ederler ve «soğuk söz, yanlış söz!» derlerdi. Bir gün şöyle buyurdular : «Benim bir babam vardı ki, su üzerinde yürür, havada uçardı, lâkin Tevhid kokusundan zerre alabilmiş değildi.» Bir gün de meclisleri kalabalık ve dinleyicileri vecd içinde kendilerini takip ederken, tepeden inme şöyle dediler : «Allah gaibi âlim değildir!» Bu söz birdenbire herkesi dehşete düşürdü. Açıkça şeriata aykırı bir sözdü bu. Ve hemen ilâve ettiler : «Çünkü Allah için gaip yoktur! Her şey ona nisbetle şehadet mertebesindedir. Ona göre gizli yoktur ki, gaip demek mümkün olsun... Eğer gaipten kast (mâdum - yok olan) demekse yoka ilim erişmez. Kur'andaki (gayb âlemi) tâbiri bize nisbetledir ki, Allah'a göre değil...» Şeyh hazretleri bu inceliği izah ederken de asıl maksatlarından tenezzül etmişler ve herkesin

anlayabileceği tarzda konuşmuşlardı.

* «Reşahat» sahibi:

— Mevlânâ Şemsüddin Muhammed Rucî hazretlerinin «Şeyh bu sözü söylerken asıl maksadından tenezzül etti» şeklindeki tefsirini kendilerine sordum ve «asıl maksatları neydi?» diye işin sır

noktasını öğrenmek istedim. Dediler ki: «Mutlak zât ve hüviyet mertebesinde bütün nisbet ve izafetler düşer. O mertebede (gayb âlemi) denilmez.

* Derlerdi ki:

— Şeyh Hazretleri hayvan eti yemezlerdi. Şöyle izah ederlerdi :

«Halkın hayvan etini yiyebilmesi bana acayip geliyor, insan, iki gözü olan, yüzüne nazar edilen ve hayat şevki içinde fıkırdadığı görülen bir canlılığın boğazına nasıl bıçak saplayabilir? Ve nasıl oturur da onun etini iştihalı iştihalı yer?»

Bu kelâmdan anlaşılıyor ki, şeyh Âbdülkebir hazretleri o devrin «ebdal» zümresinden imişler.. Zira hayvan incitmemek,

öldürmemek ve etini yememek «ebdal» taifesine mahsustur. Şu sebepten ki, eşyaya hayatın nüfuz ve cereyanına ait müşahede o makamda galiptir.

*

Derlerdi ki :

Şeyh hazretleri dehr orucu tutarlardı, içinde «süneyk» dedikleri macunumsu bir kurabiye ve tahta bir çanak bulunan dağarcıklarını iftar zamanı açarlar, «Süneyk» ten bir parça alırlar, onu zemzem suyu ile çanakta yumuşatırlar ve yerlerdi. Bütün yiyecekleri ertesi iftara kadar bundan ibaretti.

* Derlerdi ki:

— Şeyh hazretlerinin sohbetlerinden ayrılıp Mısır'a geldiğim zaman öğrendim ki, oranın büyük şeyhlerinden biri, rüyasında, üstün velîlerden birinin, iki gözü kör olduktan sonra «kutup» ve «gavs» makamına erişeceğini görmüş... Dki yıl «gavs» lık makamında kalacak ve ondan sonra beka âlemine göçecek... Çok geçmeden Şeyh Âbdülkebir hazretlerinin iki gözünü birden kaybettikleri haberini aldık. Gerçekten bu vaziyette iki yıl yaşadıktan sonra vefat ettiler. Mübarek kabirleri

Mekke'de meşhur ve gönül ehlince ziyaretgâhtır.

* Derlerdi ki:

— Hoca Muhammed Pârisâ hazretlerinin meclislerinde bulunmuş Hafız Kasgarî'den dinledim: «Hoca hazretlerinin huzurlarındaydık. Sükût halindeydiler. Sükûtları çok uzadı. Dayanamadım ve faydalanmamız, hisse almamız için bir söz söylemelerini rica ettim. Dediler: (Sükûtumuzdan hisse almayan, sözümüzden de almaz!) «Bir gün de, bu yolun isteklisini Doğan kuşuna benzeten, onun yalnız bir kere uçmasını isteyen, ondan sonra bir av bulsun veya bulmasın, yerinde kalmasını

tavsiye eden birine karşı şu karşılığı verdiler : (Evet, istekli Doğan kuşu gibi olmalı.. Lâkin uçmaya kalkmamalı ve bir kemik parçasına kanaat getirmeli!) Böyle dediler.» «Bir gün de (şu halk ne garip şeydir! Yarın olsa da bir iş işlesem diye bir lâf eder. Bilmez ki, bugün, dünün yarınıdır. Bugün ne işlemiştir ki, yarın bir şey işleyebilsin..) buyurdular.»

* ömürlerinin sonunda derlerdi ki:

— Otuz yıldan beri bende gaflete iktidar kalmamıştır. Kendimi bir an gaflete daldırayım desem başarabilmeye imkân bulamam.

* Derlerdi ki:

— Benim hâlim su kuşuna benzer. O su kuşu ki, dilerse dalar, dilerse su yüzünde durur.

Bu sözleriyle «Cem'-ül-cem» makamında bulunduklarına işaret ediyorlardı. O makam Hak ile halkı birlikte müşahede noktasıdır.

* «Reşahat» sahibi :

— Kul, kendisinden fâni ve hakla baki olunca, Süphanî sıfatlarla gerçekleşir ve ikinci vücut ile varlığa erer,. Ruhanî ve cismanî vücudun bütün mertebelerin' tasarrufu altına alır ve daima celâl ve cemâl tecellileri içinde görünür. Hakkı, halkın aynasında, halkı da Hakkın yüzünde, birbirine perde olmaksızın görür. Halk aynasında gördüğü Hakkın kemâli, Hakk'ın yüzünde gördüğü de halkın yokluğudur. Kulluk bakımından da o kimseden daha âciz ve itaatlisi olamaz. Hakikatte ise Hakkanî sıfatlarla gerçekleşmiş ve süphanî ahlâkla sıfatlanmış olduğu için ondan daha kudretlisi

düşünülemez. Ve böyle bir tecellinin sahibi, daima kendi kulluğuna ve yoksulluğuna ve Allah'ın uluhiyyet ve gannasına nazar eder. Böyle bir zât, zahirini şeriat, bâtınını da tarikat ve hakikatle bezemiştir; ve bütün mukaddes ölçüleri muhafaza makamında ve temkin üzerindedir. Fakat öyle bir an gelir ki, Dlâhî sakiler elinden içtiği Tevhit şarabı onun aklım selbeder, ona kendisini ve dış

dünyayı unutturur. Ve onun hakikatinden «Heme ost - her şey odur!» sesi gelmeğe başlar. Bu hâl, sâlikin yaratılış ciheti, yaratış cihetinde fanî olduğu ve harcanıp tükendiği zaman meydana gelir. Sâlik bütün varlıkları birlik denizinde boğulmuş, erimiş ve tükenmiş görür ve o zaman lisanından şeriata aykırı sözler döküldüğü duyulur. Mansur, Cüneyd ve Bayezid-i Bestamî'nin malûm sözleri gibi... Bunlar bu hâllerde akıl ve teklif dairesinin dışındadırlar. Bunların sözleri ve suretleri, Hazret-i Musa kıssasında vâki ağaç ve ateş sureti gibidir; ve o sözler söylenirken ortada Mansur, Cüneyd ve Bayezid mevcut değildir. Mümkünler âleminin karanlığı hakikat güneşi doğuncaya kadardır. «Hakikat geldi ve bâtıl gitti» ölçüsündeki hikmet... Bu bahis sonsuz bir derya gibi, varılmaz ve aşılmaz bir ummandır ve sözle anlatılır cinsten değildir.

* Derlerdi ki:

— Şeyh Muhiddin-i Arabi Hazretleri buyurmuşlardır: «Bazı velîlere sıkı riyazetlerden sonra âlemin zuhurundaki sır gösterilir. Ben bir gece Allah'tan bu mânanın tecellisini diledim. Bana öyle bir şey zahir oldu ki, beşerin sırtı o yükü çekemez. Manevî yükün tesiriyle maddî vücudum tuz-buz olmak üzereydi, Allah'tan o mânayı bundan gizlemesini niyaz ederek kurtuldum.»

Mevlânâ Şemseddin Muhammed Rucî hazretleri, bu sözleri naklettikten sonra dediler ki:

— Beni kendi hâlime bıraksalar hiç ağzımı açmam! Benim söz söylemem sadece zaruret icabıdır.

* Mevlânâ Hazretlerinin harikalarından :

Mevlânâ Hazretleri küçük bir çocuk iken babalarının develerinden birine binerek onu sağa sola koşturmaya, oynatmaya başlıyor. Devecileri haşin ve huysuz bir adamdır ve o anda uzaklaşmış bulunduğu için Mevlânâ'nın deveye bindiğini görmemiştir. Gelince fenâ halde kızıyor ve deveye yapışıp, üstündekini düşünmeden onu öyle hiddetle çökertiyor ki, Mevlânâ yara bere içinde kalıyor. Annesi deveciyi paylıyor ve çocuğuna sövüp sayarak yaptığı bu işten ötürü onu şiddetle haşlıyor. Gece, deveci, ahırda, develerin yanında yatmaktadır. Aynı deve birdenbire kalkıp devecinin yanma gidiyor ve onu tepelemeğe koyuluyor. Devecinin feryadiyle uyanan ev halkı, bütün uğraşmalarına rağmen deveciyi kurtaramıyorlar. Herkes de, küçük Mevlânâ'nın o yaşta belirttiği esrarlı mâna

karşısında derin derin düşünüyor.

*

Yapı işleriyle meşgul bir genç... Kendisini içki ve sefahate vermiş... Kötü arkadaşlarla düşüp kalkmakta... Yolun üstünde bir kere bina inşaa edilmektedir. Genç, ellerinde yapı âletleri, üstü başı çamur içinde, ayaklarını kemerden sarkıtarak çalışıyor. O sırada Mevlânâ Hazretleri kemerin

altından geçmekteler... Genç, Mevlânâ'yı görünce hemen sarkıttığı ayaklarını çekerek, ayağa kalkıyor ve tazîm edici bir tavırla mübarek zâtın kemer altından geçmesini bekliyor. Bu hareket Mevlânâ hazretlerinin o kadar hoşuna gidiyor ki, nazarlarını tepedeki gence dikiyorlar ve ona uzun uzun, derin derin bakıyorlar... Ve geçiyorlar... Genç, yıldırımla vurulmuş gibi... O vaziyette, üstü başı toz, toprak ve çamur içinde, Mevlânâ'nın peşine düşüyor. Camide Mevlânâ'yı yakalıyor ve huzurunda baş eğiyor. Artık ne içki, ne sefahat, ne serserilik, ne bir şey... Mevlânâ'nın bir bakışiyle avlanmış ve büyük kurtuluş, ilâhî marifet yoluna girmiştir.

* Camide, yakınlariyle bir arada oturmaktalar. Halkadan biri, içinden şunları geçirmekte :

— Velîler, el attıkları insanların bâtınlarını tasarruf ederlermiş... Bunu bilmiyorum, fakat eserini Mevlânâ hazretlerinde göremiyorum. Her halde kusur onda değil, bizim istidatsızlığımızda, tasarruf kabul etmeyişimizde...

O anda, bunları düşünenin içinde bir hareket başlıyor. Sanki kalbini cımbızla tutmuş çekmektedirler. Başını kaldırıp bakıyor... Mevlânâ hazretlerinin gözleri kendisine dikilmiş.. Derin bir lezzetle karışık öyle bir acı duyuyor ki, yere yıkılıyor ve kendisinden geçmiş, o vaziyette

saatlerce kalıyor.

(NOT: Necip Fazıl'ın «Büyük Kapı» isimli eserinde, bu hâlin kendi başından nasıl geçtiği yazılıdır.)

* «Reşahat» sahibi, Mevlânâ hazretlerinin arkasında namaz kılarken, onun, ağırlıklarını sağ ayaklarına verdiklerine ve âdeta sollarını hareketsiz bıraktıklarına dikkat ediyor ve bu hâlin namaz âdabına uygun düşmemesinden taaccüb ediyor. Bu taaccübün cevabı, namazdan sonra,

sorulmadan kendisine veriliyor : Mevlânâ hazretleri, çocukluklarında sol ayaklarından bir donma tehlikesi

geçirmişlerdir ve arızası baki kalmıştır.

* Yine «Reşahat» sahibi, rüyada Mevlânâ'yı iki gözü yumulu görüyor. Fenâ halde müteessir, uyanıyor. Bir türlü tâbir edemediği bu rüyanın delâletini anlamak üzere Mevlânâ hazretlerine gidiyor. Fakat sormaya cesareti yoktur ve tâbirin kendi kendisine Mevlânâ hazretlerinden gelmesini beklemektedir. Saatler geçiyor, Mevlânâ hazretleri oralı olmuyorlar. Nihayet birdenbire sır

çözülüyor. Mevlânâ hazretleri diyorlar ki :

— insanın bir gözü dünya âlemine, öbür gözü de melekler âlemine karşıdır. Rüyada sol gözü yumulu olan dünya âlemini görmüyor ve melekler âlemine dalmış bulunuyor demektir. Sağ gözü yumulu olan da aksi... Melekler âlemini görmüyor ve dünyaya bağlı kalıyor. Bunlardan birincisi, orta derecedekilere, ikincisi de aşağı tabakaya göre... Bir de en üst bir derece var ki, onda iki gözün birden yumulu olması gerekir. Ne dünya, ne melekler âlemine bakan, sadece ceberrut ve lâhut

âlemine göz diken büyüklerin hâli...

* Sene 904... Ramazanın on altıncı günü. Mevlânâ hazretleri son nefeslerini verdiler. Hastalıkları kırk gün kadar devam etti.

Vefatlarından bir gün evvel «Reşahat» sahibi Şeyh Saffettin huzurlarındadır.

Anlatsın :

— Bu fakire iltifat edip buyurdular ki : «Sen bizim pirimiz Mevlânâ Sadeddin Hazretlerinin evlâtlığına girdin. Artık kimse sana el eriştiremez. Artık onların himaye kucaklarında rahat ve saadete ulaşabilirsin!. Gönlünü hoş tut ki, muradın yerine gelmiştir!» Ve etmedikleri nevaziş ve ihsan bırakmadılar. O sırada yakınlardan biri sordu : «Sizden sonra kime yönelmemiz lâzımdır?» dediler : «Kime meyliniz ve itikadınız varsa ona...» Yine sordular: «Yine size teveccüh etmekte devam etsek nasıl olur?» Buyurdular : «Zararlı olmaz!» Ve devam ettiler : «O kimseler ki taayyün etmişlerdir, bir hâlden bir hâle, bir sıfattan bir sıfata intikâl ederler.» Ben bu sözden şunu anladım ki, (o kimseler velayet ve irşâd makamında taayyün etmişlerdir; ahrete geçtikleri zaman da Allah'ın velîleri ölmez, bir evden bir eve intikâl ederler) ölçüsü gereğince hâl ve sıfat değiştirirler ve bu değişiklik onların feyiz vermekte devam etmelerine mâni değildir. Hattâ ahrete intikâl, onların feyiz verme kudretlerini arttırır. Zira beşeriyet vücudundan sıyrılmış olmaları o vücudun arıza ve

engellerinden kendilerini uzaklaştırmış ve artık tesirlerine hiç bir mâni kalmamıştır. Nitekim Mevlânâ Celâleddin Rumî hazretlerinin mahdumları Sultan Veled hazretleri vefatı sıralarında demiştir ki : «Ruhumun bedenimden ayrılışından gam çekmeyiniz! Ümidinizi de hiç

kaybetmeyiniz! Düşünün ki, kılıcın iş görebilmesi için kınından sıyrılması lâzımdır!» O sırada biri, Mevlânâ Şenıseddin Muhammed Rucî hazretlerine murakabeyi sordu : «Murakabe usulü nedir?» Cevap verdiler : «Murakabede bizim usulümüz gayet nâdir ve güzeldir. Ama güç... Siz yine nefs ve ispat ile meşgul olunuz! inandığınız ve bağlandığınız hakikât, haktır ve ona ulaşmak gerektir.»

Biraz sonra, dalgın dalgın buyurdular : «Şimdi bizim sesimiz Allah, Allah...» Fakir, Mevlânâ Hazretlerinin bu sözlerini Mevlânâ Abdülgafur'a

söyledim. Dedi ki : «Eğer bu sözü kendilerinin sıhhatinde işitseydim varıp eteklerine yapışır ve hizmetlerine girerdim.» Ve sohbetlerini kaçırmış olmaktan eseflerini bildirdi. Mevlânâ hazretleri, bir gün sonra (16 Ramazan) sabah vakti bir parça temiz toprak getirtip teyemmüm ettiler ve sabah namazım işaretle kıldılar. Güneş doğduktan sonra da nefes alıp vermeleri sıklaştı. Nefeslerinden «Allah, Allah» mânası geliyordu. Son dakikaya kadar şuurlarını kaybetmediler. Gönüllerini sımsıkı «Hâcegân» nisbetine perçinlemekle uğraştıkları belliydi. O sırada içeriye, tarikat sırlarından gafil bir insan girip yüksek sesle Tevhid Kelimesini tekrarlamaya başladı. Mevlânâ hazretleri mübarek elleriyle işaret edip bu adamı Tevhid Kelimesini tekrarlamaktan alakoydular. Mevlânâ Abdülgafur da hazırdı. Adama işaret edip yavaş sesle «Allah, Allah de, o kadar!» diye ihtar ettiler. Mevlânâ hazretleri de kirpikleriyle bu ihtarı doğruladılar,

tasdik ettiklerini anlattılar. Adamcağız yüksek sesle : «Allah, Allah» demeğe başladı. Nefy ve ispat değil, mücerret ve mutlak ispat makamı olan o anda, Mevlânâ hazretleri, gönüllerinden gelen

«Allah» sesiyle ruhlarını teslim ettiler. Ramazanın on yedinci günü cenazeleri şehir dışındaki bayram yeri sahasına götürüldü Şehrin içinden, dışından ve uzak yakın her taraftan akın akın insan geldi. Namazları böylece derya misali bir kalabalıkla kılındıktan sonra Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî hazretlerinin nurlu kabirleri yanına defnedildiler. Fakat iki ay sonra yakınlarından birkaçının ısrarı ile mübarek cesetleri oradan alındı ve Hoca Abdullah Ensarî hazretlerinin mezarı civarında

kendileri için hazırlattıkları yere nakledildi. Haklarında mersiye yazan, tarih düşüren ve yüksek faziletlerini öven bir çok insan...

FASIL

Hoca Ubeydullah Taşkendî etrafında

DZAH

BURAYA kadar Nakşibendî silsilesi azizlerinin menkıbelerini takip ettik. Bundan sonra, başta kaydedildiği gibi, Hoca Ubeydullah Taşkendî Hazretleri, babaları, oğulları ve yakınları üzerinde duracak ve onların faziletlerini, şemailini, maarif ve kerametlerini anlatacağız. Böylece bahsimizin merkez noktasına gelmiş bulunuyoruz.

Bu fakir (eserin sahibi Şeyh Safiyüddin), hoca Ubeydullah Taşkendî Hazretlerinden vasıtasız olarak dinlediklerini, Emîr Abdülevvel ve Mevlânâ Mehmed kaadi hazretlerinden dinlediklerini kesin

olarak belirtmeği emanet borcu sayar ve onu yerine getirmeği en aziz vazife bilir.

HOCA MUHAMMED-ÜN-NAMD

Hoca hazretlerinin büyük babalarının büyük babası... Aslı Bağdat'tan... Bazıları Harizem'dendir demişler. Şafiî âlimlerinden Ebubekir Muhammed ibn îsmail Şâşî hazretlerinin müridlerinden... Şeyh Ebubekir hayatını üçe bölüp bir yılım kâfirlerle gazaya, bir yılını şeriat ve tarikat

meşguliyetine, bir yılını da hacce ve mübarek topraklarda oturmaya hasredermiş. O sırada Bağdat eşrafından Hoca Muhammed Nâmî, Bağdat'a gelen Şeyh hazretlerinin müritleri arasına katılıyor ve Şeyhe sevgisinden, çoluğunu çocuğunu toparlayıp onunla beraber Şâşî'ye geliyor ve ölünceye kadar orada, şeyhin hizmetinde kalıyor.

* Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretleri, başlangıçta, Şaş vilâyetinde bulundukları zaman Şeyh Ebubekir'in kabrini sık sık ziyaret ederlermiş.

Buyururlarmış ki :

— Şeyh hazretlerinin ruhaniyeti gayet kuvvetli, devamlı ve yardımcıdır.

ŞEYH ÖMER BAĞlSTAND

Hoca hazretlerinin ana tarafından büyük babalarının babası. Taşkend köylerinden Bağistan isimli bir dağ köyünde doğmuş. Nesebi on altı vasıta ile Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah'a varıyor.

Tarikatte de nesepleri, basamak basamak, Ebubekir Nessaz ve Ebulkasım Gürgânî'ye kadar dayanıyor. 93 yıl yaşamışlar. Otuz yaşlarında cezbeye erişip altmış üç yıl kemâl yolunda yürümüşler...

Derlermiş ki:

— Ben Allah Resûl'ünün kalbleri üzerindeyim. Bunda hiç şüphem yok. Allah Resûl'ünün ömürleri nasıl 63 yıl ise benim de hakikî hayatım olan cezbeden sonraki ömrüm 63 yıl olacaktır.

Vefatları 698 de... Kabirleri Tebriz'de...

* Hoca Ubeydullah Taşkendî:

— Mevlânâ Yakup Çerhî hazretlerinin sohbetindeydim. Bana hangi vilâyetten olduğumu sordular. Şaş vüâyetinden olduğumu söyledim. «Şeyh Ömer Bağistanî ile akrabalığın var mı?» di-

ye sual ettiler. Bana şeyhin akrabası olduğumu söylemek hoş gelmediği için «babalarımız onun mürit ve bağlılarından imişler» diye cevap verdim. Dediler ki : «Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretleri onların yolunu beğenir ve cezbeyle şeriati bir arada muhafaza ettiklerini söylerdi. Bu tarif gayet incedir. Zira cezbenin istilâsından sonra şeriati muhafaza edebilmek çok zordur. Cezbe

ehlinin çoğu bunu beceremez. Şeyh Ömer, kuvvetli bir zât idiler.»

* Hoca Ubeydullah Taşkendi :

— Şeyh Ömer, oğluna buyururlarmış ki: «Oğlum, molla olma, sofî olma, şu olma, bu olma, Müslüman ol!

* Hoca Ubeydullah Taşkendi:

— Biri uzaklardan şeyh Ömer hazretlerine, tarikat telkini almaya gelmiş... Şeyh sormuş : «Sizin memleketinizde mescit var mıdır?» «Var!» «Müslümanlık hükümlerini biliyor musun?»

«Biliyorum!» «Ya ne diye zahmet edip buralara kadar gelmiş bulunuyorsun?»

* Hoca Ubeydullah Taşkendi:

— Şeyh Ömer buyurmuşlar : «Biz müridin kalbini boşaltırız, orada ahadiyet istikametinden başka yön bırakmayız! Ama bütün bunları yaparız!»

ŞEYH HAVEND TAHUR

Şeyh Ömer Bağistanî hazretlerinin oğlu... Dış ve iç ilimlerde çok yüksek... Babasının talîm ve terbiyesiyle Allah ehlinin yüksek tabakalarına ulaşmış.

Türkistan'a gidip orada Hoca Ahmet Yesevî hanedanı büyüklerinden Tenkûz Şeyh ile sohbet ediyor. Tenkûz şeyhin evine inince, Şeyh, eliyle yemek pişirmeğe koyuluyor. Şeyhin öyle bir zevcesi varmış ki, ev işlerini görmekten hoşlanmaz ve zaten bilmezmiş. Bütün ev işlerini de Şeyh görürmüş... Tam yemek hazırlanırken, odunları alevlendirmek için Şeyh, yüzünü ateşe yaklaştırıp üflerken kadın birdenbire içeriye giriyor ve şeyhin arkasına bir tekme attığı gibi şeyhin kafası kül ve korlara bulanıyor. Şeyh başını kaldın yor ve yüzünü sildikten sonra işine devam ediyor... Hiç ses çıkarmıyor ve şeyh Hâvend Tahûr hazretlerinin bütün suallerini cevaplandırıp müşküllerini

çözüyor.

* Şeyh Hâvend Tahûr hazretleri, Şeyh Tenkûz veya Tenkûz Şeyh ile sohbet ederlerken ona sormuşlar :

— Siz ki, bütün suallerimizi cevaplandırdınız ye müşküllerimizi çözdünüz, bunca kemâllerinize rağmen zevcenizin cefasına nasıl tahammül ediyor ve yaptığı edep dışı hareketleri nasıl olup da mukabelesiz bırakıyorsunuz?

Şu cevabı almışlar:

— Bizde bu kadar ilim ve hâl meydana gelmesine sebep, dünya cefasına tahammül etmemizden başka bir şey değildir.

* Şeyh Hâvend Tahûr'un hizmetinde bir şahıs varmış ki, şeyh onun tavır ve yolunu beğenmezmiş. Hattâ defalarla onu defetmek tecrübesinde bulunmuşlar. Fakat herif kabalık edip anlamamazlıktan gelir ve Şeyhten ayrılmazmış. Hattâ Türkistan seferinde Şeyhe refakat bile etmiş. Tenkûz Şeyh onu görünce demiş ki: «Bu adam yaramaz bir kimsedir, sizin sohbetinize lâyık değildir! Yarın veda zamanı ben ona öyle bir hediye vereceğim ki, kendisinin ne mal olduğunu hemen anlayacaksınız!» Şeyh Hâvend ile mahut adam kendisine veda ederken, Şeyh, hediye vermekten bahsettiği yaramaz insana bir def uzatmış :

— Buyurun hediyeniz!

— Ben böyle bir çalgı âletini kabul edemem!

— Şeyhin hediyesi kabul edilir. Hikmetini sonra anlarsınız!

Dönüşlerinde yol ikiye ayrılıyor : Biri Hârizem, öbürü Buhara tarafına... Şeyh Hüdâvend yaramaz adama diyor ki :

— Bu noktada ayrılmak lâzım. Siz Harizem'e ben Buhara'ya... Şeyh Tenkûz hazretlerinin size lâyık gördükleri hediyedeki mâna şudur ki, sizin etrafınızda akılsızlar güruhu toplansa gerektir. Def

sesine koşanlar cinsinden bir güruh.

Aynen dedikleri gibi olmuş...

* Hoca Ubeydullah Taşkendi :

Şeyh Hâvend Tahûr hazretlerinin tasavvuf bahsinde çok eserleri vardır. Bir eserinde şunlar yazılıdır : «Tevhid, ibadette, teni şehvetlerden, kullukta da gönlü boş fikirlerden kurtarmaktır. Yoksa Allah ve Hakk birdir ve mutlak biri Tevhid (bir olarak mutlak idrak) muhaldir.

* Hoca Ubeydullah Taşkendi :

— Şeyh Hâvend hazretleri buyurmuşlar : «Şeriatte Tevhid Hakka bir demek ve Hakkı birlemektir, tarîkatte ise gönlü Hakkın gayrinden ayırmak...» Yine buyurmuşlar : «Gönlünü düşmandan

ayıramayanlar dostu istemeğe ne hakkı vardır?» Şeyh hazretlerinin nazm yoluyle söylenmiş nice hikmetleri vardır.

* Hoca Ubeydullah Taşkendi hazretleri, büyük babalarının babası Şeyh Hâvend Tahûr hazretlerinin şiirlerini dillerinden düşürmezlerdi.

HOCA DAVUD

Şeyh Hâvend Tahûr hazretlerinin oğlu... Yani Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin anneden büyük babaları... Valideleri, babaları cihetinden Şerife (Allah Resûl'ünün soyundan gelen kadın) imiş. Şeyh Hüdavend hazretlerinin valideleri de öyle...

Hoca Davud, keramet ve harika işlerden yana meşhur..

* Hoca Muhammed Pârisâ hazretleri Hicaz seferleri için istihare etmeleri ricasiyle Hoca Davud'a bir adam gönderiyor. Hoca Davud, adama, bir tilki kürküyle bir kazma kürek veriyor bunları Hoca Muhammed Pârisa'ya gönderiyor. Bunları götüren adam, havanın sıcaklığına bakarak «Bu sıcakta kürk, ne garip hediye!» diye düşünüyor ve sonra «Evliyanın işinde elbette bir hikmet olsa gerek!» diye teselli buluyor. Hoca Muhammed Pârisâ hazretleri hediyeleri görünce «bunlarda mâna vardır, yanımızdan ayırmayalım!» buyuruyorlar. Yolda öyle bir soğuk çıkıyor ki, o kürk olmasa Hoca hazretlerinin donmaları gerekiyor. Medine'de vefatlarında da kabirlerini o kazma ve kürekle

kazıyorlar.

Vefatı hicretin 762 sinde... O tarihte Hoca Ubeydullah Taşkendi hazretleri yedi yaşında...

ABRlZ BABA

Şeyh Ömer Bağistânî hazretlerinin ileri gelen ashabından... Gayet kuvvetli cezbesi varmış.

Ona sormuşlar :

— Size niçin Abrîz (su döken) demişler? Cevap vermiş :

— Ezel gününde Allah, Âdem'i yoğurduğu zaman üzerine su döken bendim!

Baba hazretleri, cezbesinin başında bir yol kenarına çekilir ve çerçöpten bir yay ve ok yapıp kime atsa onu yere düşü-rürmüş...

Baba hazretlerinin bir sığırı varmış ki, onu bazan yük işlerinde kullanırlarmış. Sığırı hediye olarak Şeyh Ömer hazretlerine göndermişler. Şeyh hazretleri ile Baba hazretlerinin oturdukları yerler arasında fersahlarca mesafe varmış. Sığır, yanına kimseyi sokmadan, adamsız ve güdücüsüz, bütün o mesafeyi aşarak Şeyhe varmış.

Cezbe ve kerametleriyle etrafına ün salmış Allah âşığı..

* ŞEYH BÜRHANÜDDlN ABEDZ

Baba Abrîz hazretlerinin evlâdından... O da cezbede çok kuvvetli... Bâb-ı Mâçin hazretlerinin mür idler inden... Bâb-ı Mâçin, Mâçin taraflarından Şâş'a gelip Semerkant'da oturan bir ulu kişi...

Hoca Ubeydullah Taşkendi:

— Seyyid Kaasım Tebrizî hazretleri Semerkant'a ilk gelişlerinde, şeyh Bürhanüddin kendilerini görmeğe gitmiş.. Seyyid Kaasım, bağdaş kurarak oturuyorlarmış. Bu hâl, şeyh Bürhanüddin'e hoş gelmemiş. Demişler ki: «Siz şeyh iken bağdaş kurup oturursanız müridlerinizin horul horul

uyumaları icap eder.» Ve daha, ileri lâflar etmişler. Seyyid'in etrafı bu tenkide öfkelenmiş ve şeyh Bürhanüddin'e çatmaya başlamış. Şeyh aldırmamış ve Seyyid dizleri üstüne oturuncaya kadar ihtarlarında devam etmiş. Biraz sonra Seyyid, taharet için dışarıya çıkınca şeyhe çatan kimseler onu sîgaya çekmişler... Kendisine tevhid ve şeriat meselelerinden sual üstüne sual sormaya

davranmışlar. Şeyh onlara demiş ki: «Ben- bunları bilmem; benim bildiğim bir şey varsa o da Seyyid hazretlerinin üç gün sonra bahçivanını kaybedeceği ve ondan sonra da kendisine felç geleceğidir.» Şeyh bu söz üzerine kalkıp gitmiş. Taharetten dönen Seyyid vaziyeti öğrenince, Şeyhe Çattıkları için müridlerini azarlamış. Gerçekten, üç gün sonra bahçivan ölmüş, Seyyid Kaasım ise havanın sıcaklığından biraz serinlemek üzere girdiği buzhaneden inmeli olarak çıkmış..

Bu hâdiseden sonra Seyyid hazretlerinin Şeyh Bürhanüd-din'e inanç ve bağlılığı artmış. Sık sık kendisine hediyeler gönderir olmuşlar.

* Hoca Ubeydullah Taşkendi :

— Seyyid hazretleri Semerkant'a ikinci gelişlerinde huzurlarına şeyh Bürhanüddin'i ben çıkardım. Evvelâ tanıyamadılar. Anlattım, fiildiler ve kendileriyle tekrar el sıkışıp ağladılar. Dediler ki:

«Sizin hâlinizi soruyor, fakat cevap alamıyorduk. Hamdolsun ki, sizi hayatta buldum!» Seyyid hazretleri, şeyh Bürhanüddin'den bir tokat yemişlerdi.

ŞEYH EBUSADD ABRDZ

Yine Baba Abrîz evlâdından... işi gücü tövbe ve istiğfar. Hoca Ubeydullah Taşkendi:

— Dstiğfar dille edilen değildir, istiğfar, kulun, bütün sözlerini ve hareketlerini istiğfarı gerektirir bilmesidir. Bir topluluğun içinde istiğfar oldukça belâ üzerlerinden kalkar.

894 yılında vefat ettiler.

ŞEYH BAHŞDŞ

Şeyh Ömer Bağistanî dervişlerinden... Büyük cezbe sahibi ve şeriat koruyucusu. Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretleri, ondan nasip almış ve bir âşığı misal göstererek Şeyh Bahşiş'i methederler.

MEVLANA TACÜDDDN BERGAMÎ

Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin cedleri arasında.

Hoca Muhammed Pârisâ hazretleri «Yasin» tefsirinin başına şöyle yazmışlardır :

— Mevlânâ Tacüddin Bergamî buyurmuşlardır ki «Tilâvet kalb hazır bulunarak olmalıdır. Erlerde haşmet, yasaklarda korku, kıssalarda ibret, müjdelerde ferah hissederek..»

HOCA DBRAHDM ŞAŞl

Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin dayısı.. Âlim, fadıl, arif ve kâmil bir kimse... Alâeddin Attâr hazretlerinden nisbet almışlar...

Hoca Ubeydullah Taşkendî :

— Bir gün dayım Hoca Dbrahim'i büyük bir hâl içinde gördüm. Tenhalarda bir şiir okuyup geziyordu :

ŞDDR

Ayrılık az olsa da can ona dayanamaz.

Göze kirpik kaçsa cefasına tahammül edilmez.

HOCA DMADÜLMÜLK

Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin enişteleri... Hoca Ubeydullah Taşkendî:

— Hoca Dmadülmülk benim büyük babamı görmeğe Taş-kend'e gelmişlerdi. Bizde misafirdiler. Gecenin büyük kısmı geçmiş ve hizmetçiler uykuya varmıştı. Ben, küçük bir çocuk ile beraber yanlarında kalmıştım. Ben o kadar küçüktüm ki, çoktan yatağıma çekilmem lâzımdı. Büyük babam ile Hoca Dmadüddin hazretleri, benim bu umulmaz alâkamdan hayretteydiler. Onlar birbiriyle

sohbet ediyorlardı, ben de uzaktan dinliyordum. Hoca Dmadüddin buyurdular : «istikamet, her türlü hâl ve kerametten üstündür!»

* Mevlânâ Misafir isimli bir Türk şeyhi varmış. Hoca Ubeydullah hazretleri başlangıçlarında onunla sohbet ederlermiş. Bir aralık aynı hücrede beraber kalmışlar. Bir zaman sonra Mevlânâ Misafir Şâş'a gelmiş. Yine Hoca Ubeydullah hazretleriyle buluşmuşlar. O sırada Hoca Imamüddin

yanlarına gelip Hocadan tarikat yolunda kendisine rehberlik etmelerini istiyor. Hoca Ubeydullah hazretleri de şöyle mukabele ediyor : «önce manevî vücut sahibi olmaya bakın da size ondan sonra tarîkati telkin edelim!» Ve Hoca Imadülmülk'e üç gün mühlet veriyorlar.

Hoca Ubeydullah Taşkendî: ..

— Üç gün gördüm ki, hoca Dmadüddin bizi gördü ve hiç oralı olmadı. Ben de oralı olmadım. Mevlânâ Misafire «Niçin manevî vücut bizde vardır demediler?» diye sordum. Bu defa Mevlânâ

Misafir «Manevî vücut ne demektir?» demez mi?.. Anladım ki, kendisinin bu ıstılahtan haberi yok. Ona, «Manevî vücut, manevî vücuda istekli olmaktır» dedim.

* Tasavvuf ehlinin lisanında «Manevî vücut» ikinci defa doğuş demektir. Bu, sâlikin maddenin cenderesinden ve beşeriyet bağlarından sıyrılışı, kurtuluşu.. Nitekim Hazret-i îsa «îki kere doğmayan, semaların melekût âlemine giremez!» buyurmuştur. Elbette ki manevî vücut ile gerçekleşen bir insanın ayrıca tarikat istemesine ihtiyaç kalmaz, fakat Hoca hazretlerinin

buyurdukları noktada «Manevî vücut» sadece bu ihtiyacı hissetmek ve ona tâlib olmak manasınadır. «Manevî vücut» demelerinin sebebi odur ki, böyle bir dileğin ışığı kalbe düşmedikçe zaten insanda istek doğmaz.

HOCA ŞAHABEDDDN ŞAŞI

Hoca Ubeydullah hazretlerinin büyük babalan.. Büyük kerametleri var. Deliler ve meczuplarla sohbet etmekten çok haz edermiş. Kâh ziraat ve kâh ticaretle uğraşırmış. Ticaret için eğreliyle sefere çıkar ve yanına arkadaş almazmış. Yolda eşkiyaya rastlayınca da yüksek sesle tanıdığı meczupları imdada çağırıırmış. Hoca Şehabeddin'in iki oğlu varmış ki biri Hoca Muhammed, öbürü Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin babaları Hoca Mahmud..

* Vefatına yakın oğlu Hoca Muhammed'i çağırıyor :

— Oğullarını getir de onlara veda edeyim..

Hoca Muhammed, îshak ve Mesut isimli iki oğlunu, büyük babalarının yatağı başına getiriyor. Hoca Şahabeddin onları okşuyor ve diyor ki:

— Oğlum Muhammedi. Senin oğulların çok perişanlık çekecekler ve başıboş yaşayacaklar. Buna da sebep Mesut Hoca olacak ve Ishak'ı baştan o çıkaracak!.

Sonra da aynı emri Hoca Mahmud'a veriyorlar. O da, o zaman bebeklik çağında bulunan Hoca Ubeydullah hazretlerini bir hırkaya sarıp büyük

babasının kucağına uzatıyor. Büyük baba çocuğa uzun uzun baktıktan sonra, yatağından doğrulmak ister gibi bir hareket yapıyor :

— Beni kaldırın!

Kaldırıyorlar. Hoca hazretleri, Ubeydullah hazretlerini kucaklarına alıp yüzünü yüzüne sürüp ağlamaya başlıyor :

— Dşte benim istediğim oğul budur! Yazık ki, onun zuhuru zamanında hayatta olmayacağım! Onun âlemde tasarruflarım göremeyeceğim! Yakında bu çocuk dünya çapına erişecek, şeriata yol ve

tarikata ışık verecek, cihan padişahları onun fermanlarına boyun eğecek ve bundan zuhur eden fevkalâdelikler geçmiş şeyhlerin büyüklerinden de zuhur etmemiş olacak...

Ve bir kere daha yüzünü çocuğun yüzüne sürüp oğluna şu vasiyette bulunuyor:

— Benim bu torunumu iyi gözetin!. Terbiyesini gereği gibi yerine getirin!.

HOCA MUHAMMED ŞÂŞD

Hoca Şahabeddin'in baba bir kardeşi. Hoca Şahabeddin onun hakkında şöyle diyor :

— Velilik tavrında yükseğe ermiştiler. Cezbeleri ve hâlleri kuvvetliydi. Birbirimizin muradını tek kelime sarf etmeden anlardık. Biraderim o civarın hükümet büyüklerinden birinin hediyesini kabul etmemişti. Nihayet ısrar üzerine hediyeyi kabul edince, birdenbire, aramızdaki bu vasıtasız anlaşma kabiliyeti kayboldu.

HOCA MAHMUD ŞÂŞD

Hoca Şehabeddin'in küçük oğlu ve Hoca Ubeydullah hazretlerinin babası... Oğluna ilk defa tasavvuf ve evliya menkıbeleri hakkında bir risale yazmasını tavsiye ediyor. Hoca hazretleri de yazıyor. Risalenin başında şu satırlar :

«— Bu fakirin pederi, bize güvendikleri için bir risale yazmamızı emrettiler, öyle bir risale ki, onunla amel etmek ve ondan vicdanî bir zevk devşirmek mümkün olsun. Nitekim Allah'ın Resûl'ü buyurdular : «Bildiği işlerle amel edene, Allah, bilmediklerini de öğretir.» Allah'ın feyzini bana eriştirme yolunda ilk vasıta babam olmuştur.»

* Hoca Ubeydullah hazretleri ana rahmine düşmeden evvel Hoca Mahmud Şâşî hazretlerine kuvvetli bir cezbe çökmüş.. Ve Hoca Mahmud, o sırada türlü riyazet ve eziyetlere göğüs gererek, az

konuşmak, az yemek, az uyumak, insanlarla az düşüp kalkmak ve çok zikir etmek gibi sıkı bir nefs inzibatî içinde dört ay geçirmişler... Bu sırada Hoca Ubeydullah hazretleri ana rahmine düşmüş, yük de, babalan Hoca Mahmud Şâşî hazretlerinden kalkmış.

HOCA UBEYDULLAH HAZRETLERDNDN DOĞUMLARI VE ÇOCUKLUKLARI:

Doğum tarihleri 806 Ramazanı. Anneleri nifastan taharetlenip gusl abdesti alıncaya kadar 40 gün süt emmiyorlar.

Kendileri buyuruyor :

— Bir yaşıma girdiğim zaman başımı tıraş etmek istemişler. Dşte tam bu toplantı sırasında Emîr Timur'un ölümü haberi yayılıyor ve davetliler hazırlanmış yemeklere el sürmeden, korkularından dağlara kaçıyorlar.

* Hoca hazretlerinin çocukluğunda aileleri Bağistan'daymış. Çocuk yüzlerinde öyle bir aydınlık, nur ifadesi varmış ki, görenler kendilerine gönül verirler ve istikballeri bakımından dualar ederlermiş. En küçük yaşlarında bile dillerinden «Allah» kelimesi düşmez ve fikirleri hep Allah ile olurmuş.

* Kendileri buyuruyor :

— Mektebe gider, gelirdim. Gönlüm daima Allah ileydi. Herkesi de benim gibi sanırdım. Soğuk bir kış günü kırdan geçerken ayağım çamura battı. Onu kurtarmaya çalışırken eteğimi de kaptırdım. O sırada bana bir gaflet çöktü. Bu işle uğraşırken Allah'ı anmaktan uzaklaştığım hissine kapıldım. Karşıda köylü bir genç çift sürüyordu. «Bak, bu genç bunca eziyet içinde Allah'ı düşünüyor da, sen, ayağını çamurdan kurtarmak gibi küçük bir uğraşma yüzünden onu nasıl unutuyorsun?» diye

kendime çattım ve hüngür hüngür ağlamaya başladım. Ben o zaman herkesi kendim gibi sanıyor ve her an Allah'ı anmakta biliyordum. Bulûğ yaşına erinceye kadar Allah'tan gafiller bulunduğunu anlayamamıştım. Zannediyordum ki, Allah, herkesi, kendisini düşünmek için yaratmıştır. Sonradan anladım ki, Allah'tan gafil olmamak, yalnız bazı kullara mahsus ilâhî bir inayet imiş. Ancak riyazet ve nefs mücahedesiyle elde edilebilir, hattâ bazılarınca bununla bile elde edilemez bir keyfiyetmiş.

* Hoca hazretlerinin yeğenleri Hoca îshak anlatıyor :

— Ben ve öbür çocuklar oyun oynarken Hoca hazretlerine aramıza katılmaları için, ne kadar ısrar göstersek gösterelim, kabul ettiremezdik. Oynar gibi görünüp bir kenarda dururlar ve kendi

hâllerinde olurlardı.

Kendileri anlatıyor :

Çocukluğumda rüyada gördüm ki, şeyh Ebubekir Şâşî hazretlerinin mezarı yanındayım. Ve mezarın eşiğinde îsa peygamber.. Hemen ayaklarına düştüm. Elleriyle başımı kaldırıp buyurdular : «Gam çekme! Seni ben terbiye edeceğim!» Rüyayı anlattığım insanlar onu tıp ilmiyle tefsir ettiler. Yani bana tıp ilminden bir nasip olacağını söylediler. Ben bu tâbire razı değildim. Benim tâbirim şuydu : Îsâ Peygamber, ölüleri diriltmekle mümtaz bulunuyordu. Evliyadan ihya sıfatına mazhar büyüklere de «isevî meşrepli» denilirdi. Mademki Isa Peygamber bu fakirin terbiyesini üzerlerine aldılar, demek bana ölü kalbleri ihya sıfatı verilecekti. Nitekim kısa bir zaman sonra Allah bana öyle bir halet ve kuvvet bahşetti ki, bende o mâna,

kemâliyle zuhura geldi. Vasıtamızla nice ölü kalbler gaflet karanlığından şuhut ve huzur ışığına çıktılar.

* Kendileri anlatıyor :

— Hâlimin başlangıcında rüyada kâinatın efendisini gördüm. Gayet yüksek bir dağın eteğinde sahabîleriyle topluluk hâlinde bulunuyorlardı. Beni görünce elleriyle işaret edip yaklaşmamı ihtar ettiler. Ve buyurdular : «Beni bu dağın başına çıkar!» Ben de kendilerini omuzlarıma alıp dağın tepesine çıkardım. Buyurdular : «Ben sende böyle bir kuvvet bulunduğunu biliyordum. Fakat başkaları da görsün ve bilsin diye sana bu işi yaptırdım.»

Kendileri anlatıyor :

— Yine hâlimin başlangıcında rüyada Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerini gördüm. Bâtınımı öyle tasarruf ettiler ki, ayaklarımda mecal kalmadı. Ondan sonra dönüp yürüyüverdiler. Ben de son gücümü sarfederek arkalarından koştum ve yetiştim. Geriye dönüp «mübarek olsun!» buyurdular. Daha sonra Hoca Muhammed Pârisâ hazretlerini de rüyada gördüm. Beni tasarruf etmek istediler, fakat başaramadılar.

*

Kendileri anlatıyor:

— Uluğ bey Mirza'nın sarayında bir çavuş vardı ki, bir ceza vermek lâzım olunca ona havale edilirdi. Dayak cezasını o tatbik ederdi. Çavuş Taşkend'e haber gönderip şeyhzadelerin toplu hâlde bir araya gelmelerini, kendilerini görmek istediğini bildirdi. On yedi genç, birleştik. Aralarında en küçüğü bendim. O çavuş her kimle el sıkıştıysa onun kendinden geçercesine bir hâle girdiği

görülüyordu. Sıra bana gelince bende de aynı hâl başladıysa da karşı durmayı bildim ve mukavemette muvaffak oldum. Mukavemetim adamın çok hoşuna gitti. Beni sıranın başına aldı ve türlü iltifatlara boğdu. Ben de bir taraftan, bunca bâtını kuvvet sahibi bir insanın nasıl olup ta bey hizmetinde siyaset icra etmekle uğraştığım düşünüyor ve hayretlere gömülüyordum. Hatırımdan geçenleri keşfettiler ve dediler ki: «Ben Hoca Hasan Attâr hazretlerinin müridi idim. Uzun zaman yanlarında kaldım ve bâtınımı zenginleştirmeğe çalıştım. Fakat fetih nasip olmadı. Derdimi Hoca hazretlerine açtım. Benim Sultan emrinde çalışmamı ve mazlumlara meded yoluyle kendimi

gizlerken yine bâtınıma yönelmemi emrettiler ve alâkalılara bir Tevhid mektubu yazdılar. Hoca hazretlerinin, bu işten duyacağım ıstırabın yardımiyle bende fetih olacağını ümit ettikleri kaydiyle beni memur buyurdukları vazifede nihayet muradıma erdim. Müslümanların âcizlerine, fukara ve miskinlere, hakkı çiğnenenlere yardım, bunlan yapamadığım zaman da beni bürüyen ıstıraba

tahammül etme neticesinde gördüğün bu dereceyi elde edebildim.»

* Kendileri anlatıyor :

— Bende bir aralık öyle bir istek peydahlandı ki, hacı, hoca, şeyh, mürşid, âlim, fadıl demezdim; kime rastlasam ayağına kapanıp gönül yardımı isterdim.

* Kendileri anlatıyor :

— Başlangıç zamanındaydım. Validemin bir tarafta ziraatı vardı. Bana çöl adamı bir Türk ile bir miktar buğday gönderdi. Ben buğdayı anbarlamak üzere meşgul olurken o Türk, çuvallarını alıp gitti. Nereye gittiği, hangi yolu tuttuğu belli değildi. O anda içimde müthiş bir istifham ve ıstırap düğümlendi. Niçin bu basit adamdan himmet istemediğim için kendimi suçlandırdım. Sanki o, kaçırdığım, elden çıkardığım bir fırsattı. Buğdayları kendi hâline bırakarak o Türkün yoluna

düştüm. Şehrin yan yolunda kendisine yetiştim. Yalvardım : «Beni gönlünüze alın! Hâlime bir inayet nazarı atın! Belki himmetiniz bereketiyle Allah beni bağışlar, esirger de düğümlü yollarım çözülür!» Adam hayretle yüzüme baktı: «Galiba siz Türk şeyhlerinin sözüyle amel ediyorsunuz! Her kimi görsen Hızır bil, Her geceyi Kadir bil! Ama ben çölde yaşayan bir Türk'üm ki, elimi yüzümü yıkamayı bile" lâyıkiyle bilmem. Senin istediğin şeyden bende ne olabilir?»

Yalvarışlarımdan o Türk'te öyle bir teessür doğdu ki, ellerini kaldırıp benim için dua etti. Ben de o duanın bereketiyle bâtınımda fetihler ve inkişaflar gördüm.

Allah'ın hangi duayı ve hangi şartlar altında kabul ettiği bilinmez. Sır...

* Kendileri anlatıyor:

— Çocukluğumda bendeki «vahime kuvveti - hayal gücü»

anlatılmaz derecedeydi. O kadar ki, tenhada evden dışarıya çıkmak bile elimden gelemezdi. Bir gece bana öyle bir hâl oldu ki, iradesiz, şeyh Ebubekir Şâşî hazretlerinin mezarına gitmek

zorunluğunu hissettim. Fırlayıp evden çıktım. Mezara gittim. Şeyh hazretlerinin mezarı karşısında oturdum. Dçime hiç bir korku gelmedi. Böylece bir saat kadar kaldım. Oradan şeyh Hâvend

Tahûr'un mezarına geçtim. Yine korkmadım. Başka mezarlara da uğradım. Hiç birinde korku hissetmedim. Küçük yaşıma ve azgın hayalime rağmen, gece karanlığında o heybetli mezarlar, azizlerin ruhaniyetleri sayesinde bana korkunun zerresini bile duyurmadı. Hâlimin beni sarmaya başladığı zaman da, geceleri, Taşkend'in bütün mezarlarını dolaşmayı âdet edindim. Mezarlar birbirinden uzak yerlerdeydi. Bir gecede hepsini dolaştığım oluyordu. O zamanlar ancak bulûğ yaşına ayak basmış bulunuyordum. Ev halkı benim bu gece dolaşmalarımdan telâşa düşmüş olacaklar ki, arkama, süt kardeşimi taktılar ve kötü bir şey yapıp yapmadığımı öğrenmek istediler. Bir gece şeyh Hâvend Tahûr mezarının karşısındaydım. Süt kardeşim çıka geldi. Yanıma gelir gelmez elini elimin üzerine koyup titremeğe başladı. Kendine garip ve esrarlı şeyler göründüğünü söyledi. Onu eve götürdüm. Evde yakınlarıma demiş ki: «Artık ondan şüphelenmeyiniz! Bilin ki, o, bizden başka bir hâle düşmüştür. Karanlık gecede, bir arada on adamın sokulamayacağı mezarlar başında, kimsesiz, sabaha kadar kalmaktadır.» Bunu öğrendikten sonra ev halkı benim ilâhî bir hâle tutulduğumu anladılar ve kötü ihtimalleri kafalarından sildiler.

* Kendileri anlatıyor :

— Şeyh Ebubekir Şâşî mezarının basındaydım. Bu mezar o kadar heybetli ve korku verici idi ki, gündüzleri bile yanına yaklaşmaya korkarlardı. Taşkend'te bir adam vardı ki, bize karşı inat ve inkâr makamındaydı ve bize bir zarar eriştirmek için fırsat kollamaktaydı. Meğer o gece mahut adam bizi gözetlemekteymiş.

Ben mezar başında murakabe halindeyken, ödümü patlatmak kasdiyle, birden bir nâra atıp garip hareketlerde üzerime gelmeğe başladı. Bilmiyordu ki, bende onun nâra ve hareketlerinden korkacak bir mizaç yoktu. Hiç aldırmadım ve murakabemi bozmadım. Adam bu hâlimi görünce utandı.

Ayağıma kapanarak af diledi; sonra da bize inananlardan ve yardım edenlerden oldu.

* Kendileri anlatıyor :

— Bir gece de Şeyh Zeynüddin mezarında oturuyordum. Mezar şehir kenarında ve tenha bir noktadaydı. Taşkend'te bir deli vardı ki, iri yarı, heykel gibi, bir şeydi ve o günlerde şehirde birini öldürmüştü. Halk ondan korkar ve göründüğü yerden uzaklaşırdı. Ben mezar başındayken birden peydahlanıverdi ve haykırdı: «Kalk, buradan çık, git!» Ben kendisine cevap vermedim, ve

murakabemi bozmadım. Adam ihtarına devam etti. Ben yine aldırmadım. Sıçradı, mezarın başındaki kuru otları yolup onlardan bir demet yaptı. Mezarın başında yanan feneri açıp otları tutuşturdu. Maksadı, yanan otları başımın üstüne koymaktı. Bunu yapmak üzere bana doğru gelirken, ânî bir rüzgâr, elindeki alevli demeti söndürdü. Deli büsbütün kızdı. Bu defa ağız kavgasına başladı. Bu hâl sabaha kadar sürdü. Gün ışıldarken, birden, ışık görmüş bir yarasa gibi ortadan kayboldu. Taşkend'e gitmiş. Sabahın en erken saatinde Taşkend pazarını altüst etmiş. Bir adamı da öldürmüş... Halk ta üşüşüp sopalarla onu öldürmüş..

* Kendileri anlatıyor :

— Halk, mezarlardan kendisine bazı şeyler göründüğünü söyler. Bize hiç böyle bir şey zahir olmadı. Ancak, bir gece Şeyh Hâvend Tahûr hazretlerinin mezarı başındayken lâhidin üzerinden yere siyah bir şey düşüp yuvarlanmaya başladı, içime karışık hisler doldu. Oradan çekilip gittim. Bir gece de aynı mezar başında otururken bir servinin dibinden bir öksürük sesi geldi.

Bu defa oradan kalkıp daha yakın oturdum. Bu kadar mezar gezdiğim hâlde anlattıklarımdan başka bir şey görmedim.

Kendileri anlatıyor :

— Hoca Abdülhalik Gucdevânî Hazretleri ve bağlıları, çarşı ve pazarda gezerken halkın ve satıcıların gürültü ve şamataları, kulaklarına zikir gelirmiş. Zikirden başka hiç bir şey

işitmezlermiş. Başlangıç demlerinde zikir bana öyle hâkim ve galip olmuştu ki, rüzgârın seslerini ve iniltilerini hep zikir diye işitirdim. Bir gün Semerkant zenginlerinden biri bir düğün yaptı. Bir arkadaşın ricasiyle düğün yerine yakın bir noktaya gitmiştim. Bütün düğün halkının bağırıp

çağırmaları ve çalgı sesleri bana zikir gibi geldi. Başka bir şey duymuyor, işitmiyordum. O zamanlar on sekiz yaşlarındaydım.

HOCA UBEYDULLAH HAZRETLERDNDN OLGUNLUK ÇAĞLARI:

Kendileri anlatıyor :

— Mirza Şahruh zamanında Heri'deydim. Para adına bir habbem bile yoktu. Başımda bir tülbentim vardı ki, parça parçaydı. Bir parçasını düğümlesem öbürü parçalanır ve sarkardı. Bir gün pazar yerinden geçerken bir dilenci benden bir şey istedi. Param yok ki, vereyim. Bir ahçının önüne

geldim, tülbentimi başımdan çıkardım ve dedim : «Bu tülbent eskidir ama temizdir. Kap kaçak yıkandıkça kurutmaya ve silmeğe yarar. Şunu al da şu

fakire bir kap yemek ver!» Ahçı fakiri doyurduktan sonra büyük, bir edeple tülbenti önüme koydu. Fakat ben kabul etmedim ve çıkıp gittim.

* Kendileri anlatıyor:

— Çok kişiye hizmetler ederdim. Hiç bir şeyim yoktu. Ne atım, ne merkebim... Yılda bir kaftan değiştirirdim ki, pamukları :dökülürdü. Her üç yılda bir kürk ve bir hırkayla yetinirdim.

— Yoğurdun, sahrada kıymeti olmaz, diye cevap veriyorlar. Kimse buralarda para ile yoğurt almaz. Lütfen kabul buyurun!

— Biz zerre bile kabul edemeyiz!

Ve hizmetçilerinden birine işaret edip yoğurda bir Şahruh altını verdiriyorlar. Yoğurdu evvelâ kendileri tadıyor, sonra da piyade ve süvari bütün yakınları... Ve yola revan oluyorlar.

*

Hoca hazretleri yirmi iki yaşlarındayken dayıları Hoca ibrahim, kendilerini Taşkend'ten ilim tahsili için Semerkant'a gönderiyor. Hoca hazretlerinin bâtını oluşları zahirî tahsile mâni oluyor. Bu

yüzden «Hâcegân» azizlerinin sohbetlerine can atıyorlar ve iki yıl müddetle Mâveraünnehr ulularının meclislerini dolaşıyorlar.

* Yirmi dört yaşında Herat'a gitmişler... Beş yıl kadar da Herat şeyhleriyle sohbet edip yirmi dokuz yaşlarında aslî vatanlarına dönüyorlar. Ondan sonra helâl rızk elde etmek için ziraat işleri

yapıyorlar ve bir adamla ortaklaşa iş görüyorlar. Az zamanda Allah, mahsullerine Öyle bereket veriyor ki, idaresinden âciz kalıp yerlerine vekil tayin ediyorlar.

* Hoca hazretlerinin mal ve mülkleri o kadar artıyor ki, hesap

dairesini taşıracak hâle geliyor.

* «Reşahat» sahibi :

— Bu fakir, Hoca hazretlerinin devlet eşiklerine ikinci defa yüz sürdüğü vakit, vekillerinden biri, tarlalarının 1300 den fazla olduğunu haber verdi. O günlerde daha nice tarla satın almakta idiler. Tarlalarından «Cuyibâr» ismini taşıyan yalnız bir tanesinde 3000 ırgat çalışırdı.

Kendileri anlatıyor :

— Ben, her yıl sultan Ahmet Mirza, divanına tarlalarımın mahsulüne ait yüz binlerce batman öşür veririm.

* Hoca hazretlerinin ambarlarına konulan mahsul, anbardan her çıkarılışında, konulduğu zamanki miktarından fazla geliyor. Bu harikayı görenlerse Hoca hazretlerine rabıtalarını büsbütün

kuvvetlendiriyorlar.

Kendileri de bu mevzuda diyorlar ki :

— Bizim malımız fukara içindir. Bunca malın hassası işte bu noktadandır.

* Hoca hazretlerinin kemâl yolunda başlangıçlarından nihayetlerine kadar, tanıdıklarına ve tanımadıklarına, dostlarına ve düşmanlarına yardım ve şefkatleri sınır kabul etmez derecede büyüktü. Ayırt etmeden herkese hizmetleri dillere destandı.

Buyuruyorlar ki:

— Semerkant'ta Mevlânâ Kutbüddin medresesinde bulunan iki üç hastanın hizmetini üzerime almıştım. Marazları arttığından yataklarını murdar ederlerdi. Ben onları elimle yıkayıp,

çamaşırlarını elimle giydirirdim. Bu hizmetim sık sık olduğu için hastalıkları bana da bulaştı. Ben de yatağa düştüm. Bu hâlimle bile birkaç desti su getirtip hastaların kirlerini yine ben yıkamaya devam ettim.

* Kendileri anlatıyor:

— Heri'deyken sabahlan hamama gider ve Müslümanlara hamamda hizmet ederdim. Hizmette, iyi veya kötü, beyaz veya siyah, kuvvetli veya zayıf, fark gözetmezdim. Hizmetime karşılık bana ücret vermeğe kalkışan olmasın diye de sıvışırdım. Hamamda bu türlü hizmetleri çok ettiğimden hamam harareti sebebiyle bünyem ve sıhhatim zedelenmiştir. Bu yüzdendir ki, şimdi hamama asla rağbetim yoktur.*

Kendileri anlatıyor :

— Hâcegân tarikatında vaktin icabı neyse ona göre davranılır. Zikir ve murakabe, ancak müslümanlara hizmet edecek bir mevzu olmadığı zaman tatbik edilebilir. Gönül almaya vesile olacak bir hizmet, zikir ve murakabeden önce gelir. Bazıları zannederler ki, nafile ibadetlerle uğraşmak hizmetten üstündür. Halbuki gönül feyzi, hizmet mahsulüdür. Hoca Bahaeddin

Nakşibend ve bağlıları eğer kimsenin hizmetini kabul etmemişlerse, bu, hizmet ve tevazuu tercih etmelerindendir. ihsan ediciyi sevmek zaruridir ve muhabbet miktarınca alâka dahi tabiidir. Bu yolun bağlıları kendilerine halkın menfaatine vermişler ve mukabilinde hiç bir şey beklememeği şiar edinmişlerdir.

* Kendileri anlatıyor:

— Ben bu yolu tasavvuf kitaplarından değil, halka hizmetten elde ettim. Herkesi bir yoldan götürürler. Bizi hizmet yolundan götürdüler. Hayr umduğum herkese hizmet ederim.

* Hoca hazretleri tenhada ve kalabalıkta zahirî ve bâtınî edebe son haddiyle riayet ederlerdi. «Reşahat» sahibi:

— Bu fakir, hoca hazretlerinin gece ve gündüz hizmetlerine devam ederken, ilk defasında dört ve ikinci defasında sekiz ay, bir defa bile esnediklerine şahit olmadım, öksürük veya benzeri

sebeplerle de ağızlarından bir şey çıkardıklarını görmedim. Sümkürdüklerini de görmedim. Halk huzurunda veya yalnızlıkta bir defa bile bağdaş kurarak oturduklarını görmedim. Hizmetlerinde otuz beş yıl kalan Mevlânâ Ebu Said de, Hoca hazretlerinin, üzüm elma, armut vesaire kabuklarını ağızlarından çıkardıklarını gör-

mediğini söyler. Görenlere nefret ve kerahet hissi verecek, hiç bir şeyin kendilerinde görülmediğini, bütün yakınları doğrulamıştır.

* .

Büyüklerden biri bütün bir geceyi Hoca hazretlerinin huzurunda ihya ediyor. Hayret ve dehşetle görüyor ki, iki dizi üstünde oturan Ubeydullah Taşkendî hazretleri bütün bir gece kımıldamadan bu vaziyette kalıyorlar ve kendilerinden nebatî mânada ve mazur olunacak mikyasta en küçük hareket görülmüyor. Halbuki meclislerinde bulunan gençler, kuvvet ve tahammüllerine rağmen her saat dizlerini değiştirmektedir.

* Hoca hazretlerinin, hizmetlerini görenler lütuf ve teveccühleri anlatılır gibi değildi. Meşakkati kendileri yüklenip yakınlarının rahatını kendi istirahatlerine takdim ederlerdi.

Bir yolculuklarında bir dağ eteğinde gecelemek lâzım geliyor ve çadırlar kuruluyor. O anda müthiş bir yağmur. Ortalığı sel götürüyor. Yakınlarından bir kısmının çadırlarında barınamayacaklarını gören Hoca hazretleri, kendilerine tahsis ettikleri büyük ve sağlam çadıra bakıp onu temiz

bulmadıklarını ve altına sığmamayacaklarını söylüyorlar ve oraya yakınlarının sığınmasını sağlıyorlar. Kendileri de bir kösede geceliyorlar. Yakınları, Hoca hazretlerinin, öz rahatlarını müridleri hesabına feda ettiklerini ancak ertesi sabah öğreniyorlar.

Bir kere de, sıcak havada tarlalarından birinde bulunan Hoca hazretleri, bağlılarının, kendilerine mahsus gölgelikten faydalanmak istemediklerini görünce, tarlayı teftiş etmek bahanesiyle atlarına binip akşam serinliğine kadar gözden kayboluyorlar ve gölgeliğe ihtiyaç kalmadığını gördükten sonra dönüyorlar.

* Kendileri anlatıyor :

— Dayım Hoca ibrahim hazretleri benim ilim tahsil etmem için ısrarla alâka gösterdiler ve beni Semerkant'a gönderdiler. Lâkin ilim tahsili için her davranışımda bana bir maraz musallat oldu. Marazın biri geçip ben tahsile devam ettikçe öbürü geliyordu. Akıbet tahsile devam etmeğe kaadir olmadığımı anladım ve dayıma : «Beni hâlime bırakın! Bırakmazsanız bu gidişle helak olabilirim!» demeğe mecbur kaldım. Dayım özrümü kabul etti ve beni tarîkat yönünde serbest bıraktı. Ben bu arada bir kere daha tahsile cehdettimse de müthiş bir göz ağrısına uğradım ve bu hâlin kırk beş gün

sürdüğünü gördüm. Nihayet tahsil dâvasından tamamiyle vaz geçtim ve kurtuldum.

* Semerkant âlimlerinden Hoca Fazlullah :

— Biz Hoca hazretlerinin bâtın kemâllerini anlayamayız. Şu kadar biliriz ki, kendileri, zahirî ilimlerden çok az okumuşlardır. Böyleyken Beyzavî tefsirinden bize öyle sualler sormuşlardır ki, cevabında âciz kalmışızdır.

Mevlânâ Ali Tûsî isimli bir zahir âlimine diyorlar ki:

— Sizin yanınızda bizim konuşmamız edep hatası olur. Siz söyleyin, biz dinleyelim!.

Ve Mevlânâ'dan şu cevabı alıyor :

— Feyiz kaynağından vasıtasız söz gelen bir huzurda, asıl bizim söylememiz edepsizliktir!

* Kendileri anlatıyor :

— Ömrümce, Seyyid Kaasım Tebrizî hazretlerinden ulu kimse görmedim. Zamanın şeyhlerinden gittiğim her fertten bana bir nisbet hâsıl oluyor, fakat bu nisbet tez geçiyordu. Yahut o nisbeti ben bırakıyordum. Fakat Seyyid hazretlerinden öyle bir tesir aldım ki, onu elden bırakmak mümkün değil... Huzurlarına her girişimde görürdüm ki, bütün kâinat, dairenin merkezi misali, onun etrafını dolanıyor ve onda yokluğa karışıyordu. Seyyid hazretleri Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin meclislerinde bulunmuş ve nisbetlerini o yoldan almışlar... Anlaşıldığına göre «Hâcegân»

yolundaydılar. Kendilerinin bir kapıcısı vardı ki, kimse ondan izinsiz huzurlarına giremezdi. Kapıcılarına şöyle tenbih etmişlerdi : «Buraya ne zaman Türkistanlı bir genç gelirse ona mâni olma! Bırak, istediği zaman beni görsün!» Bu misilsiz teveccühlerine nail olmanın şerefiyle her gün Seyyid hazretlerinin eşiğine varırdım. Böyleyken huzurlarına ancak birkaç günde bir çıkardım.

Seyyid'in müridleri bu hâlime hayret ederler ve bana izin verildiği hâlde huzurlarına niçin her gün çıkmadığımı anlayamazlardı. Seyyid Hazretlerinin meclisleri gayet lezzetliydi, însan bu meclisten ayrılmak istemezdi. Meclislerinin dağılma vakti gelince de kendileri işaret verirler ve müridlerini çekilmeğe davet ederlerdi. Beni hiç bir vakit huzurlarından kaldırmamışlardı. Başta bana sormuş : «Babu! Senin adın nedir?» Yakınlarına «Babu!» diye hitap ederlerdi. Dsmimin «Ubeydullah»

olduğunu söylemiştim, «isminin mânasını gerçekleştir!» buyurmuşlardı.

* Kendileri anlatıyor:

— Seyyid Kaasım hazretlerinin nazarı, işlerin âkıbetineydi. Büyüklerin çoğunda bu hassa yoktur.

* Mevlânâ Feyzullah Tebriz!:

— Seyyid Kaasım hazretlerine sık devam ederdim. Tasavvufa öyle merak salmıştım ki, ona dair en ince meselelerin konuşulduğu bu mecliste sabahlamaktan başka bir zevk tanımazdım. Bir defa

Seyyid Kaasım'ın meclislerinde otururken içeriye Hoca Ubeydullah girdiler. Seyyid hazretleri Hoca Ubeydullah'ı büyük bir alâka ve iştiyakla karşıladıktan sonra esrarlı bir konuşmaya başladılar. Garip bir maarif ve acaîp bir hikmet lisanı... Dikkat ettim ki, Hoca hazretlerinin her ziyaretinde Seyyid hazretleri, iradesizce, en ince esrar bahislerini açarlardı. O zaman öyle hâller zuhur ederdi ki, başka zamanlarda olmazdı. Bir gün Hoca Ubeydullah hazretleri meclisten kalkıp gittikten

sonra Seyyid Kaasım hazretleri bu fakire dediler ki : «Mevlânâ Feyzullah! Bu taifenin dili gayet cazibelidir ama yalnız dinlemekle iş bitmez. Eğer himmet sahiplerinin hedefi olan saadete ermek istersen bu Türkistanlı gencin eteğini bırakma! O, zamanın harikası ve deranın bir tanesidir!

Ondan azîm tecelliler zuhur edecek ve dünya onun velayet nuruyle dolacaktır.» Seyyid Hazretlerinin bu sözlerinden, içime, Hoca Ubeydullah hazretlerinin kemâl çağlarına ulaşmak sevdası işlemişti. Sultan Ebu Said zamanı, Hoca hazretleri Taşkend'ten Semerkant'a geldiler. Hizmetlerine girdim. Tez zamanda Seyyid hazretlerinin işaret ettikleri kemâlleri kendilerinde müşahede eder oldum.

*

«Reşahat» sahibi:

— Hoca hazretlerinin Seyyid Kaasım hakkındaki «nazarları işlerin âkıbetineydi» sözleri, kendilerinin Seyyid tarafından keşfedilmiş olmasiyle de sabittir.

* Kendileri anlatıyor :

— Bir gün Seyyid hazretleri bana dediler ki Babu! Bilir misin, devrimizde hikmet ve hakikat niçin az zahir oluyor?. Çünkü bu devirde bâtın tasfiyesi pek az insanda kalmıştır. Kemâl, bâtın

tasfiyesindedir, bâtın tasfiyesi ise helâl lokma yemekle mümkündür. Bu devirde helâl lokma pek azdır, bâtını tasfiye görmüş insan ise yok gibi bir şey... Nasıl istersin ki, böylelerinde Dlâhî esrar tecelli etsin?» Sonra kendi haklarında şunları söylediler : «Elimin tuttuğu zamanlarda takke diker ve onunla geçinirdim. Felç geçirip elim tutmaz olduktan sonra babamdan kalma kütüphaneyi satarak ticaret sermayesi yaptım ve onunla geçinmeğe başladım.»

* Kendileri anlatıyor :

— Bir gece rüyada kendimi büyük bir caddenin üstünde gördüm. Caddenin üzerinden her tarafa incecik yollar. Birden gördüm ki, şeyh Zeynüddin Hâfî bir yol başında... Beni tuttular ve dediler ki : «Gel, seni bu yoldan kendi köyüme götüreyim!» Gönlüm ana caddeyi bırakmak istemedi. Kabul etmedim. Bu defa ana caddenin üstünden, beyaz bir ata binmiş, Seyyid Kaasım hazretleri sökün etti ve dedi: «Bu cadde şehre gider, gel seni alıp şehre götüreyim!» Ve beni arkasına alıp şehre doğru ilerlediler.

* Hoca Hazretleri buyurdular :

— Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretleri silsilesinden çok ulu kişiler görmüştüm. Şeyh Zeynüddin Hâfî yolu bana fazla parlak görünmemişti. Ama Şeyh Bahaeddin Ömer yolu bana çok güzel

göründü. Bir gün Şeyh Bahaeddin Ömer tarafına gidiyordum. Şeyh Zeynüddin tarafına sapan yol başına geldim. Orada bir lâhza durdum ve kendimi bütün nisbetlerden boşalttım, içimden, Şeyh Zeynüddin tarafına bir arzu uyanmadı. Şeyh Balıaeddin Ömer tarafına ise bir meyil duydum. Bir gün huzurlanndaydım. «Şehirde ne haber var?» diye sordular, «îki türlü hayır var» dedim ve izah ettim : «Şeyh Zeynüddin ve yakınları derler ki (Heme ez ost — Her şey ondandır..) Seyyid Kaasım ve bağlıları ise derler ki (Heme ost — Her şey odur), ya siz ne dersiniz?» Başını eğdi ve «Şeyh Zeynüddinliler doğru söylüyor!» dedi. Ve hak verdiği tarafı kuvvetlendirmek için delil göstermeğe başladı. Gördüm ki, delilleri Seyyid Kaasım ve bağlılarının iddiasını kuvvetlendirmekte... Dedim ki: «Sizin Zeynüddinlileri haklı çıkarmak için ortaya koyduğunuz deliller asıl karşı tarafı haklı çıkarıyor!» Yine kuvvetli delillerle karşı çıktılar. Fakat yine öbür tarafı gerçekleştirmiş'oldular. Anladım ki, maksatları, bâtında Seyyid Kaasım ve taraflıları gibi düşünüp, zahirde Zeynüddin ve etrafı gibi görünmekmiş...

*

Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretleri, Mevlânâ Yakup Çerhî hazretlerini nasıl tanıdıklarını hikâye ediyorlar :

— Heri'ye gittiğim zaman, güzel yüzlü ve hoş kılıklı bir dükkâncıda Mevlânâ Yakup Çerhî hazretlerinin büyüklüğünü dinledim ve kalbimin ona aktığını hissettim. Mevlânâ.yı bulmak üzere yola çıktım Yolda, hayli mesafe aştıktan sonra, aleyhinde lâflar da işittiğim oldu. Hattâ bir aralık seyahatime devam edip etmemek hususunda tereddüde düştüm ve bu kadar yol aldıktan sonra geri dönülemeyeceğini düşünerek yola devam ettim. Huzurlarına ilk çıkışımda bana büyük iltifatlarda bulundular. Ondan sonra tekrar ziyaretlerine gittiğim zaman da sertlik ve husumet gösterdiler. Evvelâ bu iki muamele arasındaki tezadı kavrayamadım. Sonra anladım ki, bu hâl, yolda

geçirdiğim tereddütten gelmektedir. Derken yine lütuf ve iltifata dönüp inayetlerini esirgemediler. Hoca Bahaeddin Nakşibend halifelerinden oldukları için hoca hazretleriyle münasebetlerini

anlattılar. Arkasından ellerini uzatıp «Gel, biy'at et!» buyurdular; O anda yüzlerine baktım. Yüzlerinde cüzzam lekesine benzer bir beyazlık gördüm. Mizaca nefret verici bu leke tesiriyle gönlüm biy'ate yanaşmadı. Hissimi hemen anladılar ve ellerini geri çektiler. O zaman harikaların en büyüğü oldu. Mevlânâ hazretleri birdenbire şekil değiştirdiler. O kadar güzel bir çehreye sahip

oldular ki, hayretten dondum ve kendilerine sarılmamak için kendimi güç tuttum. Bu defa Mevlânâ hazretleri yeniden ellerini uzattılar ve dediler: «Nakşibend hazretleri bu elleri tutup, senin elin, benim elimdir, demişlerdir. Her kim senin elini tutarsa benim elimi tutmuş olur.» Ve seslerini

yükselttiler : «Bu el Hoca Bahaeddin Nakşibend'in elidir, tutun!» Hemen Mevlânâ hazretlerinin ellerine yapıştım. Mevlânâ hazretleri bana «Hâcegân» yolunun gereğince «nefy» ve «ispat»! talim ettiler. Sonra buyurdular : «Bize mürşidimizden gelen usul budur. Eğer siz cezbe yoluyle isteklileri terbiye ederseniz karar sizindir!» Bazı müridleri Meviânâ hazretlerine sormuşlar : «Hem tarikat usulünü telkin etmek, hem de istekliyi serbest bırakmak nasıl olabilir?» Cevap vermiş : «Tâlib, mürşid huzuruna

bütün kuvvet ve istidadını toplayarak gelmelidir, istediği her kudretin de yeri kendisinde mevcut olmalı ve is hemen bir izne bağlı olmaktan ibaret kalmalı...»

* Mevlânâ Nureddin Abdurrahman Câmî hazretleri «Nefahat» isimli eserlerinde derler ki: «Mevlânâ Çerhî hazretleri Hoca Ubeydullahı gösterirler ve bu hususta şöyle buyururlar : Tâlib mürşide Hoca Ubeydullah gibi gelmelidir. Meşalesi hazır, yağı ve fitili tamam... iş, bir ateş değdirip yakmaktan ibaret...»

* Hoca Ubeydullah hazretleri devam buyuruyorlar :

— Mevlânâ Yakup hazretlerinden icazet isteyince «Hâcegân» yolunu bana baştan başa talim ettiler. «Rabıta» şartını anlatırlarken de dediler ki : «Bu yolu talim ederken dehşet hissi vermemeğe bak! Emaneti isteklilere ve istidatlılara eriştir!»

HOCA UBEYDULLAH HAZRETLERDNDEN TEFSDRLER VE HDKMETLER

«Fatiha» sûresinin ilk âyeti :

?????????? ?????? ????? ?????????????

Elhamdülillahi rabbil âlemin

Hakkında buyurdular:

— Hamd için başlangıç ve nihayet vardır. Hamd için başlangıç, kulun, kendisine verilen nimete karşılık şükretmesidir. Zira bilir ki, hamd, nimeti ziyadeleştirir. Hamdin nihayeti ise, Allah'ın, kuluna verdiği kuvvetle ubudiyet vazifesini yerine getirmesindeki mazhariyete teşekkürdür. Ve yine hamdin nihayeti, kulun, kendi mazharında, asıl hamdedici olarak Allah'ı bilmesidir. Kulun mazharında hamdeden Allah'tır, gayri değildir. Kulluğun kemâli ise odur ki, kendi yokluğunu ve Allah'ın varlığını anlasın... Zat, sıfat ve fiilden kendisinde hiç bir şey bulunmadığını, sadece ilâhî sıfatlara mazhar kılındığını takdir etsin.

????????? ???? ????????? ??????????

Ve kalîlûn min ıbadiyeşşekûr

âyetinin tefsirinde buyurdular :

— Şükür, hakikatte, kulun nimette nimet vereni görmesidir, imam Gazalî hazretleri nimetten zevk ve lezzet almanın şükre aykırı olmadığını söylemişlerdir. Nimetle lezzetlenmek Hakk'a ermeğe sebeptir.

?????????? ??????? ???????? ???? ?????????

Fea'rız ammentevellâ a'n-zikrina

âyetinin tefsirinde buyurdular :

— Bu âyet iki mânaya çekilebilir. Birinci mâna, âyetin dış mânasından anlaşılandır. Yani «Bir taifeden uzaklaşmak bahanesiyle bizim zikrimizden uzaklaşanlar inkâr ve gaflet ehlidir.» ikinci mâna ise şudur : «Bir taife vardır ki, zikir olunanı görmekte istiğrak ve istihlâk hâlinde

bulundukları için zikir onlardan kaldırılmıştır.» Şöyle ki, onlara zikir teklif edilse, zikrolunanı görmekten alakonulmuş olurlar. Allah'ın Resûl'ü, zikir olunanı görmekle istiğrak hâlinde

bulunanlara zikir talim etmemeğe memur kılınmışlardır.

* ????????????? ?????????????

Vekûnü meassâdikîne

âyetinin tefsirinde buyurdular :

— Sadıklar ile olmanın iki mânası vardır : Biri zahir bakımından sadıklar ile olmak... öbürü de mâna bakımından sadıklar ile olmak... Birincisi, doğruluk ehli ile düşüp kalkmayı, ikincisi de bir taifeye gönül verip onların üstünlüğünü kabul etmeği ve izlerinden gitmeği gerektirir. Birincisinde ülfetin yalnız sureti, ikincisinde hem suret ve hem ruhu vardır. Sadıklar şu kimselerdir ki, «Mâsiva - âlem» onların gözünden silinmiştir.

ŞDDR

Âşıklar ile yâr ol, aşkı tat,

Aşkı bilmeyenden bucak bucak kaç!

insan oğlunda, temas ettiği şahıstan tam mânasiyle müteessir olmak kabiliyeti bulunduğu için sadıklarla düşüp kalkmakta birinci derecede ehliyetlidir.

* ????????? ?????????????

Lâilâhe illallah

Kelimesinin tefsirinde buyurdular :

— Tevhid Kelimesinin zikrini umumî, yalnız celâl Kelimesiyle zikre ise hususî demişlerdir. Halbuki Tevhid kelimesiyle zikir, son mertebede hususînin hususîsidir, zira Allah'ın tecellilerine nihayet yoktur. «Allah'tan başka ilâh yoktur» suretinde tekrarlamak düşünülemez. Her defa bir sıfatı nefyedip başka bir sıfatı ispat etmekse ebediyen devam edebilir ve böylece ebedî «nefy» ve «ispat»tan kurtulunamaz. «Allah» zât ismidir, «Dlâh» ise zât ile sıfatları isimlendirici «ulûhiyet» tir. Böylece, bazıları, Tevhid Kelimesini zât ile sıfatları toplayıcı ilâh ancak Allah'tır, şeklinde izah etmişlerdir.

Ve yine buyurdular :

— Tevhid Kelimesi üzerinde belirttiğimiz mânayı, benlikleri, kendilikleriyle dolu olan kimseler uzak görmemelidir. Zira kalbin yabancılardan temizlendiği zaman insanın gördüğü Hakk'ın zâtından başkası değildir. Bu keyfiyet, hoca Abdülhalik Gucdevânî silsilesinin çıraklarına bile nasip olmuştur. Hoca Bahaeddin Nakşibend tarîkatinin çıraklarına yine bu mânadan bir lezzet çeşnisi verilmiştir.

* ???? ??????? ????? ????????

Kulillâhü sümme zerhûm

âyetinin tefsirinde buyurdular :

— «Sıfatları bırak, Zât'a yapış!» manasınadır.

* ???????????????????? ????????

Yâ eyyûhellezine âmenû

âyetinin tefsirinde buyurdular :

— Akdin tekrarından ibarettir, iman ki, Allah'a kalb bağlamaktır, belirttiği akit bu âyetle tekrar edilmektedir. «O kadar çalışınız ki, bu sıfatın size ait olmadığını anlayasınız!» Murad budur :

* ?????????? ??????? ?????????? ?????????? ?????????? ??????????
??????? ?????????????

Fe minhûm zalimün li nefsihî ve min hum muktesidim ve minhûm sâbikun bilhayrât

tefsirinde buyurdular :

— Nefslerinin hiç bir isteğini yerine getirmeyip ona daima aykırı davranan ve böylece ilâhî mevhibeye istidat ve liyakat belirten bir taifeye işaret... Onlar hayr yolunda her zümreden önce gelen «muktesitler topluluğu» dur.

* ?????????????????????????????????? ???? ???? ????????????
??????????????

Sevâün aleyhim e enzertehûm emlem tûnzirhûn lâ yü'minûn

tefsirinde buyurdular :

— Bu, insan oğlundan bir taifeye işarettir ki, zatî şehadet içinde kaybolmuş ve Hakk'ın zâtından başka bir nesnenin varlığından habersiz kalmış «Müheymûn» meleklerinin kalbi üzerindedirler. Neticede Allah'tan başka hiç bir şeye iman ve tasdikleri yoktur.

* ?????? ?????????? ???????? ??????? ????????????????????

Limenil mülkül yevme lillâhil vâhidil kahhâr

tefsirinde buyurdular :

— Murad odur ki, sâlikin gönlü kendi mülkü olsun.. Yani Allah bir gönülde ahadiyet kahriyle tecelli edince, onda kendinden gayrine yer bırakmaz.

* ??????????????????? ???????? ????????????????? ???????

Yâ eyyûhennâsû entümûl fükarâû ilallâh

tefsirinde buyurdular :

— Dnsan oğlu Allah'a muhtaçtır. Allah, ezelî ilmiyle bildi ki, insan, beşeriyeti gereğince, su, ekmek vesair dünya sebeplerine ihtiyaç halindedir. Bu bakımdan her neye muhtaç olursa, bu ihtiyacın hakikati, Allah'a müftekar olmaktan başka bir şey değildir Bu hikmetin ihtarı...

Bir gün, meclislerinde hazır bulunanlara türlü ihtarlar ve suçlamalarla karşılık verdiler ve dediler ki :

— Boş yere sokaklarda dolaşır, durursunuz. Bari öyle bir iş işlemeğe bakın ki, halk sizden faydalansın... Ve çalışın ki, çoklukta birlik müşahedesine varabilesiniz.

Ve bu sırada :

????????????????? ??????????

Dnnâ e'taynâ kel kevser

âyetini şöyle mânalandırdılar :

— «Sana kevser verdik, yani çoklukta birlik müşahedesini

ihsan ettik.»

* ????? ?????? ???? ??? ??????

Külle yevmin hüve fî şe'nin

âyetinin mânası üzerinde uzun uzun konuştular. Dediler ki :

— Fenadan sonra bekanın iki mânası vardır : Biri şudur ki, sâlik, zatî şehadetle gerçekleşip o müşahedede devamlılık kazandıktan sonra istiğrak ve bilgisizlik hâlinden şuur ve huzura dönünce fiil isimleri tecellilerine erer. Bütün oluşlara ait isimleri de kendisinde mevcut bulur. O isimlerden her birinin arasını farkeder ve her birinden ayrı bir zevk devşirir. îkinci mâna ise, her anda ve

zamanın bölünmez parçalarında, insanın, kendinde zatî isimlerden bir eser bulmalıdır. Bu eserin dış âlemde bir izi yoktur ve zaman hesabına sığmayacak kadar kısa, zaman üstü bir zaman vahidi

içinde farkedilmelidir. Ve bu hâl, velilik derecelerinin en yüksek kademelerine aittir.

BAZI HADDSLER ÜZERDNDE TEFSDRLERD

????????????? ????????????????

El kanaatû kenzûn lâ yefnâ

Hadîsi üzerinde buyurdular :

— Allah'ın Resûl'ü «Kanaat tükenmez hazinedir» dediler. Sonsuz mâna... Bizim gözümüzde kanaat odur ki, bir kimse çiy bir arpa ekmeği bulacak olursa, onda, ayni ekmeğin pişmişine arzu

olmamalıdır. Ondan da o kadar yemelidir ki, namazda hareket kabiliyetini elde etmekten öteye geçmemelidir. Kişi şöyle geçinmelidir ki, her zaman ayni şekilde geçinmek mümkün olsun... Ve Öylesine yiyip giyinmelidir ki, kendisinden daha aşağı bir derece mevcut bulunmasın...

Ve mübarek avuçlarını açıp buyurdular :

— Bir kimseye bir avuç pirinç veya un kifayet eder. Böyle yapan, kanaat sırrını anlamıştır. Bir insan düşünün ki, çöle düşmüştür; orada ne sudan, ne ottan eser vardır. Hiç bir yerden imdat

gelmek ümidi de yoktur. Böyleyken bu adamda açlık ve susuzluktan yana en küçük kaygı mevcut değildir. Dşte o adam kanaatin hakikatine ermiş kabul edilebilir.

????????????????? ?????????????????????

Ettekebbüru alelmütekebbiri sadakatün

«Kibirliye kibir etmek sadakadır» mealindeki hadîsi şöyle mânalandırdılar :

— Kibir iki türlüdür : Biri kötü, öbürü iyi... Kötü kibir, Allah'ın mahlûklarına yücelik taslayıp onları hor görmektir. Makbul kibir ise, Allah'tan gayrine iltifat etmemek ve onlara yücelik tavrı takınmak... Şu incelik yönünden ki, Allah'tan gayrini hakîr

görmek ve hiç bir değere lâyık bulmamak şartı altındaki kibir... Bu kibir asıldır ve fena mertebesine ileticidir.

???????????? ??????? ?????

Seyyebetnî sûretü hûdin

«Hûd Sûresi beni ihtiyarlattı» hadîsinden süzdükleri hikmet: — Hûd sûresinde istikamet emredilmiştir. Dstikamet, doğruluk çetinlerin çetini bir iştir. Zira istikamet, bütün fiiller, hâller, sözler ve ahlâkta orta yeri tutmak ve onda sabit kalmaktır. O şekilde ki, bütün fiillerde zaruret dışına taşılmasın ve ifrat (fazlalık) ile tefrit (eksiklikten) korunulabilsin... Onun içindir ki «keramet ve harikalarda iş yoktur, iş istikamettedir» demişlerdir.

?????????? ???????????? ???????? ?????? ???????? ????? ??????

Seddûl-yevme tüseddû kûllûfurcetin illâ furcetü ebîbekir

«Bugün bütün kapılar (kapanır) kapansın, yalnız Ebubekrin kapısı (açık kalır) kalsın!» hadîsi üzerinde sözleri :

— Peygamber mescidinin bir çok kapısı vardı. Allah'ın Resûl'ü son demlerindeki hastalıklarında, bütün kapıların kapatılıp Hazreti Ebubekir'e

ait kapının açık bırakılmasını emrettiler. Tahkik ehli bu hususta çok söz söylemişlerdir. Hüküm nisbetleri her nisbetin üzerindedir ve böyle bir günde bütün nisbetlerin kapıları kapanır da muhabbet alâkasının kapısı açık kalır. Allah'a götüren ve gayeye

erdiren nisbet de aşk ve muhabbetten başkası değildir.

«Reşahat» sahibi :

— «Hâcegân» yolunun çıkış noktası Hazreti Ebubekir olduğuna göre onların da nisbetlerindeki başlıca farika ve şiar aşk ve muhabbettir. Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretleri bu noktayı

belirttikten sonra «bütün dâva bu nisbeti kaybetmemektir!» buyurdular.

??? ???? ???????? ??????

Li meallâhi vaktün

Hadîsinin yorumlanmasında buyurmuşlardır ki :

— Bu hadîsi, tarikat ulularından bazıları «bütün vakitleri toplayıcı devamlı ve yekpare bir zaman içinde Allah ile olduklarına, öbür kalb noktalariyle de, dünya işleri, muharebeler, zevceleri ve sahabileriyle münasebetler gibi faaliyetler üzerine bulunduklarına ait delâlet, açıktır.

Buyurmuşlardır ki :

— Miraç hadisesinde Cebrail'in muayyen bir noktadan sonra Peygamberler Peygamberine yoldaşlık imkânını kaybedip «Buradan öteye geçersem yanarım!» buyurmasındaki sır «Ben sıfatlarla beraber zât'ı müşahede makamırdayım. Bu makamdan bir parmak ucu kadar ileriye geçersem yanarım!» hikmetine bağlıdır.

?????????? ?????? ?????????? ??????????

Eddebenî rabbî fe ahsene tedibi

Mânasında buyurmuşlardır ki:

— Bu hadîsten murad, «Allah beni sevgisine uygun, güzel hasletlerle edeblendirdi.» diye belirtilebilir. Sevenle sevilen arasında büyük ahlâk teessüs edince, sevgilinin rızası uğrunda yapılmayacak ne kalır ?

BÜYÜKLERE ADT SÖZLER ÜZERDNDE

Hazreti Ali'ye ait «yakîn her an çoğalmakta, artmaktadır, künhü keşfetmekse mümkün değildir» hikmeti üzerinde demişlerdir ki:

— Bu sözün tam mânasını verebilmek kimseye müyesser olmamıştır. Tahkik ehlince anlaşılmış bir keyfiyettir ki, Zât, sıfatların verâsından zahir olur; ona yaklaşır, fakat varılamaz.

* Sohbetinin Allah ile olmak şeklindeki bir kelâmı ele alıp buyurdular :

— Kastedilen sohbetten murad, huzur ve âgâhlıktır. Bu da sohbetin icaplarındandır. Zira sohbet edenlere birbirinden âgâh (birbirini bilici) olmak gerektir. Karşılıklı sıfatlar olarak insanın

yaradılıştan aldığı hisselerse celâl ve cemâl vasıflarıdır. Bütün sıfatlardan insanda pay vardır. Biri de Zâtî huzur... Zira Allah, başı olmayan öncelik ve sonu olmayan nihayetsizlikte kendi zâtiyle hazırdır. Dnsanda meydana gelen huzur ve âgâhlık da o denizden damla ve o güneşten zerredir. Belki zatî huzur güneşinin ışığıdır ki, mazharların aynasına düşüp onu nuruyle ışıldatmıştır. insan oğluna düşen, her an hâlini muhasebe edip, kendisinde ister huzur ister başka bir tecelli, ne görürse Allah'tan bilmek ve bu tecellilerde hiç bir hakkı olmadığını kestirmektir. Şeyhülislâm Hoca

Ubeydullah Ensârî hazretlerinin buyurdukları gibi «anlamak, refikini bilmektir.»

* «Reşahat» sahibi:

— Bazı büyüklerin dokunduğu bir sır olarak, bu taifenin eriştiği bir kemâl noktası vardır ki, onda, her nefes alışta, o zamana kadar elde edilen dereceler miktarınca derece kazanılır. Bir nefeste,

bütün bir ömür boyunca elde edilen derece kadar derece.. Nitekim meşhur hikâyedir : Bu taifeden bazılarını «zındık» diye zamanın hükümdarına gammazlamışlar ve «halkı delâlete sürüklüyorlar, haklarından gelin!» şeklinde tahriklerde bulunmuşlar.dı. «Onları öldürürseniz bâtıl mezhepleri ortadan kalkar, halk kurtulur, padişaha da büyük sevap düşer» demişlerdi. Bunun üzerine padişah bunları toplatmış, huzuruna çıkartmış ve hepsinin birden öldürülmesini ferman etmişti. Padişah, cellâda «teker teker başlarını kes!» emrini veriyor. Cellât, aralarından birini çekip tam başını

kesmeğe hazırlanırken öbürü atılıyor ve «aman, daha evvel benim başımı kes, o benden sonraya kalsın!» diye yalvarmaya başlıyor. Başı kesilecek adam değiştirilip bir başkası orta yere

getirilince yine bir başkası atılıyor ve önce kendisinin öldürülmesini istiyor. Cellât hayrette... Soruyor : «Siz ne garip insanlarsınız! Birbirinizi çiğnercesine öne geçip başınızı bir an evvel teslim etmek isteyişinizdeki sır nedir?» Diyorlar ki : «Biz öyle bir makamdayız ki, tek nefes içinde bir ömür kazandığımız kemâl derecesinde yüksekliğe ulaşırız. Arkadaşlarımızdan evvel ölmek

isteyişimiz, geride kalanların bu müddet içinde yeni terakkilere ermelerini sağlamak içindir!» Cellât, büsbütün hayretler içinde vaziyeti padişaha haber verdiriyor. Padişah da işi şeriat

hâkimine havale edip «Bunların hâllerini inceleyiniz ve şeriata aykırı olup olmadıklarını tesbit ediniz!» diyor. Şeriat hâkimleri bu taifenin doğruluk ve yüceliğine hükmedince padişah sesini yükseltiyor : «Eğer bunlar zındık ise dünyada sıddîk yok demektir!» Ve türlü ikramlarla onları bırakıyor. Hoca hazretleri bu mevzuda buyurdular : «Bir adamın yüz altın sermavesi olsa da onunla ticarete başlayıp sermavesini yüz bin altına çıkarsa elbette ki. kârı da ona eöre olur. Eğer bu artan nisbetten faydalanılamayacak olursa, vazivet ticareti bırakmış olmaktan beter ve kâr kaybı sermayeyi kat kat geçer.»

* Buyurdular :

— Hâl sahiplerinin istiğrak ve istihlâk (harcanma) durumları terakki ve yükselme sebebi değildir. Zira terakki amelledir. Dstiğrak ve istihlâk ise

amelden kalmaktır. Belki gerçek istiğrak ve istihlâk ahret vatanına ait bir keyfiyettir ve bir işaret olarak bu dünyada görülmektedir. Eğer dünyada zahir olmasaydı ahrette kemâliyle belirirdi. Dşte bu yüzdendir ki, büyükler, hâl sahiplerinin, hâllerinden geçtiklerini bildirmişlerdir.

* Buyurdular :

— Şeyh Muhammed Pârisâ hazretlerinin «hakikatte zikir,

Allah'ın zâtiyle zâtına tecelli etmesidir; kulun (Mütekellim - kelâm edici) ismi haysiyetinden...» sözü son derece derin bir mâna taşır. Bu mâna, uzun zaman zikre çalışıp gönülde âgâhlık karar kılmadıkça anlaşılamaz. Eğer bu dereceye eriştikten sonra bir hamle daha edip bu nisbeti de üzerinden atabilecek olursa Allah'ın inayetine ermiş olur.

* Buyurdular:

— Büyükler «Allah'a yol, kulun kudretiyle değil, acziyle açılır» demişlerdir. Acizden murad, «Allah'ı Allah'tan başkası bilmez» hakikatini anlamaktır. Yani marifetin insana ait bir vasıf olmadığını bilmek, insanda tecelli eden kudretin insan malı olmadığım anlamak... Dnsanın, Allah'a ait ilim suretlerini aksettiren bir ayna olduğunu kavramak... Böyleyken bunca acz marifete engel

değildir. Bazıları bu ilim üstü acz hâline cehldir demişlerdir. Bu görüş yanlıştır. Bu acz basit cehl değildir. Dlmin üstünde bir şeydir.

* Buyurdular :

— Şeyh Ebubekir Vasıtî hazretlerinin beraberlik ve ayrılık üzerindeki sözüne göre, amelde Allah'ın inayetini görmek beraberlik, kulluğunu kendi vasfiyle eda ettiğini sanmak da ayrılıktır. Bu mânayı hisseden kurtulmuştur. Bu sözün zevkle idrakinde gayr olanların kargaşalığından kurtuluş vardır.

* Buyurdular:

— Ulular «Cem - toplam» ve «cem'ül cem - toplamın toplamı» mevzuunda şöyle demişlerdir : «Cem' odur ki, onunki onun ve seninki senindir. Cem'in cem'i ise onunki de senin demek...»

BÜYÜKLERE ADT MENKIBELER ÜZERDNDE

Dediler:

— Zamanımızda irade sahipleri (mürid olmak kabiliyetindekiler) azdır. Nitekim şu hikâyeye dikkat ediniz : Bir şeyh ululardan birine haber göndermiş : «Buralarda mürid olmak vasfında insanlar

azdır; sizin tarafta sâdık mürid sıfatında kimseler varsa bize gönderin!» Mektubu alan ulu kişi de şu cevabı vermiş : «Bahsettiğiniz müridlerden burada da yoktur. Eğer şeyh istiyorsanız istediğiniz kadar gönderelim!»

* Dediler:

— Bu taifeye iradet (bağlılık) en güzel misallerinden birini Mevlânâ Rükneddin Hâfî hazretlerinin bir hareketinde bulur. Mevlânâ Rükneddin, hiç bir amelinden ümitli olmadığını, ancak tek bir işine ümit bağladığını söyleyerek diyor ki: «Bir gün çölde Şeyh Zeynüddin Ali Kulan hazretleri taharetle meşgul iken temizlikte kullanacakları taşı kendilerine götürmeden yüzüme gözüme sürdüm; işte bu hareketimden ümitliyim!»

Ve ilâve ettiler :

— Bir dervişin yüzünü bir duvara çizseler o duvarın yanından edeple geçmek lâzımdır.

* Dediler:

— Cüneyd, Şiblî'ye evvelâ yedi yıl ticaret ve kazanç emretti. Bu yedi yıllık kazanç, Şiblî'nin o güne kadar işlediği zulümlere karşı sadaka olarak dağıtılacaktı. Ondan sonra yedi yıl helâ temizliği

vazifesini yükledi. Ancak ondan sonra kendisine tarikat ve riyazet tâlim etmeğe başladı.

* Dediler :

— Sehl bin Abdullah Tüsterî hazretleri uzun zaman riyazet içinde zikre öyle çalıştı ki, bir gün ağzından ve burnundan kan revan oldu. Yere düşen her damla kam «Allah» yazıyordu.

* Dediler :

— ikindi namazından sonra öyle bir vakit vardır ki, onda, amellerin en iyisine yapışmak gerektir. O saatte amellerin en iyisi muhasebedir. Muhasebe, gece ve gündüzün bütün saatleri içinde, insanın, yaptıklarını gözden geçirmesi, ibadet ve günahtan payına düşenleri ayıklaması, iyiliklerinden şükür, kötülüklerinden de istiğfar etmesidir. Amellerin en iyisi de, Allah'ın gayrından usanıp kendisini ona bağlayacak bir kılavuz arama yolunda davranmaktır. Bir büyüğün sohbetine ermeğe çalışmak.

* Dediler :

— Bigâneler (anlayışsızlar) ile sohbet kalbe fütur ve ruha dağınıklık verir. Bir gün Bayezid hazretlerinin meclisinde, kendilerine böyle bir fütur geldiği görülmüş... Buyurmuşlar :

«Meclisimize bir bigânenin girdiğini sanıyorum! Yoklayın, bulun!» Aramış, taramış, bulamamışlar. «Asaların bulunduğu yere bakın!» emrini almışlar... Görmüşler ki, orada, bir bigânenin bıraktığı asa duruyor. Kaldırıp atmışlar ve şeyhten o fütur hâli silinip gitmiş.

«Reşahat» sahibi:

— Bir gün, Hoca hazretlerinin yakınlarından biri, bir yabancının gömleğini giymiş ve onunla meclise gelmişti. Hoca hazretleri «Birinizden yabancılık kokusu geliyor!» buyurdular ve o kimseye dönüp «Kokusundan belli oluyor! Bir bigânenin libasını giymiş olmayasın?» dediler. Adam

hayretle kalkıp gitti ve gömleğini değiştirip geldi.

* Dediler :

— Halkın amelleri ve ahlâkiyle cemadlar (cansız şeyler) bile müteessir olur. Şeyh Muhiddin-i Arabî hazretlerinin bu hususta birçok keşfi vardır. Bu bakımdan kötü işlerin işlendiği bir yerde edilen ibadetle iyi işlere sahne olmuş bir yerdeki ibadet birbirinden kıymetçe farklıdır. Bunun içindir ki, Kâbe Hareminde kılınan bir namaz, başka yerlerde kılınanlardan misillerce üstündür.

• . *

Dediler:

— Şeyh Ebu Talip Mekkî hazretleri buyurdular ki: «Allah'tan başka bir muradın kalmaması için cehdet!. Bu murad sende gerçekleşince işin tamamdır! isterse keramet ve harikadan, hâl ve

tecelliden sana bir şey verilmesin!.»

* Dediler :

— Tevhid, zamanımızda o hâle gelmiştir ki, halk, çarşı ve pazarlarda dolaşıp güzel yüzlülere nazar ederler ve «Biz Allah'ın cemâlini seyrediyoruz!» derler. Böyle delâletlerden Allah'a sığınalım! Seyyid Kaasım Tebrizî hazretleri bir gün buralara gelmişlerdi. Aynı hareketin müridleri tarafından yapıldığını öğrendiler. Bunlar çarşı ve pazarlarda seyrettikleri güzeller de, Allah'ın cemâlini

gördükleri iddiasında ve nefslerine böyle bir mazeret tedarikindeydiler. Şeyh hazretleri, bunları «domuz» diye vasıflandırdılar. Nefsin kendisini gösterdiği yerde hiç bir hakikat yoktur. Böyle müşahedelerde nefsin hiç bir payı olmasa da alınan zevk sadece ruhanî olsa yine ilâhî hakikatten hicab teşkil eder ve ondan kurtulmak lâzım gelir.

* Dediler:

— Senin hakkında kötü şeyler söylendiği vakit, dikkat etmelisin, sende o kötülükler var mıdır, yok mudur?. Eğer sana «domuz», «köpek» gibi sıfatları yakıştırırlarsa bil ki, sende bunlardan birer pay bulunsa gerektir. Zira insan bütün sıfatlan toplayıcıdır; onda melek sıfatlarından bulunduğu gibi, can sıfatlarından da hisse vardır. Bir büyük kişi bu taifenin efendisi Cüneyd'in huzurunda otururken içeriye Şiblî girmiş. O büyük kişi, Cüneyd'in huzurunda ve Şiblî'nin yüzüne karşı

Şiblî'yi göklere çıkarmış, medh ve senalara boğmuş. Sözü bitince Cüneyd, Şiblî'yi göstererek buyurmuş : «Bütün bu medihleriniz bu domuz hakkında mıydı?» Ve Şiblî'nin tavrında en küçük bir teessür ve infial eseri görülmemiş.

* Dediler:

— Dervişlik herkesin yükünü çekmek ve kimseye kendi yükünü çektirmemektir.

* Dediler:

— Allah'ın belâlarına karşı sabırlı, hattâ hamdedici olmak lâzımdır. Zira Allah'ın birbirinden acı belâları sayısızdır.

Mevlânâ Nizameddin hazretlerine ait, yapışık ikizler hikâyesini anlattılar.

* Dediler:

— Bayezid hazretleri buyurdular ki: «Otuz yıldan beri Allah ile söyleşip Allah'tan işitirim; halk beni kendileriyle söyleşir ve kendilerinden işitir zanneder.» Bu sözün hakikati, mazhardan zahir olanın ona ait olmadığı manasınadır.

*

Dediler:

Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretleri, Mekke'de, biri himmet bakımından gayet düşkün, öbürü gayet yüce iki insan gördük-

lerim anlatırlar. Himmet bakımından düşkün olan, Kabe'nin kapısının halkasına yapışıp, Allah'tan, Allah'ın gayri şeyler istiyordu. Yüce olan da, çarşı ve pazarda hiç nem vermeden dolaşıp binlerce altınlık mal satın alıyor, fakat bir saniye bile Hakk'tan gafil bulunmuyordu. Bu manzarayı gören Nakşibend hazretleri, himmeti yüce insan karşısında yüreğini kan bastığım söyler.

* Dediler :

— Bir gün Ebayezid hazretleri bir yerden geçerken önlerine ıslak bir köpek çıktı ve silkelendi. Sıçrayan sulardan elbisesine bir şey değmemesi için Ebayezid hazretleri eteklerini topladılar ve geriye çekildiler. Köpek lisana gelip dedi ki: «Eteğine benden bir damla değseydi onu bir miktar su ile yıkar ve pak hâle getirebilirdin! Fakat eteklerini devşirip kendini benden pak ve üstün görmekle içine düşürdüğün kiri hangi sulara temizletebilirsin?»

* Dediler:

— Mevlânâ Nizameddin hazretlerinin halkasından bir adam, bir gün, huzurda, sahte bir tavırla başım eğmiş, çenesini göğsüne dayamış, murakabe tavn almıştı. Bu hâli gören Mevlânâ hazretleri «Başım yukan kaldır! Senin üzerinden duman tüttüğünü görüyorum! Murakabeyle ne alâkan var senin?» buyurdular.

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca hazretleri, bu sözü, meclislerinde aynı sahte tavırla murakabe taklidi yapan birine karşı söylediler ve bu yolda her şeyin ihlâstan ibaret olduğuna işaret etmiş oldular.

* Bir dervişe seyahat izni verirken dediler ki:

— Ben hoca Alâeddin hazretlerinden ayrılırken şöyle buyurdular : «Yolda giderken kendi kendine ahdet ki, filân durak yerine kadar nisbetinden gaflete düşmeyeceksin! Böylece menzil menzil kendi ahdinle yol al ve muradına er!» sana öğüdüm bundan ibarettir.

* Günah mevzuunda dediler ki :

— Bu taifenin efendisi Cüneyd «Sadık mürid, yirmi yıl günah meleğinin yazacak şey bulamadığıdır» buyuruyor. Bu sözün mânası, mürid, günah işlemeyendir diye anlaşılmasın. Bu söz, müridin, günah işlememek çilesi içinde olduğuna işarettir.

* Helâl bahsinde dediler ki:

— Abdülhalik Gûcdevânî hazretleri, «Halktan ağırlığı kaldırmak gerek; bu da ancak helâl kazançla olur!» buyurdular. «Hâcegân» yolunda, el, helâl kârda, gönül ise doğrudan doğruya yârdadır.

* Dediler:

— Hoca Ali Hakîm Terinizi hazretlerine göre gönül zindeliğinin mertebeleri vardır. Gönül zindeliği iktisatsız meydana gelmez. Bu noktada iktisat, uykuda ve uyanıklıkta zikir hâlinde olmaya denir. Uykuda zikir, rüyada zikir ettiğini görmektir.

* Dediler :

— «Zikre devam öyle bir dereceye ulaşır ki, zikrin hakikati, kalbin cevheriyle birleşir.» Bu söz şeyh Muhammed Pârisâ hazretlerine aittir ve mânası da şudur : Zikrin hakikati, harf, kelime, ses ve heceden münezzeh bir keyfiyettir; kalbin cevheri de onun gibi münezzeh bir lâtife... Dki keyfiyet, böylece eşyadan mücerret hâle

gelince birbirinin aynı olur ve birleşirler. O zaman zikir edici, zikir edilenin kendisini istilâsı sebebiyle zikirle gönlün arasını ayıramaz olur. Zikrin son mertebesiyle öyle bir hâl olur ki, onda zikredilenden başka hiç bir şey görülemez, kalb de orada yokluğa karışır.

* Dediler :

— Bir gün Mevlânâ Hâmuş hazretlerine gitmiştim. Mevlânâ hazretleri, etrafındakilerle ilim konuşuyorlardı. Ben bir kenarda oturup sustum. Mevlânâ hazretleri bana sordular : «Ne dersin, susayım mı, konuşayım mı?» Ve ilâve ettiler : «Bir kimse öz varlığının kaydından kurtulmuşsa ne

yapsa iyidir; kurtulmamışsa ne yapsa kötü...» Ben Mevlânâ Hâmuş hazretlerinden bundan daha yüce bir söz işitmedim.

* Dediler :

— Yine Mevlânâ Hâmuş hazretlerinden işittim : «Şeriat, tarikat ve hakikati her işde takip etmek mümkündür. Meselâ yalan yasağı malûm... Bir insan dilini ondan korumayı başaracak olursa, bu, şeriattır. Ama mümkündür ki, kalbinde yalana bir meyi kalsın... Onu da koruyabildi mi, tarikat meydana gelir. Fakat ne dilinden, ne gönlünden, ne arzusiyle, ne de arzusuz, yalan gelmeyecek, yani insanda yalana mecal kalmayacak olursa, bu da hakikat mertebesini ifade eder.» Mevlânâ hazretlerinin bu sözleri ne kadar övülse azdır.

* Dediler :

— Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerine ait şu menkıbe gayet manalıdır : Cezbelerinin başında ona bir ses geliyor : «Bu yola niçin giriyorsun?» Cevap veriyorlar : «Her ne dersem, her ne

dilersem olsun diye giriyorum!» Yine ses : «Biz ne der, ne dilersek o olur!» Cevap veriyorlar : «Ben buna takat getiremem, dayanamam!» Derken Nakşibend hazretlerini on beş gün kadar kendi kendisine bırakıyorlar. O hâle geliyor ki, başını taştan taşa vuracak oluyor. Tam ümidini kaybeder gibi olduğu anda hitap erişiyor : «Senin istediğin gibi olsun!» Hoca hazretlerinin makamlarında böyle yazılmıştır. Mevlânâ Yakup Çerhî hazretleri de buyuruyorlar ki: «Hitap erişip (Senin

istediğin olsun!) denilince ben öyle bir yol tuttum ki, elbette erdiricidir.»

(Bu makam naz makamıdır; ve velîlerin isteği Allah'ın isteğinden başka bir şey değildir.)

* Bir gün etraflarındakilerden huzursuz olup dediler :

— Siz bu yolun yükünü çekemezsiniz! Bu yol gayet incedir ve kendi muradından geçip başkasının muradını benimsemek işidir. Düşünün, ne çetin dâva... Şimdi ben size domuz güdün veya puta tapın desem, hemen küfrüme hükmedersiniz! Evet, bu iş size göre değil!. Bakın size bir fıkra

anlatayım : Bir gün Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin hizmetlerinde bulunan iki kişi aralarında iman bahsini tutturmuşlar... Bahis, bin bir dereden su getirme gayretiyle uzamış, gitmiş. Nihayet Şâh-ı Nakşibend Hazretleri bunların yanlarına gelip demişler ki: «Eğer muradınız bizimle sohbet ise imandan geçmeniz lâzımdır!» Bu söz müridlere gayet giran gelmiş ve Hoca hazretlerinin muradları kendilerine zahir oluncaya kadar ağır ıstırap çekmişler...

(Bu sözün hakikati, imanın dedikodusundan geçip, kelimeler üstü hâline ermektir.)

* Yakınlarından birini muhatap tutup dediler ki:

— Sende Şâh-ı Nakşibend hazretlerinden bir nisbet ve keyfiyet meydana gelse ve ondan sonra başka bir büyüğün sohbetinden de aynı hâl ve zevki alsan Hoca Bahaeddin hazretlerini bırakır mısın, bırakmaz mısın? Bunun cevabı şudur ki, o nisbetten nerede

ve hangi vesileyle bir pay elde etsen onun Şâh-ı Nakşibend'ten geldiğini bilmen icap eder. Kutbeddin Haydar müridlerinden biri Şeyh Şehabüddin Sühraverdî'ye gidiyor. Karnı acıkmıştır. Yüzünü şeyhinin köyü istikametine döndürüp içinden : «Allah için bir şey; yâ Kutbeddin Haydar!» diye medet istiyor. Şeyh Sühraverdî onun bu hâlini keşfediyor ve derhal önüne yemek getirilmesini emrediyor. Mürid karnını doyurduktan sonra, aynı istikamete yöneliyor ve bu defa açıkça «teşekkür ederim, yâ Kutbeddin Haydar, sen bizi hiç bir yerde yoksun bırakmazsın!» diye hitap ediyor.

Yemek hizmetini gören şahıs bunu şeyhe anlatıyor : «Sizin yemeğinizi yiyor da kendi şeyhine teşekkür ediyor!» Şeyh Şehabüddin Sühraverdî buyuruyor ki: «Müridliği bu adamdan öğrenin! Bir insan nerede bir kıymet ve fayda geçirse onu şeyhinden bulduğu kanaatini asla kaybetmemelidir!»

*

Şeyhinden daha kemâllisini bulanın, onu bırakıp öbürüne kapılanmasını mazur görme bahsinde dediler ki :

— Bu hâl bazen olur. Şeyh Ebu Osman Hayri menkıbesi buna delildir. Şeyhine kapılandıktan sonra, Şeyh Ebu Hafas tarafından avlanmış, âdeta kapılmıştır.

* Dediler:

— Büyüklerden biri şeytanı cami kapısından dışarıya kaçarken görüyor. Kapıdan içeriye bir göz atınca da bakıyor ki, adamın biri namaz kılmakta, bir başkası da yanında uyumakta... Şeytana soruyor: «Buraya ne maksatla geldin, niçin kaçıyorsun?» Şeytan cevap veriyor :' «Şu içeride namaz kılan adamın ibadetini vesveseyle bozmak için geldim! Fakat yanında uyuyan adamın heybetinden ürktüm ve kaçtım!»

* Dediler:

— Seyyid Kaasım Tebrizî Mevlânâ Zeynüddin Ebubekir hazretlerinin meclislerindeydiler. O devir büyüklerinden birinin müridi de meclisteydi. Mevlânâ Zeynüddin o müride sordular : «Şeyhini mi daha çok seversin, Dmam-ı Azam hazretlerini mi?» Mürid «Şeyhimi!» diye cevap verdi. Mevlânâ hazretleri bu cevaba öylesine öfkelendiler ki, müridi adamakıllı haşladılar ve «köpek!» diye hitap ettiler. Peşinden hususî dairelerine çekildiler. Biraz sonra döndüler ve Seyyid Kaasım hazretlerine «Müridin kalbini kırdık! Haydi gidip kendisinden af dileyelim!» dediler. Dkisi birden çıkıp o müridi yolda buluyorlar. Kendileri af dilemeden mürid ilerliyor ve'şöyle diyor : «Sizden af dilemeğe ve niçin şeyhimi daha çok sevdiğimi bildirmeğe geliyordum. Sebep şu : «Bunca yıldır Dmam-ı Azam hazretlerinin mezhebindeyim; böyleyken kötü sıfatlardan kurtulabilmiş değilim! Şeyhime

bağlanalı pek az bir zaman geçtiği hâlde kötü sıfatlardan kurtulmuş bulunuyorum. Şimdi öğrenmek istiyorum : Böyle bir zât'ı mezhebimizin kurucusundan ziyade sevmek suç mudur? Eğer kitaplarda böyle bir fazla muhabbet kötü diye gösteriliyorsa, söyleyin, dönelim!» Mevlûnâ hazretleri bu izahı beğendiler ve müride lütuflarda bulundular.

* Dediler:

— Bir gün Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî ile beraber Şeyh Bahaeddin Ömer'in ziyaretine gidiyorduk. Yolda Mevlânâ Sadeddin hazretleri bana dedi ki: «Bir kutup ele geçirsek de bâtınımızı tasarruf etse ve bizi kendiliğimizden kurtarsa.» Şeyhin huzuruna çıkınca, o, Mevlânâ'ya döndü ve şöyle hitap etti : «Kutbun tasarrufunu ne yapacaksın? isteklilerin istidatlarına üşüşen arıza ve engelleri, bunların, sohbetleriyle yok etmelerinden büyük tasarruf mu olur?» Fakat Mevlânâ Sadeddin'in kasdı bu

değildi. O, isteklerin, istidatları miktarınca bir feyiz kazanmasını değil, fazlasını diliyordu. «Hâcegân yolunun, isteklileri kendilerinden üstün hâle getiren bâtın tasarrufu marifetine tâlib bulunuyor ve bu

isteğinin hakikatinde yanılmıyordu. O, in'ikâs şekliyle kutuptan gelecek ve kendi öz istidadını aşacak feyzi arıyordu.

* «Reşahat» sahibi :

— Dış vücut ile var olan her mahlûk, hususî bir isme mazhardır. Melekler de kendi varlıkları içinde hususî bir isme mazhar ve o isim dairesinde huzur ve zevke mâliktirler. O isimden başka bir isme geçemezler.

Ve ma minna illâ lehü mekâmün mağlûmün

âyeti de bu mânaya işaret eder. Fakat insan bu ölçünün dışındadır: Bir ucunda «zalûm» ve «cehul» sıfatlarının karanlığı bulunan insan öbür ucuyle nuranî emanetin ve birinden öbürüne intikal

istidadının sahibidir.

* Dediler:

— Şeyh Necmeddin Dâye, evliya sohbetinin kadrini bilen, hattâ bilmek isteyen hiç kimse olmadığım söylemişlerdir.

* Dediler:

— Şeyh Ebulkaasım Gürkânî hazretleri buyurdular : «Öyle bir kimseyle düşüp kalk ki, senin bütün varlığın o olsun!. Yahut onun varlığı sen olasın!. Yahut da ikiniz birden Allah'ta yok olup ne sen kalasın, ne o!»

* Bâtınının, taraflarından tasarrufunu özleyen bir insanın, içinden geçirdiği hissi şöyle cevaplandırdılar :

— Senin istediğin tasarruf odur ki, ya ben sen olacağım, ya sen ben olacaksın!.

Tasavvufun tarifi mevzuunda dediler ki :

— Bu tarifi Şeyh Ebu Said Ebulhayr yapmıştır : «Şimdiye kadar yedi yüz velî tasavvufun tarifinde türlü sözler söylemişlerdir. Bütün bu sözlerin özü şu noktada toplanabilir : Tasavvuf, vakti, en değerli olan şeye sarfetmektir.

* Dediler :

— Şeyh Ebussuud hazretleri, yakınlarına : «Benim yanıma duyduklarınızla gelmeyin, olduklarınızla gelin!» buyururmuş... Muhiddin-i Arabî hazretleri de şöyle der : «Şeyh Ebussuud'un bu sözden muradı, benim kudsiyetime halktan aldıklarınızla gelmeyin, kendi gönlünüzden

süzdüklerinizle gelin demektir.»

* Dediler :

— Cüneyd hazretleri sözü ima ile söylerler ve sırları gizlerlerdi. Bir gün, istemeden, ince hakikatlere dair ağızlarından sözler dökülmeğe başlamış. Meclislerinde, kendilerinden bu sözleri cezbeden biri olmak ihtimalini düşünmüşler ve yoklanmışlar... Bakmışlar ki, bir köşede Mansur (Hallaç), başını cübbesinin yakası içine çekmiş, oturuyor. Mansur'u dışarı çıkartmışlar... Zira onun ifşa edeceğini biliyorlarmış.

* Dediler:

— Mevlânâ Nizameddin Hâmuş hazretlerinin dedikleri gibi, şeyh kendisini müridlerine güzel göstermeği bilendir. Maddede ve mânada güzel görünmek ve cemâl ile tecelli etmek, şeyhliğin şartıdır.

* Dediler :

— Seyyidlerin (peygamber neslinden gelenlerin) bulunduğu bir memlekette ben oturamam. Zira Allah'ın Resûl'üne bağlı bir nesepten gelmenin şerefini taşıyanlara, lâyık oldukları tazimi

gösterememekten korkarım. Bir gün, Dmam-ı Azam hazretleri ders verirken, oturdukları yerden birkaç kere ayağa kalktıkları görülmüş... Sebep : Avluda küçük çocuklar oynuyor ve aralarında seyyidler bulunuyor. Koca imam, gözleri bunlara her değişte ayağa kalkıyor. .

* ı Dediler :

— Semerkant ulularından birine sordum : «insan rüyasında Allah'ı ölmüş görse tâbiri nedir?» Cevap verdi : «Eğer rüyada Allah'ın Resulü ölmüş görülürse, görenin şeriatta bir suçu olduğuna delil olur; bu da onun gibidir.» Bence tâbir şudur : Allah ile huzura varmış bir kimsenin o huzuru kaybetmesine işaret... Halbuki Mevlânâ Câmi hazretleri tam tersiyle tâbir etmişler ve rüyada Allah'ı ölmüş görmenin bir kötü huydan kurtulmaya ve huzur bakımından büsbütün yükselmeğe delâlet ettiğini söylemişlerdir.

* Dediler :

— Kabirlerin keşfi, mezardakinin ruhunu misâl âleminden bir surete bürünmüş olarak görmekle olur. Lâkin şeytanlar da dış suret ve şekillerle görünmeğe muktedir oldukları için «Hâcegân» büyükleri bu türlü keşiflere değer vermezler. Kabir ziyaretinde onların usulü, bâtınlarından bütün nisbetleri boşaltarak gelecek nisbete göre kabir sahibinin hâlini bilmektir. Nitekim meclislerine bir yabancı geldiği zaman da yine onların bâtınlarına nazar ederler ve orada gördüklerine nazaran hareket ederler. Şeyh Muhiddin-i Arabî hazretleri buna «karşılık tecellisi» der. Bu hâlin zuhuru, büyüklerin bâtınlarındaki safa ve cila vasıtasiyledir. Zira onların gönül aynaları dünya

nakışlarından arınmıştır. Pak ve saftır. Gönüllerini kendi hâllerine bıraktıkları zaman orada renksizlikten başka bir şey kalmaz ve karşılarındakinin hâl ve nisbeti olduğu gibi kendilerine akseder, kendilerinde görünür.

* Dediler :

— Bir gün Mevlânâ Nizameddin hazretleriyle Şâş mezarlarını ziyarete gittik. Bir kabrin yanına oturup bir müddet kendilerini verdikten sonra derin bir teessürle kalktılar ve «Bu kabir sahibinin cezbesi galip» dediler. Gerçekten o kabir, ibrahim Kimyaker isimli, devrinin meczuplarından birinin imiş... Ondan sonra bir kabre daha gittiler. Onun için de «Bunun da ilim nisbeti galip» buyurdular. O da, din âlimlerinden Şeyh Zeynüddin Gûy-u Âri-fan isimli birinin... Tahkik ehlince sabit olmuştur ki, ölümünden sonra terakki galiptir.

* Dediler :

— ölümden sonra terakkinin hayattakinden üstün olduğu üzerinde bir çok keşif ehli birleşmiştir. Muhiddin-i Arabî hazretlerinin fikri de budur. Ebülhüseyn Nuri «ölümden sonra terakki olmaz!» diyenlerdendir. Halbuki birçok keşifle sabittir ki, ruha, beden alâkasından sıyrıldıktan sonra bu dünyaya ait olmayan bir ilim verilmekte ve o da her ilim gibi terakki etmektedir.

* Dediler:

— Fakrin hakikati üzerinde Gavs-i Azam hazretleri şu ilâhi hitaba erdiler: «Ey Gavs-i Azam, yakınlarına fakirlik öğüdünü ver! Ondan sonra da fakirlikten fakirlik (fakirlikten de uzaklaşma) nasihatini... Böylece fakirlik, hem her şeyden, hem de sonunda fakirlikten kurtulmaya varınca onların gayeleri yalnız ben olurum!»

* Dediler:

— Bazı büyükler «Cehdet ki, kendi amelinle kabre gitmeyesin!» buyurmuşlardır. Bundan murad, hiç bir amelin insana dayanmadığını ve

ancak Allah'ın lûtfiyle kaim olduğunu bilmek ve bu şuuru muhafaza etmektir.

* Dediler :

— Bazı büyükler «Allah dilerse vâhidiyet (birlik) mertebesinde kendisini anlar.» buyurmuşlardır. Murad şudur : Vâhidiyet, mücerret hakikat mertebesidir ve Allah dilerse kendinden insana öyle hususî bir ilim verir ki, o ilimle mahlûk, hâlikini anlar. Çünkü Allah'ı anlamak, Allah'ın ilmi

olmadan mümkün değildir. Yani Allah'ı anlamak, ancak Allah iledir.

* Dediler :

— Bir gece Hoca Baki'nin acısı vardı. Uyuyamadı. Ben de onun acısı yüzünden uyuyamadım. Alâkalı olduğu insanın acısından ıstırap duymayan insan, son derece katı ve kabadır. Bu yolda olanlara gerektir ki, canlılardan hangisine bir ıstırap gelse, aynını kendi çekecek kadar incelmiş olsun... Bir kere bir merkebi öyle dövmüşler ki arkasından kan gelmiş. Bir de bakmışlar ki, orada bulunan Beyazid-i Bestamî hazretlerinin baldırlarından da kan iniyor.

«Reşahat» sahibi:

— Hoca hazretlerinin bu sözlerinde «Cem'» makamında bulunduklarına ait bir delâlet vardır.

* Dediler:

— Bir gün Şeyh Bahaeddin Ömer hazretlerinin huzurlarındaydım. Biri geldi ve şöyle lâf etti: «Bazı büyükler, hâllerinin başında, mümkün olanın (yaratılmışların) vâcib olanın (yaratanın) aynı

olduğunu söylemişlerdir. Hâllerinin nihayetinde ise meseleyi tersinden belirtip, vâcib olanın mümkün olanın aynı olduğunu ileriye sürmüşlerdir. Bunun izahı nedir?» Şeyh hazretleri buyurdu : «Birinci söz yanlış yönde söylenmiştir : ikincisi ise doğru...» Ve meclistekilere hitap etti: «Bu iki görüş arasında fark nedir?» Kimse cevaba cesaret gösteremedi ve izahını şeyh hazretlerinden

bekledi. Tam o anda Türkistan emirlerinden bir topluluk huzurlarına geldiler ve bu dakîk meselenin taraflarından izahına imkân kalmadı.

HOCA HAZRETLERDNDN HDKMETLERDNDEN

Sefer meselesi :

— Şeyh Bahaeddin Ömer hazretleri bana sordular : «Başlangıçtakine sefer mi daha iyidir, yerinde kalmak mı?» Ben edebe riayet ederek kendimi cevaptan âciz gösterdim. «Mutlaka cevap ver diye ısrar gösterdiler. Dedim ki : «Başlangıçtakine seferde gönül perişanlığından başka bir şey hâsıl

olmaz. Sefer, müridde ancak temkin sıfatı yerleştikten sonra iyi olabilir. Benim anlayışıma göre, başlangıçtakine sefer uygun değildir. Onu bir köşede oturtup temkin sıfatına erdirmek lâzımdır. Bu vaziyette olan bir kimse için kendi şehir ve muhitinde kalmak en iyisidir. Aynı zamanda

yakınlarının, dost ve düşmanlarının teftiş ve tecessüs gözleri de kendisinin kötü hareketlerine mâni olur. Gerçi büyüklerden bazıları bunun tersini müdafaa etmişler ve kötü alışkanlıkların ve faydasız bağlılıkların seferle önleneceğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca sefer mihnetlerinin de riyazet yerine geçeceğini savunmuşlardır. Lâkin, bu, ancak mürşidi buluncaya kadar onu diyar diyar aramak için olabilir. Mürşid bulununca da müridin yeri onun eteğinin ucudur ve ancak muayyen bir mertebeden sonra sefer kendisine münasip olabilir. «Hâcegân» büyüklerinin görüşü de böyledir. Eğer mürşid, müridin memleketinde ve şehrinde ise o zaman kendisine hiç bir suretle sefer lâzım değildir.

Mürşid bulunamamış ise bulununcaya dek seyahat şarttır.»

* Yine sefer meselesi :

— Bayezid-i Bestamî hazretleri, hâllerinin başlangıcında Bestam'dan yola çıkıp bir yerde bir azizin sohbetine vardı. O aziz kendisine dedi ki : «Geldiğin yere dön, muradını orada bırakıp yollara

düşmüşsün!» Bayezid hazretleri geri döndü. Bir yaşlı annesi vardı. Onun hizmetine girdi ve rızasını elde etmeğe çalıştı. Muradına erdi. Şeyh Muhiddin-i Arabi hazretleri, Bayezid-i Bestamî'ye «Dön!»

emrini veren şeyhin maksadına işaretle diyor ki : «Murad edilen zat, bütün zaman ve mekânı

kuşatıcıdır; hiç bir yer onun kuşatıcılık sahasının dışında değildir. Bayezid'e bu sırrı hissettirip mesafeler boyunca dolaşmaya ihtiyaç olmadığım anlatmak . istedi.»

* Yokluk ve küçüklük meselesi:

— Sâlik,. yokluk elde etmek, yokluğa bulanmak için nefsini küçültmek ve düşürmek yolunda o kadar çalışmalıdır ki, Allah'ın cemâlini fenâ ve hiçlik aynasında görebilecek hâle gelsin...

* Cevr ve cefadan mutlu olmak meselesi :

— Halkın cevr ve cefasından haz etmeyen kişinin canına Allah ehli ilminden hiç bir koku gelmez. Zira Allah ehli gözünde mutlak fail Allah'tır ve sevilenden sevene hangi yoldan ne gelirse, onu baş tacı etmek gerektir.

* Nefsi kırmak meselesi:

— Hakkında kötü söylenen bir insan bundan müteessir olur. Böyle bir şeyin insan tab'ına hoş gelmemesi fıtrî ve umumîdir. Dervişe lâzım olan ise bu hoşlanmamayı gönlünden kovmasıdır. Bu da Allah'a ermeden olmaz ve sadece zikirle murakabeyle elde edilemez. Gerçek sülük (yola giriş) ise budur.

* Belâ ve mihnet meselesi:

— Belâ ve mihnetin insan kalbini tasfiye edişi, pak ve saf hâle getirişi kadar hiç bir şey müesser olamaz. Belâ ve mihnet, bilhassa, Allah ile kul arasındaki perdeyi incelticidir. «Belâların en büyüğü nebilere, sonra evliyaya ve sonra sırasiyle şuna ve buna gelir» mealindeki hadîs bu hikmete

işarettir. Benim de kanaatim böyledir.

* Allah'ın mekri (tuzağı) meselesi :

— Bir kimse yolda giderken görse ki, bir köpek uyuyor ve yolundan rahat geçmek için o köpeği kaldırsa ve geçtikten sonra köpeğe bakıp aynı duyguyu muhafaza etse, bu hâl kendisine ilâhî bir mekrdir ve böyle bir işi yaptığı hâlde kendi vecd ve hâlini elinden almadıklarına şükretmesi lazımdır.

* Yine ilâhî mekr :

— Dlâhî mekr ikidir : Biri aşağı, öbürü yüksek tabakaya mahsus... Aşağı tabakaya mahsus olanı, hizmette kusur işlenmesine rağmen nimette eksiklik olmaması, yüksek tabakaya mahsus olanı da edebe aykırı hareket edildiği halde vccd ve hâlin devam etmesi...

* «Hâcegân» nisbeti :

—«Hâcegân» nisbetine çalışanların terbiyesi öyle olmalı ki, meselâ bunlardan biri buğday alım satımında alâkalılarla kavgaya tutuşsa ve kavganın şiddetinden kana bulanmış olsa yine bâtınında en küçük rahatsızlık ve çektiği cefadan en basit teessür yer bulmamalıdır. Hattâ bunlardan zevk duymalı, kötülük işleyenleri mazur görmeli ve kendi nisbetinden ayrı düşmemelidir.

* Tecelli meselesi:

— Allah, tecellileriyle bütün varlıklara şâmildir. Çok kimseler vardır ki, bir köşeye çekilip ona «halvet» veya «uzlet» adını koyarlar. Böyle yapmak için ne özürleri vardır? Eğer bunca tecelliyi bâtıl sayıyorlarsa cahilliklerine doymasınlar!. Eğer «haktır» diyorlarsa ya ne için hakkı yerine getirip bir iş başını tutmazlar? Ama «Cem'» makamında istiğrak ve istihlâke düşmüş olanlar, dünya ile uğraşmak mecallerini yitirdikleri için mazurdurlar ve onların hâlleri müstesnadır.

* Hitab ve perde :

— «Hâcegân» nisbetini taşıyanların, halk içinde gezerek çoklukta ve ayrılıkta görünmelerinin sırrı şudur ki, halvete davet eden sevgili karşısında seven daima hicaba düşer.

* Yine hicab ve perde :

— «Hâcegân» nisbetinin letafeti o derecededir ki, bizzat teveccühün kuvveti onun zuhurunu mâni olur. Nitekim bütün güzellik tecellilerinde aynı şey görülür; üzerlerine fazla yönelme olunca hemen hicaba, perde arkasına çekilirler. Ve yine bu nisbetin letafeti, bir köpeğe «hişt!» demeğe bile

mânidir. Hemen nisbet kaybolabilir.

* Zıttan asla :

— Eşyanın zıddiyle zahir olduğu ölçüsü malûmdur. Böyle olunca, halk ile düşüp kalkmak Hakk ile olmanın zıddıdır. Zıtlar arasındaki kerahet, makûs (ters) tarafa doğru bir incizap cereyanı açar. Bu sebeple, bu silsile ehli halkla düşüp kalkarlar ki, onun zıddına müncezip olsunlar ve gönüllerini en sağlam şekilde Allah'a bağlasınlar...

* Nisbet:

— «Hâcegân» yolundan gönlünde bir nisbet doğan kimse, başlangıçta aynı nisbeti taşıyanlardan başkalariyle ihtilât edecek olursa nisbetini zayıflatır. Velev ki. ihtilât ettikleri züht ve takva

ehlinden olsun... Züht ve takva nuranî bir nisbet olduğu hâlde manevî nuraniyetle bir araya gelmeyecek olursa sâlik içten eksik teşkil eder ve onu, nisbetler içinde en yücesi olan kendi nisbetinden düşürür.

* Sohbet:

— Size hevâlariyle galip gelecek ve neticede sizi yiyecek olan topluluklarla sohbet etmeyin!. Vaktinizi telef edenlerden uzaklasınız!.

* Kadın arzusu :

• — Bu yola giren birine evlenme isteği yapışacak olursa baş vurulacak ilk iş istiğfardır. Onunla geçmezse kadınlardan uzak bir yere varmak... Yine geçmezse oruç ve yemeği azaltmak... Onunla da geçmezse mezarları dolaşıp ölülerden ibret devşirmek... Ve yine geçmezse kalb ehlinin

bâtınlarından imdat istemek... Ümit edilir ki, bu yollarla şehvanî kuvvete hâkim olunur.

* izdivaç :

— Evlenmek, en yüksek ve en aşağı iki derece içindir, Nebîler ve velîlerle, halkın aşağı sınıfı... Biri evlenme vasıtasiyle Hakk'a yaklaşmaya büsbütün kuvvet kazanır ve asla Hakk'tan mahcup kalmaz; öbürü ise, yine aynı vasıtayla hayvaniyetini tamamlar. Ama şu taife ki, bunların ikisi arasındadır; onlara izdivaç tavsiye edilemez. Benim bir günahım vardır ki, beş yüz yıl yaşasam da her an istiğfar etsem o günahı karşılayamam. Evde evlendiğimdir.

(Hoca hazretlerinin bu sözleri, aynı yolun büyüklerine bağlı görüş ve mizaca uymamaktadır. Evlenmekte, Muhammedi mizaç olarak büyük sır vardır.)

«Reşahat» sahibi:

— Evlenmek, Kur'an ve hadîs ile teşvik edilmiş bir müessese iken Hoca hazretlerinin bu sözlerindeki nefyi müsbet telâkki etmeyecek bir itiraz şu tarzda cevaplandırılabilir ki, kendileri bul hükmü itlâk ile herkese şâmil bir kaide hâlinde vazetmeyip ancak bazı şahıslara ve onların istidat derecelerine göre tayin buyurmaktadırlar. Bu zamanda olduğu gibi öyle şartların belirdiği zemini ve zamanlar vardır ki, onlar da tecerrüt (kadından el çekme) ve feragat evlâdır.

* Giriftarlık :

— Bir er gördüm ki, bir güzele giriftar olmuştu. O güzel nereye gitse o da peşinden... Hayvanlarda da aynı şey değil midir? insanın hayvanla ortak olduğu iştc-n ne beklenebilir? Yazık ki nasihat edicilerin öğütleri giriftarlara tesir edemez.

* Zikir :

— Gönlünü Allah'a vermiş olanın zikre ihtiyacı yoktur. Zira zikirden murad bu nisbetin meydana gelmesi ve gizli muhabbetinin ortaya çıkmasıdır. Dâva, harflerden, (ha) ye (hû) lardan kurtularak yârı anmaktadır.

* Dncelik :

— Bu nisbetten gönlünde bir eser doğan kimseye şeyhin muamelesi gayet ince olmalı ve onun kalbine kerahet düşürmemeği hedef tutmalıdır. Şeyh kendisini müride sevimli göstermelidir. Müridde kerahet duygusu uyanınca muhabbet silinir, muhabbet silinince de nisbet kaybolur.

* Yine incelik :

— Bir kimse bu taifenin sohbet dairesine girince kendisini gayet âciz ve müflis göstermelidir ki, onların rahmet ve şefkat nazarlarını çekebilsin...

* Kalabalıkta halvet:

— Kalabalıkta halvet (halvet der encümen), pazara girdiğin zaman halkın patırtısından kulağına hiç bir şey çarpmaması demektir. Kolayca ele geçer bir şey değildir bu... Bazıları bu yolu kolay

sanırlar. Hoca Muhammed Pârisâ bunca iç ve dış kemâlin sahibi oldukları halde «Hâcegân» kitaplarını yanlarından ayırmazlardı.

* Havatır (kalbe inen zıt hisler):

— Havatırı kemâliyle bilip murakabe etmek Hoca Abdülhalik silsilesine mahsustur. Zira bunlar aldıkları her nefesi muhafaza ve murakabede son derece ihtiyat üzerindedirler.

* Zevkle idrak :

— Yolumuzdan murad, gönlün, zevk ve lezzet yoluyle Allah'ı bilmesidir. Başlangıçta bu mâna, uygun ameller ve makbul işlerle elde edilir. Sonda ise artık işin kıymeti kalmaz ve mâna kalbin melekesi hâline gelir, malı olur.

* Yakîn (Anlayış) :

— öyle bir yakîn sahibi olmalıdır ki, onu hiç bir su eritmeğe ve hiç bir ateş yakmaya muktedir olmasın...

Meselâ buğdayın vücubuna yakîn sahibi olan bir insanın bilgisini hiç bir şey değiştiremez. Fakat, bilmeyene buğday ne kadar tarif edilse o yine zihinlere yerleştirilemez.

* Bâtını hâli:

— Bâtınında bu yola girmek için bir alâka ve nisbet doğan kimse, bu hâlini Allah'tan bir nimet bilip hakkını yerine getirmeğe davranmalıdır. Hakk'ın yerine getirilmesi, varlığını topyekûn o yola sarf etmektir. Tahkik ehlince sabittir ki, vicdan, isteğin basıdır. Bir şey istemek, vicdan üzerinde tecelli ile olur. Allah bir gönüle tecelli etmeden o gönülde istek harekete gelemez. Meselâ bir kimse bir pencere altından geçerken o pencerede görünen bir güzel onda öyle bir istek doğurur ki, gayet tabiî olarak incizap isteğin başı olur.

* Zeka :

— insanda zekâ kıymeti, bu taifenin hakikatlerini anladığı nisbettedir.

* Hâs idrak :

— Dâva teveccüh ve murakabede değildir. Dâva, bütün işleri bir gayeye bağlayıp her şeyde hâs ve hususî bir anlayış sahibi olmaktadır.

* Amel:

— Ameli sevmek lâzım, huzur ve cemiyeti değil... Amel, iradeye bağlıdır, huzur ve cemiyet ise irade dışında... Huzur ve cemiyeti hazırlayıcı aslî saik ameldir.

* Sohbet:

— Bizim sohbetimizden size bir zevk ve keyfiyet gelecek olursa sohbete devam ediniz; aksine, zahmet ve bıkkınlık gelecek olursa bizden ayağınızı kesiniz!

* Kelâm :

— insan, kendisini, dinlediği sözün iç mânalarına vermelidir. Sözleri dış yüzünden dinlemekle bir şey olmaz. Kelâmın bir cemâli vardır ki, Hak onu inayet ettiklerine gösterir. Nitekim Allah,

beyinlerini kelâm ile gönderdi, cezbe ve tasarrufla değil...

* Tecelli aynaları:

— Lisan gönlün aynasıdır, gönül ruhun aynası, ruh insanî hakikatin aynası, insanî hakikat de Allah'ın aynası. Gaibin hakikatleri bu kadar mesafe ve basamak atlayıp lisana gelir. Orada lâfz şekline bürünüp istidatlıların kulağına erişir.

* .. Güzel söz :

— Sözün güzeli, dinleyenin dinleyenden aldığıdır ve evliya kelâmıdır.

* Yenilik :

— Büyükler bana iki şey inayet ettiler : Birincisi, ne söylersem yeni olması, dalgıç görmemiş derya dibindeki inciye benzemesi ve asla daha evvel söylenmemiş olması; ikincisi de, ne dersem makbul olması ve hiç reddedilmemesi...

* Usul:

— «Hâcegân» yolu büyüklerinin usulünce kelâm eden bir kâfir bulunduğunu haber alsam gidip meclisinde oturmayı cana minnet bilirim.

* ilim:

—- Nahiv (gramer) bir haftada öğrenilmesi kabil bir ilimdir. Düşündüm : Ne olaydı, dervişliği de bir kitapta toplayabilselerdi ve bir haftada öğrenmek mümkün olaydı? Halbuki hakikatte ne kadar basit... Gönül aynasını bu dünyadan çevirip Allah'a döndürmekten ibaret...

* öz: — Zahir ilimlerinin özü, tefsir, hadîs ve fıkıhdır. Bunların özü de tasavvuf... Tasavvufun özü ise vücut bahsidir. Derler ki, bütün tecelli

mertebelerinde vücut birdir ve o vücut kendi ilmî suretleriyle zahire çıkmıştır. Bu bahis gayet nazik ve dakiktir. Buna akıl ve hayal ile girişmek küfürdür. Zira bu âlemde köpek ve domuz gibi hayvanlarla türlü necaset ve sefil şeyler vardır. Vücudu bunlara kadar

şümullendirmek, kabahat ve şenaatin en büyüğü olur. Onları ayırmak ve müstesna tutmak ise

ölçüyü bozar. O halde?. «Hâcegân» taifesinin bağlılarına düşen vazife, bütün bu akıl keşmekeşliklerini bir tarafa bırakmak, bâtın tasfiye ve tezkiyesine çalışmaktır. Bâtın nuranileşip ruh aynası safa kazanınca hakikat ona tecelli eder. O zaman vücut hakikatinin ne olduğu anlaşılır ve bu hakikat kelâm kalıplarına dökülemez.

Ve bir şiir okudular :

ŞDDR

Ey okunu ve yayını hazırlamış, avını gözleyen!

Sen uzaklarda ara dur, şikâr senin içinde...

Ben sana senden yakınım dedi Hak, bilemedin!

Senin uzaklık sandığın, akıl ve idrakindedir.

* Pişmek :

— Bu yolda pişenlerin uzun zaman piştiğinden haberi olmaz. Karpuzun güneş altında pişmesi ve olması gibi... Onun hâlinden yalnız bostancı anlar.

Hoca hazretleri bu sözleri «Reşahat» sahibine söylüyorlar ve bu arada onun ağladığını görüp kendileri de in'ikâs suretiyle ağlamaya başlıyorlar.

Peşinden aralarında şu konuşma geçiyor : Hoca hazretleri:

— Neredensin?

— Sebzevar'da doğdum, fakat Heri'de büyüdüm. Hoca hazretleri:

— Senin doğduğun yere dair bir hikâye anlattılar. Sebzevarlı bir sünnî bir duvarın kenarında oturuyormuş. Duvarın tepesinde de bir rafızî... Başını kaldırınca ne görsün?. Kâfir rafızî. iki büyük sahabinin, Hazret-i Ebubekir

ve Ömer'in mübarek isimlerini ayağının tabanına yazmış değil mi?. Maksadı hakaret. Sünnî bu manzaradan fevkalâde müteessir olmuş ve bıçağını çıkardığı gibi

rafızînin tabanına saplamış...Rafızî basmış çığlığı... Avaz avaz bağırmaya başlamış : «Koşun, dostlar, bu sünnî beni bıçaklıyor!» Rafızîler üşüşmüş ve sünnîyi param parça etmek üzere kıskıvrak yakalamışlar...Sünnî bakmış ki, kurtuluş imkânı yok, parçalanacak; şöyle bir hileye baş vurmuş : < Bir dakika durun da size işin gerçeğini anlatayım!» Durmuşlar. Demiş ki : «Bu duvar dibinde

dinleniyordum. Başımın üzerinde bir temas duydum. Kafamı kaldırınca gördüm ki, o isimleri başımın üstüne koy-

mak istiyorlar. Halbuki ben de sizdenim ve başımın üstünde elbette o isimlere tahammül edemezdim. Öfkemden onun bir ayak olduğunu bile farkedemedim ve bıçağımı çektiğim gibi başıma inen o şeyi dürttüm. Meğer o da bizim gibi birinin ayağı değil miymiş?» Bunun üzerine adamı bırakmışlar, hattâ elini öperek ihtirama bile lâyık görmüşler. Demek ki, sen, böyle bir şehirdensin!.

— Evet efendim!

— Şeyhlerden biri yine rafızîlerin çoğunluk belirttiği bir yere düşmüş. Yolda, bir sürü rafızî önlerine çıkıp Hazreti Ebubekir hakkında etmedikleri küfür bırakmamışlar. Şeyhin yakınları bunları tepeleyecek olmuş. Müsaade etmemişler. Demişler ki : «Bırakın! Onların bahsettiği Ebubekir,

bizim bildiğimiz değildir! Onlar kafalarında mevhum bir Ebubekir icat ederek onu Allah Resûl'ünün beyt ehline düşman gösteriyorlar ve ona çatıyorlar. Böyle bir Ebubekir mevcut olsaydı biz de ona çatardık!» Rafızîler bunun üzerine hidayete eriyor ve istiğfar ederek şeyhin ellerinden öpüyorlar.

Ve hoca hazretleri «Reşahat» sahibine soruyorlar :

— Baban kimdir, neyle meşguldür?

— Adı Mevlânâ Hüseyin'dir, vaizdir.

— Kulağıma gelmiş bir isim... Kemâl ve fazilet sahibi bir insan olduğunu işittim, vaazları, aşağı ve yüksek, her sınıfın makbulü imiş.

* — Şeyh Zeynüddin Hâfî ve Mevlânâ Yakup Çerhî hazretlerinin üstadı Mevlânâ Şahabeddin Seyaramî Semerkant'a geldiği zaman kendisinden bir vaaz rica ediliyor. «Hâcegân» ulularından Mevlânâ Muhammed Attâr Semerkantî hazretleri de oradadır. Mevlânâ Şahabeddin teklifi kabul ediyor ve minbere çıkmadan eğilip merdivenin eşiğini öpüyor. Mevlânâ Muhammed Attâr

manzarayı görünce hemen kalkıyor ve topluluğu terkedip dışarı çıkıyor. Mevlânâ Şahabeddin bu vaziyeti görünce söze başlamadan minberden iniyor ve Mevlânâ Muhammed Attâr'ın peşine düşüyor. Onu yakalayıp soruyor : «Bizden ne edepsizlik oldu ki, söz söylememizi beklemeden vaaz meclisimizden çıkıp gittiniz?» Cevap : «Biz devamlı olarak halk içinde bid'at kalmasın diye

çalışırken, siz, minbere çıkarken eşik öpmek bid'atini nereden peydahladınız, hangi kitapta ve sünnette gördünüz? Eski imamlardan bunu kimler yapmıştır? Sizin gibi ilim ehlinden böyle bir hareket zuhur edecek olursa; bir vaaz meclisinde nasıl bulunabiliriz?»

«Reşahat» sahibi :

— Hoca hazretlerinden bu duyduklarımdan sonra memleketime geldim ve babamın vaaz meclisine gittim. Gördüm ki, tıpkı Mevlânâ Şahabeddin gibi minbere çıkarken eşik öpüyor. Evde hoca

hazretlerinden dinlediğim Mevlânâ Şahabeddin ve Muhammed Attâr menkıbesini anlattım. Ağladı ve dedi : «Bu bize hoca hazretlerinin öğüdüdür ve senin ağzınla iletilmiştir!» Ondan sonra! babam her türlü bid'at tavırlarından çekinir ve kılı kırk yarar oldu.

* Vaaz ve ölçü :

— Semerkant'ta iki kişinin vaazı bana gayet hoş gelirdi. Biri Mevlânâ Seyyid Aşık, öbürü Mevlânâ Ebu Said Taşkendî. Mevlânâ Seyyid Aşık şiddetli riyazet üzerinde bir kimseydi. Açlık ve susuzluk, yüzünü mühürlemişti. Gayet güzel vaaz ederdi. Çok defa, kendisini, bir kenara çekilip ayak üzeri dinlerdim. Bir aziz, rüyasında bir topluluk görmüş. Bu topluluk Hazret-i Musa geliyor diye

bekleşiyormuş. O da yürüyüp Hazret-i Musa'yı görmek istemiş. Bir de bakmış ki, gelen Seyyid Âşık'tır. Çok hoşuma giden vaizler ve vaazlardan biri de Mevlânâ Semsüddin ve söyledikleri oldu. Mevlânâ Semsüddin vaaz verirken gözyaşlarını tutamadı ve sarsıla sarsıla ağladı. Ağlamasının sebebini anlamak için dikkatle kulak verdim. Dedi ki: «Mirza Sahruh Müslüman padişahı tanınır. Duyduğuma göre yakınlarından biri cariyelerden biriyle münasebeti olduğu iddiasıyle hesaba

çekilmiş ve Mirza'nın emriyle minareden atılmak suretiyle öldürülmüş. Bu cezanın şeriat ölçüsüyle hiç bir alâkası yoktur. Evvelâ isnat edilen cürüm sabit midir, değil midir? Sabit ise cezası bu

değildir. Minareden atılarak öldürülmek şeklinde şeriatta bir ceza yoktur. Sabit değilse zaten adam suçsuz demektir ve bir müslümana bu zulüm nasıl izah edilebilir? Mirza'nın her hareketi her

bakımdan şeriata aykırıdır.» Anladım ki, Mevlânâ bu sebeple ağlıyor. Bu gibi din bağlılarında şeriat ıstırabı, şeriata riayetsizlik acısı her devrin üstündedir.

* Şefkat ve merhamet duygusu :

— Şeyh Ebu Osman Hayri, şeyhi Ebu Hafes Haddad'dan halka vaaz etmek için izin istedi. Şeyhi sordu : «Bu arzuya düşmen için sebep nedir?» Cevap verdi: «Halka şefkat ve merhamet!» Şeyh yine sordu : «Halka şefkat ve merhametin ne derecede?» Cevap : «Halka şefkat ve merhametim o derece ki, günahlarından ötürü onların yerine beni cehenneme koysalar razıyım!» Şeyh : «Böyle insanların halka vaazı makbuldür» dedi ve kendisi de minber yanma oturup Ebu Osman Hayri'nin vaazmı dinlemeğe koyuldu. Ebu Osman henüz vaaza başlamıştı ki, bir muhtaç, yüksek sesle, sırtına giyecek bir şey istedi. Ebu Osman hemen sırtındaki cübbeyi çıkarıp ona verdi. O zaman şeyhi Ebu Hafas ona bağırdı: «Ey yalancı! în minberden!» Ebu Osman hayretle inip şeyhine sordu : «Neden dolayı yalancı oluyorum? Bildirir misiniz?» Şeyh karşılık verdi : «Şunun için yalancısın ki, eğer senin halka şefkat ve merhametin olsaydı, vermenin sevabını kendine almak yerine başkalarına bırakırdın! Eğer beklediğin hâlde bu sevaba istekli kimse çıkmayacak olursa o zaman kendi

cübbeni çıkarıp verirdin!»

* «Reşahat» sahibi:

— Bir gün içime bir düşünce sızdı : Eğer bana da vaaz işi verilse mevzuum ve niyetim ne olmalı? Bunun için meclislerine gittim. Buyurdular : «Bir kimse ululardan birine baş vurup vaaz etmek istediğini söyledi ve ne niyetle vaaz etmesi gerektiğini sordu. Ulu kişi günaha niyet etmenin faydası olmadığı cevabını verdi. Bu cevap doğrudur; zira vaktinden önce nasihat günahtır. Ve bu cevaptan anlaşılan şudur ki, söz, yüce bir şeydir ve zamanında ve yerinde olmalıdır. Şimdi onun zamanını göstereyim : Tarîkat büyükleri bu bahiste derin tahkiklerde bulunmuşlardır. Söz söylemek, dilin gönülle, gönlün de Hak ile olduğu zaman makbuldür» .

* Ruhsat (izinlerden faydalanma) ve azimet (zora katlanma) :

— Büyükler, ruhsattan kaçıp daima azimet yolunda gidenlerle ülfet ederler. Onlar ruhsat ehlinden kaçarlar. Ruhsat, zayıfların kârıdır. «Hâcegân» yolu azimete bağlıdır. Azimetsiz (ruhsat yolundan) ve gafletle pişirilen yemekte ve ıslatılan suda bile bir ağırlık ve karanlık vardır.

*

Musiki:

— Bazı tasavvuf ehlinin ney dinlemeği sevmelerindeki hikmet, o vasıtayla hâsıl olan safayı vesile edinip aslî gayeye yönelmek ve beşerî kayıtlardan kurtulmaktır. Dctihat imamlarından bazılarının buna cevaz vermeyişi ise nefslerine bağlı insanların âdeti olarak musikî tesirinin tersine

döndürülmesi ve kötülüğe yardımcı kılınmasıdır.

* Riya:

Bir gün huzurlarında istiğrak taklidi yapan bir adama dönüp iki mısra okudular:

ŞDDR

Vuslatta mestlik gösterişi yapma!

Biz o nişansız şahı tanıyanlardanız!

Tasarruf :

— Mürşid, müridi yiyebilmelidir. Yemekten kasit onun bâtınına inip kötü ahlâkını yemektir. Yani kötüyü silip süpürerek yerine iyiyi getirmek ve yerleştirmek... Tasarruf...

* Yakınlarına hitap :

— Sizden hanginizdir ki, yirmi kere, belki daha fazla tasarruf edildiği ve nisbet sahibi kılındığı hâlde her dışarı çıkışında onu kaybetmemiş olsun? Size verilen veriliyor, lâkin siz onu muhafaza edemiyorsunuz! Eline bir nur teslim edilen insan, icap eder ki, onu en aziz varlığı bilsin, fânî varlığını tasfiye etsin, karanlıkları yensin ve ışığa çıksın...

* Yine hitap:

— Benim birkaç günlük hayatımdan fırsatlanıp Allah'a bağlanamayan siz, ya benden sonra ne yapacaksınız? Bu fırsatı ganimet bilin ve son

pişmanlığın fayda veremeyeceğini takdir edin!.

* Rabıta (mürşidin hayaline bürünerek erme usulü): «Reşahât» sahibi:

— Bu fakire rabıta usulünü talim ettiler ve buyurdular : «Yabancıları gönlünden çıkar ve kılavuzun gönlünde yer tut! Şeyhinin muradı, senin, seninki de onun olsun! Fânî olmanın yolunu ondan öğren ki, Allah'ta fânî olmak saadetine eresin!

*

Nazar :

«Reşahât» sahibi:

— Hoca hazretlerinin mübarek çehrelerine çok nazar ederdim. Bir gün bu hâlimi görüp buyurdular : «Bir hürmetkarı, hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin mübarek yüzüne çok nazar edermiş. Hoca hazretleri, bu hürmetkarına, gönlünü rüzgâra kaptırmaması için, yüzlerine çok bakmamasını ihtar etmişler ve nereye nazar edileceğini bildirmişler... Nazar, pîrin iki kaşı arasındadır ve mürid, kendisine ait her hâlin pîr tarafından görüldüğü ve bilindiği kanaatini muhafaza etmekle

mükelleftir. Böylece pîrin heybet ve azametini üzerine çekerek bâtınım tasfiye etmelidir.

* Kötü «havâtır» ve duygulardan kurtulmanın yolu :

— «Havâtır» ve beşerî nefs iğvalarından kurtulmanın yolu üçtür: Birincisi, hayır ve ibadet yolunda kendi kendisine gayret. ikincisi, kendi kuvvetini aradan çıkarıp her şeyi Allah'tan bilmek ve dua, niyaz, teferru kıblesinden yüz çevirmemek... Üçüncüsü de pîrin himmetine sığınmak... Elbette ki bu yollardan en elverişlisi, pîrin manevî himmetine yönelenidir.

* Riyazet:

— Fazla açlık ve uykusuzluk dimağı zayıflatır. Bu yüzdendir ki, riyazetleri mübalâğalı olanların keşiflerinde galatlar görülmüştür. Ferah ve sevinçle geçen uyanıklık ise bünyeyi kuvvetlendirici olduğu için uyku ihtiyacını karşılar ve faydalı olur. Nitekim hoca Bahaeddin Nakşibend

hazretlerinin bir menkıbesi bu hakikate işarettir : Fazla riyazet davasındaki bazı müridlerine nefîs bir yemek yediriyorlar ve sabah namazına kadar rahat rahat uyumalarını emrediyorlar. Sabahleyin herkes tam gıdasını ve uykusunu almış olarak hoca hazretlerinin etrafında toplanıyorlar ve

sıhhatle vazifelerine devam ediyorlar. Demek ki, bu yolun başlıca şiarı, itidal sırrında ve ifrat ile tefritten kaçınmak hikmetindedir.

Zikir:

— Zikir bir kazmadır ki, onunla gönüllerdeki yabancı duygu dikenleri temizlenir.

* Yine zikir:

— öyle zikret ki, seni kaplayan istiğrak içinde ruhuna ne cennet arzusu uğrasın, ne cehennem korkusu düşsün!. Uyku ile uyanıklık, nazarında ayırt edilemez olsun ve şeytan, kalb kapısını kendisine kapatılmış bulsun!.

* Sohbet:

— Eğer sohbet, Allah'ı bilmek ve mâlâyani konuşmamak için olursa cennettir.

????????????? ?????? ???????

Lâ yesmcune fihâ lagven

âyeti de bu mânaya işarettir. Dçlerine Allah aşkı düşen kimseler Hak ile ve Hak için kelâm halindedirler.

* Allah'ı anlamak:

— Tahkik ehli nazarında, Allah, hiç bir suretle idrak ve fehme (anlamaya) sığmayandır. Allah'ı anlamak yolu kapalıdır; ve kâmil akıl, Allah'ı anlamak dâvasında hiç bir izah ile yetinmeyendir. Bu dâvada, anlamış olmanın rahatlık ve itminanı büyük akıl tarafından kabul edilemez,

* Ruh :

— Ruh, aslî vatanında daima müşahede halindeydi. Onu bu fenâ âlemine gönderip küçük hayat ihtiyaçlarının kafesine tıktılar. Fakat bazılarında bu kafeste mahpusluk ıstırabı ve aslî vatana dönmek iştiyakı galip geldi ve gaye, bu işin yolunu aramak oldu. Bundan anlaşıldı ki, insan vücudundan maksat bu ıstırabın meydana gelmesi ve çaresini aramasıdır. Halk, vücudu nasıl anlasın, gaye ve yol budur!

* Kulluk:

— Dbadet, emirlere uyup yasaklardan el çekmekten ibarettir. Kulluk, bu şekilde Allah'a yönelmektir. Kulluk ile ibadet arasındaki fark, birinin gönül, öbürünün amelde tecellisidir.

* Dbadet ve özü :

— Dnsanın yaradılışından murad, öz hâlinde, ibadettir. Dbadetin özü de bütün hâlinde Allah'tan âgâhlık...

* Miraç:

— Miraç, manevî ve sûrî olarak iki türlüdür. Manevî miraç ta ikidir : Biri kötü sıfatlardan iyilerine intikal, ikincisi mâsivadan (dış âlemden) Allah'a dönüş ve yükseliş...

*

Seyr:

— Seyir, «muştatil» ve «müstedir» olarak iki kısımdır: Müstatil seyr, murat edileni kendi dairesi dışında aramak, müstedir ise kendi gönlü etrafında kollamaktır.

* Dlim:

— ilim ikidir: Veraset ve ledün ilimleri... Veraset ilmi çalışmakla elde edilen, ledün ilmi ise ilâhî mevhibe olarak, emeksiz elde edilendir.

* Ecr :

— Ecr de, «Memnun» ve «gayr-i memnun» olarak ikidir. Memnun ecr, amel karşılığında olmayarak mevhibe mahiyetinde kazanılan, gayr-i memnun ecr ise mahal karşılığı elde edilendir.

* Âlim ve ârif :

— Bunlar başka başka şeylerdir. Meselâ nahiv (gramer) ilmini bilene nahiv âlimi denir, fakat nahiv arifi denilemez. Fakat ârif, nahiv kaidelerini yerinde kullanırsa, o zaman sıfatını göstermiş ve

nahvin arifi olduğunu belirtmiştir. Tevhid ilmi için de ayni şey... Tevhidi, şeriata uygun olarak, Allah'ın zâtını, fiillerini ve sıfatlarını tecrit ve tenziye ile bildiren kimse, Tevhid âlimidir. Fakat onu gönlünde duyan ve hem kendi ve hem de halkın zuhuratını Allah'a bağlayan ve onu mutlak fail bilen kimse ariftir.

* Benlik :

— Halk sanır ki, kemâl, Mansur'un dediği gibi Hak benim! demektedir. Halk bilmez ki, kemâl, «Ben» lâfını ve anlamını ortadan kaldırmaktadır.

* Kayde girmemek:

Asıl iş, hiç bir kayde girmemektir. Zatî tecelli ile müşerref olan kimse, hiç bir kayde girmez.

Mutlak fenâ :

— Mutlak fenâ, Allah'ta fânî olmak, fenâ sahibinin kendi sıfat ve hâllerinden şuursuz kalması demek değildir. Mutlak fena, zevk idraki yoluyle sıfat ve fiillerin kendisine aidiyetini red ve nefyetmektir. Kendinde nefyetmek ve Allah'ta ispat eylemek. Tasavvuf büyüklerinin nefy ile ispat arasında kavga yoktur buyurmaları bu noktadandır. Meselâ benim üzerimdeki şu kaftan iğreti ve başkasına ait olsa ve ben bunu bilmesem, öğrenince, elbette ki o kaftana itibarım kalmaz. Halbuki o

daima üzerimdedir ve ben onu giymekte devam halindeyim. Dşte bütün sıfatların ariyet olduğunu bu misale tatbik etmek gerektir. Tâ ki, gönül Allah'tan başka her şeyden elini çeksin, vücut ve

sıfatların mutlak sahibine teveccüh etsin...

* Vuslat:

— Vuslat, zevk yoluyle, gönlün devamlı olarak ve kıl kadar istikamet değiştirmeyerek Allah'a bağlı kalmasıdır. Eğer en küçük bir unutkanlık olursa hemen ihtarını alması ve bağlılığa dönmesi...

Kendinde bu keyfiyet olan, çocukluğundan beri vuslatla şereflenmiştir.

* Yine vuslat:

— Vuslat, gönlün, zevk şekliyle, Allah'a ermesi ve onunla bir araya gelmesidir. Vuslatın nihayeti budur! Bu mâna devam ettikçe vuslat devamdadır.

* Hep vuslat:

— Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin «Biz, nihayeti bidayette, sonunu başa koyduk!» demelerindeki murat, hep vuslat sırrı... «Biz vuslata erdiricileriz, başka bir şey değiliz; bizden kesilenler kendi başlarına erişsinler!» buyurmaları da aynı... Ve

yine buyurdular : «Eğer bu nisbetin sizce değeri olsaydı, taşları kafanızda taşımanız lâzımdı!» Buyurdular : «Şu kadar zamandır sohbetimizdesiniz, bize ondan ne kazanç oldu; Allah'a da ne faydası dokundu?» Ve buyurdular : «Biz halk içinde gam çekmekteyiz, halk ise bizimle

bahtiyarlığa ermektedir.» Ve buyurdular : «Eğer bir insan sanırsa ki kendinin haraplığiyle âlem harap olur, bu küfürdür. Kendini bu türlü büyük görmek şirktir. Fakat biz neyleyelim ve nasıl anlatalım?»

* Allah'ta hazır olmak, Allah'a ermek:

— Eğer zikir gönülde meleke peyda eder de insan her an onun üzerinde olursa, bu hâl, Allah'ta hazır olmaktır, fakat Allah'a ermek değil... Allah'a ermekse, mürşid ve kılavuz vasıtalığından çıkıp zâtiyle Allah huzurunu bulmaktır.

* Müşahede:

— Yüksek evliyanın erdiği mertebede müşahede kaybolmaz. Eğer kaybolacak olursa daha üstün müşahededе erimelerinden olur.

*

Keşif:

— Tecelli keşiftir ve zuhuru iki türlüdür: Biri, ahrette, baş gözüyle mutlak cemâli görmektir. öbürü de, huzur ve daimî agâhlık içinde, gaibi, hissedilir halde görmek... Gaibi hissedilir hale getirmek, muhabbetin hassasıdır. Kemâl sahipleri, dünyâda, işte bu hâli elde etmeğe çalışırlar.

* Gaye nedir?

— Bu işin gayesi müşahede midir, yokluk mudur? Huzur mu, fenâ mı? Bazı büyükler, huzur ve müşahedeyi üstün tutmuşlardır. Lâkin, hakikatte fenâ ve yokluk... Zira huzur ve müşahedeye tutkun olmak ta gayra giriftarlıktan başka bir şey değildir.

* Şuhut:

— Şuhut da iki kısımdır : Biri, mukaddes Zatı dış zuhurların nikahından sıyrılmış görmek, öbürü, zuhurlar perdesinde müşahede etmek... Bu şuhuda tasavvuf ehli «Çoklukta birlik müşahedesi» derler. Kâinatın Efendisi, peygamberliklerinden sonra bu şuhut üzerindeydiler.

* Sözü söyleyen :

— Şaşarım o kimseye ki «Söyleyene bakma, söylediğine bak!» der. Şöyle demeliydi: «Söylediğine bakma, söyleyene bak!» Yani sözü söyleyen, dış görünüşler perdesinden Allah'tır.

* Sıfatlar :

— Allah inayet edip kendi vasıflarından bazılarını cüz'î olarak kullarına vermiş ve o sıfatla kullarım kendisine bağlamıştır. Neticeyi de bu sıfatların kullanılışına bırakmıştır. Kulluğun kemâli, bu

sıfatların kendisine ait olmadığını bilip yerinde kullanmak ve sahibi uğrunda harcayarak ilâhî rızaya ermektir. Dervişlik de budur! Fakat halk bu mânayı kestiremez!

* Tezat :

Tasavvuf ehli «Vücut birdir ve ondan başkası yoktur!» de-

diklerine ve bu ölçüye nisbetle her şey tezatsız olarak bir de toplandığına göre müminlerle kâfirler arasında bu çatışma ve çarpışma nedir?» şeklindeki suali Mesnevî'den birkaç mısra ile

cevaplandırdılar :

ŞDDR

Renksizler renge esir olunca

Musa, Musa ile cenk eder.

Yine renksizlik gelip de tezat gitse,

Musa ile Firavun bir olur.

* Kader sırrı:

— Kader sırrını bilenler rahattadır. Zira her şeyi yoklukta görürler ve her şeyde zahir olanı Hak bilirler. O halde telâş ve ıstırap neye? Nehirlerin suyu, derya yolunu tutmaktan başka ne yapabilir?

ŞDDR

Aslın gölgesi olduğunu bilen,

Ölümden dirimden tasa çekmez.

Aşiyanın «Mâdum - yokluk halinde» olduğunu bilenler, bütün suretlerde belirenin Hak olduğunu anlamaktan gelen bir istirahat içindedirler. Deminki nehir suyu misalinde olduğu gibi, kendisinin derya bütününe gittiğini bilen damla, her türlü kaygıdan kurtulmuştur.

HOCA HAZRETLERDNDN OKUDUKLARI ŞDDRLERDEN

«Reşahat» sahibi:

— Bu fakir, Hoca Ubeydullah hazretlerinden kulaklarımla işittiklerimi, hatırımda kalanlariyle nakletmiş bulunuyorum. Şimdi de cevher saçan mübarek dudaklarından duyduğum şiirleri (nazmları) sıralayacağım.

Hoca Mehmet Yahya'ya himmet yüceliği emrederken okudular :

ŞDDR

Nefsini pençene düşürmek için

Kaplanvari yükseklere fırla!

* Açık zikri yasaklarken okudular :

ŞDDR

Yakınlık sırrını anıp yırtınma!

Yâr yanında, boşuna çığlık basma!

*

Aşk ve muhabbetin maarif ve hakikatlere zuhur kaynağı olduğu mevzuunda okudular :

ŞDDR

Eğer aşk ve aşk ıstırabı olmasaydı,

Cihanda bunca ince yol peydahlanmazdı.

* Allah'ın ganasını (ihtiyaçsızlığını) ve halkın bu hakikati anlamaktaki aczini göstermek için okudular:

ŞDDR

Gam pazarında seyret canı vereni,

Bin başı bir pula satıyor tellâl.

* Zahir ehlinin aşk hakikatinden haber vermedikleri bahsinde okudular:

ŞDDR

Ebu Hanife aşk dersini okutmadı,

Şafiî ondan rivayet nakletmedi.

* isteklilerin bağlılığındaki zaafa temas ederek okudular :

ŞDDR

Aşk ehli gitti, muhabbet şehri boş kaldı deme!

Cihan Şems-i Tebriz güneşiyle dolu, isteklisi nerede?

* Kazanılan derece ve elde edilen terakkilerin küçücük bir edeb hatasiyle kaybedildiğini söylerken okudular:

ŞDDR

Yenmiştin, üstünlük sendeydi;

Yazık, bilemedin ve oyunu kaybettin!

* Yakınlarını halvetten men edip sohbete teşvik ederken okudular :

ŞDDR

Şekeri tenhada yeme, sözle karıştır,

Değer bu terkiptedir, onu ihmal etme.

* Kemâl sahiplerinin beşerî hâllerini müşahedeye mâni telâkki etmemek gerektiği yolunda okudular :

ŞDDR

Musa ağaçta bir ateş gördü;

Ağacı verimlendirmiş o ateş...

Gönül ehlindeki hırs ve şehveti,

Böyle bil ve böyle anlamaya çalış!

* «Rabıta» bahsinde okudular :

ŞDDR

Birinin kıblesi sevgilisidir,

Birinin de çehresi yârın yüzü..

Her birinin kıyassız yüzüne bak!

Ki hizmetiyle çehreden anlayasın :

Onun canı içinde yer et ki,

Semada yer eder nurlu kamer...

* Açık zikri yasaklar ve gizli zikri emir mevzuunda okudular :

ŞDDR

Nadanların işi zikirde feryat,

Hazır gaip sanıp gaip gibi dilemek...

* Bu tarifenin şevk ve muhabbet galebesindeki hâlini anlatırken okudular:

ŞDDR

Susuz, kadehi ağzına götürünce,

Dçinde yârının yüzünü görür.

HOCA HAZRETLERDNDN KERAMET VE HARDKALARINDAN

«Reşahat» sahibi : -

— Hoca hazretlerinin sultanlar, emirler ve nice kimseler üzerindeki tasarruflarını bildiren aşağıdaki menkıbeler, evlât ve yakınları tarafından nakledilmiş olmayıp öz lisanlariyle kendilerinden veya bizzat şahitlerinden zaptedilmiştir.a

Bizzat naklettiler :

— Himmet, herhangi bir işte iradeyi toplamaktan ibarettir. Öyle ki, aksi hatıra gelemesin. Himmet böyle olursa murat ele geçer. Yetiştiricilere düşen, arada bir nefsini himmet imtihanından geçirmek ve ilâhî isimlerle münasebetlerinin ne derecede olduğunu, tesirlerinin hangi noktaya kadar varmış bulunduğunu yoklamaktır.

* Bizzat naklettiler :

— Delikanlılık devrimizde Mevlânâ Sadeddin Kaşgari ile Heri'deydik. Seyir ve panayır yerlerine gidiyor ve güreşenler üzerinde tesir ve himmet «derecemizi imtihan ediyorduk. Himmet

ettiklerimiz galip geliyordu. Sonra onu bırakıp öbür tarafa dönüyor ve bu defa onu galip kılıyorduk. Bir gün yine gittik. Aramızdan kimse geçmesin diye elele vermiştik. Güreş yerinin bir kenarında mevki aldık. Güreşçilerin biri, heykel gibi bir cüsse sahibiydi, öbürü zayıf, nahif... Mevlânâ

Sâdeddin'e : «Şu zayıfı galip kılmaya çalışalım! Sen himmet göster, ben de yardımcın olayım!» dedim. Dri vücutlu, zayıf ve nahif adamı paçavra gibi yerden yere vuruyordu. Zayıfa himmet etmeğe koyulduk. O anda zayıfta beklenmedik bir hâl oldu. Ellerini uzatıp o koca gövdeyi havaya kaldırdı ve başının üzerinde döndürüp sırtüstü yere çaldı. Halktan müthiş bir nâra ve çığlık koptu. Herkes bu beklenmedik neticeden çarpılmış, gırtlağından garip sesler çıkarıyordu. Kimse tesirin nereden geldiğini anlayamamıştı. Baktım, Mevlânâ hazretlerinin gözleri yumulu... Kolundan dürttüm ve «Artık himmeti bırakın, her şey olup bitti!» dedim ve onu çekip seyir yerinden uzaklaştırdım.

* Bizzat naklettiler :

— Kur'an ile cidalleşmek mümkün olmadığı gibi, arifin himmetine karşı durmak da kabil değildir. Ona karşı çıkan mutlaka mağlûp olur. Hattâ demişlerdir ki, bir kâfir bile iradesini bir nokta

üzerinde yoğunlaştırıp himmet sarfedecek olursa muvaffak olur. îman ve iyi iş bu mevzuda hususî bir âmil teşkil etmez. Saf kalplerin tesiri gibi kötü nefslerin de tesiri sabittir.

* Hoca hazretlerine, rüyalarında demişler ki :

— Şeriat, senin mededinle kuvvet bulacaktır. Hoca hazretleri düşünmüşler ki, bu mâna, sultan ve emirleri vasıta etmeden yerine gelemez. Bunun için, zamanın sultaniyle görüşmek üzere

Semerkant'a gitmişler.

Refakatlerindeki zat anlatıyor :

— Sultan ile mülakat istediler. O zaman Mirza Abdullah Semerkant'a hükmetmekteydi. Semerkant'a vardığımız zaman Mirza'nın beylerinden biri hoca hazretlerinin istikbaline geldi. Hoca hazretleri dediler ki : «Bizim buralara kadar gelmekten muradımız, sizin Mirza'nız ile

görüşmektir.» Bey, hoca hazretlerine edepsizce cevap verdi: «Bizim Mirzamız pervasız bir delikanlıdır ve onunla görüşmek kolayca kabul edilebilir bir iş değildir. Hem dervişlerin bir sultanla görüşmekte ne maksatları olabilir?» Hoca hazretleri bu karşılıktan öfkelendiler ve dediler : «Bize sultanlar ile görüşmek emredilmiştir. Ben buraya kendi kendime, kendi kararımla gelmiş değilim. Sizin Mirza'nız eğer pervasız ise, onu değiştirip pervalı olan birini getirirler!»

Bey, fena halde bozulup gitti. Bey gider gitmez, hoca hazretleri, onun adını mürekkeple duvara yazıp, sonra parmağını ağzında ıslatarak sildiler ve dediler : «Bizim işimiz o padişahtan ve onun emirlerinden beklenemez! gidelim!» Ve o gün Taşkent yolunu tuttular. Bir hafta sonra o bey vefat etti. Bir ay sonra Türkistan'da Mirza Ebu Said zuhur edip Mirza Abdullah'ı öldürdü ve mülküne el koydu.

* Yine şahitlerden biri:

— Bu yola henüz atılmış ve hâlimizin başında bulunuyorduk. Firket isimli yerde hoca hazretlerinin hizmetindeydik. Bir gün kâğıt ve kalem istediler ve kâğıdın üstüne birkaç isim yazdılar. Bu sırada «Sultan Ebu Said Mirza» diye bir isim yazıp ceplerine koydular. O sırada Ebu Said Mirza'nın hiç bir yerde nam ve nisam yoktu. Yakınlarından biri küstahlık edip sormaya cesaret etti: «Bir takım isimler yazdıktan sonra sultan Ebu Said Mirza ismine saygı gösterip onu cebinize koydunuz. Bu isim kimindir ve böyle davranışınızın hikmeti nedir?» Buyurdular : «Bu o kişidir ki, biz, siz,

Semerkant, Taşkend ve Horasan, yakında onun tebaası olsak gerektir.» Pek kısa bir zaman sonra Türkistan'dan «Mirza Ebu Said!» sesi yükseldi. Meğer o sultan, rüyasında, hoca Ahmet Yesevî hazretlerini görmüş. Rüyada hoca hazretleri, kendisine hoca Ahmet Yesevî delaletiyle fatiha okumuşlar... Sultan, Ahmet Yesevî hazretlerine, hoca Ubeydullah hazretlerinin adını sormuş ve çehrelerini hayalinde muhafaza etmiş. Uyanır uyanmaz da hoca hazretleri hakkında tahkikata girişmiş. Demişler ki: «Evet, Taşkend'te buyurduğunuz gibi bir aziz vardır.» Sultan hemen atına atlayıp maiyetiyle birlikte Taşkend'e yollanmış. Sultanın Taşkend'e gelmekte olduğunu haber alan Hoca Hazretleri oradan çıkıp Firket'e gitmişler. Sultan da vaziyeti öğrenince atını Firket yönüne çevirmiş. Hoca hazretleri, sultanı, Fırket civarında karşıladılar. Sultan, hoca hazretlerine bir göz atar atmaz haykırdı : «Dşte rüyada gördüğüm aziz!» Ve atından inip hoca hazretlerinin ayaklarına düştü ve türlü niyazlar etti. Hoca hazretleri de sultana alâka gösterip kendisiyle sohbet ettiler. Mirza o sohbetin cazibesiyle hoca hazretlerinden fatiha rica etti. Bir müddet sonra Semerkant'ı fethetmek

isteyen Mirza, tekrar hoca hazretlerinin huzurlarına yüz sürdü ve maksadını açıp medet etti. Hoca hazretleri buyurdular : «Fetih niyetiniz şeriatı kuvvetlendirmek ve tebaaya şefkat göstermek ise zafer sizin tarafımzdadır.» Mirza, şeriati kuvvetlendireceği ve halka şefkat göstereceği ahdiyle hoca hazretlerine söz verdi ve «Öyleyse varın ve başarın!» cevabını aldı.

* Reşahat» sahibi :

— Hoca hazretleri Mirza Ebu Said'e demişler ki : «Düşmanla karşılaştığınız zaman ardınızdan bir sürü karga sökün edinceye kadar hamle etmeyiniz! Kargalar sökün eder etmez de hücuma geçiniz!» Dki tarafın askeri karşılaşıp saf bağlıyorlar. Dlk hücum Mirza Abdullah tarafından geliyor... Mirza Abdullah'ın süvarisi, Mirza Ebu Said'in sol cenahı üzerine yükleniyor ve bu cenahı çökertir gibi oluyor. Sağ cenaha da aynı hareketi yapmak üzere toplanırlarken birdenbire Ebu Said Mirza

saflarının gerisinden bir sürü karga düşman istikametinde kanat çırpmakta... Sultan Ebu Said ve askeri bu kerameti görünce kalplerine kuvvet ve emniyet doluyor ve hep birden merkez

istikametinde hücuma geçiyorlar. Dlk hamlede düşman safları çatırdıyor, deliniyor, yıkılıyor ve merkezde boş yere kılıç sallayan Mirza Abdullah atından düşüp çamura batıyor ve atların ayakları altında eziliyor. Hemen başını gövdesinden ayırıyorlar ve zaferi gerçekleştiriyorlar.

* Hasan Bahadır isimli bir Türkmen oymağının reisi :

— Sultan Ebu Said'in Taşkend'ten alıp Semerkant'a sürdüğü asker içinde ben de vardım. Bîr su kenarında saflar karşılaştı. Ben Sultan Ebu Said Mirza'nın yakınındaydım. Askerimiz aşağı yukarı yedi bin neferdi. Mirza Abdullah'ın askeri hem daha çok, hem de silâhtan yana daha kuvvetliydi.

Bu arada bizim askerimizden karşı tarafa katılanlar da olmuştu. Mirza Ebu Said bu vaziyet karşısında büyük bir ıstıraba düştü ve hayret ve dehşetle bana hitap etti : «Hey Hasan! Söyle, ne düşünüyorsun?» Cevap verdim : «Hoca hazretlerini ben de gördüm. Emniyetim yerindedir.

Gönlünüzü hoş tutun ve hücum emri verin!» Askerimiz hep birden hücuma kalktı. Yarım saat içinde düşman perişan oldu ve o gün Semerkant fethedildi. Mirza Abdullah da asker eline düşüp öldürüldü.

* Bizzat naklettiler :

— Mirza Abdullah'ın üzerine varıldığı zaman ben Taşkend'e yönelmiştim. Gördüm ki, bir beyaz kuş havadan yere düştü. Onu tutup öldürdüler. Anladım ki» o Mirza Abdullahtan işarettir ve o dakikada işi bitirilmiştir.

* «Reşahat» sahibi :

— Zafer üzerine Hoca hazretleri, Mirza Ebu Said'in istirhamını kabul edip Semerkant'a gittiler. öldürülen Mirza Abdullah'ın akrabasından Mirza Babür'ün büyük bir ordu ile Horasan'dan hareket edip Mirza Abdullah'ın intikamını almak üzere Semerkant'a yöneldiği haberi gelmişti. Muzaffer

Sultan Mirza Ebu Said, telâş ve ıstırap içindeydi. Hoca hazretlerine dert yanıp : «Benim, bu gelen orduya karşı koymam imkânsızdır! Ne yapayım?» diyordu. Hoca hazretleri kendisini teselli ve sükûnete davet ettiler ve bulundukları yerde düşmanı beklemesini tavsiye eylediler. O sırada Mirza Ebu Said'in yakınlarından bir topluluk, Mırza'yı Türkistan taraflarına kaçırmak ve orada saklamak üzere hazırlığa başlamışlar ve eşyalarım develere yüklemeğe koyulmuşlar. Hoca hazretleri

manzarayı görüyor ve kaçma hazırlığına girişenlere öfkelenip, yükleri develerden indirtiyor. Sonra Mirza'nın karşısına çıkıp ihtar ediyor : «Nereye gidiyorsunuz? Kaçıyor musunuz? Buna ihtiyaç yok!. Müşkülünüzü burada halledebilirim. Buna kefilim! Gönlünüzü hoş tutun ki, Babür'ü sindirmek bizim vazifemizdir!..» Sultan Ebu Said'in beyleri bu sözlerden ıstıraba düştüler. «Hoca hazretleri bizi tbpyekûn kurban etmek istiyor!» diye söylendiler. Fakat Mirza Ebu Said, hoca

hazretlerine bağlılık ve güveninden, onlar gibi düşünmedi ve Semerkant'ta kalmaya karar verdi. Beyler «Biz bu kadar askerle koca bir orduya nasıl karşı koyabiliriz?» iddiasında devam ettiler, fakat Mirza Ebu Said'i iknaa muvaffak olamadılar. Mirza Ebu Said, hazretlerinin tavsiyesiyle kalenin zayıf ve harap taraflarını çabucak tamir ettirdi ve düşmanı bekledi. Nihayet Babür'ün ordusu çıkageldi. önde, Halil Hindu isimli birinin kumanda ettiği bir pişdar kolu. Bu kol büyük kuvvetten uzakta bulunduğu için şehirden üzerine huruç hareketleri yapılıyor ve perişan ediliyor. Yaklaşan Mirza Babür, Ebu Said Mirza'mn iç kaleye çekilmiş ve orada kuvvetle muhafaza altına alınmış olduğunu görünce, kendisini eski hisara konuyor ve birdenbire hücumdan çekiniyor. Etrafa yiyecek tedariki için gönderilen askerler, burunlarını ve kulaklarını kaybetmiş olarak dönüyorlar. Semerkant köylüleri, bunları her bulduğu yerde yakalayıp burunlarını ve kulaklarını kesiyor. Bir taraftan açlık bir taraftan hastalık, Mirza Babür ordusunu kasıp kavurmaktadır. O sırada bir de hayvan vebası zuhur edip Babür ordusunun bütün atlarını helak ediyor, öyle oldu ki, at leşlerinin kokusundan o civarlarda barınılamaz oldu. . Nihayet Mirza Babür, Ebu Said ile anlaşma fikrine yattı ve maiyetindekilerden Mevlânâ Mehmet Muamma isimli zatı, Hoca hazretlerine gönderdi. Mevlânâ Mehmet Muamma ile hoca hazretleri uzun bir görüşme yaptılar. Elçi, hoca hazretlerine şöyle dedi: «Bizim

Mirzamız son • derece gayretli, yüksek himmetli bir zattır. Ne tarafa yönelirse o tarafı temizler ve zaptetmeden dönmez.» Hoca hazretleri de şöyle cevap verdiler : «Eğer Mirza Babür'ün büyük babası Mirza Şahruh'un kalbimizde olan sevgisi ve üzerimizdeki hakları

olmasaydı, neticeyi görürdünüz! Ben dedeleri zamanında Herat'taydım. Onun zamanında çok iyilikler ve himayeler gördük. Hakkını çiğneyemeyiz!» Elçi, Mevlânâ Mehmet Muamma, nihayet lâfı anlaşma noktasına getiriyor ve Mirza Babür'ün Mirza Ebu Said ile anlaşmak istediğini, bunun için hoca hazretlerine baş vurduğunu, kendileriyle yüz yüze görüşmek dilediğini ve kaleden

dışarıya çıkıp ordugâha gelmeğe tenezzül buyurmalarını istirham ifadesiyle bildiriyor. Fakat Mirza Ebu Said, hoca hazretlerinin bizzat gitmelerine razı değildir. Aralarında istişareden sonra,

yakınlarından Mevlânâ Kaasım'ı gönderiyorlar.

* Bizzat naklettiler:

— Aradan zaman geçtikten sonra Mirza Ebu Said'e sordum: «Mirza Babür bizi istettiği zaman niçin çıkıp gitmemize izin vermediniz?» Dedi ki: «Mirza Babür gayet zeki, kurnaz, hoşa gitmeği ve

riyakârlık etmeği bilen bir gençtir. Korktum ki, kalbinize girip sizi kendisine taraftar kılmasın ve bizi himmetinizden yoksun bırakmasın.»

* Bizzat naklettiler :

— Mirza Babür'ün bir takım kâfirlerle Semerkant kapısına sokulup halka : «Biz senin kızlarınız ve oğullarınız için geldik!» dediğini işittim. Bu söz üzerine gönlüm Semerkant halkına merhametle doldu. Zira içlerinde salih kimselerden çok insan vardı. Bu yüzden, o tasallut taifesinin defi için birkaç gün gönlümüzü hacet dergâhına yöneltmemiz gerekti. Din düşmanlarının def'i için himmet sarfetmekte mahzur yoktur. Nebiler, ilâhî Tevhid istiğrakı içinde oldukları halde bu yolda çok

himmet sarfetmişlerdir.

* Bizzat naklettiler :

— Duydum ki, Mirza Babür tasavvuftan anlamak iddiasında imiş. Meclisinde tasavvufa dair musahabeler olurmuş. Kendisi bu taifeye itikat halinde imiş. Böyleyken bir gün eski hisarın üstüne çıkıp üstüste haykırmış : «Arifte himmet olmaz! Arifte himmet olmaz!» Ve ilâve etmiş : «Gerçi biz Semerkant'i alamadık ama, şunu anladık ki, Hoca Ubeydullah, bizi himmetiyle harap ettiğine göre her halde ârif değil!» Belli ki, Mirza bu sözün mânasını bilmiyormuş. Bilseydi böyle der miydi? Zira ârif öyle bir fâniliğe kavuşmuştur ki, kendisinin bütün beşerî vasıflan yokluğa karışmış ve kendisinde kendiliğinden eser kalmamıştır. Ondan ne çıkarsa onun değildir.

????????????? ??????????

Ve mâ rameyte iz rameyte

âyetiyle:

???????????????? ????????? ??????? ??????????

Vemâ katelehüm Velâ kinnallâhe katelehüm

âyeti bu mâna üzerindedir. Eğer böyle olmasaydı dünyayı kahir kuvvetlerine baş eğdiren nebileri izah etmek mümkün olmazdı. Hazret-i Nuh ile Hazret-i Hûd gibi ki, kavimlerini su ve rüzgârla helak ettiler.

* Bizzat naklettiler :

— Şeyh Muhiddin-i Arabi'nin «Fütuhat» isimli eserlerinde «Arifte himmet olmaz!» buyurmalarında mâna, arifin şahsında ve kendisinde himmet olmadığı, ârif şahsiyle ve kendiliğiyle mevcut olmadığına göre himmetin Allah'tan olduğu şeklinde anlaşılmak icap eder. Bu mânayı

kestiremeyen, arifte hiç bir veçhile himmet yoktur farzeder.

* Bu defa Semerkant sultanı Ahmet Mirza üzerine yürüyen öz kardeşi Mahmud Mirza'yı Hoca Hazretleri tarafından gönderilen nâme :

«— Ulular Semerkant şehri için «korunmuş belde» demişlerdir. Tarihler de böyle yazmıştır. Semerkant'a kasdetmek size uygun olamaz. Bu fakir, sizi çok sevdiğimden hizmet vazifemi yerine getirmek için bu işten vaz geçmenizi tavsiye ederim. Bugüne kadar öğütlerimi kabul etmediniz ve halkın heva ve hevesini dinleyip ikazlarımı nazara almadınız! Ne garip vaziyet!. Halk, kendi heva ve hevesine çalışır, bense size çalışıyorum. Semerkant'ta iyi ve sâlih insanlarla, muhtaç fakirler pek

çoktur. Onları daha fazla darıltmak ve incitmek doğru değildir. Hususiyle yanık gönüllerin neye sebep olduğu malûmdur. Sâlihlerin ve mü'minlerin gönüllerini yaralamaktan korkmak lâzımdır. Bu fakirin, hiç bir şahsî garazı olmaksızın sırf Allah için ettiği iltimas ve ricasını kabul ediniz! Siz ve kardeşiniz, karşılıklı olarak birbirinize yardımcı olun ki, Allah'ın rıza ve inayetini kazanasınız!. Ve birlik, beraberlikle, tek istikamet üzerinde nizam bulaşınız!. Allah'ın öyle kulları vardır ki, Hak onları korumuş, «onlarla muharebe etmek benimle cenkleşmektir!» buyurmuştur. «Nice hadîs de aynı hikmeti tekrarlamıştır.»

* Bizzat naklettiler :

— Mirza Ebu Said'in emirlerinden olup sonradan Mirza Mahmud'a katılan birine haber gönderdim : «Dnat ve muhalefetten dönünüz! Bilmez misiniz ki, yüz bin kişi Hoca Abdülhalik silsilesinden bir kişiyle başa çıkamamıştır? Onlara saldıranlar yenilir. Bu taife tasarruf sahipleridir ve ne dileyecek olurlarsa o olur.»

«Reşahat» sahibi:

— Sultan Mahmud Mirza ve emirleri bunca nâme ve ikazlara rağmen akıllarını başlarına devşirmeyip Semerkant muhasarasına giriştiler. Askeri sayısız. Ayrıca dört bin nefer Türkmen muhafız. Sultan Ahmed Mirza bu kuvvete karşı duramayacak vaziyette... Kaçmak istedi ve bunun için hoca hazretlerinden izin rica etti. Hoca hazretleri şehir medresesindeydiler. Mirza'ya dediler ki: «Siz kaçarsanız tekmil Semerkant halkı başsız kalır ve esir düşer. Yerinizde kalıp gönlünüzü hoş tutun! Ben işe kefilim!. Düşman mağlûb olmazsa beni suçlu sayın!» Sonra medresenin tek kapılı bir hücresini açtırıp Mirza'yı içeriye soktular ve kendileri kapının eşiğine oturdular. Bir de kocaman bir hurç getirtip günlerce yetecek kadar erzakı içine doldurttular. Ondan sonra yüzleri sultana

gelecek surette eşiğe oturup kendisini tatmine çalıştılar : «Semerkant düşecek olursa, siz bu hurcu yanınıza alıp ailenizle beraber, düşmanın gireceği kapının mukabil tarafındaki kapıdan çıkar,

gidersiniz!» Peşinden, yakınları, Mevlânâ Seyyid Hüseyin, Mevlânâ Kaasım ve Mîr Abdülevvel ve Mevlânâ Cafer'i çağırttılar ve emir verdiler: «Tez gidin, surların burcuna çıkın ve Sultan Mahmud Mirza'nın askeri bozguna uğramadan benim yanıma gelmeyin!. Fareza o asker mağlûp olmazsa siz de gelmeyin!»

Mevlânâ Kaasım :

— Burcun üzerine çıktık ve murakabeye vardık. Bir an geldi ki, kendimizi göremez ve bulamaz olduk. Gördük ki, biz yokuz, ortada yalnız hoca hazretleri var... Sanki âlem, hoca hazretlerinin vücudu ile dolmuştu.

* Muharebede bulunmuş bir sipahi:

— Biz, bir alay süvari, Sultan Mahmud Mirza askeriyle muharebe etmekteydik. Üstünlük düşman taraîındaydı. Ben arada bir surların burcunda murakabeye varmış olan azizlere göz atıyordum. Başlarını göğüslerine dayamış, sessiz ve hareketsiz, oturuyorlardı. Muharebe uzun sürdü. Az kaldı ki, karşı taraf bizi tepeleyip bitirsin.. Şehir halkı ümitlerini kaybetmiş, ne yapacağını bilemez hâle gelmişti. Birden, kıpçak çölü tarafından korkunç bir kasırga... Kasırga Sultan Mahmud ordusuna öylesine girdi ki, kimse gözünü açamaz oldu. insanlar ve hayvanlar devrilmeğe başladı. Çadır ve

karargâh, sancak ve elbise havada uçuşuyor, bazı damlar bile kuru yapraklar gibi havaya

savruluyordu. Sanki kıyamet!. Bu esnada Sultan Mahmud Mirza ve birkaç yakını bir hendeğe atlayıp ancak korunabilmiş. Fakat bir dağın kenarındaki bu hendeğin üzerine de dağdan kopan büyük bir kaya parçası düşmüş ve içindekilerden çoğunu öldürmüş.. Kaya parçasının düşüşünden öyle bir korkunç bir ses çıkmış ki, Türkmen süvarilerinin atları boşanmış ve sahiplerini çiğneyerek kaçmaya başlamış. Herkesin birbirini çiğneyip ezeceği bir ana-baba günüdür kopmuş...

* «Reşahat» sahibi:

— Bu vaziyetten dehşete düşen Mirza Mahmud, atına atlayıp kasırga istikametinde dört nala kaçmaktan başka çare bulamıyor. Ordusu da arkasından... Onları gören Mirza Ahmed askeriyle Semerkant halkı da peşlerine düşüyorlar ve kendilerini beş fersah boyunca takip ediyorlar. Ellerine geçeni kılıçtan geçiriyorlar, sayısız mal ve silâh topluyorlar. Dlâhî lütufla bu tepeden inme zafer karşısında, burç üzerinde murakabeye varmış olanlar, efendileri' Hoca hazretlerinin huzurlarına dönüyorlar. Hoca hazretleri de Mirza Ahmed'i hücreden çıkarıp sarayına gönderiyor ve kendileri saadetle evlerine gidiyorlar.

«Reşahat» sahibi :

— Hoca hazretlerinin sultanlar üzerindeki tesirleri ve onları tasarruf etmekteki kudretleri gayet açıktı. Nitekim bu husustaki menkıbelerini öz ağızlariyle ifade buyurmuşlardır.

* Bizzat naklettiler :

— Eğer ben şeyhlik etmeğe kalksaydım benim devrimde hiç bir şeyh kendisine mürid bulamazdı. Lâkin bize başka iş buyurdular. Bizim işimiz, müslümanları zalimlerin şerrinden korumaktır. Bu yüzdendir ki, padişahlarla ihtilâtımız vardır. Onların gönlünü avlamak ve dilediğimiz istikamete çevirmek bize vazife olmuştur.

* Bizzat naklettiler :

— Allah bize öyle bir kuvvet vermiştir ki, eğer murat etsem, ülûhiyet dâvası eden Hata padişahını bir nâmeyle öylesine teşhir ederdim ki, sultanlığını bırakıp yalınayak ve üst baş perişan, kapımın eşiğine sürüklerdim. Ama bunca kuvvet ve kudretle, Allah'ın bu husustaki fermanını

beklemekteyim. Bizim makamımıza edeb lâzımdır; ve edeb odur ki, kul, kendisini ilâhî iradeye tâbi kılsın.

* «Reşahat» sahibi :

— Bir gün sultan Ahmed Mirza, Matürid köyünde Hoca hazretlerini ziyarete gelmişti. Sultan, huzurda, uzakça ve iki dizi üstünde edeple oturmuştu. Hoca hazretleri ise bir dizini dikip sultanla musahabe etmekteydi. Bir aralık sultanı hoca hazretlerinden gelen heybet öyle istilâ etti ki,

kendisini bir titreme sardı ve alnında boncuk boncuk ter taneleri toplandı. Koca bir sultanın bu şekilde,teşhir ve tasarrufu, bütün müridlerin gözleriyle gördükleri bir vakıa oldu.

* «Reşahat» sahibi :

— Hoca hazretleri, Sultan Mahmud Mirza ile, Ömer Şeyh Mirza ve Sultan Ahmed Mirza'yı muharebede barıştırdılar. Bu vakıayı, Mevlânâ Mehmed Kaadi'nin «Silsile-tül-Arifin» isimli eserinden takip edebiliriz : «Bir gün Semerkant'a haber geldi ki, Ömer Şeyh Mirza, Kıpçak çölü hanlarından Mahmud Mirza ile buluşup Ahmed Mirza'ya karşı harekete geçmek üzere

yardımlaşmaya karar vermişler... Sultan Ahmed Mirza'da büyük bir kuvvetle üzerlerine varmaya davranmış ve Hoca hazretlerini yanma almış. Halk arasında rivayet şu : «Mirza, hoca hazretlerini sulh için götürüyor!» Hoca hazretleri asker arasında kırk gün kadar kalmışlar. Muayyen bir yere gelip te iki taraf karşılaşınca, ne muharebe, ne sulh teşebbüsü, ne bir şey... Kendisine, askerlerden bir kabalık vâki olmasın diye sultanın karargâhında büyük bir yer ayrılan hoca hazretleri Mirza'ya demişler ki: «Beni buralara niçin getirdiniz? Eğer cenk ise ben dövüşecek asker değilim! Sulh ise, günlerdir ne diye hareketsiz duruyorsunuz?» Ve dönüp gitmek istemişler. Mirza cevap vermiş : «Benim, sizin murat ve kararınızdan başka murat ve kararım yoktur. Her işde hüküm sizindir! Ne dilerseniz öyle eyleyelim!» Hoca hazretleri ata binip yola düştüler. Ardlarında, emirleriyle, bir bölük süvari... Doğru, Ömer Şeyh Mirza ve sultan Mahmud Mirza istikametini tuttular. Onlar da hoca hazretlerinin kendilerine geldiğini haber almış bulundukları için yarı yola kadar ilerleyip karşılamaya çıktılar. Ondan sonra hep beraber Şahrutî kasabasına gidildi. Hoca hazretleri sultan Mahmud Mirza'ya haddinden fazla iltifatta bulundular ve bütün konuşmalarında ona bakarak sözü idare ettiler. Ondan sonra sulh şartlarını tesbit ettiler : Dki tarafın askeri karşılıklı saf bağlayacak ve ara yere büyük bir çadır kurulacak. Çadırda sultanlar toplanacak ve hoca hazretlerinin idaresi

altında sulh şeklini kararlaştıracak. Bu tesbitlerden sonra hoca hazretleri Mirza Ahmed tarafına avdet ettiler ve kararı bildirdiler. Ertesi sabah sultan Ahmed Mirza'nın askeri, kararlaştırıldığı gibi, zırh giymeden, fakat silâhlarını kuşanmış olarak tayin edilen yere geldi. Saf olup durdular. Hoca

hazretleri de Mirzaları almak ve getirmek üzere Şahrutî kasabasına gittiler. Hoca hazretlerinin tasarrufları Mirza Mahmud'un yüzünden okunmaktaydı; fakat Ömer Şeyh Mirza'nın halinde garip bir tutukluk ve ihtiyat vardı. Nitekim hoca hazretlerinin daveti üzerine Mahmud Mirza şevkle dışarı çıktığı halde öbürü, içinden hesaplı bir tavır göstermekten kendisini alamamıştı. Hoca hazretleri bu tavırdan alındılar ve Mirza Mahmud'u ikaz ettiler ve herhangi bir hileye karşı tedbirli olmaya davet eylediler. Peygamberler peygamberinin buyurdukları gibi «Deveni bağla, sonra tevekkel et!» Mirza Mahmud, askerini toplayıp, karşı tarafta olduğu gibi zırhsız, fakat silâhlı olarak hareket etti. Kısa zamanda üç padişahın askerleri birbirleri karşısında saf tuttular. Çadır orta yere kurulunca, her birlik «Çadır bana uzak, sana yakın!» gibilerden bir çekişmeye girişti. Münazaa uzadı. Hoca

hazretleri iki saf arasındaydılar. öğle abdestini orada ve askerin karşısında aldılar. Sonra Mirza Ahmed'e haber gönderdiler : «Ben tek kişiyim ve bilhassa ihtiyarlık zaafı içindeyim. Sizin bunca meşakkatli yolunuza dayanmaya çalışmam birbirinize girmemeniz içindir. Kuvvet ancak bu kadar olur. Artık takatim kalmadı. Eğer bana güveniniz varsa çekişmeyi kesiniz! Çadırı hangi noktaya kurarlarsa kursunlar...» Mirza Ahmed bu ihtarı alınca hemen emir verdi: «Mâni olmayın! Çadırı düşmanlar nerede isterlerse orada kursunlar!. Benim itimat ve itikadım hoca hazret-lerinedir.» Çadır kuruldu. Sultan Ahmed Mirza maiyetleriyle geldiler. Hoca hazretleri de Mahmud Mirza ile Ömer Şeyh Mirza'yı getirdiler. Ahmed Mirza onları uzaktan karşıladı ve hoca hazretlerinin

işaretleriyle Mahmud Mirza ile el sıkıştı. Ondan sonra Hoca hazretleri Ömer Şeyh Mirza'yı ağabeyi Ahmed Mirza'nın yanma götürdü. Ömer Şeyh Mirza ağabeyinin elini öpüp yüzüne gözüne sürerek ağladı. Manzarayı görenler de gözyaşlarını tutamadılar. Ondan sonra sultanlar çadıra çekildiler. Heybetli bir meclis oldu ve Mirzalar her noktada anlaşarak birbirlerine kılıç çekmemeğe ahdettiler.

Ahitname yazıldı ve üçü tarafından imzalandı. Ahit gereğince, Taşkend, hoca hazretlerinin

delaletiyle Ah-

med Mirza'dan Mahmud Mirza'ya geçmişti. Fatiha okundu ve Mirzalar birbirlerine veda edip ayrıldılar.

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca hazretlerinin Mirzaları birbirleriyle barıştırdıkları sırada", yakınlarından biri keşif âleminde şöyle bir levha görmüş : Bir meydanda üç azgın deve... Üçü de birbirini dişleme ve parçalama vaziyetinde... Hoca hazretleri bunları yularlarından yakalıyorlar ve birbirini ısırmaktan alakoyuyorlar.

* Mevlânâ Mehmed Kaadi'nin eserinden :

«— O gün halk, hoca hazretlerinin tasarruflarından hayret ve dehşetler içinde kaldı. Herkes birlik halinde hoca hazretlerinin ululuğunu ikrar etti ve kuvvet ve tasarrufun hoca hazretlerinde kemâl bulduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Anlaşma ve barışmadan sonra Hoca Hazretleri Mahmud Mirza'ya «Siz Taşkend'e gidin! Ben de başka bir yoldan gelir, size kavuşurum!» buyurdular ve yakınlariyle yola çıkıp memleketlerine yöneldiler. Yolda şöyle buyurdular : «Bu işlere ne dersin? Bunlar kitaba yazılacak şeyler!» .

* Hoca hazretlerinin ticaret işlerine bakan Mevlânâ Necmeddin :

— Bir kere büyükçe bir topluluk halinde, develerimize ticaret eşyası yüklemiş, gelirken, yolumuzu eşkıya kesti. Kervan halkı onları görür görmez büyük bir dehşete kapıldı. Hepsi birden, mallarını gitmiş ve kendilerini esir düşmüş farz etti. Ben içimden düşündüm ki, Hoca hazretlerinin bana emanet edilmiş mallarını cenk etmeden eşkıyaya teslim etmek müridlik şanına uymaz. Böyle bir hareket merdlik ve insanlıktan uzaktır; ve en iyisi, o mallarını muhafaza yolunda şehit olmaktır. Bu fikirle

hoca hazretlerinin ruhaniyetine sığındım ve kılıcımı çektim. O anda kendimi hoca

hazretlerinin şeklinde gördüm ve eşkiya üzerine at sürerek, kılıç çalmaya başladım. Bir de ne göreyim? Eşkiya kervanı bırakıp kaçmıyor mu? Halbuki eşkiya bizden fazlaydı ve benim muradım şehitlikten başka bir şey değildi. Kervan halkı bu hâle benden ziyade hayret etti. Kaldı ki, ben, ömrümde cenk etmiş, cenk nedir bilmiş bir insan değildim. Bu işin hoca hazretlerinin tasarrufundan olduğunu anladım ve dönüşümde inanılmaz hâdiseyi kendilerine bütün teferruatiyle bildirdim. Buyurdular : «Zayıflar kuvvetli düşmana rastladıkları zaman kendi kuvvetlerinden geçerler ve

büyüklerin ruhaniyetine yapışırlarsa Allah onlara öyle bir kuvvet verir ki, onunla din düşmanlarını yenerler.»

* «Reşahat» sahibi :

— Hoca hazretlerine edepsizlik ve yakınlarına haksızlık eden kimselerin uğradıkları feci akıbetler sayıp dökmekle bitmez.

* «Reşahat» sahibi:

— Şeyh zâde Dlyas isimli, mürşidlik dâvasında biri Hoca hazretlerine karşı edeb dışı tavırlar almıştı. Bir gün Hoca hazretleri kırlardan geçerken bir tarlada bir harman yeri görüyorlar. isçiler buğdayı savurmakta ve taneyi samandan ayırmaktadır. Harmanın kime ait olduğunu soruyorlar ve Şeyh

zade Dlyas'a ait olduğunu öğrenince atlarından inerek yerden bir başak alıyor ve

tanesini samanından ayırıp savuruyorlar. Haber Şeyh zade Dlyas'a gidince son derece üzülüyor ve diyor : «Hoca bizim harmanımızı yele verdi!» Doğrudur! Artık onun silsilesi kesik ve perişan... Şeyh zade Dlyas, hoca hazretlerini şeriat dışı işler yapmakla suçlandıran adam...

* Kaadi Ebu Nasr Taşkendî :

— Hoca hazretlerinin zuhurları sırasında Taşkend'de irşad makamına kurulmuş şeyhler pek çoktu. Bunlar hoca hazretlerine kıskançlık ve aykırılık gösterdiler ve teker teker silinip gittiler. Hoca hazretleri Bağistan'dan Taşkend'e gelip isteklileri irşada koyuldukları zaman orada, zahirî ve bâtınî ilimlerde kuvvetli bir şeyh vardı ve etrafına kalabalık bir halka çekmişti. Hoca hazretlerinin

tasarruflarını görünce hasedinden çatlayacak hale geldi ve kendilerini tasarruf edip müflis göstermek için bir gün meclislerine gitti. Gözlerini hoca hazretlerine dikti ve ona altından kalkılmaz bir yük havale etmek için çalışmaya başladı. Hoca hazretleri de onun tasarrufunu defetmeye baktılar. Böylece bir saat geçti. Nihayet Hoca hazretleri birdenbire ayağa kalkıp şeyhe yaklaştı. Şeyhin yanında duran havluyu çekti ve onun yüzüne çarparak buyurdu : «Aklını bozmuş bir dîvane ile ne diye uğraşıyorum?» Ve çekilip gittiler. Bu karşılık üzerine kendinden geçip yere yuvarlanan şeyh, aklını bozdu ve bütün bilgisini kaybetti. Pazarlarda çırıl çıplak gezmeğe

kalkışacak kadar muvazeneden yoksun kaldı.

* «Reşahat» sahibi:

— Semerkant müftüsü, hoca hazretleri hakkında söylemediğini bırakmayan bir adam... Bir gün meclisinde yine ağzına geleni söylerken, hazır bulunanlardan biri ona diyor ki : «Bu ettiğiniz gıybet gayet kötü bir şeydir ve hakka tam aykırıdır. Siz de tasdik edersiniz ki, eğer hoca hazretleri

mükemmel bir velî değilse, her halde devlet sahibi bir insandır. Böyle bir insanın meziyetlerini görmemek size reva mı?» O anda çekiştiriciye öyle bir hâl olmuş ki, öz ağziyle şu itirafta bulunmuş : «Haklısınız! Ama ne yapayım ki, nefsim beni bırakmıyor, böyle konuşmaya zorluyor!» Herkesin ağzı açık kalmış.

* Mevlânâ Kadızade'nin eserinden : Bizzat naklettiler :

— Sultan Ebu Said Mirza'nın ölüm haberi geldiği gün yolda o müftüye rastladım. Gözlerini benden ayırıp başka tarafa bakarken tahkir edici bir sesle : «Esselâmü aleyküm» dedi ve durmadan atını sürüp gitti. Halbuki iki gün evvel yolda yine bize rastlamış ve türlü alâkalar göstermişti. Bu tavrı üzerine anladım ki, bir maksadı var... Birkaç gün sonra öğrendim ki, müftü, şehrin büyükleriyle birlik olmuş ve artık meclisimize gelmemek ve sözümüze itibar etmemek hususunda bir çoğunu kandırmış. Hattâ mal ve mülkümüze el konabileceğine dair fetva vermeğe bile kalkışmış.

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca Mevlânâ ismindeki bu müftünün hoca hazretlerine etmediği düşmanlık kalmamıştı. Hoca hazretlerinin dünya nimetlerini toplamaktan, mal ve para cemetmekten başka emeli olmadığını yayıyor, onu bir sahtekâr olarak belirtiyordu. Nihayet bütün itibarını kaybetti ve tek başına sefil ve perişan, ortada kaldı. Bu haliyle bile «Bizim bu perişanlığımızı hocanın tasarruf ve kerametine yormayınız!» diyor ve hakka yanaşmıyordu. Nihayet feci bir ishale tutuldu ve necaset içinde öldü. öleceğine yakın, daha önce de olduğu gibi suçunu itiraf ediyor, her şeyi nefsine uymak yüzünden yaptığını söylüyor ve hoca hazretlerinden af rica ediyor. Hâle şahit olan, eski müftünün bu sözlerini hoca hazretlerine anlatmış... Diyor ki «Hoca hazretlerine arzettim. Gayet müteessir oldular. Öyle hissettim ki, onun suçundan geçip af buyurdular.»

HOCA HAZRETLERDNDN HALK DDLDNDEKD KERAMET VE HARDKALARINDAN

Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî hazretleri, hâllerinin başında, gece ve gündüz hoca hazretleriyle sohbet edermiş. Bir gün, teessür ve tahassürlerini bildirip demişler ki: «ömrümüz zamanın kutbundan uzak ve büyük evliyanın meclisinden yoksun geçiyor. Dilek sahibi çalışıp kendisini böylelerinin

sohbetine eriştirmelidir ki, huzuru bulsun ve iç düşmanların şerrinden korunsun...» Ve bu bahiste daha bir çok mübalâğalı söz söylemişler... Meğer geçen gece, kalbinden, «benim kimseye ihtiyacım yoktur! Hak yolu açıktır. Dilek sahibi, fikrini karıştırmayıp ve halkla düşüp kalkmayı bırakıp kendi

içine kapanmalı, kendi kendisine çalışmayı başarmalıdır!» diye bir şeyler geçirmiş... Mevlânâ

Sadeddin Kaşgarî'nin içinden geçenleri hoca hazretleri keşfediyor ve diyor ki: «Siz geçen gece artık kimseye ihtiyacınız olmadığını ve kendi kendinize yeteceğinizi fikretmiştiniz. Şimdiki sözler bu fikirlere aykırı düşmüyor mu?» Mevlânâ bu kerameti görünce hoca hazretlerinin kemâl derecesini anlıyor ve kendilerine alâkasını kuvvetlendiriyor.

* Hoca hazretleri:

— Ben Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî hazretleriyle öylesine ihtilât ve sohbet ederdim ki, görenler beni onun müridi sanırdı. Fakat hakikatte bâtın feyzini onlar bizden alıyorlardı.

«Reşahat» sahibi:

— Mevlânâ Sadeddin hazretlerinin sözleri de hoca hazretlerinin bu hükümlerini gerçekleştiricidir.

Hoca hazretlerinin eşiğini aşındıran bir kadı vardı ki, biricik emeli, kendilerinden tarikat yollarını öğrenmek ve «Hâcegân» kütüğüne kaydedilmekti. Fakat hoca hazretleri bu adama yüz vermiyorlar ve onun suratına tarikat kapılarını kapatıyorlardı. Adamcağız melûl ve mahzun gidip geliyor ve hiç bir şey elde edemiyordu. Bir gün, hoca hazretlerinin neşeli bir anında, yakınlarından biri mevzuu

kendilerine açtı ve «Kadı, boynu bükük, inayetinizi bekliyor ve mahrum kalmaktan çok üzülüyor» diye hoca hazretlerinin maksatlarını anlamaya davrandı. Hemen cevap verdiler : «Ben her kimin bâtınında büyüklük ve üstünlük arzusundan bir mâna sezsem, bu mâna on yıl sonra gerçekleşecek bir şey bile olsa ona Hâcegân yolundan bahsedemem!»

Bazı müridler hoca hazretlerinin bu sözü söyledikleri tarihi kaydediyorlar. Aradan on yıl geçiyor ve hoca hazretleride dünyadan göç etmiş bulunuyorlar. O kadı, kendi memleketinde hâkim ve reis

makamındadır, bu mevkiiyle gayet mesuttur ve kalbinde zerrece tarikat zevk ve dileğine yer kalmamıştır. O zaman müridler, hoca hazretlerinin niçin bu adama iltifat buyurmadıklarını anlıyorlar.

* Yine bir adam vardır ki tam yirmi sekiz yıl hoca hazretlerinin hizmetinde kaldığı halde hiç bir himmet görmemiş, hiç bir nasip alamamıştır. Bu adam bir gün o hâle geliyor ki «Bir bıçak çekip ya kendimi, ya hoca hazretlerini vuracağım diye korkuyorum! Sabrım o türlü çatladı! Niçin bana

himmet etmezler?» şeklinde yakınlarına dert yanıyor. Böyleyken son nefeslerine kadar hoca hazretlerine hizmette devam ediyor. Hoca hazretlerinin vefatlarından sonra, işin iç yüzüne ait bir tecelli : Semerkant Han Özbak tarafından istilâ edilmiş ve bu adam devlet ve iktidar makamına getirilmiştir. Bu makama getirilmesindeki sebepte istilâ zamanında hoca hazretlerinin oğullarını öldürtmekte oynadığı hain rol ...Hoca hazretleri bu neticeyi kırk yıl evvel görmüş, fakat ses

çıkarmayıp sadece iltifatlarını esirgemiş bulunuyorlar.

* Bağlılardan biri, uzun zaman huzura yüz sürememiş olmaktan ıstırap içindedir. Gidemedikçe ıstırabı artıyor ve ıstırabı arttıkça ayaklan kilitlenip gidemiyor. Nihayet bir gün son bir gayret sarfedip huzura çıkmaya karar veriyor. Daha evvel hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin ruhlarına fatiha ve ihlâs okuyarak şefaatlerini diliyor ve mahcup mahcup hoca hazretlerinin eşiğinde görünüyor. Hoca hazretleri kendisine nazar edip buyuruyorlar : «Fatiha ve ihlâs okuyup hoca hazretlerinin ruhundan şefaat istemek çok güzel!. Fakat iş bununla bitmez! Mürid daima kendi kendisini

murakabe altında tutmalıdır ki, kendisinden yanlış bir hareket meydana gelmesin!»

Hoca hazretlerinin bu ihtarlarından sonra o mürid bir daha hataya düşmemiştir.

Hoca hazretlerinin yakınlarından biri vardır ki, güzelliği, yakışıklılığı ile meşhurdur. Bir kadınla tanışıyor. Kadın onun evine geliyor ve başbaşa yalnız kalmalarını teklif ediyor. Kadın da gayet güzeldir ve müridte nefsine mukavemet gücü kalmamıştır. O anda hoca hazretlerinin sesi odada gürlüyor : «Ne yapıyorsun?» Mürid yerinden fırlıyor, dehşetler içinde kadını evden çıkarıyor. Biraz sonra hoca hazretleri eve geliyorlar ve müride «Allah'ın yardımı olmasaydı şeytana kapılmış,

gitmiştin!» buyuruyorlar. Yine aynı müridden öğrendiğimize göre bir kere de onun gönlüne şarap içmek arzusu düşüyor. Mahrem dostlarından birine, gece, karanlık basınca kendisine şarap

getirmesini tenbih ediyor. Gece, şarap geliyor. Mürid evinin damındadır ve şarabı yukarıya çekmek için iple bir kutu sarkıtmıştır. Şarabı getiren, destiyi kutuya güzelce yerleştiriyor, mürid te çekmeğe başlıyor. Evvelâ desti duvara çarpıp bir tarafı kırılıyor, sonra da kutunun ipi çözülüyor ve. desti yere düşüp param parça oluyor. Mürid dehşette. Sabahleyin erkenden desti kırıklarını topluyor, şarap döküntüsünün üstüne de kokusu çıkmasın diye bol su döküyor. Biraz sonra hoca hazretleri müridin evine geliyorlar. Sözleri : «Gece yukarı çektiğin destinin sesi kulağıma geldi. Eğer o

kırılmasaydı benim gönlüm kırılıp parçalanacaktı ve bir daha seninle buluşmama imkân kalmayacaktı.»

* Hoca hazretleri geç vakit bir seyahatten dönmüş bulunuyorlar. Misafir oldukları evin sahibi yakınlarındandır ve gayet güzel ve genç bir oğlu vardır. Hoca hazretleri eve ayak bastıkları zaman orada bir sürü misafir görüyorlar. Yemek yenmiş ve gece kıra çıkılıp hava alınması

kararlaştırılmıştır. Ev sahibi, hoca hazretlerini büyük tazim tavırlariyle karşılıyor ve eline, ayağına düşüp verdikleri şereften teşekkür ediyor. Misafirler «Bu gelen itibarlı zat kimdir?» diye hayretlere gömülüyor, öğrenince de aynı tazimi göstermekte kusur etmiyor. Fakat ev sahibinin oğlu, güzel çocuk oralı değildir. Akşam gezintisinin suya düştüğünü anladığı için somurtmakta ve yerinden bile kalkmamaktadır. Ev sahibi, hoca hazretlerine yemeğin yenilmiş ve bitirilmiş olduğunu, fakat evde her şeyin bulunduğunu ve hemen hazırlanabileceğini, yemek olarak ne seçeceklerse bildirmelerini istirham ediyor. Hoca hazretleri daha cevap vermeden, genç ve güzel çocuk, daima gezintiye

çıkmak sevdasının tepkisiyle, terbiyesizce bir eda takınıyor ve «Bu gurbetteki zâta hazır ve soğuk şeyler getirin! Yemek şimdi tüketildi. Bundan sonra kimsede yemek pişirmeğe mecal yoktur!» diyor.

Edepsizlik büyük... O zaman hoca hazretleri, ancak yanındakinin işitebileceği şekilde hafifçe fısıldıyorlar : «Ey genç! Güzelliğine mağrur olma! Eğer ben senin bu akşam yüzünü kara etmezsem vebali üzerime olsun!» Peşinden yüksek sesle buyuruyorlar : «Uzun yoldan geldim. Gönlüm sıcak bir çorba istiyor!» Hemen yerinden fırlayan fırlayana. Mutfağa koşup hazırlığa başlıyor. O sırada hoca hazretlerinin mübarek nazarları küstah gencin üzerinde... Anî bir hâl... Genç ter içinde...

Birden yerinden kalkıyor ve hoca hazretlerinin önünde diz çökerek hizmetlerine talip olduğunu söylüyor. Herkes bu beklenmedik değişikliği şaşkın şaşkın seyretmekte... Hoca hazretlerinin verdikleri muvafakat cevabı üzerine genç yemek hazırlanan yere koşuyor, ateşi bizzat yakmaya savaşıyor, yüzü ateşten kızarıyor, terliyor, terini silmek isterken de elindeki is yüzüne bulaşıyor ve yüzü kapkara oluyor. Hoca hazretlerinin dedikleri ayniyle zuhura gelmiştir. Gence «Yüzün kara olmuş!» dedikleri zaman da nurun o karada olduğu cevabım veriyor ve hoca hazretleri yemeğini yemeden silinmeyeceğini," temizlenmeyeceğini söylüyor. Hoca hazretleri

yemeklerini yiyorlar, genç yüzünü gözünü silip abdest alıyor, hoca hazretlerinin huzurunda edeb tavriyle oturuyor ve bir daha kendilerinin eteği dibinden ayrılmıyor.

* Müridlerinden biri anlatıyor :

— Benim hoca hazretlerine bağlanışım bir kıza olan aşkım yüzündendir. Bu aşk beni çıldırtacak hâle gelmişti. Ailesi kızlarını bana vermeyince ne yapmak gerektiğini bilemedim. Bildiğim, yapmayacağım şey olmadığıydı. Nihayet bir hile düşündüm. Dki yalancı şahit tedarikleyip kızı kendime nikâh ettirdim. Sonra kadıya baş vurup şahitlerimi dinletmek istedim. Kadı hoca

hazretlerine gitmişti. Ben de gittim ve dâvamı anlattım. Hoca hazretleri buyurdular : «Senden rica ediyorum, bu dâvadan vaz geç! Senden doğruluk kokusu gelmiyor!» Hoca hazretlerinin keşifleri kalbime yıldırım gibi indi. Birden bütün hüviyetim değişti. Kendimi o kara sevdadan bomboş buldum ve hoca hazretlerinin eteklerine yapıştım. Hoca hazretleri Taşkend'e gitmek üzere

hazırlanıyorlardı. Ata binerlerken bana öyle bir nazar ettiler ki, içime ateş düştü. Elimde olmadan peşlerine düştüm. Her taraf kar içindeydi. Böyleyken ben hararetten kavruluyordum. Çizmelerimi çıkarıp yalınayak Taşkend'e kadar arkalarından gittim. Hoca Hazretleri Taşkend'te hücrelerine çekilip ateş yakılmasını emrettiler. Bana da «Gel, ısın!» diye emrettiler. O zamandan sonra

peşlerini hiç bırakmadım.

* Yine böyle, kadın alâkasının şiddetinden iradesini kaybedip hoca hazretlerine bağlanmakla kurtulanlardan bir başkası, huzurda, eski alâkalısının hayali bir an zihninden geçer geçmez şu ihtar karşısında kaldığını anlatır :

«Onunla alâkanı kesip atmışken yine mi onu düşünmektesin?»

* Bir mürid :

— Camiden çıkarken hoca hazretlerinin yakınlarından bir topluluğa rastladım. Dçlerinden biri, hepimizi yemeğe davet etti. Bir ahçı dükkânına girdik. Orada padişah kullarından, seçme, bazı güzel delikanlılar vardı. Dostlara dedim ki: «Şu civanları görüyor musunuz; bakın ne kadar güzel çocuklar!» Dediler : «Bunlara nazar meşru değildir!» Dedim : «Eğer nazar şehvetle olursa meşru değildir; fakat şehvetsiz olursa korku yoktur!» Bunun üzerine o çocukları rahat rahat seyrettiler. Oradan kalkıp hoca hazretlerine gittik. Sordular : «Nereden geliyorsunuz?» Cevap verdik : «Camiden geliyoruz!» Dediler : «Mânâsız konuşmayın! Mescide gitmek âdet olmuştur!» Sonra birden gazaba gelip seslerini yükselttiler : «Ahçıya gider ve güzel gençleri seyredersiniz! Kiminiz bunlara bakmanın meşru olmadığını söyler, kiminiz de şehvetsiz bakmakta günah olmadığını ileri sürer.» Daha sonra bana dönüp şiddetle hitap ettiler : «Ben bile şehvetsiz nazar etmeğe kaadir değilim; sen nereden peydahlandın ki, şehvetsiz nazar etmekten bahsedebiliyorsun?»

* Bazı yakınlarının rivayetine göre hoca hazretleri derlermiş ki : «Bir güzelin yanından selâmetle geçinceye dek ciğerime yüz kere kan oturur.»

* Murakabe vaziyetinde oturuyorlar. Birden başlarını kaldırıp buyurdular :

— Bir köpek gördüm. Memeleri sütle dolu, dişi bir köpek... Dokuz yavrusiyle meclisimize geldiler!

Hoca hazretleri bu sözü söylemiş, söylememişti ki, uzaktan, arkasında tam dokuz talebesi, bir fesat adam göründü. Bunlar huzura çıktılar ve hoca hazretleri kendilerine yemek hazırlatmak bahanesiyle çıkıp dönmedikleri hâlde, yemeklerini yemekte ve saatlerce oturup yârenlik etmekte ihmal

göstermediler.

* Oğlu, hoca hazretlerine damat olacak bir kadın, kendilerini imtihan etmek fikriyle, hususî surette hazırladığı bazı gıda maddelerini nişanlayıp, ayırt edilip edilemeyeceklerini anlamaya kalkıyor. Hoca hazretleri onları bir bir ayırıyorlar ve kadın, oğlunun damat olacağı büyük zâtı tanımış oluyor. Hoca hazretlerinin damatlığı şerefini kazanan, Emîr Nizameddin Abdullah'tır.

*

Emîr Nizameddin Abdullah'ın, hoca hazretlerinin kerimelerinden beş -oğlu ve üç kızı olmuştur. Oğullarının ilki, hoca Ab-düssemi'dir ki, «Mirza Hâvend» diye meşhurdur. Sultan Hüseyin Mirza zamanında Herat'ta şehit olmuş ve Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî makberesine gömülmüştür. Dkinci oğlu Abdülbedi... O da «Dost-u Hâvend» lâkabiyle meşhur. Üçüncü oğlu Abdülvâhi ve lâkabı «Hoca Şah...» Dördüncüsü Emîr Zahârüddin Mchmed, beşincisi ise Tahirüddin Mehmed...

* Bir ziyafette ev sahibine muayyen miktarda un alıp onunla yemek yapılmasını emir ediyorlar. Halbuki ev tıklım tıklım dolu ve davetliler dışarıya taşmış vaziyette... Emredilen yemek miktarı bunların onda birine bile yetmez. Ne olacak? Ev sahibi fenâ halde müteessir... Hoca hazretlerine baş vurup ne yapması gerektiğim soruyor. Cevap : «Ne dedimse o... Fazlasına lüzum yok!» Yemek dağıtılıyor ve hayretler içinde görülüyor ki, herkes yiyip içtiği ve doyduğu hâlde hâlâ tencereler doludur.

* Bir ilkbahar mevsimi... Hoca hazretleri Taşkend yolunda... Konak yeri olarak, akşama doğru bir dere kenarında, bağlılarından birinin evine iniyorlar. Namaz, yemek, sohbet, uyku vakti.

Yatacakları zaman ev sahibine «Sen benimle bir odada kal!» emrini veriyorlar. Herkes uykuda... Gece yarısı hoca hazretleri uyanıp, yattıkları odanın bir köşesindeki ev sahibine sesleniyorlar: «Uyuyor musun?» «Hayır efendim, uyanığım!» cevabını veriyorlar. «Şimdi hemen kalk, bütün ev halkını uyandır! Herkes eşyasını toplayıp ardımdan gelsin!» Sakin gecenin sessiz ve uykulu anında müthiş bir emir. Herkes uyanıyor ve yangından mal kaçırırcasına eşyasını topluyor. Bu arada ev eşyası da toplanıyor. Hoca hazretleri dışarı çıkıp yüksek bir tepeye doğru yürüyorlar, tepenin zirve noktasına çıkıyorlar ve orada oturuyorlar. Herkes ve bütün toparlanan eşya,

etraflarında... Birdenbire, dağ tarafından gelen korkunç bir uğultu ile beraber, görülmemiş bir sel. Sular ejderhâ gibi saldırıyor ve önüne gelen, ağaç, kaya, duvar, çatı, devirip her tarafı yalıyor. Hoca hazretlerinin misafir kaldıkları ev su altındadır ve emirlerini mühimsemeyip bazı eşya ve canlarını bırakanlar onların mahvolduğuna şahittir.

* Sel vakasında kendileriyle beraber bulunan şeyh îyan anlatıyor :

— Derenin taşkınında, müridler saz ve kamışlardan birer sal yapıp birer birer sudan geçtiler. Hoca hazretleri de bu sallardan birine bindiler ve beni yanlarına aldılar. Derenin ortasına ve suyun büyük bir hızla aktığı noktaya geldik. Kamışlar çözülmeğe başladı. Sular, gevşeyen bağlardan saz ve

kamışları sökerek salı dağıtıyor. Müthiş korktum. Karşı sahile bir ok atımı kadar mesafe vardı ve akıntı yerini aşıp oraya ulaşabilmemiz mümkün değildi. Hoca hazretleri hiç aldırmadan oturuyorlar. Kamışlar her an biraz daha çözülüyor ve ben korkudan eriyorum. Ruhaniyetlerine sığındım ve

tevekkülle bekledim. Birden heybetli bir ses : «Allah...» bu, hoca hazretlerinin dudaklarından dökülmüştü. Derin bir ürperti geçirerek neticeyi kolladıın. Sal, büyük akıntı noktasını aştı ve sazlarından artık hiç biri çözülmeden kıyıya vardı. Sahile gelince «Kalk!» emrini verdiler. Kalktım ve kıyıya atladım. Kendileri de beni takip ettiler. Mübarek ayaklarını toprağa basar basmaz salın dağılması ve bir çöp yığını hâlinde sulara kapılması bir oldu.

*

Hoca hazretlerinin yakınlarından biri hasta... Hastalığı gittikçe derinleşmekte... O halde ki, yanlarına dönemez vaziyette... Ramazan... Günlerden cuma... Yakınları hastadan ümit kesilmiş ve cenaze hazırlığında... Evde kimse yok. Yalnız bir cariye... Kapı güm güm vuruluyor. Cariye kapıya koşup deliğinden bakıyor. 1 Kızıl benizli, kumral sakallı, uzun boylu, sipahi kılıklı bir adam... Bir eliyle atını tutuyor, öbür eliyle kapının tokmağım indirmekte devam ediyor.

— Kimsin sen?.

— Uzak yoldan hastanın ziyaretine geldim. Hemen görmeliyim!.

Cariye kapıyı açıyor. Gelen esrarlı süvari, hastanın başucunda..

— Kimsin sen, nereden geliyorsun?

— Hoca Ubeydullah hazretlerinin bağlılarındanım. Hoca hazretleri, beni, ziyaretinde bulunmak ve size sağlık müjdesi vermek için gönderdiler. Ben sabah namazını Semerkant'ta kıldım ve yola çıkıp dört nalla buraya geldim. Akşam namazım da yine orada kılmak ve iftarı hoca

hazretleriyle etmek emrini aldım.

Bu söz bile hastaya hayat veriyor... Yatağından kımıldayamayan hasta bir anda doğrulup oturuyor. Başucunda bir şerbet... Esrarlı süvari şerbetten bir kadeh doldurup ona içiriyor ve :

— Şifa Allah'tan...

Deyip veda ediyor ve nal sesleriyle uzaklaşıyor. O sırada hastanın zevcesi, bitişikteki komşuda. Esrarlı süvarinin gelip gittiğini görüyor ve hemen eve koşuyor. Hasta yatağında, oturur vaziyette ve önünde şerbet kadehi... Hasta, ikindi namazını ayakta kılacak ve artık yatağına veda edecektir.

Esrarlı süvarinin ise kim ve ne olduğu anlaşılmayacaktır.

* Bir müride diyorlar ki:

— Sen, kalk, memleketine git, anne ve babanı ziyaret et ve onlara de ki, bana ıstırap vermesinler!.

Mürid şaşkın :

— Ne gibi ıstırap, efendim?... Fersahlarca yoldan size ıstırap mı veriyorlar?

—Sen, "dediğimi söyle onlara!.

Mürid memleketine gidiyor ve annesiyle babasının hasret kucaklarına atılıyor ve hoca hazretlerinin emirlerini bildiriyor.

Diyorlar :

— Hayret!. Sen gittin gideli her namazdan sonra ağlıyor ve hoca hazretlerinin ruhaniyetlerine yönelip «Oğlumuzu bize gönder!» diye yalvarıyorduk.

*

Bir mürid de Hoca hazretlerine kapılanışını şöyle anlatıyor :

— Hoca hazretlerini ve yüksek derecelerini uzaktan işitiyor, fakat kendileriyle bir temas ve münasebet sahibi bulunmuyordum. Bir gün, yegâne malım olan genç kölem kayboluverdi. Onu aylarca aradım ve bulamadım. Onun bana faydası ve benim ona ihtiyacım büyüktü. Aramadığım yer kalmamış, hiç bir noktada bir ize bile rastlamamıştım. Bir gün kırlarda yine kölemi aramak için dolaşırken, yakınlariyle birlikte hoca hazretlerini gördüm. Hemen ellerine sarılarak öptüm ve

hâlimi arzettim. «Bu kapıyı ancak siz açabilirsiniz, bana kaybolan kölemden haberi ancak siz verebilirsiniz!» dedim. Buyurdular : «Biz toprak ve ziraatle uğraşan bir kimseyiz. Böyle işlere aklımız ermez!» Fakat ben, acıklı . acıklı, ısrarımda devam ettim. «Sığınağım sizsiniz! Lütuf buyurunuz!» dedim. Ellerini uzakta bir köye doğru çevirdiler : «Köleni hiç bu köyde aradığın oldu mu?» Cevap verdim : «Nice defa aradım, fakat bulamadım!» Dediler : «Git, bir kere daha ara, belki bulursun!» Köye gittim. Bir de ne göreyim? Bizim köle, önünde su dolu bir desti ve uzağında bir ırmak, kuru bir noktada dalgın dalgın düşünüyor. Macerasını anlattı : «Beni bir adam ayarttı ve uzaklarda oturan bir adama sattı. Aylardır onun hizmetinde kaldım. Bugün o adam bu köyde bir bildiğine geldi. Beni de yanına aldı. Bana ırmaktan bir desti su alıp getirmemi emrettiler. Suyu

doldurdum, tam destiyi omuzlayıp eve döneceğim anda kendimi bu kuru yerde buldum. Ne olup ne bitti, anlayamadım. Şaşkınlık ve dalgınlığım ondan...» Bir anda hoca hazretlerine itikadım son

haddine vardı. Hemen köleyi azat ettim ve kendilerinin hizmetine koştum.

* Hoca hazretleri, sultanların mâni olması ve müftülerin fetva vermesiyle Hicaz seferinden mahrum kalmışlardı. Bu bakımdan mübarek topraklara yüz sürememişlerdi. Fakat ne esrardır ki, Irak

şeyhülislâmı Mîr Abdülvehhab'ın nakline göre, Mekke'de Şeyh Abdülmuattâ hazretleri, orada, hoca hazretleriyle defalarca buluştuklarını ve görüştüklerini ifade etmişlerdir. Verdikleri tafsilât,

gösterdikleri şekil ve şemail ve anlattıkları sözler de hoca hazretlerine noktası noktasına uymaktadır.

* Mevlânâ zâde Nizameddin :

— Kış zamanıydı. Günlerin en kısa olduğu bir mevsim... Hoca hazretleriyle bir köyden bir köye gidiyorduk. Dkinci namazını yolda kıldık. Güneş solmaya başlamış ve ufuk çizgisine yaklaşmıştı. Menzilimiz gayet uzaktı ve bu vaziyette ona gecenin geç saatlerinden evvel varmak ihtimali yoktu. Etrafta ise barınılacak hiç bir yer yoktu. Her taraf bozkır. Kendi kendime düşünmeğe başladım : «Menzil ırak, vakit akşam, yol korkunç, hava soğuk, sığınılacak yer yok; halimiz ne olacak?» Hoca hazretleri atlarını hızla sürüp gidiyorlar ve hiç bir telâş eseri göstermiyorlardı. Dçimden bu

düşünceler geçince başlarını bana döndürdüler ve «Yoksa korkuyor musun?» diye sordular. Sükût ettim. «Bu düşünceleri kafandan kov ve atını sıkı sürüp yol almaya bak! Belki güneş batmadan menzilimize ulaşırız.» Böylece atlarımızı sıkı sürerek yol almaya başladık. Bir hayli yürüdükten sonra dikkat ettim ki, güneş daima yerinde... Ufka yakın bir noktada ve göğe çivilenmiş gibi... Ciğerime kadar ürperdim ve kendimi hoca hazretlerinin bâtınlarına teslim edip, başım önümde, yol almaya devam ettim. Yürüdük, yürüdük, yürüdük... Güneş hep aynı noktada... Köye girer girmez, sanki güneş söndürülmüş gibi birdenbire zifiri karanlık içinde kaldık. Kerametin bu derecesi

karşısında kendimden geçtim ve hoca hazretlerine sormaktan kendimi alamadım : «Hocam, Allah için söyleyiniz, bu ne sırdır?» Gülümseyerek cevap verdiler: «Bu, tarîkatin hokkabazlıklardandır. Gaye bu değildir!»

(Aynı menkıbeyi, Nefahat'ta Hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin muazzam tasarrufları arasında görüyoruz. Keramet her kime ait olursa olsun, neticede bir islâm velîsinindir ve Dslâmın malıdır.)

HOCA HAZRETLERDNDN EVLADI VE YAKIN AKRABASINDAN

Hoca hazretlerinin ilk oğullan Mehmed bin Abdullah... Bâtın ve zahir ilimlerinde derin; ve naklî ve aklî meselelerde kemâl derecesinde... Kur'ân, sünnet ve siyerde en ince meseleleri çözebilecek

ihtisasa sahip... Böyleyken bâtın ilimlerinde de hoca hazretlerinden pay sahibi... Hoca hazretleri, oğullarına âdeta hürmet derecesinde bir sevgi ile bağlıydılar. Bir gün meclislerinde giyim ve kuşamdan yana tekellüfsüz otururlarken oğullarının gelmekte olduğu haberi verildi. Hemen harem tarafına geçip tekellüflü şekilde giyindiler ve oğullarım karşılamak üzere dışarı çıktılar. Sonra onu baş köşeye, kendi yanlarına oturttular. Etraflarında Se-merkant'ın en ileri âlimleri, mahdumlarına Beyzâvî tefsirinden bir parça okuttular ve şerhini istediler. «Hazret-i Hâcegân» lâkaplı mahdumları öyle hikmetler bildirdi ki, hayran olmayan kalmadı. Giderken de mahdumlarını kapıya kadar

uğurladılar ve sonra yerlerine geçip önceki tekellüfsüz kılıklarına büründüler.

* «Reşahat» sahibi:

— Bir gün hoca hazretleri mahdumlarını görmek arzusu ile bulundukları köye doğru yola çıktılar. Ben de, tek başıma, ardlarından gittim. Meğer Hâcegân hazretleri, fakirin ismini daha evvel

biliyorlarmış. Pederimin bazı eserlerini okumuşlar. Bana iltifatlar ettiler ve buyurdular : «Pederinizin vaazlarını ve nefeslerinden aşağı yukarı herkesi faydalandırdıklarını işitmiştim. Tefsir inceliklerinde de misilsizmişler...» Bir aralık söz :

?????????????? ???????????????????????????????????

Yâ Nâru kûni berden ve selâmen âlâ Dbrahim

âyetine intikal etti. Hakimlerin, nâr (ateş) kelimesini Nemrud'un gazap ateşi; ve berd (soğukluk) kelimesini de o gazabın söndürülmesiyle tefsir edişlerini kabul etmediler. Âyetteki ateşi maddî, soğukluğu da o maddeye müesser bir vakıa olarak ifade ettiler ve bu hususta öyle deliller

gösterdiler ki, kaleme alınsa bir kitapçık olurdu. Hikmetleri ise en yüksek idrak seviyesine göreydi. Bu fakiri üç gün, üç gece alakoydular ve uyku zamanı dışında hiç yalnız bırakmadılar. Dkimiz

yalnız kaldıkça hoca hazretlerinden bahis açtılar ve onlara bağlılık usullerinden ve sohbetlerinden faydalanma ölçülerinden nice nükteler söylediler. Üç gün sonra bu fakire gitme müsaadesi verdiler ve bir de at inayet edip rahat seyahat imkânını sağladılar. Baht Hanın zuhurunda ve Özbek

taifesinin Semerkant'ı istilâsında Endican taraflarına kaçıp oradan beka âlemine göçtüler. Mübarek kabirleri oradadır.

* Mahdumları anlatıyor :

— Hoca hazretleri Taşkend'deyken akrabamızdan bize komşu bir kimse, hasta yatıyordu. Halam onu ziyaret etmek istedi. Hoca hazretleri «Ziyaret gerekmezi» diye ona engel oldular ve o sırada Firket tarafına gittiler. Halam, hoca hazretlerinin gidişini fırsat bilerek, hazır kendileri yokken bir

ziyaret yapayım diye evden dışarı çıktı. Evden sokağa adımını atar atmaz, at üzerinde hoca

hazretleri :

«Hastayı ziyarete mi gidiyorsun? Sana da hastalık geçer diye korkmuyor musun?. O zaman da seni ziyaret etmek lâzım geleceğini düşünmüyor musun? Hemen geri dön!» Halam hemen geri dönmüş ve dönmesiyle beraber ateşi yükselerek yatağa düşmüş... Nice zaman sonra Hoca hazretleri

Firket'ten dönmüşler ve halama demişler ki : «Sana gitme dediğim hâlde hasta ziyaretine gidip hasta olmak nene gerekti?» Benim halam irfan sahibi kadınlardandı. Hoca hazretlerinin iltifatiyle Allah ehlinin yüksek derecelerine ermişlerdi.

Mahdumları anlatıyor :

— Hoca hazretleri hâllerinin başındayken kendilerine sık sık kabz (bunalma ve daralma) arız olurdu. Her kabza tutuluşlarında sokağa çıkıp tekrar gelirler ve her defasında başka şekillerde (hal'-ü-leks) görünürlerdi. Fareza on defa gidip gelseler, her birinde ayrı adam olarak göze çarparlardı. Öyle zaman olurdu ki, haremdeki kadınlar «evde bir yabancı erkek var!» diye çığlığı basarlardı. Hoca hazretleri de tebessüm edip yine kendi aslî şekillerine dönerlerdi. Bu yüzden neşelenerek kabzları da kalkardı.

* Büyüklerin şekil değiştirme kudretlerine ait bu nakiller, Mevlânâ Cami hazretlerinin Nefahat'lerinde yazdıkları gibi, hoca Nasırüddin Ubeydullah hazretleri tarafından Mevlânâ Yakup Çerhî hazretlerinde müşahede bir tecelli ile de sabittir. Hoca Nasırüddin Ubeydullah hazretleri Mevlânâ Yakup Çerhî'nin yüzünde hafif bir leke görüyor ve bundan içine soğukluk düşüyor. Sert ve haşin bir muamelede gördüğü içinde bâtını ondan dönüyor ve alâkası kaybolacak hale geliyor. Dkinci ziyaretinde ise hem şekil, hem de ülfetini o kadar değişmiş, güzelleşmiş, tatlılaşmış buluyor ki, «Bu kadar güzellik, incelik ve cana yakınlığı o zamana kadar kimsede görmemiştim!» diyor.

* Mevlânâ Câmi hazretleri :

— Hoca hazretleri şekil değiştirmeğe (hal'-ü-leks) ait bu bahsi anlatırken, benim fevkalâde sevdiğim ve bağlı olduğum bir azizin şekline büründüler. Vefatından beri de hayli zaman geçmişti. Ondan sonra o şekil değiştirip (hal'edip) yine kendi öz heyetlerinde göründüler. Bir aralık bu tecelli benim hayalim üzerinde bir tesir midir, gördüğüm kendi vehmim midir diye düşündüm. Fakat

sonradan öğrendim ki, hoca hazretleri başkalarına da o şekilde görünmüşler. Benim kanaatime göre bu iktidar hoca hazretlerinde iradî, yani emir ve arzularına bağlı bir keyfiyetti. Ve Mevlânâ Yakup Çerhî vakasının ispatı için belirtilmiş bir marifet...

* «Reşahat» sahibi:

— Mevlânâ Hacı Mirza ve Hafız Dsmail isimli, Sadeddin Kaşgarî hazretlerine bağlı iki mürid, hoca hazretlerinin, kendilerine, üstadları Mevlânâ Sadeddin şeklinde göründüğünü söylemişler ve

hâdisenin zaman ve mekânım sıhhatle tayin etmişlerdir. Filân zamanda, falan yerde, bir ağacın dibinde ve bir dere kenarında...

* Mahdumları anlatıyor :

— Hoca hazretleri, Mirza Ebu Said'in ricasiyle Taşkend'ten göçüp henüz Semerkant'a gelmemişlerdi ki, hizmetkârlarından birine Semerkant'a giderek kendilerine birkaç kutu sâf bal almasını emrettiler. Adam gitti, balı aldı, teneke ve tahta kutulara yerleştirdi, kutuları da sahtiyanla gayet sağlam şekilde bağlayıp dönmeğe hazırlandı. Tam o anda gözü, tanıdığı bir dükkân sahibine ilişti. Dükkâna uğrayıp sahibiyle biraz dertleşmek istedi. Kutuları önüne koyup bir kenara ilişti. O sırada dükkâna gayet güzel bir kadın geldi ve eskiden beri tanıdığı dükkâncı ile konuşmaya başladı. Hoca hazretlerinin hizmetkârı kadına birkaç kere şehvetle nazar etmekten kendini alamadı. Nihayet yola düzüldü, yerine vardı ve kutuları hoca hazretlerinin önüne koydu. Hoca hazretleri gazapla

kaşlarını çattılar ve bağırdılar: «Ey saadet yoksunu adam, ben sana bal ısmarlamıştım, sen bana şarap mı getiriyorsun?» «Aman efendim, ben size emriniz gereğince saf bal getirdim!» Kutuları açtılar ve şarapla dopdolu olduğunu gördüler.

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca hazretlerinin mahdumları, Seyyid Takiyüddin Mehmed Kermanî hazretlerinin damadı idiler. Seyyid hazretlerinin kerimelerinden üç oğulları ve iki kızları olmuştu. Dlk oğlu, hoca Nizameddin Abdülhadi, ikincisi, Hâvend Mahmud, üçüncüsü hoca Abdülhak... Zevcelerinin vefatı üzerine nikahladıkları ikinci haremlerinden de yine üçü erkek ve ikisi kız, beş çocukları oldu.

Birincisi hoca Abdül'alîm, ikincisi hoca Abdülşehid, üçüncüsü hoca Abdülfeyz... Bir Türk cariyesinden de hoca Mehmed Yusuf isimli yedinci erkek evlâd...

* Hoca hazretlerinin ilk oğullan Mehmed bin Abdullah «Hazret-i Hâcegân» dan sonra ikinci oğulları, hoca Mehmed Yahya'dır. Babalan tarafından son derece sevilen ve makbul tutulan evlât... Hoca hazretleri, ömürlerinin sonuna doğru Mehmet Yahya'yı vekilleri tayin ettiler ve kabirlerinin

mütevelliliğini ona verdiler. Hoca hazretlerinin meclislerine her gelişinde en ince bir irfan lisaniyle konuşur ve muazzez pederini muhatap tutardı. Şu şekilde ki, mecliste daima ilim ve fazla ehli hazır bulunur ve kendisini dinlerdi. Mevlânâ Câmi hazretleri, Mehmet Yahya'yı gayet muhterem tutar ve ona itimat ve itikadını daima muhafaza ederdi. Derdi ki : «Hoca Mehmet Yahya hazretlerinin

«Hâcegân» silsilesiyle manevî münasebeti tamdır. Zira ağabeyi Hâcegân hazretlerine ilmî nisbet galip olmuşken kendilerine cezbe nisbeti hâkim olmuştur.»

«Reşahat» sahibi :

— Bir gün hoca Mehmet Yahya hazretleri bu fakire dediler ki : «Gel, seninle Mevlânâ Muhammed Rûsî hazretlerini görmeğe gidelim!» Fakir, bu emir üzerine kendilerine refakat ettim. Mevlânâ, camie bitişik evlerinde bizi kabul etti. Takındığı edeb ve ta'zim tavrı büyüktü. Buluşmamız,

başından sonuna kadar sükût içinde geçti. Ertesi gün Mevlânâ Rûsî hazretlerine gittim. Dedi ki: «Hoca Mehmet Yahya hazretlerinde bu ne letafet ve istidattır ki, dün kendileriyle karşılaştığım zaman nisbetlerine duyduğum incizap yüzünden, az kaldı, haykıracak ve üstümü başımı

paralayacaktım. Bu sözü Hoca Mehmet Yahya hazretlerine naklettim. Buyurdular : «Mevlânâ ile karşılaştığımız zaman ben kendimi nefye-dip onu ispat ettim. Bende fazilet adına ne gördülerse kendilerini gördüler.»

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca Mehmet Yahya hazretleri, pederleri hoca Ubeydullah hazretlerinin vefatından sonra kendilerini büsbütün «Hâcegân» nisbetlerine verdiler. Yıllarca, gecelerini, hoca Ubeydullah hazretlerinin kabirleri karşısında geçirirler, sabaha kadar vakitlerini, dizleri üzerinde ve

murakabeye tahsis ederler ve teheccüt namazından başka bir vesileyle yerlerinden kalkmazlardı.

* Horasan ahalisinden biri hoca hazretlerinin vefatlarından sonra Semerkant'a geliyor. «Hâcegân» yoluna bağlı bir adam... Hoca hazretlerinin kabirleri başında hoca Mehmet Yahya hazretlerini görüyor. Sohbetleriyle huzur kazanıyor. Bir gün evlerine gidip, eşikte, kendilerinin haremden çıkmalarını bekliyor. Bu arada içinden şunları geçiriyor : «Hoca Ubeydullah hazretleri bir bakışta dilek sahibini kendinden geçirir ve şuur alemiyle alâkasını keserdi. Oğlunun tasarruf kuvveti mi az, yoksa kendisine lâyık mürid mi bulamıyor?...» O sırada Hoca Mehmet Yahya hazretleri haremden çıkıp geliyor ve derdine derman arayan insanın yanına oturuyor. Ve diyor : «Tasarruf ehli çeşit çeşittir. Bazıları Allah'ın izniyle, diledikleri zaman ve diledikleri insan üzerinde tasarruf

kuvvetlerini gösterirler. Bazıları ise gaipten emir gelmedikçe, tasarruf kuvvetlerine rağmen hiç bir şey izhar etmezler.. Memur olmadan da kimseye yönelmezler. Bir kısmı da öyle bir hâle düşerler ki o hâlin galip gelmesiyle hüviyetlerini kaybederler, şuurdan yana mağlûp olurlar ve ancak bu hâlde tasarruf iktidarını kazanırlar. Dmdi; bir insan ki, ne muhtardır, ne mezundur, ne memurdur, ne de mağlûptur, ondan tasarruf beklememek lâzımdır.» Hoca Mehmet Yahya hazretleri bu sözü

söylerken muhatabında öyle bir tesir doğuyor ki, kendini kaybediyor ve yere yığılıyor. Neden sonra kendine gelince bir şilte üzerine yatırılmış olduğunu ve hoca Mehmet Yahya hazretlerinin, yanı başında, murakabe hâlinde bulunduğunu fark ediyor. Ve o günden sonra, hem hoca Mehmet Yahya hazretlerindeki tasarruf kudretine inanmış, hem de tasarrufun ne demek olduğunu anlamış

bulunuyor.

«Reşahat» sahibi:

— Hoca Mehmet Yahya hazretleri, son derece gayretli ve sert tabiatli idiler. Babalarına son derece muhabbetlerinden, kimsenin hoca Ubeydullah ile bâtını münasebete girişmesini istemezlerdi. Zira bir yanlışlık ve usule aykırılık olacağından korkarlardı. Müridlerden birkaçının, babalarından

manevî tokatlar yediklerini görmüşlerdi. Bu yüzden müridler, hoca Mehmet Yahya hazretleri meclise geldikçe sohbetlerini keserlerdi.

* «Reşahat» sahibi :

— Hoca Mehmet Yahya hazretleri, müridlerin hâllerine karşı gayretlerinden üç kere Hicaz istikametinde yola çıkmışlar, pederlerinin sohbetinden uzaklaşmışlar ve her defasında, hoca Ubeydullah hazretlerinin tasarrufu ile uzak mesafelerden geriye dönmüşlerdir.

*

Bir gün hoca Mehmet Yahya hazretleri, öğle namazından sonra bir kenara çekilmiş, hoca Ubeydullah hazretleriyle sohbet ediyor ve babasına kendi bâtını hâllerinden bahsediyordu. Müridler ise, uzakça bir yerde, sohbetin nihayetlenmesini bekliyor, baba ile oğulun mahrem havalarını

bozmaktan çekingen duruyorlardı. Sohbet uzadı ve ikindi namazı vakti yaklaştı. Müezzin, büyük velî ile oğlunun sohbetlerinden haberli olmadığı için minareye çıktı ve ezanı vaktin ilk kısmında okudu. Hoca hazretleri abdest almaya kalktılar ve Mehmet Yahya hazretlerinin bazı sözleri

tamamlanamadı. Hoca Mehmet Yahya zannetti ki, müridler, sabırsızlıklarından ötürü müezzini çabuk ezan okumaya davet ettiler. Gazapla yerinden kalktı ve müridlerin arasına girip şöyle dedi : «Hoca hazretlerini size bırakıp gidiyorum! Kendisiyle dilediğiniz gibi sohbet edebilirsiniz!» Ve atına atlayıp, hoca hazretlerine danışmadan ve kimseye haber vermeden Hicaz'a doğru yola çıktı. Hizmetçilerine bile haber vermeden ayrıldığı için, bunlar, haberi alınca hemen bütün yol icaplarını nazara alıcı ve yerine getirici bir kervan düzenlediler ve hoca Mehmet Yahya'nın arkasına düşüp hızlı hızlı yol aldılar ve ona uzak bir yerde yetiştiler. Hoca Ubeydullah hazretleri vaziyeti

müridlerden öğrendiler ve Horasan'da Mevlânâ Câmi hazretlerine sür'atli bir tatar gönderip, oğullarını geri çevirmesini istediler. Mevlânâ Câmi hazretleri, Herat'ta, Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî kabri yanında hoca Mehmet Yahya'yı buldu ve son derece nazik ve hürmetkar bir dille, geri

dönmelerinin münasip olacağım anlattı. Hoca Yahya hazretlerinin, aynı nezaket ve hürmetle verdiği cevap: «Bu seferin yerine getirilmesine öyle şiddetli bir azimle karar verilmiştir ki, aksini yapmaya hiç bir takat yetemez!» Hoca Mehmet Yahya yoluna devam etti ve öyle bir noktaya vardı ki, yolun artık kapanmış, kapatılmış olduğunu gördü. Hasta olmuş ve babasından uzaklaşmaya her davranışında ateşinin yükseldiğini, durunca ve yol almaktan vaz geçince de düştüğünü görmüştü. Anlamıştı ki, hoca Ubeydullah hazretleri onun yolunu kesmiş ve ilerlemesine engel olmuştur. Bir gece de rüyasında şunu gördü : Babası Hoca Ubeydullah hazretleri kendisini davet ediyor :

«Oğlum, hemen dön ve gel!» Bu rüyanın tesiri kendisinde öyle oldu ki, gün ışıldamadan atına atladı ve hizmetçilerine «Arkamdan gelin!» emrini verip atının başını Horasan yönüne çevirdi ve kamçısını şaklattı. Arkasından, hizmetçiler, acele acele hazırlanıp efendilerine katılmak üzere birbiriyle yarış ede dursunlar.

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca Mehmet Yahya hazretleri dönüş yollarında Heri'ye uğradılar ve hiç durmadan mesafe almaya devam ettiler. Fakir, kaş göz arasında kendileriyle anlaşıp refakatlerine katıldım. Sefer, 893 tarihinin Rebiülevvel başlarındaydı. Hoca Mehmet Yahya o kadar hızlı yol alıyordu ki, atım gayet kuvvetli olduğu halde kendisini ancak muayyen bir yere kadar takip edebildim. Yolda kendisine sormak istemiştim : «Evvelâ Hicaz'a sefer niyet edip bunca mesafeden sonra geri dönmenizin

sebebi nedir?» Fakat, edep düşüncesiyle : «Kendileri söylesinler, ben sormayayım!» diye düşünmüştüm. Artık kendisini takip edemez olduğum o yere gelince bana dediler ki : «Ben gayet hızlı yol alıyorum. Atlarımı da sık sık değiştiriyorum. Siz bana refakatte zahmet çekiyorsunuz! Size uygun olan, arkadaki yakınlarımızın deve katariyle rahat rahat gelip bizi Semerkant'ta bulmanızdır, böyle yapınız!» Ve sonra içimden geçen suali cevaplandırdı ve gördüğü rüyaya kadar her şeyi

anlattı : «Görüyorsunuz; ne kadar hızla dönmeğe çalışıyorum! Hoca hazretleri cezbelerinin kemendini boynuma saldılar. Beni çekiyorlar! Huzurlarına bir an evvel varıp dizlerine düşmeden ıstırabımı dindirmeğe imkân yoktur!» Ve atını kamçıladığı gibi yanımdan uzaklaştı. Ben de

arkadakileri bekledim ve onlara katılarak, hoca Mehmet Yahya'dan bir ay sonra Semerkant'a ulaştım.

*

Hoca Mehmet Yahya hazretleri :

— Bundan bir müddet sonra, gönlüme yine Hicaz seferi arzusu düştü. Bu arzu bende büyüdükçe büyüdü ve mukavemete mecal bırakmadı. Bir yakınımızdan Hoca hazretlerine gidip benim için Hicaz'a sefer izni almasını rica ettim. Gitmiş ve huzura yüz sürerek müsaade niyaz etmiş. Hoca Ubeydullah hazretleri sormuşlar : «Bu seferden muradı nedir?» Cevap gönderdim : «Bu

mukavemet edilmez arzuyu içime düşüren, Allah Resûl'üne ait bir hadîstir.» Ve :

???? ???????? ?????????????????????????????????

Men zare ni meyyiten fe ke ennema zareni hayyen

hadîsini okudum. Kâinatın efendisi, bu hadîsleriyle, kendilerini ziyareti hayatta bulunmanın bir borcu olarak gösteriyorlardı. Hoca hazretleri cevaplarını bildirdiler: «Üç gün beklesin; üçüncü gün kararımızı öğrenir...» Üçüncü gün bir rüya gördüm : Allah'ın Resûl'ü karşımda... Ayaklarına

düşüyorum. Babamı çağırmamı emrediyorlar ve onunla konuşacaklarını bildiriyorlar. Hemen koşup hoca hazretlerini çağırıyorum... Aceleyle geliyor. Allah'ın Resûl'ü, babamı sağ taraflarına

oturtuyorlar. Bense diz üstü, karşılarındayım. Gözlerim yumulu, bekliyorum. Gözümü açınca görüyorum ki, karşımda Allah'ın Resûl'ü şeklinde iki insan var... Babam yok ve yerinde, aynen peygamberler peygamberine eş bir vücut... ikisinin birbirinden ayırt etmeğe imkân yok. Hangisi babam ve hangisi Allah'ın sevgilisi?. Seher vaktine yakın uyanmışım. Hemen suya koştum, abdest alıp hoca hazretlerinin hizmetine can attım. Gördüm ki, teheccüt namazını kılmışlar, murakabede oturuyorlar. Yavaş yavaş ilerleyerek karşılarına çöktüm. Başlarım kaldırdılar ve buyurdular :

«Hoca Mehmet Yahya! Muradın yerine geldi ve cevabını aldın mı?. Artık beni üzme ki, yaşım ilerlemiş ve ihtiyarlık gelip çatmış bulunuyor!» Hemen

ayaklarına yüz sürdüm ve artık eski fikirlerimi bir daha gönlüme uğratmadım.

* Hoca Mehmet Yahya hazretleri :

— Hoca Ubeydullah hazretleri bana «rabıta» talim etmişlerdi. Bir gün yakınlariyle birlikte, huzurlarındaydık. Düşündüm : «Acaba rabıta hoca hazretlerinin çehrelerini hayal ederek mi olur, yoksa gözlerini mi?» Bu düşünceyle kendilerine baktım. Gördüm ki, şehadet parmaklariyle

kaşlarının arasını işaret ediyorlar. Anladım -ki, rabıta, mürşidi iki kaşı arasından hayal ederek bürünülen bir keyfiyet. Hoca hazretleri, yakınları dağıldıktan sonra aynı keyfiyeti lisanlariyle de ifade buyurdular.

* Hoca Mehmet Yahya hazretleri:

— Bir kere bâtınımda müthiş bir kargaşalık oldu. içime menfî fikirler üşüşüyor ve dimağımın her zerresini ayrı ayrı kemiriyordu. «Havâtır» hücumuna uğramıştım. Doğru huzurlarına koştum. Bir kenarda oturmuşlar, işlerine bakan vekil ve mutemetleriyle konuşuyor, hesap görüyorlardı, işlerinin bitmesini bekledim. Fakat bitmedi, uzadıkça uzadı. Istırabım tahammül edilir gibi değildi.

Çatlayacaktım. O anda bana bir şey oldu. Üzerinde sayısız kuş bulunan bir ağaca taş atılmış da bütün kuşlar bir anda uçmuş gibi, içimde «havâtır» adına hiç bir şey kalmadı. Kalbim tam bir itminan kazandı. Hoca hazretlerine baktım; bir taraftan hesap görmeğe devam ediyorlar ve bir taraftan, kesik kesik ve sık sık bana nazar ediyorlardı. Kimsenin işitemeyeceği bir sesle bana Farsça

bir mısra okudu : «Bu vardır, öyle ise o vardır, şu da vardır.» Sonra adamlarına dönüp : «Bizim oğlumuzla görüşülecek hususî bir işimiz var, bu kadar yeter!» buyurdular ve adamlar gidince

dediler : «Bir adamın gönlüne küçük bir perişanlık düşmekle, onun hatırı için işten kalmak olmaz! Böyle şeyleri gönlüne yaklaştırma ve kafandan kovmayı öğren!»

* «Reşahat» sahibi:

— Hoca hazretleri, hoca Mehmet Yahya'ya, Kerbelâ kurbanı büyük şehit Hazret-i Hüseyn'den sık sık bahseder ve : «Senin istidadın Hazret-i Dmamın ruhaniyetiyle münasebet ve alâka halindedir» buyururlardı. Böylece akıbet bakımından da Hazret-i Hüseyn ile hoca Mehmet Yahya arasında bir yakınlık ve benzerlik gördüklerini belli ederlerdi. Gerçekten, hoca hazretlerinin vefatlarından sonra, söyledikleri zuhur etti. Şah Baht hân Semerkant'ı aldı ve 906 yılında Hoca Mehmet Yahya

hazretlerini tutturmak istedi. Bütün malını, mülkünü, kıymetli eşyasını elinden aldılar. Hoca Mehmet Yahya o demlerde şöyle konuştu : «Hoca hazretlerinin defalarca işaret buyurdukları akıbet, sanırım ki, bu aşûrâ mevsiminde tezahür eder.» O günlerde, sultan, kendilerine Horasan'a gitmek için izin verdi. Hoca hazretleri de, zevceleri, çocukları ve yakın akrabasiyle Horasan'a doğru yola çıktı. Sultanın hoca Mehmet Yahya'ya müsamaha gözüyle bakmasına rağmen bazı Özbek

emirleri, onun Horasan'a geçmesini doğru bulmadılar. Hoca Mehmet Yahya'nın Horasan'da taraftarlarını derleyip bir fitne çıkaracağı şüphesine kapıldılar. «Mülkün nizamı onun

öldürülmesidir!» diye düşündüler. Fikirlerini de sultana bildirdiler. Sultan, hoca Mehmet Yahya'ya meyil sahibi olduğu için bu fikri kabul etmedi. Fakat emirlerinin teklifini de reddedemedi. Nihayet kendisine o kadar direnildi ki : «Ne yaparsanız yapın! Dini ve memleket nizamına uygun düşeni yerine getirin!» Demeğe mecbur oldu. Fakat bir taraftan da hoca Mehmet Yahya'yı korumak için tedbir aradı. Kendi atlarından gayet kuvvetli ve çabuk bir hayvanı hocaya gönderdi ve şu haberi iletti :

«Emirlerden bazılarının size kasdı vardır! Benim mukavemetime karşı gelmişler ve kasdlarım icraya karar vermişlerdir! Kendilerine mâni olmak mümkün değildir! işte size kuvvette ve çabuklukta eşsiz bir at gönderiyorum! Benim ona güvenim vardır. Bir gecede 30 fersah yol alır ve yorulmak nedir bilmez. At size ulaşır ulaşmaz, kendi topluluğunuzdan çıkın ve ona atlayıp selâmete kavuşun ve bir an evvel Horasan'a ulaşın! Evlât ve yakınlarınızın geride

kaldığına üzülmeyin!. Ben onları korur ve kimseyi onların kılına dokundurmam!» Atı getiren sultanın adamı «Haydi atlayın ve sultanın dediğini yapın!» sözünü söyleyince hoca Mehmet Yahya'dan şu cevabı aldı: «Ben yakınlarımı gerilerde ve başsız, himayesiz bırakıp kaçamam! Hoca hazretleri bana her zaman, tenhada, bazı hâllerin ve büyüklerin akıbetine benzer tecellilerin zuhur edeceğinden bahsederlerdi. Ben bu tecellileri bekliyorum! Hayr neyse ve neredeyse zuhur etsin. Sultana bizden selâm söyleyin. Lütfettiler ve büyük kerem ve insanlık gösterdiler. Allah onlara hayr ile ecr versin. Bu kuvvetli atı da geri götürün!» Sultanın adamı bütün ısrarlarına rağmen

muvaffak olamadı ve kuvvetli atı yedeğe aldırarak geri döndü. Hoca Mehmet Yahya hazretleri de, aile efradiyle beraber aheste yol almaya devam etti. Nihayet, Semerkant'a dokuz fersah mesafedeki Taşkend'e eriştiler. Hoca Mehmet Yahya hazretleri yolda demişti ki: «Ben hayretteyim! Niçin hâlâ hoca Ubeydullah hazretlerinin keşifleri zuhur etmemiş bulunuyor? Ben bilirim ki, kendilerinin işaret ve beşaretleri y anılmaz ve olduğu gibi çıkar. Şu ana kadar bir zuhur olmadığına göre acaba bu sessizlik ve hareketsizliğin hikmeti nedir?» Bu hayret ve bekleyiş içinde Taşkend köylerinden birine girdiler. O gün aşûrâ mevsimi Muharrem ayının on birinci günü... Birden, ufukta bir toz bulutu. Özbek atlıları dört nala geliyor. Sayıları birkaç yüz... Hemen hoca Mehmet Yahya

hazretlerinin kervanını sarıyorlar ve Hoca Mehmet Yahya hazretleriyle iki oğlu, hoca Mehmet Zekeriya ve hoca Abdülbaki'yi kılıçlarına hedef tutuyorlar. Sair evlât ve akrabasını da alıp Semerkant'a götürüyorlar. Hoca Mehmet Yahya ve iki oğlunun cenaze namazında o kadar insan

birikti ki, görenler, kendilerini kıyamet arsasında sanabilirlerdi. Hoca Mehmet Yahya ve iki oğlunu, hoca Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin yanına defnettiler.

* Hoca Ubeydullah hazretlerinin en ileri derecede yakınlarından biri de Mevlânâ Seyyid Hasan. Mevlânâ Seyyid Hasan, nisbetinin başında küçük bir çocuk. Babası onu Hoca Ubeydullah hazretlerine götürmüş. Hoca hazretlerinin yanında bir kutu bal duruyormuş. Çocuk balı görünce hemen atılmış ve onu iştihali iş-tihalı atıştırmaya başlamış.

Hoca hazretleri manzarayı gülümseyerek seyretmişler ve çocuğa sormuşlar :

— Yavrum, senin ismin ne?

Hâlâ bal yemekle meşgul çocuk cevap vermiş :

— Benim ismim bal!

Hoca hazretleri bu cevaptan fevkalâde hoşlanmışlar ve Buyurmuşlar :

— Bu çocukta muazzam bir istidat var. Zira küçücük bir bal lezzetini almakla ona kendisini öyle verdi ki, onun sevgisinde eridi ve kendisini o zannetti. Elbette ki, bu çocuğun can damağına baldan üstün bir lezzet değecek ve o lezzet çocuğu istihlâk edip kendisine katacaktır.

Mevlânâ Seyyid Hasan'ı babasından isteyip kendi terbiyeleri dairesine almışlar, mektebe göndermişler, hatme ve ilim tahsiline memur kılmışlar. Bütün bunlar devam ederken de, Seyyid Hasan, hoca Ubeydullah hazretlerinden bâtın feyzini almış ve kısa zamanda kemâl mertebesine ulaşmış.

* «Reşahat» sahibi :

— Mevlânâ Seyyid Hasan'ın bâtın terbiye ve tasarrufunda büyük kuvveti vardı. Fakat hoca Ubeydullah hazretlerine hürmetlerinden, kendisini mürşid yerine koyacak böyle bir hareketten çekinirlerdi. Bir gün hastalanmış ve yatağa düşmüştü. Hoca Ubeydullah hazretleri, Mevlânâ Kaasım

hazretlerine, Seyyid Hasan'ı ziyaret edip etmediklerini sordular ve etmedikleri cevabını alınca, Mevlânâ Kaasım gibi bir büyüğe şöyle dediler : «Sen onu ne sanıyorsun? O senin

anlayışından çok yüksektir! Sen ki, Mevlânâ Kaasım'sın, Seyyid Hasan'a elli yıl hizmet etmek mevkiindesin!»

* «Reşahat» sahibi:

— Bir gün hoca hazretleri Mevlânâ Seyyid Hasan hakkında şöyle buyurdular : «Bizim Mevlânâ Seyyid Hasan'ımız manevî kemâllerde şeyh Rükneddin Alâüddevle'den asla eksik değildir.

Aralarındaki fark sadece şudur ki, Rükneddin şeyh oldu, Mevlânâ Seyyid Hasan olmadı.

*

Hoca Ubeydullah Hazretleri:

— Mevlânâ Rükneddin Hâfî hazretleri derlerdi ki: «Şeyh Bahaeddin Ömer'in bidayeti (başlangıcı) şeyh Rükneddin Alâüddevle'nin nihayeti idi.» Ben bu sözü Şeyh Fazlullah huzurunda naklettim. Gazaba geldiler. «Muhaledir!» dediler, lâkin bir delil gösteremediler. Bu sözün doğruluğunu

gösterici bir hadîs de vardır. Nitekim aynı söz hoca Bahaeddin Nakşibend hazretleri tarafından söylenmiştir : «Bahaeddin'in bidayedi, Bayezid-i Bestamî'nin nihayetidir!» Belli ki Şahı Nakşibend hazretlerinin hazretlerinin bu sözü sebepsiz olamaz. Ama geçmişlere olan itikat, bazılarına bu

sözün hakikatten uzak olduğu hissini vermiştir. Hadîs ve sonrakilerden öğrenilen hikmetlere göre bu mânâ gerçektir. Geçmişlerin hepsi, sonrakiler ve yeni gelenlerin hepsinden üstün değildir.

* «Reşahat» sahibi:

— Arada sırada Mevlânâ Seyyid Hasan ile buluşurdum. Bana iltifat ederlerdi. Bir gün hoca Ubeydullah hazretleri dışarıdan gelip Kefşir mahallesine inmişlerdi. Semerkant sultanı ve Semerkant ululan hoca hazretlerini ziyarete başlamışlardı. Dlk üç gün boyunca, müridler, hoca hazretlerinin feyz meclislerinden uzak kaldılar. Keşke hoca hazretlerinin sultanlar ve emirlerle ihtilâtları olmasa da müridlerinin terbiye ve feyiz almalarına vakitleri kalsa gibilerden bir takım fikirler aramızda yayıldı. Ben bu fikir ve özekti ile Seyyid Hasan'ı görmeğe gittim. Dmam Gazali hazretlerinin «Dhya-ul-ulûm» isimli eserini önlerine koymuş, bazı kayıtlar düşürüyorlardı. Beni görünce işini bıraktı ve bir müddet sükût etti. Sonra şöyle dedi: «Bir ilim isteklisi hoca hazretlerinin karşılarına geçmiş ve hoca hazretlerinin niçin bir dağ köşesine çekilip yalnız dilek sahipleriyle

meşgul olmadıklarını ve ne sebeple sultanlar ve emirlerle ihtilâtı buna tercih ettiklerini düşünmeğe başlamış...» Sonra Mevlânâ Seyyid hazretleri, hoca hazretlerinin verdikleri cevabı anlattılar :

«Benim bir müşkül meselem vardır ki, sizden onun çözümünü isterim : Sultanlar, emirler hâkimler ve zalimlere söz geçirebilen bir kimse böylece

müslümanlara selâmet ve necat imkânını sağlarken, caiz midir ki bir dağ başına çekilip otursun ve yalnız müridlerinin terbiyesiyle uğraşsın?. Bu iki uğraşma şeklinden acaba hangisi daha üstün ve faziletlidir?» Bu mukabeleden müteessir olan muhatap, «Bu takdirde zalimlerle ihtilât farzdır!» cevabını verince, hoca hazretleri demişler ki : «Hem fetvayı kendiniz verirsiniz, hem de hâlâ içinizden ona zıt fikirler geçirirsiniz!»

* Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretlerinin yine en ileri bağlılarından biri de Mevlânâ Seraceddin Kaasım'dır. Lâkabı «Hoca-

nın gölgesi» Eteklerinin dibinden ayrıldığı hiç görülmemiş... Başlangıçta hoca hazretleri, Mevlânâ Seraceddin'i bağ işlerine memur etmişler. Sabahleyin bağ budamak üzere çıkan Mevlânâ

Seraceddin, akşama eve döndüğü zaman, kuşağının içinden, annesinin koyduğu ekmekler, hiç el sürülmemiş olarak dökülürmüş. Bütün gün, yemek ihtiyacını duymayacak kadar istiğrak hâlinde bulunduklarından ötürü... Bir gün hoca hazretleri köyde ve bir çadır içindeydiler. Etraflarında yakınları... Hoca hazretlerinin zevk ve şevkleri taşkın ve mübarek çehreleri pırıldamakta idi. Dudaklarından yüksek hikmetler dökülüyordu. Mevlânâ Seraceddin böyle anlarda ve meclislerde daima kendisinden geçer, şuurunu kaybeder ve ancak hoca hazretlerinin himmetiyle yine kendisine gelirdi. O gün de öyle oldu. Hoca hazretleri öfkelendiler ve Mevlânâ Seraceddin'e şöyle hitap ettiler : «Mevlânâ Kaasım, bilmez misin ki, bir daireye giren onun edebine riayet etmek, kanununu

gözetmek ve dışına çıkmamakla mükelleftir?»

* «Reşahat» sahibi:

— Mevlânâ Cami hazretleri, Mevlânâ Seraceddin Kaasım hazretlerini, hoca hazretlerinin hiç bir yakıniyle bir tutmaz ve hepsinin üstünde kabul ederdi. Nice defa demiştir ki:

«Mevlânâ Kaasım, Hâcegân nisbetinde yağ içine doğranmış ekmek gibidir. Bütün mesameleriyle yağı emmiştir.»

* «Reşahat» sahibi:

— Bu fakir, ilk defa hoca hazretlerinin yüce huzurlarına vardığım zaman yirmi iki yaşlarındaydım. Henüz o şerefe ermeden Mevlânâ Cami hazretlerine danışmış ve şu karşılığı almıştım : «Sen

gençsin ve hoca hazretleri gayet uludur. Yüceliklerinden, dilek sahipleriyle fazla meşgul görünmezler.. Sonra nedamet getirmeyesin!. Eğer mutlaka huzura varmak kararını verdinse bari daha evvel Mevlânâ Kaasım hazretleriyle görüş, onunla çokça düşüp kalk ve hazırlan!» Ben de kendilerinden Mevlânâ Kaasım hazretlerine bir tavsiye mektubu istedim. Yazıp verdiler. Mektubu Mevlânâ Kaasım'a takdim ettiğim zaman ayağa kalktılar, mektubu öptüler ve başları üzerine

götürdüler. Bana zahirî ve batini hudutsuz iltifatlarda bulundular. Dkinci gidişimde iltifatlarını daha ziyade ettiler ve kendi hâllerinin başlangıcından bahis açtılar: «Hoca hazretlerine muhabbetim ilk devresinde öyle bir ateşim vardı ki, Firket'ten kalkar; hoca hazretlerine gelirdim. Nehirden

geçerken ayağım öyle buz tutardı ki, küçük taş parçaları bile tabanıma yapışır, kalırdı.» Bu fakire hoca hazretleriyle muhabbetin ve ona bağlılığın edeb ve şartlarından bahsederken dediler : «Bende ilim ve hüner yoktur ki, size vereyim... Madem ki, Mevlânâ Nureddin Abdurrahman Câmi'den bana tavsiye getirdiniz ve her hâlinizle aşk adamı olduğunuzu göstermeksizin, size, hoca hazretleri hakkında, şu ana kadar kimseye söylememiş olduğum bazı hususiyetleri bildireyim : Hoca

hazretleri halkın gönlünü ve iç yüzünü okur ve bütün hakikatlerini bilir. Yıllardan beri benden zahirî ve bâtınî ne zuhur etmişse bilmişler ve zuhurlarından evvel de haber vermişlerdir. Bu bende öyle bir kanaattir ki, aksine ihtimal yoktur. Madem ki böyle, sana düşen vazife, huzura çıkıp,

gönülden kendini ona vermek ve neticeyi beklemektir. Görüyorsun ki, hoca hazretleri sultanlar ve emirlerle ihtilât halindedirler. Zahirî ve bâtını meşgaleleri pek çoktur. Taliplere nefy ve isbât talim edip muayyen şekiller ve kalıplar üzerinde çalışmaya vakitleri ve dereceleri müsait değildir. O hâlde her şey müridin istidat ve gayretine kalmış bulunmakta ve rabıta yoluyle Hazretin gönlüne girmeğe çalışmakta.. Bucak bucak her taraftan dilek sahipleri akın akın geldikleri halde, bir çoğu, işte bu incelikten gafil olduğu için murada erememekte, mahrum ve meyus dönmektedir.»

* Hoca Ubeydullah Taşkendî hazretleri hasta yatağında.. Mevlânâ Kaasım da hoca hazretlerinin hizmetinde. Birini, tabip getirmek üzere Herat'a gönderiyorlar. Mevlânâ Kaasım, tabip getirmeğe giden adama diyor ki :

— Tabibi tez getirin! Benim Hoca hazretlerini hasta görmeğe tahammülüm yoktur!

Tabip geldiği zaman, Mevlânâ Kaasım'ın vefat ettiği haberi alınıyor. Halbuki hasta, hoca hazretleriydi ve hizmetlerine bakan Mevlânâ Kaasım sıhatte bulunuyordu.

Sebebi öğreniliyor.

Tabip beklenirken Mevlânâ Kaasım hoca hazretlerinin yatağı başına gelmiş ve demiş ki :

— Sizi böyle rahatsız görmeğe dayanamıyorum. Hastalığı üzerime çekeceğim ve kendimi size feda edeceğim. Hoca hazretleri buyurmuşlar :

— Hayır Sen fakir bir adamsın ve geride bakmakla mükellef olduğun insanlardan sorumlusun! Böyle yapma!

Cevap vermiş :

— Ben bu hususta size danışmaya gelmedim. Ben buna karar verdim, Allah'da kabul etti.

Mevlânâ Kaasım hiç bir ihtar dinlemeden çıkıp gitmiş ve çok geçmeden, hoca hazretlerinin hastalığım üzerine çekmiş olmaktan vefat etmiş. Hoca hazretleri de sıhhat bulup ayağa kalkmışlar ve gelen tabibe ihtiyaç kalmamış. Mevlânâ Kaasım ihtizar halindeyken hoca hazretleri onun

başucunda.. Mevlânâ Kaasım gözleri tavanın bir noktasına dikili ve hareketsiz. Birden nazarını hoca hazretlerine çeviriyor ve o vaziyette son nefesim veriyor...

Hoca hazretleri buyuruyorlar :

— Cenneti, bütün zenginlikleriyle, gözlerini diktiği o noktada Mevlânâ Kaasım'a arzettiler. O, hepsinden yüz çevirip bize bakmayı tercih etti ve öyle öldü.

* Maddî hastalıkları bile manevî yoldan üzerine çekerek yük altına girmek ve hastayı yükten kurtarmak, yüksek Allah ehlinin keramet ve marifetlerindendir.

Mevlânâ Seraceddin Kaasım hazretlerini, hoca hazretlerinin emriyle, en yüksek din ve ilim adamlarının yanına gömüyorlar. Hoca Ubeydullah hazretleri diyorlar ki :

— Bazı kimseler, hatırlarından, aşağı tabakadan birini nasıl oluyor da din büyüklerinin kabirleri yanında gömüyorlar diye bir şey geçirebilir... Bilsinler ki bir Mevlânâ Kaasım, boy içlerinin kırkından daha üstündür.

Sonra devam ediyorlar :

— Mevlânâ Kaasım'ı bu dünyada kimse anlamadı. Kemâl ve kadri ahrette zuhur edecektir!

Mevlânâ Kaasım 891 zilhiccesinin altıncı günü, ikindi namazının son vaktinde vefat ettiler. Hoca hazretleri, aynı günün akşam namazından sonra ziyaretçilerine buyurdular :

— Mevlânâ Kaasım üstün ahlâk ve amel sahibiydi. Fenâ derecesine varmakta ve bâtınını yabancı nesnelerden temizlemekte misli yoktu. Bizim bundan sonra kimimiz kaldı ki?.

Ve bir lâhza sonra ilâve ettiler :

— Zikre başlayalım. O bütün bu sözlerden evlâ...

* Hoca hazretlerinin yüksek bağlılarından biri de, aynı zamanda damatları Mîr Abdülevvel'dir. Başta, Nişabur'dan hoca hazretlerinin hizmetine geliyor ve yedi yıl rabıta üzerinde bekliyor. Bu yedi yıl içinde de hoca hazretlerinden sertlik ve dürüstlükten başka bir şey görmüyor. Fakat yılmıyor,

usanmıyor ve bekliyor. Yedi yıl sonra evlâtlığa kabul edilip damatlığa da lâyık görülmek suretiyle lûtuflandırılıyorlar. Hoca hazretlerinin kerimelerinden üç oğlu ve iki kızı oluyor. Dlk oğlu Emîr Kulan, ikincisi Emîr Meyane, üçüncüsü de Emîr Hard...

* Mîr Abdülevvel:

— Hoca hazretlerinden, yedi yıl, son derece çetin bir imtihan muamelesi gördüm. Kendileri erkenden köylere ve tarlalara

çıkarlardı. Ben de arkalarından, yaya, takip ederdim. Kendileri atlarım sürüp giderler, bense menzilimize gecenin geç vaktine kadar ulaşamazdım. Beni gayet sert karşılarlar ve : «Behey soylu baba çocuğu, himmet ve hamiyet düşkünü adam! Sen bizim yanımıza yemek yemek için mi

gelirsin?» Ve yine atlarına atlayıp giderler, ben de ağlaya ağlaya yine arkalarına düşerdim. Tam yedi yıl, böyle!. Arada bir içime fütur düşecek olsa öyle bir muamele ederlerdi ki, nisbet ve muhabbetim eskisinden ziyade hâle gelirdi. Bir gece hücremde uzanıp yattım ve kendi kendime dedim : «Ey Abdülevvel, velilik devleti her fertte nasip olmaz. Sen de kendini onlardan tut ve katlandığın bunca mihnetle kal! Çekmek ve katlanmak ancak bu kadar olur. Dlerisi yoktur. Artık her şeyden vaz geç ve el çek!» Henüz dalmış, dalmamıştım ki bir ayak sesi işittim, fakat aldırmadım ve uyudum. Uykuda hoca hazretlerinin sesini işittim : «Hoca Abdülevvel, huzur ile uyu! îşin nihayete erdi!» Yataktan fırladım. Hoca hazretlerini kapıyı açıp çıkarlarken gördüm. Yine eski acılar içinde sabahı ettim.

* Mir Abdülevvel:

— Rabıta ile meşgul ve sonsuz çalışmalarım yüzünden gayet müteessirdim. Tarikat icaplarını bir neticeye bağlayamadığım için perişan ve mustarip. Hoca hazretleri bana bir beyitle mukabele ettiler:

ŞDDR

Evine yol buldu senin bir sarhoş,

Sarhoş bu, elbette her gördüğünü kırar!

* Mîr Abdülevvel:

— Bir taraftan gönlüm hoca hazretlerinin rabıtalariyle kendilerine bağlanır ve bâtınım terakki ederken, öbür taraftan bana ettikleri hak muamelenin tezadı arasında öyle ıstıraba düştüm ki, çıldıracak hâle geldim ve kıyamet gününde hoca hazretlerinden söyle davacı olmayı düşündüm: «Ben bütün iş ve olanca hüviyetimi size bağlamış, irade dizginimi ellerinize vermiştim. Bir müddet inayet ve iltifat ettiniz! Sonra da beni yerden yere çalmakta ısrar gösterdiniz! Ben bir noktaya

vardırılacak bir insan isem niçin vardırmadınız, değilsem neden yanınızdan uzaklaştırmadınız? Bu, Resuller, Nebiler velîlerin hazır bulunduğu günde sizden davacıyım?» Bu fikir fakire müthiş bir ıstırap verdiği için hemen onu defettim ve hoca hazretlerine koştum. Takatsizliğimden bir köşeye çöktüm ve hâlimi arzetmek için fırsat kolladım. Yanlarında biri vardı. Onu bir iş bahanesiyle

uzaklaştırdılar ve bana dönüp buyurdular : «Resuller, nebiler, velîlerin hazır bulunacağı günde sen mi benden davacı olacaksın, ben mi senden?» Sonra iltifat tavrı gösterdiler : «Dilek sahibinin

sonuna kadar sabretmesi gerektir. Mürid bilecek ki, her fikri ve her hareketi pîr tarafından takip edilmektedir ve sevk ve idare pîre aittir. Pîre düşen de bu sevk idarede yanılmamaktır. Yoksa pîr her bildiğini müride bildirmekle mükellef değildir. Pîr lisan ile söylemeden mürid onun tavrından anlamalıdır. Kendisi şarkta ve müridi garbdeyken onun her hâlini görmeyen, şeyh olamaz.

* «Reşahat» sahibi:

— Benim pederim, Nişabur'da, Mîr Abdülevvel hazretleriyle nice yıl ayni hücrede kalmışlar ve arkadaşlık etmişler... Bu fakir Semerkant'a vardığımda, Mîr Abdülevvel hazretleri, pederimle aralarındaki yakınlığa saygılarından bana alâka gösterdiler. Beni hoca hazretlerinin sohbet edepleri ve meclislerine kabul ölçüleri üzerinde aydınlattılar. Hikâye ettiler ki: «Nişabur'dan Semerkant'a geldiğim zaman hoca hazretlerini ilk görüşümde kendilerine giriftar oldum. Gönüllerini cezbetmek için rabıtaya başvurdum. Hoca hazretleri, yedi yıl, bana sert çehre gösterdiler ve bana dayanılmaz çileler çektirdiler. Hep paylama, azarlama, hor tutma. Beni o kadar yakıp

yandırdılar ki, toprakla bir ettiler. Şimdi kendime bakıyorum. Kuru yemiş çürük bir nesneye dönmüş ve hiç bir şeye

yaramaz olmuşum. Neticede sana lâzım olan şudur ki, zinhar hoca hazretlerinin iltifat ve inayetlerinden gurura düşmeyesin!. Her iltifatın altında bir kahr ve her lütfün içinde bir tuzak vardır diye korkmalısın! Sert muameleden de hoşlanmalısın ki, onların da nihayetinde bir kerem ve ihsan gizlidir.» Mîr Abdülevvel'in bu kelâmı, hoca hazretlerinin şu sözlerine benzer : «Allah'ın bu âlemde evliyasına kahrı açık, kahrında ise lütfü gizlidir. Gizli lütuf odur ki, açık kahr yüzünden velîsi

beşerî kayıtlardan sıyrılsın ve bâtının pak ve saf kılsın. Allah'ın düşmanlarına da, lütfü açık ve kahrı gizlidir. Gizli kahır odur ki, açık lütuf yüzünden düşmanı madde âlemine büsbütün bağlansın ve üstün hakikat âlemini görmekten ve ruhanî lezzeti tatmaktan mahrum kalsın...»

* Mîr Abdülevvel hazretlerinin vefatı 905 tedir. Hoca Mehmet Yahya ve evlâdının şehit düşmelerinden 40 gün kadar önce...

* Bir de Mevlânâ Cafer var ki, o da hoca hazretlerinin ileri derecede muhiplerinden... Dlim, irfan ve amel sahibi Dstiğrak hâli kendisinden galip... Namaz hareketlerini, istiğrakı yüzünden gayet güç yapardı. Gözlerinde cezbenin galebesi okunurdu. Hoca hazretleri onu bir işle uğraştırıp bâtınım gizlemek yoluna sevkettilerse de olamadı. Mevlânâ Cafer'in cezbesindeki şiddet, onu, bir dış işle meşgul görünmekten alakoydu.

* «Reşahat» sahibi:

— Mevlânâ Cafer'le sık temaslarım oldu. Ekseriyetle sükût ederler ve kendilerinden geçme hâlinde bulunurlardı. Bir gün dediler ki : «Hâlimin başında gönlüm ilim tahsilinden usandı ve Allah ehlinin yoluna kaydı. Rüyamda Hoca hazretlerinin hizmetine vardığımı gördüm ve (kul nasıl erişir?) diye kendilerine sordum. (Kendinden fâni olunca erişir!) buyurdular. Sabahleyin erkenden eteklerine yapıştım. O zamana kadar mübarek simalarını uzaktan görmüş, fakat sohbetlerine yaklaşmamıştım. Rüyadaki sözlerini tekrarladılar ve Mesnevî'den bir beyit okudular :

ŞDDR

Sen yokken var olan O'ydu,

Sen yok olunca yine O'dur kalan...

Ve kendilerine tutulup kaldım.» Mevlânâ Cafer'in ölüm hastalığında hoca hazretleri şehir dışındaydılar. Hastalığı duyar duymaz hemen gelmeğe davranmışlar. Fakat yetişememişler. Kendileri yoldayken Mevlânâ Cafer ruhunu teslim etmiş. Hoca hazretleri, teçhiz ve tekfin işiyle bizzat meşgul oldular, kabrini hazırlattılar, namazım kıldılar ve havanın gayet sıcak olmasına rağmen, her iş bitinceye kadar mezar başından ayrılmadılar. Güneş tepemizde o kadar kızgındı ki, cübbemi çıkarıp bir hizmetçinin yardımiyle hoca hazretlerinin başları üzerinde gerdik ve

gölgelenmelerini sağlamak istedik. Hoca hazretleri Mevlânâ Cafer'i kabre indirirlerken bizzat yardım ettiler. Vefatının üçüncü günü de ruhu için, müslümanlara, büyük sofralar üzerinde yemek yedirdiler ve bu iş için seksen koyun kestirdiler. Yıl 893.

* Mevlânâ Burhaneddin Hatelânî... Hoca hazretlerinin yüksek ashabından. Zahirî ilimlerde seviyesi rakipsiz. Bâtınî ilimde ise hoca hazretlerinin tam kırk yıl sohbetinde bulunmuş olmanın imtiyazına malik...

* Anlatıyor :

— Mevsim kıştı. Sultan Ahmet Mirza Semerkaht'tan dönüşünde hoca Hazretlerini de refakatine almak istedi ve hoca hazretleri bu teklifi derhal kabul ettiler. Beni de beraber aldılar. Kış müthiş ve hava dondurucuydu. Mirza'nın her türlü ihtimam ve itinasına rağmen hoca hazretleri havadan

müteessir oluyorlar ve zahmet çekiyorlardı. Dçimden Mirza'ya kızıyor ve «Bu havada hoca hazretlerini seyahate çıkarmanın ve buzlar üzerinde perişan etmenin mânası nedir?» diye düşünüyordum. Hoca hazretlerinin Mirza ile birlikte seyahat teklifini derhal kabul buyurmuş olmalarına göre bu işde bir hikmet tasavvur ediyor, fakat bir türlü Mirza'ya hıncımı yenemiyordum. Bin zahmet ve perişanlıkla yol ala ala nihayet Şahrutî'ye vardık. Ve orada haber aldık ki, bir sürü Moğol ve Özbek putperesti etrafı yağma etmekte, önüne geleni kesmekte, almakta, tutmakta, esir etmektedir. Şehir halkı hoca hazretlerinin etrafını sardılar ve «Mirza Ahmet şu anda yeter derecede asker getirmemiş olduğuna göre her şey sizin duâ, tasarruf ve inayetinize kalmıştır.» diye

yalvardılar. Ahmet Mirza da ne yapacağını şaşırmış vaziyette hoca hazretlerinin huzurlarına gelip halkın yalvarışına katıldı. Hoca hazretleri, yanlarına birkaç kişi alıp doğru o kâfirlerin bulunduğu

istikamete gittiler. Kendilerini haber verdirdiler ve yağmacıların emirleri karşısına dikildiler. O türlü sözler ettiler ki, kâfirler şaşırıp kaldı. Hoca hazretleriyle sohbete oturdular ve kısa zamanda boyunlarından küfür alâmetlerini çıkarıp attılar, Dslama geldiler. Yağma ettikleri, kadın, erkek, silâh, mal, hayvan, eşya ne varsa hoca hazretlerine hediye ettiler. Hoca hazretleri o taifeye,

yakınlarından, îslâmı öğretecek iki muallim kattı ve tasarrufların en büyüğünü göstermiş olarak Şahrutî'ye döndü. Oradan da Semerkat'a... Ben de, böyle bir sefer mihnetine katlanmanın hikmetini o zaman anladım.

* «Reşahat» sahibi:

— Mevlânâ Burhneddin'in son demlerinde başındaydım. Benden başka iki hizmetkâr daha vardı. Hoca hazretleri geldiler. «Allah'ım, eyleme bir dem beni kendinden cüda» mealinde bir mısra okudular ve Tevhid Kelimesinin sırrı üzerinde bir incelik belirttiler: «Bu kelimeyi o kadar

tekrarlayın ki, imanınızın deva ve gıdası olsun ve onu her tekrarlayışınızda Allah'a incizabınız kuvvetlensin!» Ve Tevhid kelimesini köhneleşmekten kurtarıp her ân yenilemenin fazileti üstünde durdular. Mevlânâ Burhaned-din bu ziyaretten üç gün sonra vefat etti. Mevlânâ Cafer'in vefatından sekiz gün önce, Hoca hazretleri, Mevlânâ Burhaned-din'in teçhizi, tekvini, namazı ve defni gibi hususlarda büyük sahabet gösterdiler. Mevlânâ Burhaneddin'i yanlış tedavi eden Horasanlı bir

tabibe de şöyle ihtar ettiler : «Sen benim öyle iki adamımı öldürdün ki, üçüncüsü yoktu. Eğer yerle göğü kızıl altınla doldursalardı onların pahasına denk olmazdı!» Mevlânâ Cafer'e de aynı tabip bozuntusu bakmıştı.

* Mevlânâ Lûtfullah Hatelânî... Mevlânâ, Burhaneddin'in yeğeni ve hoca hazretlerinin makbullerinden... Daima neşe ve şevk halinde ve latifeye düşkün... Hoca hazretlerini tuhaf sözlerle güldürürdü.

* Mevlânâ Lûtfullah :

— Küçük yaştayken rüyamda Allah'ın Resûl'ünü görmüştüm. O kadar güzeldi ki, kalbimde nakışlı kaldı. Hoca hazretlerine nisbetimden sonra bir gün baktım ki, hoca hazretleri, ayniyle o rüyada gördüğüm güzellik içinde...

* Mevlânâ Lûtfullah :

— Hoca hazretleriyle beraberdik. Yakınları kendilerini halkalamışlardı. Şeyh Kemaleddin Abdürrezzak hazretlerinin «Menazil-üs-Sâirin» adlı şerhinden bir kısım okunuyordu. Hoca hazretleri bu şerhten bir mesele çıkarıp yakınlarına fikir sordular. Ben de anladığım kadar bir şeyler söyledim. «Bu taifenin sözlerini zevk edebilmek lâzım... Mollavarî tefsirleri bir yana bırakın!»

buyurdular. Sustum. Fakat gönlümden, fikirlerimin doğru olduğunu geçirdim ve beğenilmeyişimdeki sebebi anlayamadığımı nefsime ihtar ettim. O zaman hoca hazretlerinde gazap eseri göründü. Sert sert konuşmaya başladılar. Baktım, sırtıma korkunç bir yük binmiş gibi

sıkılmaktayım. Gittikçe ezildim. Sanki sırtıma bir dağ binmişti. Birden gözüm hoca hazretlerinin

çehrelerine değdi. Dehşet!. Bu çehre, hoca hazretlerinin vücutlariyle beraber gittikçe büyüyordu. Dudakları kımıldıyor, bir şeyler söylüyor, fakat ben söylenenlerden hiç bir şey anlayamıyordum. Çehre o kadar büyüdü ki, bütün evi doldurdu. Mübarek çehreleri dışında boş yer göremez oldum. Gayet berrak ve açık gördüğüm bu manzara karşısında, korkumdan eriyecek hâle geldim. Öylece çarpılıp kaldım. Bir de baktım ki, çehre küçülüyor... Küçüldü, küçüldü ve eski hâline geldi. Ve benden o ağırlık kalktı. Etrafıma bakındım. Olanlardan, benden başka kimsenin haberi yoktu.

* Mevlânâ Lûtfullah, bu hâlin, sıcak bir yaz günü hoca hazretlerini tek bir gömlekle görüp vücutlarının zayıf ve nahifliğine dikkat edince tekrarlandığını söyler. Hoca hazretlerinin vücudunu gayet cılız görüp «Bu vücutla bunca tasarruf kuvveti nasıl bir araya geliyor?» diye düşünen

Mevlânâ Lûtfullah, onun büyüye büyüye odaya sığmaz hâle geldiğini ve sonra yine eski hâlini bulduğunu anlatır.

Hoca hazretleri bir defa da, at üstünde yan yana gittikleri Mevlânâ Lûtfullahın hantal ve kendisini takip edemeyen atına bir dokunmakla, onu, o zamana kadar görülmemiş bir canlılığa

kavuşturmuşlar ve bu canlılık, atın ömrü boyunca devam etmiş.

* Mevlânâ şeyh Edamullah... Hoca Hazretlerinin kethüdası ve içten bağlısı. Bütün gün hoca hazretlerine ait işlerle uğraştıktan sonra, geceleri sabaha kadar, kıbleye doğru, nisbetini terakki ettirmeğe çalışıyor. Memur edildiği manevî çalışma şekli, nefesini tutarak Tevhid Kelimesiyle zikir... Bir nefes tutuşunda elli kere zikir edebiliyorlar.

* «Reşahat» sahibi:

— Bir gün, dostlar, aramızda konuşuyor ve hoca hazretlerinin tasarruf ve kerametleri üzerinde misaller getiriyorduk. Mevlânâ şeyh Edamullah dedi ki: «Siz hoca hazretlerinin sırf afakî (dış plânda) tasarruflarını dile getiriyorsunuz! Enfûsî (iç plânda) tasarruflarından bahsetmiyorsunuz! Ben size bunlardan bir misal vereyim: Hâlimin başında bâtın terakkisi için hoca

hazretlerinin emirleri gereğince çalışmış ve bazı feyizler elde etmiştim. Fakat bir müddet sonra hoca hazretleri bana ziraat işlerine ait bazı vazifeler verince, dünya işlerine dalmış olmak bakımından bâtınımda bir fütur hissetmeğe başladım. Bu yüzden büyük bir ıstırap ve inkisara düştüm. Hoca hazretlerine baş vurup derdime derman istemeği düşündüm. Buyurdular : Hâcegân yolunda esas (halvet der encümen) dedikleri, toplulukta yalnızlık usulüdür. Bu kaide, işte, ticarette ve her şeyde Allah'ın zikrinden uzak kalınmamasını emreden âyetten alınmıştır. Bu azizlerin şerefli nisbetleri mahbubluk (sevilmiş olmak) derecesidir ve sevgi gayreti sevilenlerin gizli olmasını gerektirmektedir. Gayretli âşık sevgilinin açıkta olmasını reva görmez. Bu şerefli nisbetin perdesiz göstermek de bu taifenin zevk ve anlayışına uymaz. Onun için, nisbetin bir dış faaliyetle peçelenmesi lâzımdır. Hoca

hazretlerinin bu sözlerinden her şeyi anladım, fakat ben takati gösteremem diye de için için yanmaktan kendimi alamadım. Bir hamle eder ve kendimi zorlarsam muvaffak olabileceğimi söylediler ve bana öyle bir iltifatta bulundular ki, içime nur doldu. Bir anda hâlimden ve memur bulunduğum şekilden saadet duyar oldum. Ondan sonra, dışım halk-

ta ve içim Hakta olarak nisbetimi hiç bir an zaafa uğratmadım ve hep terakki ede ede devam ettim.»

*

Mevlânâ Sultan Ahmed. Halkanın ileri gelenlerinden... Zahir ve bâtın ilimlerinde mümtaz.. Hoca hazretlerinin nice zaman hizmetinde kaldıktan sonra, müsaadeleriyle Hicaz'a gidiyor ve hac

farizesini yerine getirip yine hizmette devam ediyor. Bir gün, yolda, huzura giderken, bâtınî bir feyiz kazanciyle hoca hazretlerine görünmek için çalışıyorsa da muvaffak olamıyor. Nihayet işi Tevhid Kelimesiyle zikre döküyor ve bu çalışmasından küçük bir eser elde edebiliyor. Hoca hazretleri kendisini görür görmez çalıştığı zikir şeklini haber veriyor ve hissettiriyor ki, zikir tevhid, rabıta murakabe gibi vasıtaların her biri için ayrı huzur şartları lâzımdır ve bunların ulu-orta

yapılmasiyle tam olarak yerine getirilebilmesi arasında, ancak yüksek velîlerin garkedebilecekleri incelikler vardır.

* Mevlânâ Ebu Said Evbehî de halkanın değerlilerinden... Otuz yıl evlerinde, hizmetlerinde bulunmuşlar.

Anlatıyor:

— Semerkant'ta Mirza Uluğ bey medresesinde okuyordum. Bütün gücümü okumaya vermiştim. Gitgide içime bir darlık çöktü ve gönlüme dervişlik sevdası düştü. Bu sevda ile medreseden dışarıya çıkınca bir arkadaşa rastladım. Nur dağında şeyh Dlyas Aşkî'yi ziyaretten geliyormuş. Şeyhi bir methetti, bir methetti ki, gönlüm onun merakiyle doldu. Haydi, gidip ben de göreyim, dedim. Yola çıktım. Yolum hoca hazretlerinin dershaneleri önünden geçiyordu. Kapılarına vardığım zaman Hoca hazretleri, at sırtında geldiler.Attan inip dershanelerine girdiler. Şeyh Dlyas Aşkî'ye gitmeden kendilerini bir dinleyeyim diye düşündüm. Girdim, bir köşede oturdum. Beni gördüler ve bana

karşı : «Dağda ne arıyorsun, aradığın orada değil» mealinde bir beyit okudular. Gönlüm bu kerametten ışıklanıverdi. Dçimden dedim ki: «Hoca hazretleri bu beyti benim için okudularsa, tekrar etsinler, bir kere daha okusunlar...» O zaman bana döndüler ve ismimle hitap ederek beytin kime ait olduğunu söylediler ve onu ayniyle tekrarladılar. Dçim altüst oldu. Hem

bilmedikleri hâlde ismimi söylüyorlar ve en mahrem hissimi keşfederek beyiti tekrar ediyorlardı. Aklım ve bütün dış

hesaplarım karma karışık hâle geldi. Eteklerim tutuşmuş gibi dershaneden çıktım, okuduğum medreseye gittim ve bütün malımı ve eşyamı arkadaşlarıma dağıtarak hoca hazretlerinin

hizmetlerine koştum. O kapılanış, bu kapılanış...

* Mevlânâ Ebu Said :

— Hizmetlerinde bulunduğum ilk yıl içinde hiç bir iltifatlarına eremedim. Benimse kendilerine tutkunluğum her an terakki etti. Bu müddet zarfında pılı pırtı içinde kaldım. Bir yıldan sonra zâhirde iltifatlarına nail olmaya başladım. Bâtınıma gelince, ilk tecelli müthiş bir kabz hâli oldu. Kabzdan helak olma derecesine geldim. Teheccüt namazlarından sonra Yasin sûresi okunup dua edilecek olursa murada erileceğini duymuştum. Teheccüt namazlarından sonra dua etmeği âdet edindim ve bir gece Allah'a şöyle yalvardım : «Allah'ım, eğer bende hoca hazretlerine kerahet veren bir sıfat varsa onu benden kaldır, eğer bu sıfat bende kalacaksa o Hazrete keder vesilesi olmaktansa benim ruhumu kabzet, yahut beni ondan uzaklaştır, yâd illere gönder!» Ve sabaha kadar, ölecek, tükenecek, eriyecek kadar ağladım.

Sabahleyin huzurlarına vardım. Beni görünce gülümsediler ve dediler : «Biz de kendimizi bir iş yapıyor sanmıştık. Demek ki, bir şey size hoş gelmeyince ölümünüzü veya uzaklaşmanızı isti-

yorsunuz, öyle mi?. Pekâlâ. Dstediğiniz gibi olsun, elimizi çekelim...» Anladım ki, üzerimdeki hâl, bâtınımın terbiyesi içindir. Teselli buldum. Ondan inşiraha geçtim ve iltifatları sayesinde huzura erdim.

* Sözleri:

— Bu yoldan murad odur ki, sâlik, erdiği mertebeden zevk duyarken eremediğinden acı duymakla mükelleftir.

* «Reşahat» sahibi:

— Dilek sahibine lâzım olan, elde ettiği feyizlerden zevklenirken yine o zevkten uzaklaşmak ve elde edemediği zevklerin hasret acısını çekmektir. Zira gaye namütenahidir ve erilen feyizler erilmeyenlere nisbetle, deryada damla gibidir. Eğer insan erdiğini sanıp ta onun zevki içinde mahpus kalacak olursa ebediyen yerinde saymış ve sonu gelmez nimetlerden mahrum kalmış olur.

* Dhlâs Sûresi mânasında sözleri:

— O âlem ki, Allah'ın icadiyle, vasıtasız olarak «Yok» tan geldi. Kendi doğurma hassasını yaratıcısında arayamaz ve yaratma fiilini doğurmaya benzetemez.

???? ??????

Lem yelid

âyetini işte bu bâtıl mânanın nefyi olarak anlamalıdır. Allah'ın doğmuş olması da yaratıcılık vasfının üzliyet hükmünü zedeleyeceğine göre aynı muhal mânanın nefyi

?????? ???????

Ve lem yûled

âyetindedir. Fakat «Allah âdemi Rahman sureti olarak yarattı» hadîsi gereğince, insan, bütün ilâhî isimlerin mazharı olunca, Allah'ın sıfat ve

fiillerine ayna teşkil ettiği için,

???? ??????????? ?????? ???????? ?????????

Kul hu vallahû ehadü allah hüssemedü

âyetlerinin belirttiği mutlak ve mukaddes Zât ile arada aldatıcı bir benzerlik doğdu. Dşte bu benzerliği nefs için de

?????? ?????? ???? ?????????????

Ve lem yeküllehü küfûven ehadü

nazil oldu.

* Meal: «De ki Allah, şiddetle birdir (iki olması muhal olan bir).. O hiç bir şeye muhtaç değil ve her şey ona muhtaçtır. Ne doğurdu ve ne doğuruldu. Ve bütün âlemlerin toplamı ona küfüv (denk) değildir.»

* Mevlânâ Ebu Said:

— Bir gün Hoca Şemseddin Mehmed Kersevî hazretlerinin vaazına gitmiştim, O vaazda büyük bir harika ile müthiş bir tefsire şahit oldum ki, ikisi de son derece acaîp ve garip... Harika şu: Hoca hazretleri ilâhî maarif mevzuunda en ince nükteleri canlandırırlarken dinleyicileri uyku bastı ve herkes köşesinde sızıp kaldı. Hoca hazretlerine gayret gelip buyurdular : «Siz uyuyorsunuz! Eğer ben bu sözleri mescidin çatısına söyleseydim çatlardı!» Ve elleriyle mescidin çatısını işaret ettiler. An' bir zelzele kopmuş gibi çatı titremeğe, sarsılmaya başladı. Mescidin içine garip sesler çıkararak alçı parçalan, taş ve toprak yağıyordu. Kaçışan kaçışa-na... Bazıları minberin altına sığındı. Ben de beraber... Hoca hazretleri, minber üzerinde, sükût halindeler. Yine söze başladılar. Kaçışanlar

döndü. Tefsir de şu :

?????????? ????????????? ??????? ????????

Ve ahzin kema ehsenallahü ileyke

âyetini ele aldılar ve «Dyilik et, nitekim Allah sana iyilik etmiştir» mealindeki Allah kelâmını şöyle yorumladılar : «Allah'ın kuluna iyiliği odur ki, ezelde Allah zahirdi ve kul gizliydi. Kuluna iyilik etti, onu zahir kıldı ve kendi gizlendi. Bu âyetle kuluna der ki, şimdi sen de iyilik et, kendi iğreti vücudunu nefy ve beni izhar et! Kendini gizle ve beni zahir kıl!»

* Mevlânâ Mehmed Kaadi... Hoca hazretlerinin irfan ve kemâlde yüksek bağlılarından... Hoca hazretleri hakkında «Ariflerin silsilesi ve sıddîklerin tezkeresi» isimli bir kitap telif etmiştir.

Eserlerinden:

— 885 tarihinde hoca hazretlerinin hizmetine erdim. On iki yıl kadar o hizmette kaldım. Ne kadar hamdetsem azdır.

* «Reşahat» sahibi;

— Mevlânâ Mehmed Kaadi hazretleri, tasavvuf ehlinin ince mefhumlarını anlamakta son derece maharet sahibiydi. Hoca hazretleri dakik bir idrak isteyen bahislerde daima onu muhatap tutarlardı.

* Mevlânâ Mehmed Kaadi:

— Bir gün hoca hazretleri bana sordular : «Bizden işittiğin bu sözler, çocukluğunda annenden, babandan ve hocandan sağladığın itikada ters düşmüyor mü?» «Hayır!» dedim. Dediler : «Demek seninle bu tijrlü konuşmak kabilmiş..»

* Eserlerinden :

— Hoca hazretlerini Herat'a gitmek için çıktığım bir yolculukta tanıdım. Hava çok sıcak olduğu için bir köyde durduk, ikindiye doğru hoca hazretleri çıkageldiler. Hürmet, gösterdim. Nereden olduğumu sordular. Semerkantîden olduğumu söyledim. Peşinden bana ait bütün hususiyetleri sayıp dökmeğe başladılar, içimdeki niyetleri de tek tek okudular. Gördüm ki, insan ruhunu avuç içi gibi gören bir kâmil zât karşısındayım. Böyleyken seyahat arzumu yenemedim. Gideceğim yeri beğenmediler ve Buhara tarafına gitmemi tavsiye buyurdular. Sabahleyin kendilerinden izin

istemeğe gittim. Kapıda biri, hoca hazretlerinin yazı yazmakla meşgul olduklarını söyledi. Beni görünce oturdukları yerden kalktılar ve yanıma gelip dediler ki: «Doğru söyle. Herat'a ilim tahsili için mi gidiyorsun, dervişlikten ötürü mü?...» Yolculuk arkadaşım benim yerine cevap verdi:

«Bunun dervişlik meyli galiptir. Dlim tahsilini kendisine perde edinmek istiyor!» Gülümsediler ve : «Eğer böyleyse çok iyi...» karşılığını verdiler. Sonra elime yapışıp beni bahçenin kimsesiz bir tarafına çektiler. Ellerinin elime dokunmasiyle kendimden kaybolur gibi oldum. Kendimi

toparlayınca bana hitap ettiler : «Belki benim yazımı okuyamazsın ben okuyayım...» Ve ceplerinden bir kâğıt çıkarıp okudu-

lar, sonra onu bana verdiler : «Bu benim sana mektubumdur, onu iyi sakla!...»

* Mektup :

— Dbadetin hakikati, benliğini kaybetmek, Allah'ın azametinden titremek, yalvarmak ve kırık dökük olmaktır. Bu mânalar, gönülde, ilâhî azameti taraf taraf görmekle doğar. Bu saadet, aşk ve muhabbete bağlıdır. Aşk ve muhabbetin zuhuru ise evvellerin ve âhirlerin Efendisine uymakla kabildir. Uymak da uymanın yolunu bilmeğe bağlıdır. Elbette ki, din ilimlerinin varisleri olan âlimlere el uzatmak gerek... Fakat din âlimliğini dünya kazancına vesile edinen ve makam sahibi olmaktan başka hırsı bulunmayan âlimlerden u/ak durmak şartiyle... Ve o dervişler ki, raksederler, musikî dinlerler ve ne verilirse kabul ederler, onlardan da uzaklaşmak lâzım... Sünnet ve cemaat ehli itikadına zıt tevhit ve fikir dinlemekten de perhiz etmek şart... ilim tahsilini de, Allah'ın

Resûl'üne uymanın bir zarureti olarak yerine getirmek icap eder. Vesselam...

* Eserlerinden :

— Hoca hazretleri mektubu okuyup bana verdikten sonra Herat'a gitmeme izin verdiler. Fatiha okudular ve bizden evvel atlarına binip gittiler. Biz de, ilk emirleri gereğince Herat niyetiyle Buhara yolunu tuttuk. Yolda arkamızdan biri yetişip Buhara'da hoca Mevlânâ Sadeddin Kaşgarî

hazretlerinin oğlu Hâce Külân'a verilmek üzere bir mektup teslim etti. Bu mektupta şöyle yazılmış: «Bu mektubu getirecek olana alâka gösterin ye onun serseri dolaşmasına ve başka kimselerle düşüp kalkmasına mâni olun!»

* Mevlânâ, Mehmed Kaadi Buhara'ya kavuşamıyor. Yolda Hoca hazretlerine incizabı öyle artıyor ki, ileriye bir adım atarken, gönlü, geriye bin adım atıyor. Fakat dönmeği de, iradesine kabul

ettiremiyor. Yolda altı at değiştiriyor, türlü sıkıntılara uğruyor, hummadan göz ağrısına kadar tutulmadığı dert kalmıyor; ve nihayet sürüklenircesine ayak atabildiği Buhara'dan, cazibe merkezi Semerkant'a uçarcasına koşuyor.

* Yolda Taşkend'e uğramış, hazır gelmişken ziyaretinde bulunayım diye bir şeyhe gitmeği tasarlamış, bu defa da atını ve heybesindeki kitapları kaybetmiş, nihayet her şeyin hoca hazretleri tarafından müthiş bir mıknatıs kuvvetiyle idare edildiğini iyice anlamış, kaybolan mallarını bulmuş ve

Semerkant yolunu tutmuştur.

* Eserlerinden :

— Tebessüm edip «Hoş geldin!» dediler. Benim her halimden haberleri olduğu belliydi. Bu defa da büyüklere ait bir mezar ziyaretinde bulunduğum zaman üzerime öyle bir yük bindirildi ki,

öleceğimi sandım ve onu da kendi tesirlerinden bilip hemen uzaklaştım ve huzurlarına çıktım. Derhal mukabele ettiler: «Bilmiyor musun diri kedi, ölmüş arslandan üstündür?»

* Kemanküran köyünde hoca Ubeydullah Taskendî hazretleri, yatakta ve son demlerinde... Etraflarında çepeçevre yakınları... Mevlânâ Mehmed Kaadi de başlarında...

* Buyuruyorlar:

— Bizim topluluğumuzdan her fert fakr ve gınâ (fakirlik ve zenginlik) keyfiyetlerinden birini seçse gerektir. Ve Mevlânâ Mehmed Kaadi'ye dönüp

devam ediyorlar :

— Sen hangisini seçerdin? söyle!

— Benim seçeceğim sizin münasip göreceğinizdir. Ve hesaplarına bakanlardan birine emrediyorlar :

— Mevlânâ Mehmed'e dört bin altın verin! O fakirliği seçmiştir. Bu parayı, yanındaki fakirlerin geçimi için sermaye diye kullansın...

*

Mevlânâ Hoca Ali Taskendî... Aynı yakınlardan ve kıdemlilerden...

Kendi anlatışiyle :

— Hoca hazretleri Horasan'dan aslî vatanlarına gelip ziraat-ie uğraşmaya başladıkları vakit ben yirmi yaşlarındaydım. O sırada arkadaşlarımdan bazıları, ilim tahsili gayesiyle Semerkant'a gitmeği düşünüyorlardı. Bunlar bana vesvese veriyorlar ve diyorlardı ki: «Taşkend'e mıhlanıp kal ve

zamanına kıyma! Sonra cahil ve aşağı tabakadan bir insan olarak kalırsın!» O kadar söylediler, dırdır ettiler ki, benim de gönlüm çelinmeye başladı ve Semerkant'a meyletti. Fakat hoca

hazretlerinden feyiz almaya başlamış ve ondan müsaadesiz gitmeği nefsime yediremeyecek şekilde kendisine muhabbet bağlamıştım. Dzin istersem mâni olacaklarını düşündüm ve iyisi mi, bir kâğıt bırakıp müsaade almadan giderim dedim. Bu kağıt. hem mâni olmalarına imkân bırakmayarak; hem de bir nevi izin alma yerine geçecekti. Niyetimi bir kağıt üzerine tesbit ettim, bağlılıklarımı

bildirdim, özür diledim ve yola çıktım. Hoca hazretleri o gün evlerine uğramamışlar, ancak akşam zamanı kağıdı görmüşler ve öfkeyle «O bizimle kâğıt yazarak mı söyleşiyor ve hile kullanarak mı izin almak istiyor?» demişler. Hoca hazretlerinin üzülerek bu sözü söyledikleri zaman ben.

yoldaşlarımla ilk konak yerine varmış bulunuyordum. Aksam ile yatsı arasında bende öyle bir sancı başladı ki. sabaha kadar kıvrandım ve feryat ettim. Sabahleyin atlarını eğerleyip yola çıkmaya

hazırlanan arkadaşlarımın ısrarlarına rağmen kendilerine katılmadım ve bildim ki, bu ânî hâl bende hoca hazretlerinin tasarrufları neticesidir. Onlar başlarını alıp gitti ve ben de, dönmeğe niyet ettiğim anda hafiflediğine şahit olduğum sancının müsait olduğu ilk anda atıma atlayarak Taşkend yolunu tuttum. Yolda şanom tamamiyle geçti ve bana büyük bir canlılık geldi.. O canlılıkla Taşkend'e

girdim ve hoca hazretlerinin ayaklarına düştüm. Tebessüm ettiler ve böyle nasıl gidebildiğimi sordular. Ağlayarak, edepsizliğimin affını niya7 ettim. «Git, hizmetine devam et! Bundan böyle seninle çok işimiz olacaktır!» buyurdular.

* Şeyh Habib Neccar Taşkendî... O da kıdemlilerden... Taşkend'deki bağlıların yiyecek ve içecekleri işi ona havale edilmişti.

Hikâye ediyor :

— Hoca hazretleri Taşkend'deki bazı yakınlarından huzursuz olmuşlar ve Firket tarafına doğru yola çıkmışlardı. Bağlılar bu hâlden üzüldüler ve af dilemek için peşlerine düştüler. Hoca hazretlerini Firket'te Mevlânâ Seyfüddin Minarî türbesinde Mevlânâ'nın oğlu îsmail Firketî'nin evinde buldular. Hoca hazretleri heybet ve celâl sıfatı üzerindeydiler. Yanlarına kimse giremedi, girmeğe cesaret edenler de yıldırımla vurulmuş gibi çarpılıp kaldı. Nihayet îsmail Firketî, hoca hazretlerinin

huzuruna derin bir tevazu kılığı ile edasiyle girip müridlere şefaat etti. biz de affedildik ve o günden sonra kendilerine nasıl davranacağımızı öğrendik.

* Mevlânâ Nureddin Taşkendî... Makbuller zümresinden ve iltifat nazarına erenlerden...

Hoca Hazretlerinden şu sözü naklediyor:

— Tasavvuf ehlinin lugatında zâtî muhabbet, Allah'a âşık olmak ve bağlanmaktan ibarettir. Ama öyle bir aşk ve bağlanış ki, nereden ve nasıl geldiği bilinmez ve sadece kaçınılması imkânı

olmamakla anlaşılır.

Ve ilâve ediyor :

— Taşkend bucaklarında, iki çocukta, hoca hazretlerinin işaret buyurdukları bu keyfiyet zuhur etmişti. Bunlardan biri, daima sohbetlerimize gelir ve uzaktan, boynu bükük, dinlerlerdi. Bir sabah yıkanmaya kalktığım zaman çocuğu orada buldum. Hayretle sordum : «Bu saatte burada ne

arıyorsun?. Dervişler halkasına sık sık katılmandaki sebep nedir?» Dedi : «Ben de bilmiyorum! Şu kadarını biliyorum ki, buraya her gelişimde içime Allah aşkı düşüyor. O zaman kendimden geçer gibi oluyorum. Her ayrılışımda da bomboş kalıyor ve tekrar gelmek için can atıyorum!» öbür çocuk ise son derece güzel biri... Etrafta dedikodu mevzuu oluyor ve bu hâl müridler arasında hoş

görülmüyordu. Nihayet kendisine, evinde oturması ve dervişler halkasından ayrılması ihtar edildi. Çocuk ağladı, direndi ve aslâ uzaklaşamayacağını söyledi. «Benim size ne zararım olabilir? Benim burada gönlüm açılıyor. Hem de halk bana dışarıda dehşet ve nefret veriyor. Selâmete ancak burada erebiliyorum. Beni aranızdan dışarıya atmayınız!» diye valvardı. Onu kendi hâline bıraktılar. öyle bir ilâhî aşkla dolup kendisini unuttuğu oluyordu ki, bazı defalar evinin yolunu bulamıyordu. Bu. istikbalin Mevlânâ Nureddin Taşkendî'si idi.

* Mevlânâ Nureddin en küçük yaşından itibaren sadece hoca hazretlerinin mübarek yüzlerini görmek emeliyle yaşadı ve genç çağında, hoca hazretlerine ait bir hastalığın cezbi yüzünden öldü. Bir gün hoca hazretleri mezarlıktan geçerken Mevlânâ Nureddin'in kabrine doğru şu sözü söylüyor :

— Nureddin! Bana dönme, sağına dön ve huzur ile yat!

Mevlânâ Nureddin'in, mezarda, önünden hoca hazretleri geçerken ona döndüğünü anlamak lâzımdır.

* MevDânâ Zâde-i Etrarî... Adı Mehmed bin Abdullah... Mevlânâ Zâde-i Etrarî lâkabı... Hoca hazretlerinin fevkalâdeliklerine dair birçok rivayet ve nakil sahibi...

* Mevlânâ Nasırüddin Etrarî... Yakınlardan... Bütün gizli niyet ve dış dünya alâkalarının, tek tek, hoca hazretleri tarafından nasıl keşfedildiğini hayranlıkla anlatır. Tasarruflarından da dokunaklı levhalar çizer.

Bir tanesi şu:

— Edeb ve itikat yoksunu, afyonkeş bir adam boyuna hoca hazretlerini yermekle meşguldü. Kendilerinde ne hâl, ne tasarruf, ne ilim, ne keşif, hiç bir şey bulunmadığını iddia ediyor ve şöyle diyordu : «Ben bir gün onun meclisine gidip karşısında afyon yutayım da görün! Bakın, farkına varabilecek mi?» Dediğini yaptı. Kocaman bir topak afyonu yuttu. Fakat yuttuğu boğazında kaldı. Nefes alamadığı için çırpınmaya başladı. Hoca hazretleri gülümseyerek emrettiler : «Şunun

ensesine vurun da yuttuğu nesne meydana çıksın!» Herifin ensesine vurdular ve ağzından afyon topağı fırlayıp yere düştü. Bilmiyorum, edepsiz ve itikatsız herif utandı mı, utanmadı mı?

*

Hindu Hoca Türkistanî... Gözdelerden... Türkistan Şeyh zadelerinden genç bir sipahi... Çabucak terakki ediyor ve kerametler göstermeğe başlıyor. Bir gün hoca hazretleri onu kuş gibi uçmak tecrübesinde yakalıyorlar. Bu hâli ondan kaldırıyor ve kendisinde hiç bir iktidar bırakmıyorlar. O kadar üzülüyor ki, hoca hazretlerini korkutmaya kadar varıyor : «Ya beni eski hâlime iade edersin, yahut seni veya kendimi öldürürüm!» Hoca hazretleri aldırmamışlar. Fakat Hindu hoca kendilerini daima gözetlemekten geri kalmamış. Bir gün hoca hazretlerine tenha bir kır köşesinde rastlıyor ve bıçağını çektiği gibi üzerlerine saldırıyor. Hoca hazretleri şekil değiştirme sayesinde kurtuluyorlar ve saldırganın elinden bıçağını aldıktan sonra aslî şekillerine dönüyorlar. Hindu hoca hayran ve perişan... Dşte keramet böyle olur!. Hemen hoca hazretlerinin ayağına düşüyor ve yalvarıyor :

«Suçumu bağışlayın! Bundan böyle hiç bir keramet taslamayacak ve haddimi bileceğim!» Hindu hoca, gayenin keramet değil, Allah'ta fâni olmaktan başka bir şey olmadığını anlıyor, affediliyor ve hoca hazretleri emrinde sadakatle çalışıyor.

* Mevlânâ Dsmail Firketî... iltifat ve alâkaya mazhar olanlardan... Babası, hoca Bahaeddin Nakşibend hazretlerinin müridlerinden Mevlânâ Seyfüddin Minarî... Bu yüzden kazandığı teveccüh büyük oluyor ve hoca hazretlerinin himmetlerine nail olmak fırsatını kazanıyor... Rüyasında beyaz bir toğan kuşunu elinden kaçırdığını görmüş ve hoca hazretlerinden şu tâbir ile müjdelenmiştir:

«Toğan av kuşudur; sen de bizden alacağın feyiz ile hakikatleri avlamaya memur edileceksin!. Toğanı elinden kaçırdığın için üzülme, nisbetini sıkı tut ki, o tekrar sana dönecektir.»

* Mevlânâ Dsmail Firketî:

— Firket'te hoca hazretlerinin yakınlariyle oturuyorduk. Meclisimiz hararetliydi. «Ah, ne olur, hoca hazretleri meclisimize şeref verseler!» diye düşündük. Çok geçmedi, teşrif buyurdular ve

müridlerin hâlini görüp memnun oldular ve bir beyit okudular :

ŞDDR

Sen şeker yersin, mizacın sevdaî,

Safraî mizaçlılar elbette ondan yoksun..

* Mevlânâ Dsmail Firketî:

— Hoca hazretlerinin Firket'deki bu teveccühlerinden müridlerde öyle bir keyfiyet doğdu ki, işleyen bir yara gibi gönüllere saplandı ve sürdükçe sürdü.

HOCA HAZRETLERDNDN SON ANLARINDAN

«Reşahat» sahibi :

— Bu fakir, ikinci defa, hoca hazretlerinin ayak bastıkları toprağı öpmek şerefini kazandığım zaman 893 senesi Rebilâhir ayının yirmi dördüncü günüydü. Sohbet esnasında yaşlarını bildirip

buyurdular ki : «Üç yıl dört ay sonra yaşım doksan olur.» Kendilerini bekâ âlemine intikal ettiren hastalıkları 895 muharrem ayında gelip aynı senenin Rebiülevveline kadar sürdüğüne göre ömürleri 89 yıl hesap edilmek icap eder. Hastalıkları da 89 gün sürmüş ve intikâllerinden on iki gün kadar evvel şöyle demişlerdir : «Eğer sağ kalırsak beş ay sonra 89 uncu yaşımızı tamamlayacağız..» Bazı büyükler, hoca hazretlerinin hasta yattıkları günlerin sayısiyle ömürlerinin yıl sayısı arasındaki

uygunluğu bu hususta bir hadîs ile yorumlamışlardır. Başlarından ayrılmayan ve kabirlerine kadar kendilerini hiç bir ay terketmeyenlerden biri de Mevlânâ Ebu Said...

* Mevlânâ Ebu Said :

— 895 senesi Muharrem ayının yirminci çarşamba günü hoca hazretleri Kefşir mahallesinden kalkıp Kemankerân köyüne gitmek üzere yola çıktılar. Yolda Gociyan mevkiinde inip geceyi orada geçirdiler ve perşembe sabahı Mısır yolundan Kemankerân istikametini tutturdular. Zaafları

öyleydi ki, Mısır'dan ileriye de geçemediler ve o geceyi de orada geçirdiler. Cuma sabahı yine yola düzüldüler. Yolda sık sık duruyorlar ve istirahat etmeğe çalışıyorlardı. Cumartesi gecesi yatsı

namazı vaktinde Kemankerân köyüne girdiler. Orada yedi gün zaafları ayakta geçirdiler. Yedinci cuma günü zaafları şiddetlendi ve yatağa düştüler. Yatakta kaldıkları üç ay içinde namazlarını intizamla eda ettiler ve ayakta duramayacak hâlde olmalarına rağmen aslâ fütur göstermediler. Nihayet Rebiülevvel ayı girdi. Marazları da son haddine ulaştı. Bir akşamdı. «Akşam okundu mu?» diye sordular. «Evet, okundu!» cevabını verdik. O günkü akşam namazını ancak işaretle

kılabildiler. Yatsı namazı biraz geçmişti ki, nefes almaları birden kesildi ve Hakk'ın rahmetine ulaştılar.

* Halkın rivayeti:

— Hoca hazretleri ihtizar (can çekişme) hâline cuma günü öğle vakti girmişler. Tam o esnada Semerkant'ta büyük bir zelzele olmuş. Camilerden fırlayıp kaçanlar olmuş. Herkes bu âfeti «Hoca hazretlerine bir şey oldu!» diye yorumlamış. Cuma namazından sonra, büyük, küçük, emîr, dilenci Kemankerân köyüne akmaya başlamış. Tam ruhlarını teslim ettikleri anda da ikinci bir zelzele...

* Sultan Ahmed Mirza, cuma sabahı seher vakti hoca hazretlerinin mübarek naaşlarını bir mahfazaya koydurup Semerkant'a getirtti. Teçhiz ve tekfin işi Semerkant'ta yerine getirildi. Bütün Semerkant, gözyaşları içinde namazına durdu. Bütün Semerkant, mezarı başında halkalandı.

* Hoca hazretlerinin oğulları, büyük velînin kabri üzerine bir kubbe ve yanına bir imarethane bina ettiler ve mübarek topraklarım dünyanın dört bucağından gelecek mü'min ziyaretçiler için, feyiz ve himmet noktası olarak belirttiler.

* «Reşahat» sahibi:

— Yatsı zamanı, hoca hazretlerinin mübarek nefesleri kesilmeğe yüz tutarken, iki kaşı arasında öyle bir nur parıldamaya başladı ki, hastalık dolayısiyle her köşesi aydınlatılmış bulunan evde bütün ışıklar göze görünmez oldu. Bu nurun parıldayışiyle beraber dudakları kıpırdadı ve 89 yıllık hayatları boyunca en ince hakikatlere yol veren o dudaklar son olarak iki heceli «Allah» ismini fısıldadıktan sonra hareketten kaldı.

KASDDE (Reşahat'den alınmıştır. Dslâmı Araştırmalar - Sadreddin Yüksel . 1983 Bşk. Sh. 352 - 356.)

1) — Nakşı taifesi, haddinden fazla meşgul bir taifedir. Zira bu daire -dünya- içinde başları pergel gibi iş üstündedir. (Daima hizmet üzerine eğilmektedir.)

2) — Hepsi tek bir dairenin merkezi etrafında toplanmışlardır. Yine top-yekün bir pergelin deveranından -kaderin tasarruflarından- haberdardırlar.

3) — Onlar, (kalpler üzerinde) nakış yapanlardır. Fakat her nakşa bağlı değildirler. Çok ma'rifetli oldukları için her lahza başka bir nakış ele alırlar.

4) — Her an Bukalemunvari başka bir renktedirler. -Sık sık manevi hal ve makamları değişir- Yalnız garip olanı şudur ki, her iki cihanın renginden nefret ederler. (Çalışmaları, ne dünyayı amaçlıyor. Ne de ahireti, sadece Rıza-i ilahîyi kazanmak gayesiyledir.)

5) — Her ne kadar zahirde avam ve düşman gibidirlerse, bâtında ve manâda havas ve dostturlar.

6) — Aslında Nil nehrinin suyu gibidirler. Kıptî'nin ağzında ise, kana dönerler. Çan gibi hafiftirler. Hz. Dsa'nın merkebi (merkep karakterli kimseler) üzerinde ise yüktürler, ağırdırlar.

7) — Her ne kadar cilalanmış ayna gibidirlerse de fakat Habeşliler -kötü insanlar- için pastırlar. Gerçi Dbrahim Halil'in bahçesidirler. Fakat odun gibi kimseleri de ateşvarî yakarlar.

8) — Entariyi giyerken ehl-i beytin gidiş ve tarzlarını hatırlatırlar. Riyakârlar gibi mavi hırka giymezler.

9) — Bu zeki insanların prensipleri, kendilerini gizleyip belli etmemek-dir. Onlar settar -setr edici- olan Allah'ın sıfatlan ile muttasıftırlar.

10) — Bu mevhum çokluğu koyu vahdette gizlemek istedikleri içindir ki, Allah'dan mağfiret taleb etmektedirler.

11) — Varlıkların çokluğu onlara bir te'sir yapamaz -vahdetten saptırmaz-. Çünkü onlar, kendilerini bu varlıkların menşeine -Allah'a- bağlamışlardır. Rabtetmişlerdir.

12) — Soluklara değer verip boş yere harcamamak, bu şahlar gibilerin huyudur. Kendi nefeslerinin bekçiliğini yapmalarına rağmen iyi padişahlardırlar.

13) — Sustukları vakit, misk göbeği gibidirler -Her tarafa güzel kokular yayarlar- Konuştukları zaman da yüz eczacının canını beslerler.

14) — Suskundurlar, fakat konuşunca papağan kuşu gibi hep tatlı hareketli ve tatlı- sözlü olurlar.

15) — Yıldızlar gibi hepsinin halveti, topluluktadır. -Topluluk içinde iken

Hak'la beraberdirler- Vehakeza her meclisin mumu ve her pazarın -her hareketin- süsüdürler.

16) — Seyahatları vatan dahilindedir. Tıpkı hâle içinde oturmakta olan ay gibi. Bedenen durmakta olmalarına rağmen, yürekleri i'tibarı ile sa'y ve harekettedirler.

17) — Bu hızlı yürüyenlerin durumu, baş döndürücü bir hızla hareket etmeşine rağmen yerinde sabit sandığın dağların -yerin- durumuna benzer. Demek yürekleri dönük kimseler bu zatları da kendileri gibi dönük sanırlar.

18) — Ehlüllâh, aşk kâbesine doğru yol alan bir kafiledir. O kafileye kumandanlık edenler de. bu kahraman nakşîlerdir.

19) — Nakşiler dünya ma'temhânesinde konakladıkları halde dokuz mavi perdeden -dokuz kat gökten- daha yüksek çadırlar kuranlardır.

20) — Her birisi cihan alanında birer emniyet şeddi -te'minatıdır. Bir dağ kadar büyük bir tenkide bile, bir saman çöpü kadar değer vermezler.

21) — Onlar safvet ve iyilik denizinde dosdoğru yüzen balıklardır. Nehir kenarında eğri büğrü yürüyen yengeçler gibi değildirler.

22) — Bu zatlar, aşka susamış kimselerin dudağında cana can katan aşk şarabıdırlar. Vesveseli insanların elinde ise, avuçta sıkılan altınlardır

23) — Tertemiz gözlere sahiptirler. Hatta, saf ve temiz gözlerin nurlarıdırlar. Dindarların önderi, dinin de tacıdırlar.

24) — Bu dünyada Çenab-ı Hakkın mahbublarıdırlar. Fakat Mansur-u Hallaç gibi kavgayı da istemezler.

25) — Ma'rifet hurması onlara vücut ağacından yetişir. Ey rabbim, bu taife ne kadar şanslı bir taifedir.

26 - 27) — Mevlana Çelâleddin-i Rumi'nin baha biçilmez gazellerinden her bilginin hayranlık duyduğu yedi tane beyti, bu kasideye dere ediyorum. Zira o yüce insanların medhinde söylenen bu sözler, Ülker kümesi kadar şereflidir.

28) — Kulağını sedef gibi aç ve tertemiz bulunan yüreğinde bu gazele yer ver. Çünkü yetkililer bu gazeli, bir inci dizisinden farksız görmektedirler.

29) — Düşün! bu dünyada iki, üç tane yankesici (kalpleri "çalanlar) vaı ki. ma'rifetleri ile ay'ın külahını başından alırlar. (Çok çetin işler başarırlar.)

30) — Zahirde sarhoş, gerçekte kalpleri uyanık iki, üç tane kurnazdırlar ki, feleği dahi bir kavga ile döndürürler.

31) — Maddî cesettedirler, fakat maddeye düşmandırlar. Dünyada yaşadıkları halde, her iki cihanla da alâkaları yoktur.

32) — Canların da talip olduğu o perdeli sevgilinin aşıkıdırlar. Onun güzel gözleri gibi, mest ve gaddardırlar.

33) — işret meclisinin reisidirler fakat sen baş vermedikçe onlar sana sır vermezler. Şarap sunanlardır. Yalnız üzüm sıkmazlar.

34) — (Madde o kadar onlara musahhar ve muti'dir ki) avuçlarına toprak alsalar, sarı altına döner. Geceleyin arpa da ekseler, gündüzün buğday biçecekler.

35) — Yiğitlik gösterip onların sohbetleri sayesinde insan ol. Zira gerçek insan bunlardır. Geriye kalanlar ise, insanları yiyenlerdir.

36) — Ey Safi! (Müellifti lakabıdır.) Sen insanlığı onlardan öğren. Zira onlar basiret sahiplerinin göz bebeğidirler.

37) — Eğer şu göz bebeğinin nuru kimdir diye sorsan; el-cevap: Ariflerin himmet bekledikleri zattır.

38) — Ülkelerin ma'nevî önderi ve dünyanın şahı efendimiz Ubeydüllah-ı Ahrar'dır ki, onun umumî lütfünden her canlı faydalanmaktadır.

39) — O, tevhîd âleminde öylesine bir güneştir ki, bütün kâinat zerreleri onun penceresinden nur almaktadır.

40) — O, hür insanlar topluluğunun efendisidir. Dünya hükümdarları, onun kapısında kul ve hizmetçidirler.

41) — Ey dinin hamisi! Sen arzu ve istekler hususunda öyle bir kıblesin ki halk, gayr-ı ihtiyarî olarak her taraftan ona yönelmektedir.

42) — Köle olsun, hür olsun bu yoldakilerin tümü, senin vefalı kullarındır.

43) — Başlarını senin emirlerinin ipinden çıkaran cahiller, ahmaklık merasında bulunan yularsız merkeplerdir.

44) — (Seni dinlemeyen cahiller) kimi zaman dalalet sahrasının dibine düşmüşlerdir. Kimi zaman da, talihsizlik çölünde şaşırıp kalmışlardır.

45) — Senin ihsanından mahrum yaşayan bayağı kimseler, deniz kıyısında ciğeri susamış «balıkçıl» (Arapçada adı «malikül hazinidir. Cahiz'in anlattığına göre, bu kuş devamlı olarak sulara, nehirlere ve kaynaklara yakın yerlere konar. Suların kuruduğunu görünce son derece kederlenir, üzülür. Bazen de azalmasın diye, su içmez olur. Tabii ki bu süre uzayınca beyinsiz kuşta susuzluktan ölür.) kuşu'na benzerler.

46) — Baygınların sana devamlı bir incizabı vardır. Senin oltanın çengel iğnesine takılmış bulunan aşklar, balık gibi ızdırap çekmektedirler.

47-48) — Ben senin denizinin balığıyım. Aynı zamanda senin medh-ü senalarınla doluyum. Tıpkı ağzına kadar değerli incilerle dolu bulunan sedefler gibi.

49) - Senin denizinde boğulan kimsenin şeref ve i'tibarı, artmaktadır. Sahilde kalanlar ise inci kabuğunun kırıntıları gibi değersizdirler.

50) - Bu ferah denizinde «safi», ebediyen gark olsun. Umarım onu, hiç bir vakit bu denizden çıkarmazlar.

Necip Fazıl Kısakürek _ Reşahat Şeyh Safi

bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, braill

alfabesi ve benzeri 87matlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir."Bu nüshalar hiçbir şekilde

satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılamaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması

Necip Fazıl Kısakürek _ Reşahat Şeyh Safi